

Notes du mont Royal

WWW.NOTESDUMONTROYAL.COM

Cette œuvre est hébergée sur «*Notes du mont Royal*» dans le cadre d'un exposé gratuit sur la littérature.

SOURCE DES IMAGES
Google Livres

Η ΣΙΟ ΔΟΥ ΕΡ-

γα καὶ ἡμέραι.

Hesiodi opera &

DIES, CVM INTERPRE-
tatione Latina & Scholijs, utrisq; ad
planiozem explicationem accom-
modatis.

AUTORE MATHIA CARBI-
tio Myrlico, Græcæ linguæ & Moralis phi-
losophiæ in Academia Tubingensi
professore.

Ad Lectorem.

Καὶ δὲ τὰ πρὶς ἑσὶν ἰδοὺ βιβλίον σοφίας
Εὐδενίμην, σκεδρῶς ἰνθα τοῖ ἀμφίπῃ
Ἔργα δίνουσι ἡλιῶς, καὶ χρύσιμα πάντα πρὶς χερσίν,
Ὡς αὖ ἵνα γὰς τορῶς, καί γὰρ σωτηλίῃς.
Τὰντα μαθὼν, ἢ κ' ἀρνεύων, ὅτ' ἤμβροτ' ἔρξας
Ῥηδίην πραπίδων· οὐ γὰρ πῶς πονήσῃς.

BASILEAE, PER IOAN-
nem Oporinum.

N. TOXITES MATHIAE CAR-
bitio Illyrico.

*Omnis ab antiquis sapientia uatibus olim
Musarum dulci tradita uoce fuit.
Religionis enim, morumq; fucere magistri:
Cunctaq; Pierys edocuerunt modis.
Dulcis at ingratum uelabat fabula uerum,
Ne fugeret monitus turba profana graues.
Hac etenim populum ratione inuabat inertem,
Aonia grata fallere fraude lyra.
Hoc fuit & syluas traxisse, ferasq; canendo:
Hoc fuit in muros cogere saxa sono.
Ergo quod occultam conari reddere lucem
Vatibus, & tenebras pellere sole nigras:
Aeterna meritò nobis ex laude colendus,
Plura sed à grata posteritate feres.*

ORNATISSIMO VIRO

D. CHRISTOPHORO IULLIO

Norico L. V. Doctōri consultiſſimo, Domino &

amico ſuo ueteri, MATTHIAS

GARBITIUS S.

HOC Hesiodi opusculum ego semper iudicavi dignū multorum cognitione, propter illam grauem & utilem doctrinā, quam de moribus & uitæ melioris ratione continet. Hanc ob causam ipse id aliquoties publicè meis auditorib. explicui: sed de illis meis explanationibus, consilio quodam meo quo hætenus abstinui ab editione aliarū etiam mearum cogitationum, nunquam uolui aliquid euulgari. Vt autem iam consentirem in euulgationem huius proximæ explanationis hisce diebus finitę, effecerunt improbæ quorundam bonorum uirorum efflagitationes: & quia metuendum erat, ne ex mea prælectione quædam excerpta, per alios minus integrè publicarentur. Hæc autem mea, prodeunt ip-

a a

sa qui-

4 *Epistola*

sa quidem post multorum sedulam & eruditam in hunc poetam operam, sed fortasse non prorsus nullam fusioris & & planioris explicationis gratiam merebuntur: tamen interim hoc quoq; non sit inficiandum, eam esse priscæ sapientiæ gravitatem in hoc libello, ut ea porro etiam multorum ingenijs & industriæ sit præbitura materiam discussionis commentationisq; neq; ociosæ neque ineruditæ. Nam utcunque hoc opusculum uideatur esse nudum, & simplici constare *γνωμολογία*: habet tamen etiam inserta quædam, ab initio præsertim, de illis priscorum sapietum mysterijs, quæ sub suis figmentorum inuolucris comprehensa, non sunt ita facilis indagationis, nedum enarrationis expeditæ ad rudiorum intelligentiam: deinde ipsæ etiam præceptorum sententiæ, non, ut sunt de comuni uitæ usu, ita etiam noticiam planam proponunt, sine omnibus prisci sermonis figuris. Ad hæc, pleraque ex his præceptis sunt ita graua & sublimia, ut tam non abhorreant à doctrina sanctorum patrū & legis diuinæ, ut dicas inde petita esse: alia autem ferè omnia cum lege

Dedicatoria.

lege naturæ usque aded consentiunt, ut
eam ab ipsis secernere non queas. Præte-
rea consilij poetæ propositio principalis
est omnino philosophica, de officio ho-
minis & recta uitæ institutione, ad con-
secutionem felicitatis eius quæ non est
conspicua & obuia quorumuis animad-
uersioni. Et tractationis *οικονομίας* multo
minus est facilis observationis, ut in hoc
genere scripti & argumenti: ubi etiam sa-
pientissimus poeta pro gloria sapientiæ
illorum temporum, uoluit singularem
quandam usurpare prudentiam, ne in do-
ctrina prudentiæ uideretur quid contra
eam admittere. Quæ singula ego pro
uirili studui reddere planiora. Si id non
sum assecutus, ansam certè quandam ui-
debam exhibuisse alijs doctioribus, ad id
per suas *ενδειξεις* assequendum: sicut for-
tasse tali elaboratione non indigna fue-
rit huius libelli doctrina, quæ est illius
apud Græcos antiquissimæ sapientiæ, &
non de arte quadam particulari aut sordi-
da, sed de hac honestissima & uniuersa-
li recti torius uitæ usus. Hoc aut quic-
quid est opellæ meæ, in explicationem
huius opusculi collatæ, tibi ornatissime

D. CHRISTOPHORI ascribere uolui, quē etiam adolescentem, cum sub mea disciplina esses, sciebam præ alijs meis discipulis, pro tuæ indolis præstantia, & diligentem, & fœlicem fuisse in huiusmodi morum & uitæ doctrina addiscēda: cum etiam nō solum hunc poetam, sed & Homerum, Theognidem, & alios, atq; Aristotelis Ethica & Politica ex me cum magna attentione ingenij tui audiuisti. Ex quo autem tempore, post tuum hunc à nobis in alias Academias discessum cum honore Magisterij apud nos gloriosissimè adepto, te studio Iuris totum dedisti, uideris tu quidem nō nihil abductus esse ab ista doctrina: & iam, postquàm tuo studio Iuris feliciter & honorificè absoluto ingressus es cum dignitate Doctoria in rempub. & undas ciuiliū occupationum, longè magis existimari possis digressus esse ab hac parte philosophiæ. sed res aliter habet: nec tu eā deserere prorsus uel tum potuisti, uel iam potes. Nam dum illud tuum Iuris studium coluisti, uersatus es in parte quadam Moralis doctrinæ, & ea amplissima: sicut Ius Romanum est petitum non solum ex omni antiquitate,

Dedicatoria.

7

tiquitate, sed & ex partibus legis naturę omnibus, & est accommodatum ad nullam non formam & partem societatis ciuilis. Nec illud rectè uel explicari tibi ab alijs, uel abs te percipi & addisci potuit, sine multis subsidijs ex hac morum doctrina peticis, quę est ἀρχητικὴ διάνη, & fontes atque causas omnis humanę & ciuilis sapientię tradit, à qua explicatur tota natura hominum, uniuersa societas & cõiunctio generis humani, omnes eius formę & status, & cuiusque ordines, gradus, partes & iura, quibus constant hæc singula: tum uerò causę omnes & tranquillitatis & turbę, mutationumque in societatibus communibus. Quę tu profectò ad tua iura penitus ex fontibus suis cognoscenda, nunquam prorsus intermittere uoluisti. Iam autem, postquam ascitus es in rempub. & quidem ciuitatis longè celeberrimę & populosissimę totius ferè Germaniæ, ubi in incredibili uarietate & personarũ & rerũ oportet te sapere & prudentem esse, non solùm pro te & tuis, sed & pro alijs, & præcipuè pro negocijs & salute patrię: multo minus te subtrahere potes à multi

plici cognitione & consideratione perpetua naturæ hominum, & rerum vitæ: cum haud dubiè sentis, omnem tuâ scientiam, quantamcunque illam & iuris & aliarum rerum, neque per se satis multam esse, neque sine experientia & usu rerum non mancā, imperfectā & incertā. Nam in tali demum vitæ statu, in quo tu nunc es, verè huius scientiæ & prudentis rerum cognitionis necessitas, amplitudo & difficultas, ut in re præsentī, pro cuiusque cordati experientia, animadverti solent, & quidem sine modo in aliqua ætate quamlibet ingrauescente determinato: imò verò cum incremento perpetuò comitante ætatum & experientiæ progressionēs & augmenta. Quod sciuit Plato, qui (quemadmodum sæpe ex me audiūisti) asseruit beatum esse iudicandum, qui vel in extrema senectute consequatur sententias & opiniones rectas de rebus agendis. Quod experiebatur Solon, cum in senectute subinde hoc in ore haberet: γρηγόριον δὲ δὲ πολλά διδασκόμενος. Quod & Iulianus sentiebat, cū & ipse iam senex sæpe hæc verba usurparet: Etiam si alterum pedem in cymba Charontis

Dedicatoria.

Charontis haberem, tamen adhuc discere uellem. Hi duo tanti uiri, iam senes, non acquieuerunt in sua intelligentia: sed eam, ut imperfectam, & senserunt in dies usu uitæ prouehi, & studio indefinente prouehendam esse censuerunt. Plato uerò uidetur absolutionem huius sapientiæ omnino detraxisse industriæ humanæ, & eius tantum qualemcunq; adeptionem contribuisse benignitati diuinæ. Quæ cum ita se habeant, nec te fugiant, nō tu certè, in tua singulari modestia & solitudine, non soles à tui Iuris uoluminibus subinde per ocium redire ad hæc Poeseos & Moralis philosophiæ, atque etiam Historicorum monumenta, quæ sunt ex contemplatione uitæ communis petita, & ad eius cognitionem facilius & plenius consequendam conscripta: & præcipuè hæc Poetarum. quæ cum contineant picturas quasi uiuas, & eas uniuersales, morum & uitæ: præstant non solum Historiæ, quæ duntaxat in singularibus personis & rebus occupatur: sed & Philosophiæ, cuius præcepta sunt nuda, & disputationes interdum exiles. ut quod uerissimè Horatius

de Homero dixerit,
Qui quid sit pulchrū, quid turpe, qđ utile, quid nō,
Plenius ac melius Chrysippo & Crantore dicit:
 id sit intelligendum suo modo de omni
 prisca Poesi, de Tragœdia etiam, & de Co
 mœdia: quæ licet separatim & per partes
 negocia humana depingant, illa uitæ pu
 blicæ, hæc priuatæ, tamē totā uitam ho
 minum exprimere student. Quod & Pla
 to sensit, qui uitam cōmunem dixit esse
 tragœdiam & comœdiā. Cicero tamen,
 ubi dicit Comœdiā esse uitę speculū, in
 quo effictos nostros mores in alienis per
 sonis, expressamq; imaginē uitæ quoti
 dianæ cernere licet: uidetur aliquanto
 plus ascribere Comœdiæ, ut ea sit totius
 uitæ & omnium hominū pictura. Quod
 hoc sensu non malè dicitur, quatenus ip
 sa est adumbratio uitę domesticę, quę est
 personarum non solum priuatarum, sed
 & publicarum & magnatum: interim ta
 men manet utriq; suum genus persona
 rum & rerum, quod exprimunt, Comœ
 diæ priuatum & inferius, Tragœdiæ pu
 blicum & superius: & in utroq; alterius
 status non nihil delineatur. in Comœdia,
 ex priuata uitæ domesticæ expressione
 licet

Dedicatoria.

11

licet petere iudicium quoddam de illustriore uitæ ratione personarum magnarum: & in Tragœdia, ex repræsentatione uitæ & fortunæ publicæ magnarum personarum, pro illo ipsarum statu publico, potes cognoscere conditionem & sortē priuatorū. His enim duob. hominum & uitæ generib. promiscuis omnis societas ciuilis perficitur. nō enim potest esse ulla domestica societas, nisi in aliqua ciuili pleniore: nec ciuilis potest existere, nedū constare, sine multitudine familiarū & domesticarū coniunctionum. Quorum omnium cum in Comœdijs & Tragœdijs, & illa alia poesi, heroica præsertim, proponantur imagines expressæ, & quasi uiuæ, & eę perquàm iucundę (sicut & prodesse uolunt, & delectare Poetæ) nō sunt profectò illę prætereūdę, sed subinde intuendę illis, qui cum cognitione quadā & utili obseruatione rerum uitæ præcipuarum uolunt uersari inter homines, ad profectum experientię cotidianę, pro uitæ prudentia quadā tandē parāda. Ad quē usum & hæc à Poeta nostro perquàm appositè, ut in hoc genere doctrinę, traduntur: non, ut interdū simplicius & nu.

& nudius, ita eo ipso minus planè & ac-
 cōmodatè ad expeditiorè perceptionem.
 Proinde te, quamlibet ingenio, erudi-
 tione bonarum artium & philosophiæ,
 scientia Iuris, & iam quodam nō exiguo
 usu quoq; uitæ pollentē, non pigebit ta-
 men diuertere interdū ad relegenda hæc
 tam utilia ad absolutionem quandam ci-
 uilis professionis & sapientiæ humanæ:
 nec fortasse rarò te etiam necessitas quæ-
 dam eò adiget, aut certè persecutio libe-
 ralis & gratæ ἀναγκάσιως inuitabit. Tem-
 pus autem fortasse rarius tibi concedent
 occupationes tuæ, sed non prorsus adie-
 ment omne. Cum uerò relegeris hoc *ὑπο-
 θέτικόν* opusculum Poetæ huius, ille te
 post tantum temporis interuallum, & in
 hac tua intelligentia, haud paulo magis
 oblectabit, propter illa suprà exposita: &
 quia accuratè in eo conatur depingere,
 & tantum non oculis spectandum pro-
 ponere, inter alia, hoc etiam de commu-
 ni uita, ut est ea, & ferè culpa & uitio na-
 turæ hominum, uaria, turbulēta, inque-
 ta, misera & tristis, ut nullis neque iusti-
 ciæ præceptis & gubernationibus, neq;
 prudentiæ consilijs & conatibus satis di-
 rigi &

Dedicatoria.

13

rigi & cōponi possit ad qualemcunq; statum alicuius commoditatis tam priuatę quàm publicę: imò uerò præclare docet, quod te uel in primis iuuabit recolere, omnē prudentię humanę industriã, quam tamcūq; illam, & quamlibet speciosam, ferè euentu ipso deprehendi cæcam, stultam & calamitosam. quod facit in figmēto Promethei, cui attribuit fratrem *ἱπυμβία*: qui etiam sollicitè & prudenter admonitus, non recusat noxiam Pandorę receptionem:

Αἰτᾷ γὰρ ὁ Δεξάμενος, ὅτε διὰ λαὸν εἶχ' ἐνέουσε.
 qualem quidem *ἱπυμβίαν* nullus non quotidie in sua *προμυθείᾳ* experitur. Pro cuius loci explanatione ego dixi quædam de prudentia & industria mētis humanę, ad quę fortasse non pauca accedēt ex Aeschyli Prometheo, in cuius interpretatione iam denuð uersor: quem & ipsum ex me antè auditum, non pigebit te, cum ille prodierit, relegere. Ego certè dabo operam, ut ad te exemplar unum perueniat. Interim fruiere hac mea in poetam hunc opera, quam tibi peculiariter ascriptam uolui, ut *μνημόσυμον* nō ingratum animi mei erga te. cuius inspectione,

atione, si te interdum per ocium non nihil, & ad quandā tum non prorsus ociosam recreationem animi tui, tum amici tui ueteris recordationem nō insuauem, oblectabis: ego id habebo pro fructu uberrimo huius meę & operę & inscriptionis. Vale in Christo seruatore & Domino nostro quā felicitissimē, cum omnibus tuis. Tubingæ, Calend.

Ianuarijs, 1559.

19
MATHIAE GARBI-
TII IN HESIODI OPERA
& dies Scholia.

ΗΣΙΟΔΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΡΑΙΟΥ
Εργα καὶ ἡμέραι.

EST titulus siue inscriptio libri, quæ continet autorem & argumentum. Autor est Hesiodus, unus ex illis antiquiorib. poetis: qui ita dictus uidetur, quia, ut uir admodum religiosus & sapiens, traderet hominib. rectam & felicem, ac propterea gratam uitam: *κατὰ τὴν ἥσιν* uoluptatem, & *ἡσιν* uiam. Quæ doctrina de recta uitæ ratione prima & antiquissima fuit: ut natura corrupta ab errorib. cecitatis suæ, & prauitate cupiditatum, quantum fieri posset, abduceretur. Vnde etiam factum est, ut de nulla re sint plura & grauius scripta ab omni antiquitate: quia ex quotidiana experientia sentiebatur nihil neque magis necessarium & salutare, neque difficilius esse, quam hominem in rectam uiam perducere, & in eam retinere ad uitæ suæ commoditatem. Inter illa autem plurima, primum à Poetis, deinde à philosophis hac de re conscripta, hæc Poetæ huius semper obtinuerunt locum non postremum apud intelligentes: quibus uiderentur

uiderentur complecti illam, quæ secundum legem naturæ rectissima posset esse uitæ ratio : idq; breuiter pro illa prisca *Ἀρχαία* : nec omnino nudè, sed sub suis figmentis & figuris uetustioris illius & grauioris atque sapientioris adumbrationis rerum humanarum. Quæ dici non potest quantopere afficiant, & in quantam uitæ humanæ considerationem perducant attentiores : ut profectò non possit illis non esse *οἶδι*, hoc est, dulcis quædam & suavis atque grata & exoptata uia ad uitam melius & suam administrandam, & aliorum atq; etiam communem omnium contemplandam.

Ἀσκραῖ uocatur à patria, *ἀπὶ τῆς Ἀσκρας*, uico Boeotiz sub monte Helicone sito, cuius ipse meminit lib. secundo, his uerbis:

Ἀσκρα, χερμαλακῆ, δῖρα ἀργαλῆ, ἔδωκετ' ἰδιῶτι.

Vbi etiam fortasse dabitur nobis locus dicendi de nōnullis alijs ad Poetam hunc nostrum attrinentibus. Ouidius etiam libro 1. Amorum meminit eius his uerbis:

Viuet ὧ Ασκραυς dum mustis uua tumebit,

Dum cadet incurua falce resecta Ceres.

Parentes eius fuerunt Dius & Pycimede, pauperes illi quidem, sed pii & probi, qui iusto manuum suarum labore conari sunt se & suos alere: in quo uitæ genere uoluerunt etiā hunc filium suū retinere. sed is beneficio Musarum quodam diuino, cum pasceret oues, fuit ab
illis

S C H O L I A.

17

illis ad studia inclita abductus, sicut hoc ipse tradit in sua *diogenes*. Et sanè apparet, ipsum nō solum ingenio & doctrina excelluisse: sed & p̄m, sapientem, grauem & industriū fuisse. est enim carmen eius ut omni antiquitatis eruditione exculturn: ita doctrina, pro temporibus illis, pietatis, sapientiæ & honestatis referrū: & hæc quidē Opusculi huius ratio in primis laudibus iusticiæ & laboris est illustris.

Εργα καὶ ἡμίρται.] Hoc est argumentum siue materia Opusculi huius, in quo tradit opera siue labores hominum, & dies atque tempora & occasiones eorum, ut in uita communi ab hominib. tractari & exerceri solent & debent. Omnia enim opera humana, atque adeo totam uitā hominum tam malorum quā bonorum, conatur describere, & quidem secundum omnes uices & progressiones cursus rerum humanarum. Præcipuè tamē eò spectat, ut doceat, quæ sint opera hominis propria, diuinitis recta & salutaria; & qua temporis & aliarum rerum commoditate administrari debeant & possint, ad hoc ut feliciter succedant, & hominis uitam honoratiorem reddant.

Hæc autem opera solent esse duplicia: alia animi, alia corporis siue externa, quæ sunt acquisitionis rerū, & curæ administrationis domesticæ. Illa sunt potiora & priora, quæ sunt officij hominis & bonorum morum atq; uirtutis, unde hæc altera rectè & suscipiuntur &

b

adminio

18 IN HESIODVM

administrantur. Vtraque hic traduntur à Poeta, & comprehenduntur admodum philosophice & grauitè sub iusticia & labore, siue sub iusta industria. ita enim etiam Philosophi & omnis antiquitas loquuntur de hominis officio, ut asserant id esse rectè agere, uel agere secundum rationem rectam, uel secundum uirtutem perfectam. à quibus nihil discrepat Poeta: qui per iusticiam intelligit uirtutem perfectam, & hominis maximè propriam, ex qua omnia recta ratio proficiscitur: per laborem autem, intelligit industriam & actionem laudabilem & utilem, ex iusticia prodeuntem. & in hoc iusto siue iusticiæ labore constituit uitæ & rectitudinem & felicitatem: quod & ipsum est eruditum, & philosophorum doctrinæ cōforme, qui hominis officio hunc finem attribuunt, ut inde ille bene, rectè & feliciter habeat & agat.

In primo libro exequitur opera animi & bonorum morum, quæ sunt iusticiæ, ubi primum prolixè incommoditatē, difficultatem & miseriam uitæ communis explicat, ut illa in dies inde aggrauetur & fiat calamitiosior, & ex prauitate humanæ naturæ, & ex cursu uario, incerto, & instabili rerum omnium. Deinde multis cohortatur ad laborem & iusticiam, & de utroque tradit præcepta uaria & necessaria pro tali naturæ & rerum humanarum statu ad meliorem & rectiorem uitæ rationem.

Ab in-

S C H O L I A.

19

Ab iniusticia autē & ignavia dehortatur subinde, ut ab iis quæ sunt contra rectam & felicem uitæ rationem : & non Deo tantum aduersa & inuisa , sed & hominibus undequaq; turpia & incommoda.

In secundo libro tradit illa alia opera, quæ sunt corporis & industriæ domesticæ & externæ, circa rerū acquisitionem, circa coniugium, liberos seruos, & similia.

Et quia acquisitio per agriculturam est homine dignissima, & priscis temporibus in primis usurpabatur, tum uerò quia etiam negotiationem per nauigationem illa loca effragitabant : ideo de istis duobus acquirendi modis præcipuè tradit præcepta. De diebus autem & temporib. opportunis passim subinde facit mentionem : & in fine secundi libri, quæ tum mensis cuiusq; die, quoq; uidebantur peculiariter, non sine religione quadam obseruanda, ut fausta aut infauista, separatim & distinctè commemorat : quod & ipsum admodum piè & utiliter proponit & tradit, quia est plurimum situm in temporib. ad res agendas rectè : & pro iis, ut Salomon dicit, omnia sunt diuinitus ordinata, & ita fiunt. Hæc breuiter ex inscriptione, de argumento & consilio Poetæ in hoc opusculo. reliqua dabit suffusius & planius particularis cuiusque loci explicatio.

b a

K 19

Η ΣΙΟΔΟΥ ΕΡ-

γα καὶ ἡμέραι.

ΟΥΣ ΑΙΠΙΟΦΙΝΘΩΝ ΑΙΟΙΔΗΣ ΚΛΕΐ
ουσας,

δοῦτε δὲ γινέπετε σφέτορον
πατὸρ ὑμνέεσσαι, (τε,

ὅν τε δ' ἄ βροτοὶ ἄνδρες ὁμῶ ἄφατοὶ τε φατοὶ
ῥητοὶ τ' ἄρρητοὶ τε. διὸς μεγάλου ἱκνῆτι.
ῥέος ἦ ῥ' βελάει, ῥέος ἧ βελάοντα χαλέπῃ,
ῥέει δ' ἀρίζηλον μινύθει, καὶ ἄδ' κλον ἀΐξει,
ῥέος δ' ἐτ' ἰθαῦει σκολιόν, καὶ ἀγνήνορα κάρφει,
Ζεὺς ὑψιβρεμέτης, ὃς ὑπὲρ ἅλα δώματα ναΐει.
ἄλ' ὕβρι' ἰδὼν, αἰῶν τε, δίκη δ' ἰθαυε δέμισας
Τύνη. ἐγὼ δέ κε πόρσῃ ἔη τυμα μυθισαίμην,

HESIODI OPERA & Dies.

Mvsæ ex Pieria, quæ soletis carminibus
celebrare,

Agite celebrate Iovem, vestrum patrē colendo,
Et per quem mortales homines sunt gloriōsi &
inglorij,

Laudabiles et illaudabiles. nā fit hoc cōsilio Iouis.

Facilè etenim extollit, & facilè elatum deprimit:

Facilè

S C H O L I A.

21

Facile etiã ualdè clarum imminuit, & obscurum
 auget, (siccat,
 Facile præterea corrigit distortum, & animosum
 Iupiter altitonans, qui suprema domicilia incolit.
 Attende intuendo & auscultando, atque pro iusti-
 cia tua dirige iura
 Tu: ego autem fratri Persæ uera dixerim.

E X O R A T I O N.

Orditur admodum aptè, & disertè propo-
 nit more Poetarũ, per inuocationem: in quo
 simul grauitate instituti excitat lectorem. Pro-
 ponit autem cursum rerũ humanarum ex gu-
 bernatione diuina, ad hoc ut ostendat, qua or-
 dinatione diuina fiat, ut in huiusmodi rerum
 humanarum uario, reciproco & incerto cur-
 su, aliĩ hominum rerum suarum successu effi-
 ciantur celebres & clari, aliĩ contrã ignobiles
 & obscuri rerum suarum euentu cõtrario. Ad
 quod argumentum, ut admodum seriũ, gra-
 ue & explicatu utile, inuocat Musas: quia hæc
 explicatio non sit qualiscunq; ingenĩ, sed eius
 quod diuinitus regatur, & aliquanto altius
 contemplatione suã euchar. Et sanè ipse hoc
 argumentum ita tractat, ut certè non immeri-
 tò intelligentioribus uideatur egregiam sa-
 pientiæ laudem eo consecutus esse, & quidem
 non sine nutu quodam diuino. Quò quis dili-
 gentius hanc eius doctrinam expendet, eo id
 b 3 magis

magis sentiet, nec inde non multum iuuabitur ad rerum communium vitę huius attentiores contemplationem, & suarum institutionem meliorem.

Μουσῶν.] Ratione officij inuocat & cohortatur Musas : quia ipsarum sit muneris & studij, tradere & celebrare carminibus ea quę sint laude digna. Pręcipuę autem suas musas, hoc est ingenium suum, solitum duntaxat occupari circa honesta, graua & utilia, excitat ad pręsens institutum : in quo nō solum hanc doctrinam, sed & suam in eam operam nauatam commendat, quę ingenio attentiore & contemplatione accuratiore sit peracta.

Δόξῃ.] Disertę quid iam petat, & in quo uelit ingenij sui industriam occupari, subiungit. Petit autem, ut Musę celebrent Iouem, unde & ipse sint ortę, & omnes res humanę administrarentur. hoc est, petit ut in honorem Iouis patris sui, & gubernatoris supremi omnium, explicent eius administrationem, qua alij in hac uita bene habent & sunt felices, alij cōtrā malę habent & sunt miseri. Ita ergo promittit explicationem uitę communis & rerū humanarum, ut diuinitūs gubernantur, & ut inde alij sunt felices, alij miseri.

Εὐχῆσιν.] dicite, canite, celebrate. ut Homerus suam Odysseam orditur, αὐδᾶ μοι ἔστωι μοῦσα πολύτροπον, &c. sic hic, canite & ornate Iouē, qui & pater est uester, & res omnes gubernat &

S C H O L I A.

23

& administrat pro sua & uoluntate & potentia.

ὅπερ εἰ δὲ] Alij uolūt esse interrogationem, ut quærat à Musis *δὲ ὅπερ ἐπὶ ἑσπερίῃ*, per quem modum fiant alij homines celebres, alij ignobiles. quæ non est incommoda expositio. Sed non minus commodè potest intelligi sine interrogatione, ita: Celebrate Iouem & ut patrem uestrum, qui omnium ingeniorum studia largitur, alitq̃: ut *δὲ ὅπερ*, per quem, uel *καθ' ἃ*, secundum quem Iouem, gubernantur homines, pro ipsius consilio & uoluntate. Nā Poeta in hoc opusculo & ingeniosorum uim naturāq̃ exprimit, præcipuè in fabula de Prometheo & Pandora: & aliorum hominū mores & uitam declarat, ut illi quidem diuinitas consequantur uarias ingeniorum dotes. Ex his autem alij in iusticia & labore uiuēdo, consequantur ex benignitate diuina felicitatem: alij autem degendo in ocio & iusticię uiolatione, incurrant ex diuina indignatione in omnis generis mala & misérias.

ἑσπερίῃ.] Intelligit duo hominum genera in primis conspicua: quorum alij sunt *ἑσπερίῃ* celebres & gloriosi, *ἑσπερίῃ* et laudabiles, honorati, & in ore aliorum, propter meliorem uitæ rationem & commoditatem: alij *ἑσπερίῃ*, ignobiles & obscuri, *ἑσπερίῃ* et, qui sunt in nulla laude & commendatione, propter morum & uitæ rationem contrariam. In quo proponit du-

plicem finem uitæ: unum felicitatis, alterum infelicitatis. de quibus est traditurus præcepta, ad hunc effugiendum, illum consequendum. per *φάρδς* intelligit celebres simpliciter, & fama nominis claros. per *ῥεῖδς* intelligit *ἱερίμους*, honoratos, ad certas functiones et dignitates assumptos, et inde nomen & famā habentes.

Διὸς μὴδέλατο.] Hoc, si assumitur interrogatio, est Musarum ad eam responsum: sine interrogatione, est ratio, quare ita uelit Iouem celebrari: quia omnino ipse hoc attribuit ei, ut sentiat, ipsius consilio has uices administrari. Quasi dicat: Nam hoc fit *ἱερίμους*, uoluntate & consilio, *Διὸς μὴδέλατο*, Iouis magni & potētis. uel, Nam sunt homines tales propter & per ipsum Iouem, ut magnum & potentē: qui, quæ uult, efficere potest, & cōsultò hanc talem administrationem usurpat ad homines retinendos in officio. Nam sunt uitiosi, & uarij atque mutabiles in sua natura, ut nō possint neq; debeant omnes, atq; etiā ijdē in eodē semper fortunę & uitę statu retineri, sed sint sua uarietate & uicissitudine rerū coercēdi: Ideo subiūgit,

Πῶα μὲν γὰρ βροῦσιν.] Quibus declarat & potentiam & prudentiam Iouis in ipsius administratione, qui prout uideatur, facile & extollat atq; euehat dignos, rectaq; uia sursum tendentes: & uice uersa deturbet & deiciat elatos, & suprā quā debeat insolescentes. Ergo ad istam rerū omniū administrationem nihil deest

deest neque uoluntati neq; potentia ipsius.

Βρίσκει.] ἐνισχύει καὶ ἐκρατύνει, roborat & potentes reddit, atq; replet spiritibus, ut habeant **εὐρύματα** spiritus, & impetus alacres. **παρὰ τὸ βρι,** quæ particula in compositione tantum est in usu, & significationes uocum, quibus cū componitur, intendit & auget: & à uerbo **ἄω**, quod significat **πνέω**, spiro & inflo.

Βελάοντα.] elatum & inflatum, atque insolescentem ob potentiam & successum: ut sit æctium Atticè pro πασινο, pro eo quod est **βελιόμηνον**. uel **βελάοντα** æctiuè, inflantem & extolgentem se. uel **βελάοντα** in significatione neutra, superbientem & insolescentem.

Χαλίσσει.] **κακίσσει**, καὶ εἰς χαλινότητα ἄγει, depravat, deprimit & affligit, atque in difficultates inducit.

Ἀρίσταν.] quasi **ἀρίστανον**, ualde conspicuum & illustrem: ut sit, ut nonnulli uolunt, **Α** uersum in **β**. Sed potest non minus commodè hæc uox deduci simpliciter **ἀπὸ τοῦ ἴστω**, & particula **ἀρι**, quæ uocum compositarum significationes auget & intendit: ut per **ἀρίστανον** intelligat, insignem ob successum, & admiratione atq; imitatione dignum ob felicitatem bonorum uitæ. cui opponit **ἄδανον**, pauperem & inopem atque ignobilem, qui sit obscurus, & nullo loco & precio ob uitæ incommoditatem.

Ἰδιύνει.] dirigit, & in rectam uiam reducit, **σκελύνει**, distortum, iniquum & peruersum: &

b s ἐγλήσσει

ἀγλίστα, nimis uirilem, animosum & præfidentem, facile exccat, & suis spiritibus priuat, ut deinceps nō amplius ita effertur & superbiat. Quatuor autem præcipua commemorat uicia, quibus Numen supremum maximè offenditur, ut uices & mutationem inducat. primum est, nimia potentia: alterum, gloria & fama inuidiosa: tertium, malitia & calliditas iniqua: quartum, confidentia & animositas. Hinc uult moueri Iouem in sua gubernatione rerum, ad status & priuatim & publicè in contrarium mutandos.

Ζῶνι ὑψίστην.] Quod ante tres uersus ponendum erat, hic ponitur: fortasse ideo, quia & ad præcedentia & ad sequentia de Iouis administratione pertinet.

καὶ δὲ.] Iam post ipsius administrationem expositam, & declaratam eius potentiam, se & suam industriam ipsius gubernationi subiicit: & eum inuocat, ut uelit sibi adesse in hoc suo conatu, tradendi fratri suo ueram uitæ rationem, ex ipsius sapientia & ordinatione petitam. & dicit: Tu ô Iupiter, qui tua sapientia & potentia administras omnia, exaudi me, & assis mihi, in tua animaduersione & contemplatione omnium rerum: & retine tuam gubernationem iusticiæ, quam ego probo & ueneror, & ideo de eâ uolo fratri meo uera commemorare.

καὶ δὲ.] Audi me, & assis mihi, tu qui audis
& cernis

S C H O L I A.

27

& cernis omnia. & *δικα*, iusticia & administra-
tione tua iusta dirige & gubernas leges & iura,
ut inde ego etiam fratri meo possim vera ex-
ponere. Aut petit ab ipso, ut diligenter atten-
dat ad hæc præcepta, quæ ipse fratri suo cupiat
tradere ex ipsius gubernatione. ut sit sensus :
Ira exaudias me, & assis mihi, ut attendas ad
hæc mea præcepta, & ea contempleris atque
dirigas tua iusticia, ut ego ea vera & recta, pro
tua uoluntate & gubernatione possim trade-
re fratri meo.

Τὸν.] Tu hoc facias, ut ego fratri possim.
uel, nam ita demum ego fratri meo uera ex-
ponere potero.

ὅκ' ἄρ' αἰ μᾶλλον ἔλω δρίδων γένος· ἄλλ' ὡδὶ γὰρ
εἰς ἰδ' ὕω· τ' μὲν κεν ἐπαινήσῃ νοήσας, (αὐ-
τὸς ὡδὶ μωμῆται· ὅτ' αἰ δ' αὖ διχα θυμὸν ἔχουσιν·
ἢ μὴ γὰρ πόλεμόν τε κακὸν καὶ δ' ἡμεῖς ἐφέλλοι,
χετλὴν· ὅτις τὴν γε φιλεῖ βροτὸς, ἀλλ' ἔτι

αὐτῆς

ἀθανάτῳ βαλῆσιν δρὶν ἱμῶσι βαρεῖαν.

τὴν δ' ἑτόρῳ, πετόρῳ μὲν ἐγείνατο νύξ' ἐ-
ρεβενή,

θῆκε δ' ἐμὴν ἑρονίδης ὑψίζυγος αἰθροῖναιων,
γαίης τ' ἐν ῥίζῃσι, καὶ αὐδράσι πολλὸν ἀμείνω.
ἦτε καὶ ἀπάλαμνόν πορ, ὁμῶς ὡδὶ δρῶν ἐγεί-
εις ἑτόρῳ γὰρ τίς τε ἰδ' αἰ δρῶν χατίζων (εἰ-
πύσιον,

πλῆστον, ὅς ποδὶ δ' αἰ μὲν ἀρόμεναι, ἠδὲ φυ-
τῶν,

οἴκῳ τ' εὖ δέδωκα, ζῆλοῖ δ' ἑ τε γείτονα γείτῳ,
εἰς ἄφρονος ποδὶ δόντ'· ἀγαθὴ δ' ὄρις ἠδὲ βρο-
τοῖσι·

καὶ λοραμεύς λοραμεῖ κοτῆς, καὶ τέκτονα
τέκτωρ,

καὶ πῶχός πῶχῳ φθονεῖ, καὶ αἰοῖδ' ὅς αἰοῖδ' ὧ.

Non ergo unum est genus contentionū, sed supra
Sunt duo. unum probauerit cordatus, (terram
Altera est uituperabilis. Hæ animum in diuersa
distrabunt.

Nam hæc bellum noxium & discordiam fouet,
Quæ est peruersa, & quam nullus homo per se a-
mat : sed qui amant, coacti

Deorum consilijs, colunt istam grauē cōtentionē.
Cæterum illā alterā, priorē genuit obscura nox,
Et Iupiter supremus & cælum incolens colloca-
uit eam

In radicibus terræ, & quidem hominibus longē
Quæ quālibet inertē excitat ad opus. (meliorē,
Nam ociosus intuens in alium

Diuitem, qui festinat arare & plantare,
Et domū rectē extruxer, euicinus quidem æmula-
tur uicinum

Prope-

S C H O L I A.

29

*Properatē ad diuitias: quæ cōtētio est bona homi
Figulus etiā inuidet figulo, et faber fabro, (nibus.
Et mendicus mendico, & cantor cantori.*

E X O R A T I O N.

Aggreditur tractationem propositam. & sicut proposuit in cursu humano, sub administratione diuina, duplex genus hominum, & uiam duplicē: unā rectā ad felicitatem, alterā uitiosam ad infelicitatē: ita tradit hic in natura humana duos impetus & impulsus, pro utraque uia suū: unū ad bonū, alterū ad malum. quorū uterque habeat suas causas in prouidētia Dei: sed ille bonus, ex benigniore prouidētia Dei sit ingeneratus: hic malus ex quadā indignatione diuina, hominib. nō ita facili cognitu, sit insitus, qui homines ad suū et aliorum malū impellat, perinde ut ille prior ad bonum suū excitet secūdū utilem æmulationē aliorū.

in ap̃a.] Ergo quia ostensum est duplicem finem esse, & ad utrunque suam uiam: nō est in animis hominum una contentio & impulsio ad eos, sed utriusque sua. Per *ἀντα* intelligit motum, impulsū & impetū, qui gignit contentionem & certamen. Hæc *ἀντα* est supra terram, & in animis hominum duplex: una probabilis intelligenti & cordato, quem uocat *νοήματα*, non temerē, sed quia ad huius etiam agnitionem & approbationem sit opus sua consideratione iudicij sanioris: altera est uitiosa

30 IN HESIODVM

uitiosa & uituperabilis, eiusdem intelligentis iudicio. quæ duæ contentiones habent quidē utraque Iouem autorem, sed ex diuersa uolūtate, & ad fines oppositos: una ex propitia uoluntate, & ad iuuandos homines: altera, ex irata, & ad puniendum. & ideo etiam effectus contrarios habent. Posterior parit rixas, lites, discordias, bella, & pugnas, unde omnis generis mala regurgitant: altera parit laudabile studium alios æmulandi in bonis.

Eggs.] Hæc uox uidetur dicta ἀπὸ τοῦ ἔρως, ab eo quod est amare & appetere. & primò usurpatur pro impetu & contentione omnis cupiditatis effrenatæ & liberioris, & ita opponitur ipsi εὐφροσύνη: quæ, quia est sedatio & tranquillitas, atque harmonia omnium cupiditatum & appetitionū, uacat omnino huiusmodi contentione. Deinde usurpatur communiter pro duabus præcipuè contentionibus inter homines, de quibus Poeta hic potissimum loquitur: quarum una est æmulationis & liberalioris φιλοτιμίας, quæ dominatur in animis honestorum, sicut Themistoclem τὸ τοῦ μιλτιάδεως τρέπαιον ἐκ θαλάσσης ἔσται. Hæc est λύπη τε καὶ φάσμα καὶ πένθος ἀγαθῶν ἐντίμων καὶ ἐνδοξομένων αὐτῶν λαβῶν περὶ τὰς ἐμοῖας τῇ φύσει, ὅχι ἔτι ἄλλω, ἀλλ' ὅτι ἐχθρὸς αὐτῶν, Est ægritudo & perturbatio quædam ob bona honesta, quæ uideantur alijs natura similibus inesse, & quæ sibi quoque possint adesse: & quia non assunt sibi quoque, est molestū,
non

SCHOLIA.

31

non quia assunt alij. Hæc contentio est honesta & utilis, quæ excitat animos hominum ad bonorum studiorum, consiliorū & conatuum contentiones & certamina. Altera est turpis & noxia, quæ est invidiæ: unde iræ, odia, simultates, & aliæ animorum acerbitates existunt ad dissensiones, motus, turbas, & consiliatus: propterea, quia ipsa invidia est *λύπη τις ὡς δὲ ἀνερπύλα φανερώμεν τῶν περισπαστῶν ἀγαθῶν ὡς τῶν ὁμοίων, μὴ ἵνα τι αὐτῶ, ἀλλὰ διὰ κένου*: Est perturbatio quædam ob successum bonorum expetendorum, quæ videntur alijs similibus adesse, quæ excitat non ad paranda similia, sed ad illos impendiendos in suis, aut etiā ad illa præripienda ipsis. De hac passim Homerus in Iliade, & præcipuè lib. A. quæ fingit feruidā Martis sanguinarij sororem & sociam, quæ primò exigua eleuetur, postea euehatur capite in cœlum, cum supra terram pedibus incedat,

— καὶ ἵριε ἄμοτον μίμνῃα

ἄρυσ ἀφ' ἀροφίνου ἡμισυγύτη, ἱτάρυτι,

ὅτ' ἰλίγῃ μὲν πρῶτα ἡσύνανται, αὐτὰρ ἱσσηται

ἄρυσ ἱσσηξί ἡτάρυ, καὶ ἔτι χθονὶ βαίνα.

De qua etiam Poeta noster quædam in Theogonia sua, ad hunc locum scitu utilia tradit: & Pythagoras in fine suorum Carminum, eam in animis hominum docet esse causam multorum, quæ & motus excitet in ijs, & ignorantiam inducat, ut præcipites quasi cæci ferantur in varia mala:

αὐγρῶ

λυγρὸν γὰρ συνοπαδὸς ἔστι βλάβη καὶ λίαν θορ-
σύμφορται, ὡς δὲ πρὸς ἄλλη, ἔκοντα δὲ φεύγειν.

Tametsi ibi uideatur loqui de illa generali cō-
tentione & incitatione, quæ est omnium cupi-
ditatum, & præcipuè *πλεονεξίας*.

Διὰ δ' αὖτε διχασίας.] Est *τμήσις*, pro *διάνοιχα*, di-
uerse, diuisim, & partes in contrarias. uel *διίσ-
χυσις*: ut sit sensus, distrahant & diripiunt ani-
mas hominis ad consilia, studia & conatus di-
uersos & contrarios.

Ἡ μὲν γὰρ.] Declarat hanc distractionem, &
impulsionem earum. & primū uitiosæ, quæ
est *σχισμὸς*, improba, importuna, inquieta, pro-
cax turbulenta & infrenis: & proinde turbas,
morus, dissensiones & bella parit: quā ut in-
utilē nemo amare potest, quia est admodum
uitiosa, molesta & noxia priuatim & publicè.
sed tamen eam quantumcunq; grauem & no-
xiam, amant & prosequuntur homines perpe-
tuò et acerrimè: sed hoc faciunt ignorantes, &
inuiti, ex peculiari ordinatione diuina. quia
enim desciderunt à Deo, & meliore parte sui
ad deteriore: hinc uiciati & corrupti luunt
diuinitis pœnam suæ defectionis, atq; pariter
& cæcitate mentis & prauitate appetitionum
feruntur præcipites in omnis generis mala.
Hæc dicuntur nō discrepāter à sacra scriptura de
lapsu & uitio hominis, quæ sunt aut inde hau-
sta, aut ex penitiorē quadā consideratione per
peculiarem *ἐλαμψιν* cogitata & animaduersa.

Οὕτως.

S C H O L I A.

33.

οὐ τὸ.] Non per se amatur & mouet appetitionem humanā, ad persecutionem sui, quia est proterua, procax, turbulenta & noxia; ita etiam hac ratione, quia non est ἀρίστὸν & φιλανθρώπιον, eam discernit ab altera: & simul occurrit obiectioni huic, Quomodo illa mala possit tāto opere diligi ab hominibus, & esse in tanto precio & usu. Hoc enim ostendit fieri non per se, ut ipsa sit expetibilis, sed per accidens, ita ut homines ipsam noxiam prater intentionem prosequantur: quia se ipsis offerat sub specie boni, & ipsi istam speciem eius non possint discernere & diiudicare, & hoc quidem consilio & ordinatione diuina: unde est talis uis attributa affectibus & cupiditatibus uitiiosis, ut illę deprauent & corrumpant iudicia hominum de rebus agendis, ut homines non possint uidere & intelligere, quę sint uerē expetenda, quę non: sed ferē uitiiosis & falsis suis imaginationibus ferantur in non prosequenda. uel per consilium & ordinationem diuinam, qua homines, cum sunt castigandi, diuinitus excācantur ad errores suarum persuasionum: de quo est hoc apud Sophoclem in Antigone,

τὸ κακὸν ἀνὰ πῶς ἰσθλὸν τῷ δὲ καμῶν, ἔτι φέρτερον δὲ τὸ ἀγαθὸν πρὸς ἄτακτον, πρῶτον δὲ διὰ τὴν χρεὼν ἰσθλὸν ἄτακτον —

Sapienter hoc a quodam dictum est: Malum uideri interdum bonum illi esse, cuius animū Deus impellat ad exitiū, qui proinde breui tēpore extra exitiū degat.

c

T60

34 IN HESIODVM

Τὴν δ' ἰρίην.] Alteram contentionem similiter à sua stirpe & ui declarat, & ostendit esse antiquiorem illa uitiosa. Alteram (inquit) *ἰρίην*, priorem: hoc est, prius. est adiectiuum forminum cum substantiuo, pro aduerbio, constructione Græcis poetis usitata.

Νὺξ ἰρίσσει.] Series originis antiquissima & obscurissima, quæ non possit mente & ratione humana erui & percipi, sed sit cuiusdam sublimioris contemplationis, quæ sit petenda ex doctrina & illustratione diuina: & haud dubie intelligit integritatem hominis primò creati: unde hæc bonitas etiam post naturam corruptam existit in plerisque aliquanto sanioribus. Pium & hoc est, quia subiicit eam ordinationi diuinæ, unde sit hominibus longè melior in terras & animos atque certus hominū dimissa & tradita ad hoc, ut eos excitet ad honestos & utiles labores, quæ habet hanc vim, ut quamlibet ignauum, exuscitet ad industriam: & hoc quidem hac occasione & ratione, ut cum aliquis in ocio degens, & inde penuriam sentiens, uideat uicinorum suorum aliquem per laborem & industriam suam ditescentem, eum simili industria æmulandum statuat, & sibi proponat.

Οἶκον ὡς ἔδει.] Intelligendū est non solum de domus extruptione, sed & de familiæ recta & utili administratione.

ἄνω.] Est præcisio enumerationis per formulam

S C H O L I A.

35

mulam uniuersalem. quasi dicat, breuiter, omnino uicinus suum uicinum ad opes acquirendas intentum æmulatur.

Αναλ.] Itaque hæc contentio est utilis hominibus, qua etiam artifices se inuicem æmulantur usq; ad indignationes mutuas, & cōtentiones actiores. Hos duos uersus Plato in *Lyside*, & *Aristoteles* in 5. *Politicorum*, & secundo *Rhetoricorum*, & *Galenus* in *Methodo therapeutica*, referunt ad illam priorē noxiam contentionem, quæ est inuidiæ. *Plutarchus* uerò, ferè attribuit isti bonæ & salutari, quæ est æmulationis laudabilis : ad quam etiam *Poeta* eam refert, sed sub quadam lōgiore digressionē à laudabili affectione ad illam uitiosam, ut iam non minus inuidiæ quàm æmulationi rectæ ascribi possint huiusmodi artificū mutux contentiones : & tamen mereantur in illis laudem quandam, & approbationem, propterea quòd eos excitent & exerceant ad maiorem industriam, nec ab illis, ut *περιττω τῶν*, facile quid melius requiri possit. Nam ut laudabilis *ἡδὲ* ingenuos mouet, ita serui-les iste *ὑποδουλῶν*. Dicit ergo, hac contentione etiam figulus succenset & æmulatur figulum, licet aliquanto acerbius, pro hoc hominum genere, quod non potest ita moderari & celare aut dissimulare affectus suos.

§ 2

ὁ ὑπὸ

ὦ πόρσῃ, σὺ δὲ ταῦτα τεῶν γυνήεσσιν ἐν μῶ-
 μῇ δ' ἐσ' ὄρις κακὸς ἄρτος ἀπ' ὄργῃς θυμὸν ὄρῃ
 νείκε' ὀπιπλόοντ' ἀγορῆς ἐπακτὸν ἰόντα. (καί
 ὦρε γὰρ τ' ὀλίγη πέλετ' νεικῶν τ' ἀγορῶν
 ὅρ' ἐνι μὴ βίος γ' ἴδμε' ἐπικετανὸς κατὰ κεί) (τε,
 ὦρε ἄετος, τὸν γὰρ φέρει δ' ἡμήτορος ἀκτῶ.
 ἥ κεκορεσάμενος, νείκεα δ' ἤρειν ὀφείλλοις
 ἀτήμασ' ἐπ' ἀλλοτρίοις· οἳ δ' ἐκίλ' ἀδύτορον
 ἔσται

ὦ δ' ἔρσειν. ἀλλ' αὖθι διακρινώμεθα νείκε'
 ἰθέησι δίκαις, αὐτ' ἐκ διὸς εἰσιν ἄρισται.
 ἥ δ' ἡ μὲν γὰρ ἑλῆρον ἰδ' αὖσά μεθ', ἄλλα τε
 πολλὰ

ἄρπαζων ἐφόρεις, μέγα λυδ' αἰνῶν βασιλῆας
 σιωροφάγους, οἳ τῶν δὲ δίκῃν ἐθέλουσιν δικά-
 σαι.

O Persa, tu hæc seponere in animum tuum,
 Nec te contentio maligna abducatur à labore,
 Ut fias observator litium, & fori auscultator.
 Nam tempus exiguum litium & fori datur illi,
 Cui non est intus sepositus victus annuus
 Et maturus, quem Cereris fructū terra proferat.
 Eo satur, licebit contentiones & lites foveas
 De bonis alienis. sed tibi non amplius licebit
 Ita agere mecum: sed deinceps dijudicabimus litem
 Rectis

Rectis iudicijs, quæ ex Ioue sunt optima.
 Antè quidē sortē diuisimus: tu aut etiā alia plura
 Abrepta auferebas ad demerendos iudices
 Domiuoros, qui hanc litem uoluerunt dijudicare.

E X O R A T I O N.

Alloquitur fratrem, & iam traditam doctrinam ad eius emendationē accōmodat: quem indulgentem prauæ contentioni, & eius uiaē insistentem per ocium & iniusticiam, dehortatur ab ea ad alteram cōtentionem honestam, & eius uiam meliorem in labore & iusticia sitam. In quo uerè fraternam suam erga ipsum beneuolentiam & sollicitudinē declarat, dum ita loquitur: O frater, tu hæc cogita diligenter, & penitus apud animum tuū perpendas, nec amplius committas, ut cupiditas (*καταχρησμός*) noxia, & damnis atq; malis aliorum gaudens, arceat & prohibeat *ου* tibi animum: uel *ex* te: *δυσίου*, scilicet *κατὰ*, secundum animum, uel in animo, à labore, ut te conuertas ad ocium fori, & lites eius aucuperis, secterisq;. Nam tale uitæ genus res tuæ non ferunt: nec quisquam alius potest diu in ocio & litibus fori uersari, qui nō habet sub sua possessione reconditum fructum, qui ei abundè sufficiat in annum ad uictum, quemq; ei maturè & statotempore sine frustratione terra producat. Talem ubi per tuam iustam industriam ad saturitatem usq; nactus fueris, tum poteris ale-

re & exercere lites ob bona aliena. sed tu, animo tuo emendato, & conuerso ad meliorem acquisitionem, hoc nunquam es facturus. Ut aut tibi spem quandam facias de bonis meis, quasi uelis denuo mecum agere, sicut antea, hoc tibi non amplius concedetur: sed si quæ alia controuersia inciderit inter nos, illam componemus iustis iudicijs, quæ à Ioue sunt ordinata, ut optimæ normæ & regulæ ad dirimendas lites. Tu uero, cum non ita pridem diuideremus paternam sortem, non es secutus talia iudicia: sed præter tuam partem, multa alia per uim iniuste auferebas, & sollicitè muneribus studebas tibi conciliare & demereri iudices *δωριέεσσι*, auaros, *πλουύντας* & iniquos, qui in se recipiebant diremptionem litis nostræ.

Ωρη γάρ τ' ὀλίγη.] Hic alij per *ὤραν* intelligunt *φροντίδα*, curam & studium: non malè, neque sensu alio, quàm quòd talem curam & persecutionem litium in foro non liceat diu retinere.

*νῦπιοι, ὅδ' ἴσασιν ὅσῳ πλείον ἤμισυ πάν-
τας,*

*ὅδ' ὅσον ἐν μαλαχῇ τε καὶ ἀσφοδίῳ μεγ-
ῶναρ.*

*Λεύψαντες γὰρ ἔχουσι θεοὶ βίον ἀνθρώποισι.
φῆιδίως γὰρ κύν καὶ ἱπ' ἡμᾶς ὀργάσαιο,
ὥς τε σὲ καὶ ὡς ἐν αὐτῶν ἔχειν καὶ ἄδργόν ἔοντα,
καὶ ἅπερ πηδάλιον ἢ ἰπὲρ ἑαπνὸ κατὰ θεῖο,
ὀργα*

ὄργα βοῶν δ' ἀπὸ τοῦ τοῦ, καὶ ἡμιόνων τε λα-
 ὄργων.

Stulti, neq; sciunt quanto dimidium sit plus toto,
 Neq; quam ingens utilitas sit in malis Craspho-
 delo.

Nam dij hominib. occultā retinent uitæ rationē.
 Facile etenim vel uno die labore efficeret tantum,
 Ut etiam deses haberes in annum,
 Et statim gubernaculum suspenderes supra fumū,
 Et opera boum & mulorum laboriosorum inte-
 rrent.

EXPLANATION.

Redarguit hosce & alios similes iudices &
 gubernatores, qui indulgent suarum cupidita-
 tum prauæ contentioni impulsioniq;, & à ius-
 titia atque uitæ frugalitate digrediuntur ad
 inuicem iniustam, & splendorem uitæ lautio-
 rem. Qui quidem uolunt esse iudices, & reci-
 piunt in se litium dijudicationem, sicut etiam
 hanc nostrā litem receperunt: sed sunt stulti &
 incōsiderati, neq; animaduertunt quantū ἡμι-
 ον dimidiū, hoc est medium inter plus & mi-
 nus, quod est æquale inter lucrū & damnum,
 & idem iustum, sit πλεον plus honestate & utilit-
 ate: id est, honestius & utilius πλεον, toto, quo
 & sua pars retinetur, & alterius ad se pertrahit-
 tur uel tota, uel ex parte: sicut fit ab illis qui lu-
 crantur & defraudant alios, qui ad suam rem

alterius accumulanti, ut ita habeant totū, hoc est rem alterius ad suam attractam. His uerbis perquam eruditē & aptē circumloquitur & iusticiam *ισότης*, & iniusticiam *ἀνισότης* & *πλεονεξίας*; & illam huic praeferendam esse docet. Sed auari & *πλεονέκται*, qui sunt cupidi inaequalitatis, hoc est lucri & cōmodi, sua augendi cum incommodo & damno aliorum, hoc non considerant aut intelligunt. Plato quinto Politicorum, & tertio Legum, hanc sententiā paulo aliter interpretatur, & intelligit de mediocritate in statibus ciuilibus & alijs rebus amplectenda, *ἐπέτασεν δὲ τὸ μὲν εἶδος λαμβάνειν ἡμεῶνδε, τίς δ' ἡμῶν μέτρον, τίς τὸ μέτρον τοῦ ἀμείτρου πλείον ὀυγυῖον, ἡμεῖς τε ὅν χέρουμε*. In quem profectō sensum rectē & intelligi & usurpari potest, nec ab eo haec nostra interpretatio discrepat, nisi quod est aliquanto latioris sensus: quia est de mediocritate illa quae est perpetuō & in omni iusticiā cura eligenda, prae illo pluri & *ἀμείτρου* quod est *πλεονεξίας* & iniusticiā: & huius quidē, nō solum ut dominatur in magnatibus, sed & in personis priuatis. Primum ergo uult, ipsos ignorare uim & utilitatem iusticiā longē potiore, & magis amplectendam, quā iniusticiā & *πλεονεξίας*, quæstus & lucri. Deinde etiam non considerare, quanta sit utilitas tenuis & frugalis uictus: & ideo splendorem & luxum magnificare, & pro illis suam *πλεονεξίαν* intendere. Rectē autem *πλεονεξία* cōiungit luxum:

• S C H O L I A.

41

xum : quia hæc uitia ferè se inuicem comitantur, & rarò separantur.

Κρύψαντες γὰρ ἴχθυον.] Pro *ἐκρύψαντες*, Postquam occuluerunt, retinent : hoc est, occultatum retinent. Causam huius ignorantix & *ἀβυσσότητος* ostendit esse uoluntatem Dei, qui uoluerit abscondi ab intelligentia communi hominum hanc meliorem & faciliorem uitæ rationem, sitam in iusticia & frugalitate : quæ certè ignorantia secuta est lapsum primùm, & illam uiositatem inde perpetua propagatione inualescentem, & mentem & intelligentiam humanam obscurantem : idèq; uoluntate & consilio Dei qui ita uult peccatum defectionis puniri.

Πυλῶν.] Illius primæ & melioris uitæ rationem & usum commendat quàm maximè, ita ut ostendat in ea seruata posse faciliè quicq; non admodum industrium, uel unius diei labore efficere, ut id sufficiat in annū integrum : utq; statim possit una nauigatione peracta, gubernaculum supra fumum in locū siccum suspendere, & boues atque mulos à laboribus suis liberare. Duorum autem tantum laborum facit mentionem : quia deinde lib. 2. præcipuè tradet præcepta de agricultura & nauigatione, una domestica, altera externa acquisitione, quæ fortasse in illis locis in primis erant in precio. Per *πυλῶνα* hic intelligendum nauis gubernaculum, de quo etiam infra libro secundo,

c 5

πυλῶνα

πυλάκιον δ' εὐρυγυῖα παρ' ἑσπερίῳ ἑρμείῳ αἰεταί.

Vbi monet, seposito gubernaculo nauigationem magis tempestiuam expectandam.

ἀλλὰ ζεὺς ἔκρυψε χολωσάμεν φρεσὶν ἥισιν,
ὅππῃ μιν ὅζα πάντα τρεῖς προμηθεὺς ἀγκυλωμένης.

Τόν κ' ἄρ' ἀνθρώποισιν ἐμήσατο κήδεα λυγρὰ.
κρύψε δ' ὧν ὦρ, τὸ μ' αὖθις εὖς παῖς ἰαπέτιος,
ἔκλεψ' ἀνθρώποισι διὸς πατρὸς μηλόεντος
ἐν κοίλῳ νάρθηκι, λαθὼν δια Τόρπι κέραυνον.
Sed Iupiter commotus animo suo ad indignationem occuluit,

Quia ipsum Prometheus solers decepit. (ue xit.
Quo suo facto solerti tristia mala hominibus in-
Nam Iupiter occuluit ignem, quem filius præclarus Iapeti rursus

A' Ioue prudenti clam subduxit hominibus,
In ferula caua, nesciente Ioue fulminatore.

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Causam & originē huius ignorantia & ἐ-
βλατηρίας tradit, & quidem aliquanto prolixius
& rectius pro illa priscorū sapientia, sub fabu-
la de Prometheo: sed ita, ut eruditiorib. non
ita sit difficile sensum eius eruere. In hac au-
tem fabula tribuit ille quidem numini rerum
omnium administrationē, & huius etiam uitę
diffi-

difficultatis inuectionem, sed non sine culpa humana: quia peruersitas ingenij & mētis humanæ eò impulerit ipsum. Hæc fabula uidetur in multis quadrare ad illa quæ in sacris litteris tradūtur, de lapsu primorum hominum, & de illa indignatione diuina propter illam inobediētiā & defectionem: tum uerò non abhorret ab illis alijs, quæ ibi passim de uitiositate humanę naturę, de eius lasciuia & inquietudine, deq; miserijs uitæ, inde perperud emergentibus ex iusta Dei indignatione, scribuntur. Ex quorum numero hoc etiam Solomonis in Ecclesiaste cap. 7 est: Hoc scio, quòd fecerit Deus hominem rectum: ipsi autem quasiuerunt sibi adinventiones multas. Fabula hic disertè à Poeta recensetur, ut non sit necesse eam repetere: mens tantum eius est non nihil eruenda. *προμηθεὺς* dicitur quasi *προνομήμων*, providens & prospiciens, à *πρὶ* & *νόμος*, quod significat consulo, perspicio & machinor, unde *προμηθεὺς*, & a uerso in *πρῶτος*, solers, ingeniosus & industrius in perspicendo. Hic Iapeti & Climenæ, ab alijs Asiæ filius perhibetur. Multa de eo apud Poetas extant, præcipuè apud Aeschylum in fabula integra de eo conscripta: quæ sunt prætereunda hic, & tantū ea quæ ad istū locū spectant, considerata. Aiunt olim in more fuisse, solidas hostias in sacrificijs igne absumere. quī mos cum multis grauis esset, Prometheus,

homi-

44 IN HESIODVM

hominem callidum et perhumanum, egisse cum Ioue, ut media cederet in usus hominū. id Iouem libenter concessisse. sed deinde Prometheus duos tauros Ioui immolasse, & utriusque ossa pinguedine et corio uno, carnes uerò altero corio cooperuisse: & dedisse Ioui optionē, ut quem illorum uellet, eligeret. ibi Iouem, simplicem deum, nihil suspicantē fraudis, quem proximum haberet ad manum, cepisse, ossa uidelicet. qua fraude rescita, per indignationem ignem remouisse ab hominib. quem pro solito suo ingenio Prometheus ei facillē rursus subriperit, & ad homines reuexerit. Quod factum Iupiter indignē ferens, ita punierit, ut Pandoram omnium deorū donis exornatam, ad ipsum & fratrem eius, atq; alios homines miserit, cum pyxide quadam illorum donorū. quam pyxidem Epimetheus acceperit, contra fratris uoluntatem: ex qua aperta, eruperint omnia illa dona, sola spe in totus in labijs pyxidis retenta per operculum prius impositum. unde fit factum, ut totū genus humanum degens super terram, repleretur uarijs malis. Hoc figmentū perquam fecundum sensu suo, est iam explicandum secundum uerba Poetæ, quæ uidentur continere & quæ non abhorreant à sacra Scriptura, & quæ manifestam contemplationem mentis et ingenij humani præbeant rerum humanarum studio.

AAA

S C H O L I A.

45

Αλλὰ ἴδιον.] Ratio uitæ fuit ab initio simplicissima: & adhuc posset esse, si homines eam cognoscerent. sed non possunt cognoscere, quia Iupiter eam occultauit. & hoc ideo, quia *πρὸς τὸν ἄνθρωπον*, uis ingenij humani,

ἀνυπομέτρητος.] curua & deflexa à uoluntate Dei, et simpliciore uitæ ratione, cogitans & machinans pro sua sagacitate et solertia atque lasciuia, qua sua ui uoluit esse par Deo, aut etiam superior, sicut fuit *Διάβολος*,

ἐξαπατήσας.] deceperat in sacris & cultu exhibendo, quo grauabatur, ut immodico, et cum ita imminuere studuit, ut pars aliqua ad se rediret. Hæc est prima causa prauitatis, cum animus hominis in timore et reuerentia Dei, et eius uoluntatis obseruantia, fit remissior ex superbia, arrogantia, aut qua alia sua rationatione & lasciuia.

Τὸ ἔργον.] propterea, ista fraude & deceptione, ipse *πρὸς τοὺς ἄνθρωπους* hominib. causa fuit tristium malorum: quia hæc uasfricies se insinuauit postea etiam in alios homines, ad ipsorum perniciem, ut ita et ipsi à uoluntate & simplicitate Dei reciderent. in quo sensu erit iste uersus quasi *παρὰ τὸν ἄνθρωπον* quædam. Vel poterit intelligi de Ioue, qui propter hæc superbiam et arrogantiam uasfriciem et fraudem, homines priuauit magno bono, quo ipsi inuiti et cum tristitia caruerunt.

Ἐκ τῆς αἰτίας τοῦ πυρός.] Nam detraxit ipsis ignem, ut
inde

46 IN HESIODVM

inde simplicissimè uiuerent, destituti artibus communibus, quæ ferè omnes beneficio quodam ignis exerceri solent. uel detraxit ipsis ingenij & mentis uim igneam & solertem, ut simplicius & rectius in sufficienti abundantia bonorū uiuerent, sine aliqua sagaciore scientia boni & mali, eorumq; delectu.

Sed *ὁ παῖς*.] præclarus & nō degenerans filius *ἱακίνας*, antiquioris illius mentis, calliditate & inquietudine excellentioris, quæ dicta est *πρὸς τὸ ἰσθῆναι καὶ κίνασθαι*, à præcipiti impetu & uolatu, propter agilitatem & mobilitatem, aut propter deiectionē ad appetitiōes uarias.

Sustulit *παρὰ Διὸς*.] à parte mentis diuinioris & simplicioris, atq; sanioris in suis cogitationibus & ratiocinationibus : & pertulit ad homines, ad cogitationes & appetitiones humanas.

ἐν κοίλῃ.] in caua ferula corporis humani, cuius domicilio occupabatur & grauabatur mens : & inde præter uoluntatem & ordinationem seueram Dei, degenerauit & discessit ad domiciliij sui affectiones & cogitationes, quibus sibi pollicita est maiorem cognitionem boni & mali, & inde uitam meliorem in lasciuia & licentia uaria ingenij sui.

τὸν τε χολωσάμεν & πρὸς ἐφελκυστέτα ζεύς.

ἱαπεπονίδῃ πάντῃν πῖεζ μέλαια ἐδ' ὧς,

χαίρεις

S C H O L I A.

47

χαίρεις πῦρ κλέψας, καὶ ἐμὰς φρένας ἠπε-
ροπύσας,

σοὶ τ' αὐτῷ μέγα πῆμα καὶ ἀνδράσιμ' ἐοσθ-
μύνοισι.

ταῖς δ' ἐγὼ αὐτὶ πυρὸς δώσω κακόν, ὅππῃ
ἅπαντ' ὄν

τόρπονται κατὰ θυμὸν ἰόν, κακὸν ἄμφα-
γαπῶντες.

*Quem Iupiter nubium congregator per indigna-
tionem allocutus est :*

Fili Iapeti, in primis ingeniosæ calliditatis,

Gaudes ob sublatum ignem, & me deceptum:

*Quod & tibi ipsi & posteris hominibus magno
est futurum malo.*

*Quibus ego pro hoc igne dabo malū, quo omnes
Oblectabuntur apud suum animum, malum suum
studiose amplectentes.*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Reliquam negotij seriem & progressio-
nem exequitur : & cōmemorat, qua indigna-
tione Iupiter, ut pater iuvens, acceperit istam
Promethei industriā & solertiam in rebus suis
& aliorum hominum promouendis, contra
voluntatem & ordinationem suā meliorem.
Concedit autem ei ignem subreptum, sed ad
magnā ipsius & omnis posteritatis incōmo-
ditatem &

ditatem : ex quo sint consecuturi malum speciosum, plausibile et gratum, quod per suam ἀβελουργίαν & αἵρεσιν sub specie boni sint quàm maximè amplexuri.

Χολοσάμην.] νήμισι, indignatione iusta cōmotus ob hanc solertiam clandestinam, lasciuam & illicitam Promethei,

Νιφιλολογία.] μυθολογικῶς : quia Poetæ ei, ut supremo gubernatori, attribuunt, ut aliorum omnium, ita aeris, & eius affectionum gubernationem. Sed hic fortasse ἐδικῶς uocatur ita, quia est congregator & moderator omnium affectionum & cogitationum humanarum, tanquam nebularum, aut quia tum ex obscuro, quasi ex nebulis & nubibus, est allocutus Prometheus, transgressorē suę ordinationis.

πάντα περὶ.] προμαθὲς πάντα μέλαια, præ omnibus alijs sciens consilia : id est, in primis solers & ingeniosus. & in istis uocibus περὶ μέλαια, alludit ad ipsius appellationem, & concedit ipsum uerè dici προμαθία, quia in primis excellat περὶ μέλαια : & hoc iam satis declararit hoc etiam factò, quia clam furripuerit ignem.

Χαίρει.] Est quædam καυσητικὴ approbatio: Tu gaudes, quia ignem clam me sustulisti, & hoc factò tibi places & abblādiris. At ego, &c. Pulchrè hic notatur ingeniosorū & solertium studium, & inconsiderata in successu suorum conatum letitia & fiducia, qua sibi nihil non laudis, famę, celebritatis & utilitatis pollicen-
tur,

S C H O L I A.

49

tut. sed Iupiter hic respondet, & dicit: At tibi Prometheu, & omni posteritati, erit magno malo, hæc tua ingeniosa & solers industria: quod & primi illi, qui ceperunt suis ingenijs indulgere contra sanio-rem rationem, & omnes sequentes sunt experti. nec hodie desunt passim quàm plurimi, quos magno suo malo pernicuerit plerorumque suorum consiliorum & conatum.

Tais d'ÿv.] Quia ab illo primo Promethæo hoc malum propagatum est in omnes posteros, ut & cæcitate mentis & prauitate appetitionum seducantur uariè in suis conatibus, & habeant singuli *παρὰ φύσιν*, id est uariam quandam ingenij & mentis industriam propositam, quam admirentur, probent, & amplectantur tanquam suum magnum bonum, cum sit ipsorum malum, & tandè ipsi sint experturi eam talem fuisse: sed iam specie eius plausibili & grata decepti, eam malam & noxiam pro bona habent. Qui profectò error ignorantie & *ἀβελαντία* mirabilem uim suam exercet in ingenijs & mentibus humanis, & neminem nõ ad omnis generis incommoditatem & difficultatem uitæ seducit, ac præcipuè in præstantibus ingenijs declarat uim suam, ut rectissimè Cicero ita scripserit lib. 1. Officiorum: Illud autem maximè rarum genus est eorum qui aut eccellente ingenij magnitudine, aut præclara eruditione atque doctrina, aut utraque re ornat, spaci-
d cium

50 IN HESIODVM

cium etiam deliberandi habuerunt, quem potissimum uitæ cursum sequi uellent.

ὁμοῦ.] In hoc est uis erroris & seductionis, quia hoc malum se cuiq; offert non sub specie mali, sed sub specie, boni & illius probabilis, grati & exoptati, ita ut quisq; suo malo cōtra προαίρεσιν & intentionem animi sui oblectetur. Vnde est illud Horati:

Decipimur specie reſti. & hoc uſitatū, Suum cuiq; pulchrum. Item hoc Salomonis: Omnis uia uiri recta sibi uidetur. & illud cap. 16. Est uia quæ uidetur homini recta, & nouissima eius ducunt ad mortem.

Τὸ ἐν ἑλκὸς.] Mirum profectò hoc, & omnino contra naturam & mali & uoluntatis humanæ, quæ abhorret ab illo ut φλοκτῶ, nec id quod est ipsi aduersum amare potest, & tamē amat: & quidē in uitiosis quāmaximē, quē toti & præcipites feruntur in sua mala, & ea exitialia. sed hoc non fit per se, quia ea ut mala non possunt non auersari & fugere: sed per accidens, quia ipsis speciem boni præbent, amant ea & amplectuntur, ut cunq; & quantacunque illa sint mala. Ita ergo fit, ut quæ per se auersentur & declinent homines, ea per accidens ament & prosequantur: & uice uersa.

ὡς ἔφατ', ἐκ δ' ἐγέλασε πατήρ αὐδρῶν τε θεῶν τε.

ἦφκισον δ' ἐκέλευσε πρὶ κλυτῷ, ὅππῃ τὰ χίστε γαῖαν

S C H O L I A.

51

γαῖαν ὕδασι φύρειν, γὰρ δὲ αὐθρόπῳ θέμεν αὐτὸν
 δῶν,

καὶ Διὶ Θ, ἐθανάτης δὲ θεῆς εἰς ὧπα ἰῖσκαμ
 παρθενικαῖς, καλὸν εἶδος, ἐπῆρατον. αὐτὰρ
 ἀβλώλω (φαίνειν,

ὄργα διδασκῆσαι, πολυδαίδαλον ἰσοῦν ὕ-
 καὶ χάριν ἀμειχίας κεφαλῇ χυσιώ ἀφρο-
 δῖτλω, (νας.

καὶ πτόρον ἀργαλῆον, καὶ γυνικόρους μελεδῶν
 γὰρ ᾧ θέμεν κύνεόν τε νόσ, καὶ ἐπὶ κλοπῇ ἥθος,
 ἑρμείω ἥνωγε διάκτορον ἀργειφόντλω.

Sic dixit, et subrisit pater hominū et deorum:
 Et Vulcanum inclutum iussit quā celerrimē
 Terram aqua miscere, et nocē hominis imponere,
 Et robur: facie autem assimilare deabus (eadem
 Virginibus, specie pulchra et amabili. sed Pal-
 Docere opera, et texere telam artificiosam:
 Et Venerem auream, iussit, circumfundere capiti
 gratiam,

Et desiderium molestū, et curas edaces mēbroū.
 Mentē autē caninā et subdolum ingenium imponere,
 Mercurium Argicidam nuncium deorum iussit.

Σ Χ Ο Λ Ι Ο Ν.

Quod plausibile & gratum malum Iupiter
 minatus est Prometheus & eius posteritati in
 d a p a n a m

poenam ignis subrepti, id aggreditur: & man-
 dat Vulcano ignis deo, formari ex terra & a-
 qua effigiem humanam, sub specie muliebr &
 uirginea, eaq; perquam pulchra & amabili, in
 quam exornandam omnes alij Dij conferant
 dotes & uirtutes suas. Quam hoc figmentum
 sit & accommodatum naturæ humanæ, & à
 plerisque locis sacrae Scripturae non dissenta-
 neum, relinquo alijs accuratius discutiendum.
 Mihi uerò, ut breuiter quasdam mearum co-
 gitationū de eo proferam, uidetur Poeta in-
 nuere, hominem prius habuisse sincerio-
 rem & puriorem naturam, & sine ui ignea, simpli-
 cius & quietius uixisse. Postquam autem Pro-
 metheus, id est lasciuia mentis ipsius, clam Io-
 ue, id est contra uoluntatem Dei, sibi ascuerit
 & uendicarit ignem, hoc est ingenij & cogni-
 tionis uim excitatiorem: inde quasi transfor-
 matum esse in aliam naturam & *λεῖον* corpo-
 ream, & illam quidem excellentem uirtutibus
 celestibus: sed quibus corpora fecerant contami-
 natis, mens humana & ipsa ex consortio con-
 taminata, sibi & illis indulgens, uariè abuta-
 tur ad lasciuiam & luxuriam uariarū artium
 & inuentionum, & hoc sub spe & specie boni
 & uitæ melioris inde efficiendæ: sed quam o-
 mnem industriam suam, quamlibet sollicitam,
 uariam & *ὀνυφάνη*, tandem *ἐκπεσεία*, poste-
 riore consideratione, & eventu stultorum ma-
 gistro, experietur cōtrariam esse suis effectis.
 Talem

S C H O L I A.

53

Talem uidetur Poeta uelle esse naturā humanam, & huiusmodi Promethea in ipsa dominari, ingeniosum illum quidem, solertem, industrium, & uarijs studijs & contentionibus occupatum: sed *ποσειδώνος*, & tantum ad suam & aliorum inquietudinem & incommoditatem: qui se ex pyxide & domicilio corporis sui totum effundat omnibus uiribus suis, nec antè quiescat quā illis absumptis, sola spe reliqua, qualicunque illa, sustentetur in perpetua *μεταμέλεια* & anxietate animi. Atq; hanc esse causam in natura humana illius *υπερήφανος*, siue *ἀβυσσότηας*, *πλεονξίας* & luxuriæ, alienæ a rectitudine, simplicitate, frugalitate & sobrietate, diuinitus traditis & receptis: unde in dies uaria uitæ difficultas existat, aut potius inundet, & cumulatim ingruat.

Ως ἴσατο.] Ioui, ut supremo Deo, *ἰδὼ* admodum magnanimum, augustum & serium attribuit: qui etiam ridet, non risu aut Sardonio, aut læto, sed serio & *νυμφοτικῷ*, quo indignè fert Promethei lasciuiam & conatum contra suam sapientiam & salutarem ordinationem. & *Διατάττω*, distinctè mandat, illū *κομψὺν* & *ὀνομαστικόν* ornatum, & quæ à singulis Dijs uelit conferri bona in eum.

ἡφαιστον.] quia est formandum opus præclarum, demandatur hoc negocij Vulcano, artifici deorum. aut potius, quia hominis effigies est transformanda in elementarem & corruptibilem

d s

ptibilem

§4 IN HESIODVM

ptibilem *ῥῆσις*, ideo primum ignea qualitas, ut in primis *ἀπὸ τοῦ πυρὸς*, deinde terra aqua & aer iubentur adhiberi. aut ideo etiam primum iubet Vulcanum terram aqua miscere, quia primo per usum ignis & ui ingenti artes & instrumenta sunt inuenta & confecta, per quæ & terra & aqua usurparentur, atq; adeò terra aquæ quasi iungeretur: hoc est, homines non minus mari quàm terra uterentur, pro sua uoluntate. de quo illud Horatii Ode 3.

Ille robur & as triplex

Circa pectus erat, qui fragilem truci

Commisit pelago ratem

Primus. —

αὐτὸς ἄλλω.] Hac sub uoce aer etiam intelligitur, elementum quartum.

Ἀνδρῶν adijcit, quia hæc uox excellit inter alias: & his informatur effigies humana, cuius est sermo maximè proprius. & hoc instrumento ingenium humanum præcipuè uim suam exerit & declarat, in artibus & inueniendis & usurpandis.

καὶ διῶ.] Hoc dicit fortasse ideo, quia uis ingeni & mentis præcipuè in ualidis & iunioribus uiget, & est inquieta & *πολυπράγμων*, qui etiam ferè soli sunt multi atque grati sermonis.

Ἀθανάτης.] Quia uis ingeni siue mentis est diuina, nec aliud magis famam & admirationem diuinitatis conciliet, nec ingeni artes unquam

S C H O L I A.

55

unquam intermoriuntur omnes, sed sublatis prioribus succedunt statim alia.

παρδυσιαῖος.] Quia semper floret & habet suas *κρινίδας* vis ingenij, nec potest nisi ad tempus & peculiari potestate coerceri.

κατὰν ἁλῶν.] quia solus ingenij cultus habetur honestus & liberalis, nec alia opera magis quàm ingeniosa probantur, & gratiam demerentur.

Αβρὰρ ἁδλὺν.] Huic Poetæ non solum has, sed & sapientiæ artes attribuunt, quæ omnes sunt huius *πρῶτης* humanæ, nunquam quiescentis insolertia & industria sua.

Αδλὺν autem filia Iouis dicta est, quasi *ἁδύνη*, quia non suxit, sed ex cerebro Iouis profiliit. uel *παρὰ τὸ ἁδρῆν*, quia est dea prudentiæ, quæ cernit & perpendit omnia: quam Vulcanus deus ignis elicuit ex cerebro Iouis, id est mentis, quia ipsa est *φωσφορεῖσα*, *ἱλαίνουσα*, *καὶ ἀναφροσύνην*, *καὶ τὸ δὴν ταπεινὸν φρονεῖσα*, *καὶ δραστηρία*, quæ illuminat animum, & inflamat, & superna petit, nec quicquam humile sapit, & est efficax atq; industria.

καὶ χάριν.] gratiam & uenustatem sexus muliebris: in quo & ipso nunquam quiescit ingenium humanum, pro fūco, luxu & lascivia muliebri.

Κισσῶν.] Quia in hac præcipuè parte gratia & species muliebris excolitur & apparet. Sed hæc gratia & uenustas Veneris

latius extendi debet, ad alias etiam artes & opera earum: in quibus & ipsis non quiescit elaboratio ingeniosa, donec ad quendam Venerum splendorem & fucum deprauentur ad quem tamē omnis progressio mirificē ab blanditur hominibus sua noua & plaufibili facie, qua subinde cultiora uidentur prodire.

καὶ πίδω.] Intelligit desiderium & cupiditatem indefessam eminendi & superandi alios, ex qua in solertibus & ingeniosis existunt perpetuæ æmulationes, inuidiæ, φιλονεικία ipsis & alijs molestæ, quib. & se macerant, & alios lacerant. Quos sequuntur *γυμνάσεις*, curæ, sollicitudines, meditationes exedētes, exhaustientes & conficientes corpora & vires ingeniosorum.

γυμνάσεις.] Est apta uox meditationibus & curis, quæ usque ad satietatem depascuntur & absumunt membra & vires: sicut ferē uide re est, ingeniosos & solertes pallidos & extenuatos esse.

ἐν αἰ δὲ μὲν.] Tales sunt ferē *χρηματίται*, negotiatores & *πλεονέκται*; sed & in liberalibus artibus ingeniosi & eruditi sæpe sunt *λυνταὶ* & *ἰκίμπλοκοι*, impudentes & subdoli atque uafri, qui bonas artes ad quæstum & sordidos fines turpiter & malitiose detorquent & usurpant.

Ερμείων.] Sunt epitheta Mercurij, ut nunciū & secretariū deorum, quæ conueniunt orationi suæ eloquentiæ, cui ipse præficitur: quæ eloquentia

loquentia est ἱρμῆς interpres animorum. Ex
διάκτορος, quæ & diuina oracula & cogitata
 hominum explicat & propagat. & est ἀργειφόν-
 τας, quæ occidit Argum: hoc est, quemlibet
 oculatum & uigilantem compescit: aut quia
 est plana explicatio cogitationum animi, qua
 si *καταργαίνουσι*: aut quia compescit & mitigat
 affectus & impetus animorum, unde existunt
 cædes, quasi *καταργῶν τοὺς θόνους*, cohibens &
 compescens cædes,

ὥς ἔφατ'· οἳ δ' ἐπὶ θοῖον τοῖσι κρονίωνι ἄνακτι
 αὐτίκα δ' ἐκ γαίης πλάσσει λυτὸς ἀμει-
 γυήεις

παρθένῳ αἰδομένη κελόν, κρονίδεω δ' ἄρα βυλάς·
 ζῶσε δὲ καὶ κόσμους θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη.
 ἀμφὶ δ' ἐοὶ χεῖρτές τε θεαὶ καὶ πότνια πᾶσι
 ὄρεας χρυσέας ἔθεσαν χροῖ, ἀμφὶ δὲ τλήγε
 ὄρεας καλλίκομοι σέφον ἄνθεσιν εἰαρινοῖσι.

πάντα δ' ἐοὶ χροῖ κόσμον ἐφήμοσε παλάς
 Ἀθηνῆ,

ὅν δ' ἄρα οἱ εἰδέασιν διάκτορος ἀργειφόντης
 ψεύδεα δ' αἰμυλίης τε λόγους, ὧς ἐπὶ κλοπῇ
 ἦθ' ὅ

τεῦξε, διὸς βυλῆσι βαρυκτύπον. ὅν δ' ἄρα
 φωνῶ

δῆκε θεῶν κῆρυξ, ὀνόμηνε δὲ τλήγε γυναικῶν

d 5 παν

38

IN HESIODVM

πανδ' ὄρω, ὅτι πάντες ὀλύμπια δώματ'
ἔχοντες (σιν.

δ' ὦρον' ἐδ' ὤκησαν, πῶμ' ἀνδρᾶσιν ἀλφειῶ.

Sic dixit: illi autem paruerunt Ioui regi Saturnio.

Et statim inclytus Vulcanus ex terra formauit

Simulachrum uirginis pudicæ, secundum Iouis
consilium.

Pallas autem id cinxit & exornauit.

Gratiæ autem, & ueneranda Suda,

Monilia aurea circumdederunt ei: & eam

Horæ pulchricomæ florib. uernis coronauerunt.

Reliquum omnem ornatum corpori eius appli-
cuit Pallas.

Mercurius autem ipsius pectori

Mendacia, & blandas uoces, et mentē subdolam

Indidit, ex consilio Iouis grandisoni: & uocem

Imposuit nuncius deorum. & hanc mulierem no-
minauit

Pandoram: quia omnes cœlicolæ

Donū cōtulerunt, in malum hominib. solertibus.

ΞΧΟΛΙΟΝ.

Iouis graue mandatum ἀπερραίστως & sine
mora exequuntur cœlicolæ, & singuli sua do-
na conferunt in simulachrum propositum,
quod est naturæ humanæ, ut est corpori inclu-
sa: in qua, pro uarietate κρήσιων, omnes hæ
doteç

S C H O L I A.

39

dotēs diuinæ ingeneratæ inueniuntur, ita ut illis ea supra omnes alias animantium naturas exculpta & exornata deprehendatur: sed eo ipso ferè, propter abusum earum, lasciuiā & intemperie mentis suæ fit inquietior, turbulentior, incommodior, & à recta atq; salutarī suæ uitæ ratione alienior.

Ως ἱππῶν.] Hoc est *ἐντολῶν*, quia ipse, ut summus rex, breuiter mandat, & illi statim mandato eius obtemperant.

Κρηίνου.] regi Saturnio, id est legitimo & generoso, qui à maiorib. suis hoc regnū accepit. quod subiunctum est, ut ratio mandati tam grauis, & summa obseruantia exequendi.

Ἀμφὶ γυῖον.] utroq; pede claudus. quod est ignis, & eius artificis *ἰκιδιότης*: quia subtus quidem sine nutrimento lignorum, supra uerò sine aere sicco & libero, non potest uim suam exercere.

Ἰκλαυ.] simulachrū & effigiem uirgini conformem, ut sit substantiue positum. uel simile, hoc est quiddam quod simile esset uirgini.

Ἰπυρίαν.] finxit statim, & quidē secundum consilium & formam à rege diuino & ordinario demandatam.

Ζῦρε.] Hoc potest de bellicis doribus intelligi, quibus & ipsis Minerua præficitur à Poetis. Hæc cinxit balthæo, quo prisci, ut est apud Homerum, uelut præcipuo munimento, ad illa tuenda utebantur,

apd

καὶ ἱπποκροτοῖ.] & reliquo ornatu & apparatu belli instruxit & communiuit.

Γαλήνητις.] habens toruum uultum, & terrorem incutiens, ut dea belli: aut perspicax & prudens, & oculis quasi noctuinis prædita, quibus etiam in tenebris & admodum obscura & occulta perspiciat. Hæc uis prudentiæ humanæ, primum artes belli & aliarum rerum eruit, produxit in usum, & elaborauit aliquò usq;: quas deinde *χαρίτες* expoliuerunt ad suam gratiam & elegantiam: & *ᾠαὶ* laudibus euexit, & celebriores ac plausibiliores reddidit: aut ipsæ etiam artes suam persuadendi uim sunt consecutæ, specie sua philanthropa & eleganti.

Πίστις.] grauis & ueneranda, ob auctoritatem, sine qua *ᾠαὶ* parum ualer. auctoritas autem præcipuè constat opinione uirtutis siue probitatis, prudentiæ, & beneuolentiæ, sicut Aristot. secundo Rhetoricorum tradit.

Οἶμος.] Per hunc muliebrem cultum & ornatum, significat omnem alium, rerum quarumlibet humanarum.

Ωραι.] Horas fingunt Poetæ deas temporum, & spaciorum anni, quæ habeant cõmissam custodiam portarum cœli, ad aperiendum & claudendum. de quib. est hoc Homeri Iliad. 9.
αὐτὶ μακταὶ δὲ πύλαι μύκον ἄρ᾽ αὐτῶν, ἅτ' ἐχον ὄραι.

Intelligunt autem per eas, cœlestem & diuinam temporis per totum annum distinctionem & mode-

S C H O L I A.

64

& moderationem. Hic autem hoc vult Poeta innuere, artes progressu temporis auctas & excultas per suas *ιστιδίας*, ad florentissimam & decentissimam speciem.

ἡ δὲ αὖτις αὖτις.] Reliquum ornatum naturæ & industriæ humanæ, adiecit & perfecit præcipue prudentiæ vis diuina. Mercurius uero indidit technas & astus, illasq; uarias illecebras, quibus utuntur artifices ad opera sua uenditanda, & cum quæstu distrahenda; ille etiam effecit artifices disertos & facundos.

ἐπικλοπὴν.] uafum, subdolum & *παροψηφίαν*, atq; ad circumueniendum dextrum. *ἐκλεψάν*, Græcis significat non solū furtim & clam subripere, sed & dissimulare, fallere, fingere & decipere.

Ἐν Ἀφροδίτῃ.] Vim sermonis & loquendā indidit Mercurius: quia & hoc est quoddam insigne donum Dei in natura, & non solum existit in ea *ἐκ φύσεως*, sed & quadā alia ui cœlesti & Mercuriali, aut potius peculiari consilio & beneficio Dei.

παρὰ φύσιν.] Vocauit eam Mercurius disertē & aptē ita, ab eo, quia omnes cœlicolæ in eam sua quædam dona contulissent. Est profectō hæc magna naturæ humanæ excellentia, quia tam multis diuinitus dotib. est exornata; nec sunt illæ obscuræ in ea, præsertim considerata in sua uarietate personarum & temporum.

ἄρμα.] Hoc mirum, tantam donorum cœlestium

61 IN HESIODVM

lestium excellentiam cedere in exitium hominum. Sed hoc fit per accidens, uizio naturæ, & per abusum talium bonorum, quem *πρὸς νόον*, id est mens & ratio humana, lasciuiens in suis consilijs & conatibus, inducit. & ideo adiūctē difertē,

Ἀνδράες ἀλφειῆσι.] ad distinctionem suam, ut ostendat quibus hoc eueniat: nempe solertibus, ingeniosis, & inquietis, qui discedant a simplicitatis rectitudine, & non possint regere & moderari atq; refrenare suorum ingeniorum dexteritatem. tales enim inde & sibi & alijs publicè etiam incommodant: sicut hoc est in multis animaduersum, ut in Demosthene, Cicerone, & alijs infinitis, indulgentibus ingenijs suis: qui uitam suam omnino inquietam, occupatam & turbulentam reddiderunt. Ideo non temerè Horatius Dñs agit gratias, quia non sit tale ingenium consecutus:

*Dy bene fecerunt, inopis me, quodq; pusilli
Finxerunt animi, raro & per pauca loquentis.*

Ex hac autem uoce *ἀλφειῆσι*, uel in primis licet colligere, de quo Prometheo, & de qua Pandora Poeta hic loquatur: quia homines propriè uocantur *ἀλφειῆται*, ut sunt solertes, ingeniosi & industrij circa inuentionem artium, scientiarum, & aliarum rerum humanarum.

*οὐτάρ ἐπὶ δόλῳ ἀπὸ πύθ, ἀμύχανου, ὅθεν τέ-
λεισεν,*

S C H O L I A.

63

ὣς ὑπὸ μνηστῆρα πῆμπε πατρὸς ἑλυτὸν ἀργεὺς
φόντιω,

διῶρον ἄγοντα θεῶν, ταχὺν ἄγγελον. ὃ δ' ἔ-
πι μνηστῆρας (ρου

ἔφρασα) ὡς οἱ ἔειπε πρὸ μνηστῆρας, μή ποτε διῶ
διέξαδ' ὡς Ζεὺς Ὀλυμπία, ἀλλ' ἄρπτε μ-
πειν

Ἰδοπίσω, μή ποτε τὸ κακὸν θνητοῖσι γένηται.
αὐτὰρ ὁ δεξάμενος, ὅτε δ' ἠ κακὸν ἔχ', ὤνομα.

*Sed postquā dolū subimē & inevitabilē perfecit,
Pater ad Epimetheum misit inclutū Mercurium,
Celerem nuncium, adportantem donum: neque
Epimetheus*

*Consideravit, ut ei dixerat Prometheus, ne un-
quam donum*

Acciperet à Ioue Olympio, sed remitteret

Retro, ne quid mali hominibus accideret.

Sed ille accepto eo, cum malū haberet, intellexit.

E X O Λ Ο Ν.

Quæ secuta sunt opus demandatū & con-
fectū, exponit. Postquam, inquit, *Ἰδρύματα.*]
perfecit Vulcanus, iussus à Ioue, aut ipse Iupio-
ter per Vulcanum & alios deos. *Δίωρον.*] il-
lam effigiem muliebrē, varijs donis deorum
exornatam, ad hoc, ut esset dolus & impostu-
ra Epimethei & aliorum hominum.

Διπλῶν.]

64 IN HESIODVM

Αἰὼν] sublimem & altum, & profundum, & arduum animaduersu; & ideo *ἀμύχανον*, inuitabilem, quem nulla machina, arte & uia lice-
 ceret uitare. Singula dicuntur aptè, pro ui & effectu huius ingeniosæ & solertis Pandora-
 ræ in natura humana, cuius species omnes allicit & capit. sed dolum qui subest, & in commodum quod sequitur, nemo ferè ani-
 maduertit: quia est admodum abditus & re-
 conditus dolus iste, nec unquam satis caueri & uitari potest, propter suas ex ordinatione diuina causas & in natura humana, & in con-
 stitutione & motionibus superiorum corpo-
 rum: & habet tantam uim in sua plausibili spe-
 cie & exoptata pollicitatione omnis boni, ut etià totas Respub. ampliss. regna & imperia decipiat, occupet & euertat: sicut hoc passim in Homero exprimitur, & apud Sophoclem in Oedipo tyranno: & licet cernere in Græcia, tum maximè per suam *ἀβυσσίδα* periclitante, cum in primis fama & gloria solertiæ & sapien-
 tiæ suæ illustris esset. quod mali et in Roma-
 no imperio est perquàm cōspicuū, quod non prius turbari, affligi, et ad ruinam labefactari cœpit, quàm se hæc Pandora luxus *πλεονεξίας* et *πληονξίας* insinuasset,

Εἰς ὑδμενδία.] ad Epimethea, fratrem Prome-
 thei. quod fingitur perquàm sapienter: quia ferè prudentia humana, et præcipuè hoc inge-
 niosæ solertiæ, est iuuenilis, inconsiderata, et
 talis,

talis, ut tristi & misero euentu incipiat aliquo modo sapere. Deinde, quia natura humana constat non solum mente, ut Prometheo: sed & appetitu, ut Epimetheo, qui ferè cōtra mentem res acceptat & prosequitur. Ad hunc ergo mittitur hoc donum, qui, ut inconsideratus, id accepturus erat, contra sanio-rem rationem, ad euentum tristem: quæ origo erroris & peccati traditur in sacra Scriptura, etiam in parentibus primis, inter quos primū Eua per serpentem seducta est, postea ab ipsa Eua allectus est Adam. unde ex propagatione uitij illius originalis in tota posteritate, singulorum mens seducitur à sua cōcupiscentia, tanquam Eua & affectione muliebri per suas illecebras sensim partem meliorem inescāte. Per Mercurium autem mittitur Pandora ad Epimetheum: quia hæc dona diuina artium, ui & beneficio sermonis inueniuntur, exercentur, traduntur, commendātur, & propagantur. Et primi illi parentes, qui erant prohibiti ab arbore scientiæ boni & mali, uiderunt: & præcipuè Eua uidit, quòd bonum esset lignum ad uescendum, & pulchrum oculis, aspectuq; delectabile: & serpens de eo collocutus est cum ipsa, malus ille quidem insidiator & seductor, sed tamen angelus.

Ὁς ὁ Πρωτοπλάστης.] Et primus ille Prometheus, benignissimus & sapientissimus creator omnium, prohibuit gustationem de fructu scientiæ boni

tiae boni & mali : sed libido voluntatis &
 mentis humanæ non obtemperauit ei , &
 ex propagatione uiriositatis illius in singu-
 los , pars inferior cupiditatum & affectio-
 num , quæ est iste *ἐπιθυμία* , id est uis animi
 humani inconsiderata & præceps , & (ut
 Plato dicit) pessima consultrix , ferè , præ-
 sertim in ingeniosis & solertibus , non obse-
 quitur parti superiori meliori que mentis &
 rationis , quæ est *προνοία* animi hominis .
 Deinde passim in communi uita , & præci-
 pue in statibus rerumpub. aliquanto sanio-
 ribus , inueniuntur sui *προνοῖαι* , qui sua se-
 nili & sobria prudentia respicientes *νεώτεροι*
ἀνδρες , multa improbant & dissuadent ,
 sed ferè frustra : quia isti iuueniles feruidi &
πρηνεῖς ἐπὶ θυμῷ *ἐπιθυμίας* præualent sua plau-
 sibili & in præsens grata Pandora consilio-
 rum & conatum . Sic Demosthenes habuit
 Isocratem , & alios moderatiores uiros , tan-
 quam *προνοῖαι* , qui in multis consilijs ipsi
 resistebant : & præcipue Phocion hoc facie-
 bat , quem ipse uocabat suam *κοινὴν* , aciem
 siue cuspidem : sed non prius eum & alios
 agnoscebat esse *προνοῖαι* , quàm tandem ex
 tristi & misero rerum statu , se expertus es-
 set *ἀπὸ θυμῷ* esse . Ita Ciceroni Cato , Brutus ,
 & multi alij grauiores & consideratiores ui-
 ri fuerunt *προνοῖαι* , qui ipsius feruorem &
ὀρμητικὰ compescebant : quos ipse post tri-
 stea

SCHOLIA.

67

res demum euentus suorum consiliorum, cum iam frustra esset *πειμνός*, experiebatur tales fuisse, cum in illa *πειμνός* sua ipse de se ita scriberet ad Octavianum: O' me nunquam sapientem: & tamen aliquādo id quod non eram, frustra existimatum: quantum te Popule Romane de me fefellit opinio? O' meam calamitosam & præcipitem senectutem, ô turpem exacta dementiæ ætate caniciem. Homerus *Ἰλιάδος* nono, illi suæ iuuenili & *Ἰσχυρῇ* atque *κρίνεται* Ætæ quæ longè præcurrit,

— *φθάνει δὲ τὴν πᾶσαν ἐν αἰῶνι*

βλάπτειν αὐτοῦ πύτυ —

contribuit Litas *πειμνός* & consultrices: sed quæ non tam *πειμνός* sua aliquid apud illam præcipitem & feruidam efficiant, quàm ponè subsequendo, ut *χολαί τε, ῥύσαι τε, παραβλαῖναι τε ἰφθαλμῶν*, claudæ, rugosæ, & oculis caligantes, medicentur & sanent turbas & calamitates ab illa excitatas. Quò spectat etiam totum illud apud Poetas, & præcipue Tragicos, argumentum de Oedipo, & eius sapientia, perquàm speciosa illa quidem & plausibili, sed euentu ipso supra modum tristi & misera.

πᾶρ σοφῆς.] Sapientes sentiunt, optimis etiam dotibus ingenij cœlitus traditis non esse indulgendum, sed illas moderandas &

ε α reprimendas

reprimendas esse, pro uitanda priuata & publica incōmoditate, quæ ferè inde existit. Sed quid sit? Alacritas in natura humana ingeniosa & iuuenilis, nōdam ad sobriam & senilem moderationem exercitata, admiratur, probat, & amplectitur vires suas, & illis indulgendo nihil non conatur & molitur: donec tandem euentus ipse doceat, illa omnia stulta, irrita & noxia fuisse.

Tales *πρηνεῖς* sumus ferè omnes, qui simus *ἄπειροι*: qui ab initio quidem putemus nos sapere, sed postea experiamur nos desipuisse, & hoc in primis accidit illis, qui ingenijs, solertia & industria præstant, sine singulari *σωφροσύνη*. Hæc est illa sapientia, quæ à primorū parentum lapsu propagata est in uniuersam posteritatem humanā, in qua nullus est modus & finis consiliorum & conatuum, sed ferè semper in deterius & maiorem uitæ difficultatem. Verūm quisq; *ἀφ' ἑαυτοῦ* & demū *ἐκ τοῦ κακοῦ* *ἐπίσταται*, postquā recepit & possidet malum, id experitur & agnoscit. De qua sapientia est ferè totus Ecclesiastes Salomonis, in qua describenda & explananda ipse hoc subinde repetit, *καταλόγος καταισχύνην ἔχει πάντα καταισχύνης*: quam tantam uanitatem irritorum omnium consiliorum & conatuum humanorum, ipse nō solum in uita aliorum, sed & in sua multis & manifestè demonstrat.

S C H O L I A.

69

πρὶν ἢ τὸ ζῶσιν ὑπὸ χθονὶ φύλ' ἀνθρώπων,
νόσφι μ' ἄτορ κακῶν, καὶ ἄτορ χαλεποῖο πό-
νοιο, (καν.

νόσφι τ' ἀργαλίων, αὐτ' ἀνδράσι γῆρας ἔδω
αἰψα ῥ' ἐν κακότητι βροτοὶ καὶ ἀγνηράσκησι.
ἀλλὰ γυνὴ χείρεσι πῖθ' ἰμέγα πῶμ' ἄφε-
λοῦσα, (γράφ.

ἐσκέδασ' ἀνθρώποισι δ' ἐμήσατο κήδ' ἀλυσ-
μένη δ' αὐτόδι' ἐλπὶς ἐν ἄρρήκτοις δόμοις
ἐνδον ἔμμενε πῖθ' ὑπὸ χείλεσιν, ὅδ' ἐθύραζε
ὄξ' ἐπ' ἦν, πρόσθεν γὰρ ἐπέμβαλε πῶμα πῖθοιο
αἰγιόχῳ βαλῆσι διὸς νεφεληγερέταο, (λητ.
ἀλλὰ δὲ μυρία λυγρὰ κατ' ἀνθρώπους ἀλ-
πλείη μὲν γὰρ γαῖα κακῶν, πλείη δ' ὕψ' ἄλ' αἰθέρα.
νόσφι δ' ἀνθρώποισιν ἐφ' ἡμέρη, ἥδ' ὑπὸ νυκτὶ
αὐτόματοι φοιτῶσι, κακὰ θνητοῖσι φέρουσα
σιγῇ, ἐπεὶ φωνῇ δ' εἴλετο μελέτα Ζεὺς.
ὅτως ὅτι πρὸ δὲ διὸς νόον ὄξ' ἀλίσταται.

Antè quidam supra terrā cœtus hominū vivebant
Sine malis & difficili labore,
Et sine morbis molestis, qui hominibus senectū-
tem contribunt:

Nam in malis homines statim cōsenescunt. (Ετο,
Sed mulier manibus magno operculo dolij dectra
ε 3 Dissipa.

70 IN HESIODVM

Dissipauit, & hominibus machinata est noxia
 Spes autem sola sibi in domicilio infracto (mala,
 Intus remansit, sub labijs dolij, neque foras
 Euolauit: quia prius operculum dolij iniecit,
 Consilio Iouis nubium congregatoris.
 Inde autem & alia mala infinita inter homines
 oberrant:

Nam & terra & mare plena sunt malis,
 Et morbi hominibus die noctuq;
 Sponte superueniunt, afferentes illis mala
 Tacite: quia Iupiter sapiens illis exemit uocem.
 Ita nullo modo licet Iouis mentem euitare.

EXPLAN.

Priorem uitæ rationem, quæ in rectitudi-
 ne & simplicitate prima commodissima, quie-
 tissima & saluberrima erat, ante furtum Pro-
 methei, & Pandoram in penam eius ex indi-
 gnatione diuina traditam, commemorat: &
 confert cum ea, quæ Pandoram receptam se-
 cuta est, incommodissima, molestissima, ca-
 lamitosisima & miserrima: & passim in mun-
 do est nimis conspicua, ibi præsertim ubi Epi-
 metheus, id est appetitus sensitiuus cum sua
 Pandora, id est cum donis diuinis ingenij &
 animi humani, nactus est uel priuatim uel pu-
 blicè habenas laxiores. ibi enim intelligētiōri-
 bus non est difficile animaduertere omnia il-
 la in-

S C H O L I A.

71

ia incommoda & mala, quæ hic à Poeta commemorantur. Nam ibi ex pyxide corporis & animi humani, quasi ex antro Aeoli, venti & impetus affectuum & cupiditatum,

Quæ data porta ruunt, & terras turbine perflant,
& omnia turbis & tempestatibus replent; nec antè quiescunt, donec & ipsi aut sint omnino exhausti & absumpti, aut certè ex aliqua seueriore coercitione repressi ad solius spei reliquias quasdam.

Νέοφι ἀνθρώπων.] Usurpantur hæ duæ uoces aliàs ferè in eadem significatione: sed hic non ociose coniunguntur, uerùm intendunt significationem. Quasi dicas, procul uel longè, aut omnino sine malis uiuebant.

Αἰψά γάρ.] Iste uersus usurpatur etiam ab Homero, & est eius sententia uerissima, sicut quotidiana experientia docet, & ipse Galenus in lib. i. de Tuenda ualetudine.

Κακότης.] Hic usurpatur pro malo externo: aliàs, sicut postea habebimus, usurpabitur pro malo interno, pro ipso uitio, ut ibi dicet, *τίς μὲν τοι κακότης μέλ' ἰθαδὲρ ἔστιν ἰλίδου.*

De qua duplici huius uocis significatione etiam Plutarchus quædam tradit, in libello de Poetis utiliter legendis.

Ἀλλὰ γυνή.] Sed mulier effecit, ut hæc optima uitæ ratio mutaretur in contrarium.

γυνή.] Mulier, ut Eua, sicut sacra scriptura tradit: & deinde in singulis appetitiua &

forminea affectio, & publicè indulgentia *ἀναισθησία* & *ψυχαιωγία* atq; *συνφιγμένη* & *ἀναισθησία*, unde laxatur disciplina seuerior. Hinc deinde sublata disciplina & coercitione, tanquam operculo & repagulo dolij Pandoræ, hoc est corporis & animi humani, statim per licentiam erumpunt cumularim & magno impetu, omnes dotes & vires totius naturæ humanæ, & nusquam non peruadunt, & nihil non conantur & moliantur, sine omni modo & ratione saniore, donec & omnia disturbent confundantq;, & se exhauriant conficiantq;, usque ad unam spem reliquā, & ipsam debilem, & quasi in supremo naturæ attritæ hærentem. Ideo etiam fingitur adhæsisse in supremis labijs, nō solum quia facili & leui de causa excitatur, sed etiam quia quasi in superficie hærens celeriter adimitur, præsertim in natura iam exhausta & debilitata uitæ diuturnæ calamitatibus.

Ἐν ἀφροσύνῃ.] in domicilijs corporis & naturæ humanæ, nondū omnino fractis & dissolutis: quia hic unus affectus spei usque ad extremum spiritū inheret. unde est illud Ouidij: *Viuerē spe uidi, qui moriturus erat.*

Ἐν ἀφροσύνῃ.] Est ratio & causa solius spei relicte in pyxide Pandoræ humanæ: quia prius est iniectum operculum, quàm ipsa euolare posset. idq; factum est sapienti consilio, & beneficio Dei. Quod & ipsum quàm uerè fingatur à Poeta, docet quotidiana experientia ferè in sin-

in singulis, qui exhaustis & compressis omnibus alijs, hunc unum affectū retinent postremum, & eo ferè solo sustentantur, aluntur, & mirabiliter ferè in quamlibet magnis malis & uitiorum & fortunæ aduersæ, antè ad resipiscentiam & meliorem quandam sortem reducuntur, quàm spem omnē amittant. Ideo profectò est in hoc spei dono animaduerrere singularem Dei benignitatē & prudentiam, pro subleuanda misera & calamitosa sorte naturæ humanæ: de quo dono etiā apud Aeschylū gloriatur Prometheus, & hoc ipso iactat se homines effecisse immortales, quia *τυφλὸς ἐν αἰσίοις ἐκείνῳ δακτύλῳ*. Et sanè, si quis accuratius intueretur naturam & sortem hominis, animaduerreret, quod consequeretur & ageret uitæ, id eū ferè ex isto affectu habere, quo uigilans subinde aliquid melius & suauius somniet, unde uitam suam foueat & alat. Ideo uerè de eo dicit Viues: Lucundissima est spei persuasio, & uitæ in primis necessaria inter tot ærumnas & res duras, penèq; intolerabiles. omnia enim fierent sine spei condimento nō solum fatua, sed etiam insuauissima: prudenterq; factum est in fabula, quòd in Pandoræ pyxide, effusis rebus omnibus ac perditis, spes sola resederit in fundo: quæ est imago humanæ uitæ. Ideoq; ab artifice mūdi effectum est, ut spes leuissimis de causis nasceretur & sustentaretur.

Αἰγίσκος.] Hoc epitheto subinde à Poetis

c s Gra-

74 IN HESIODVM

Græcis ornatur Iupiter, uel quia habuit *ἐχλὺς*, id est *ῥιφύμ* à capra Amalthea, cum subductus esset, ne infans à patre Saturno deuoraretur: uel quia adultus in memoriam beneficij, pellem illius capræ scuto suo induxerat: uel quia sit fortis & potens, atq; inuincibilis sub scuro ualidissimo: uel quia uentos, tempestates, turbas & motus pariter & excitet & cohibeat, ut dēorum supremus.

Νίσιον ῥίται.] Non temerè hic ponitur: sed quia ipse & antea in natura humana cohibuerat & incluserat omnes nebulas, uētos, flatus & tempestates: & adhuc pro sua uolūtate cohibere & concludere soleat.

Ἄλλα δέ.] Solus affectus spei remansit, ut inclusus in natura humana: alij autem omnes liberi euolarunt, & uagantur atque tumultuantur inter homines, atque uaria mala excitant.

λυγρὰ.] Aut ipsi affectus qui mala excitant, aut mala tristitia ab ipsis excitata: aut *λυγρὰ*, quasi *λίαν ὕγρὰ*, nimis fluida, laxa, & libera omnia alia quæ infinita erant in natura humana, erupunt, sola spe excepta. Vnde

πλεῖν μὲν γὰρ γαῖα ἑανόν.] omnia terra & mari replentur malis. Quia, ut Horatius Ode tertia dicit:

Audax omnia perpeti

Gens humana, ruit per uetitum nefas, &c.

ἔστιν.] Morbi etiam ex huiusmodi uaria inquietu-

S C H O L I A.

75

quietudine, & perpetuis occupationibus animum & corporum humanorum, per totam uitam multi uarijque existunt, & quidem sine fine, & tempore quolibet.

Αὐτίματι.] Spontanei morbi: quia culpa & uitio hominum & affectuum humanorum, qui & ipsi sunt uoluntarij & culpabiles. Aut *αὐτίματι*, pro *αὐτεμάτως*, ipsi morbi pro sua libidine paucim & perpetuò grassantur inter homines, tanquam fatales quaedam pestes, subinde nouæ exorientes in poenam & coercionem licentiæ humanæ: quas Deus *ἰσχυρίαι* clam & tacite non animaduertentibus hominibus immittit.

ματίτα.] Qui & in hoc prudentem se exhibuit, quia illis ademit uocem, ut nos clam & inscios atque nihil tale metuentes adori rentur. quod cedit in quandam subleuationem humanæ miseriæ.

ὅστις.] Est *ἰσχυρίαι* admodum pium & graue, quo concludit hoc figmentum, & extollit potentiam & sapientiam Dei: imbecillitatem autem stultæ industriæ humanæ deijcit & extenuat. & simul ostendit, qua culpa nostra & præcipitati simus in omnis generis mala, & adhuc in ijs detineamur: quia clam Deo uoluerimus transgredi ipsius ordinationem *πρὸς δόξαν* nostra, nec adhuc ad illam redeamus. Et ideo uult nos monitos exēplo tristi & misce

miserabili primi Promethei mentis nostræ, ne quid agamus contra uoluntatē & prudentiam diuinam: sed simus cauti & considerati, atq; timentes numinis, quod fallere non possumus, neque quicquam agere, ipso aut nesciente, aut non puniente. Ad hoc ergo Epiphonema referendum est totum hoc figmentum, quod isto modo nobis & sui discussionem non difficilem, & ad uitam totam melius administrandam instructionem non inutilem præbebit. Nam ideo Poeta hoc epiphonema uoluit hic in fine subiectum, ut inde & de ipsius consilio, & de usu huius figmenti admoneremur.

εἰ δ' ἐθέλῃς, ἔτορόν τοι ἐγὼ λόγον ἐκκυρῶσω
 εὖ καὶ ἐπισαμνίως, σὺ δ' ἐνὶ φρεσὶ βάλλεο
 σῆσιν.

ὥς ὁμόθεν γεγάασιν θεοὶ, θνητοὶ τ' ἄνθρωποι,
 χεῦσεν μὲν πρῶτα γῆρος μετώπων ἀνθρώπων
 πῶν

ἀθανάτοιν ποίησαν ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες,
 οἳ μ' ὡδήγερόν τε ἦσαν, ὅτ' ὄραν ἔμβασιλεύον.
 ὣς εἰ θεοὶ δὲ ἔζωον, ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες,
 νόσφιν ἄτερ τε πένων καὶ οἰζύος, ὅδ' ἐκ δόλῳ
 γῆρας ἐπῆν. αἰεὶ δὲ πόδας καὶ χεῖρας ὅμοιοι
 τέρποντ' ἐν θαλίῃσι, κακῶν ἐκτοδὺν ἀπάν-
 τῳ.

Σηῖσιν

S C H O L I A.

77

Θνησκον δ' ὡς ὕπνου δειμημενοί, ἐδλὰ δὲ
πάντα (ρα

τοῖσι μὲν ἔλω· καρπὸν δ' ἔφθρε ζείωρος ἀφ' αὐ-
τομάτη πολλόν τε καὶ ἄφθονον· οἱ δ' ἔθε-
λμοί (σιμ.

ἥσυχοι δ' ἔργα νέμοντο σὺν ἐδλοῖσιν πολέεσ-
σιν· αὐτὰρ ἐπεὶ κεν ἴδω γῆρος κατὰ γαῖα κάλυ-
ψεν,

τοὶ μὲν δ' αἰμόνες εἰσι δῖος μεγάλα δ' αὖτε βλάσ,
ἐδλοὶ ἐπιχθόνιοι φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων,
οἱ δ' ἔα φυλάσσειν τε δίκας καὶ χέτλια δ' ἔργα,
ἥερα ἰοσάμενοι, πάντη φοιτῶντες ἐπ' αἶαν,
πλοτοδύται, καὶ ἴδω γόρας βασιλῆϊον ἔχον.

Quòd si uis, alterũ tibi sermonẽ ordine exponã,
Accuratè & eruditè, quem tu in animum tuum
reponas.

Vt simul creati sunt Dii & homines mortales,
Aureum primum genus hominum facundorum
Dii cœlicolæ crearunt: (cœlo,

Qui sub Saturno erant, quando ille regnabat in
Vivebant ut Dii, animo securo,

Prorsus absque laborib. & ærumna: neq; misera
Senectâ incumbebat, sed pedib. & manibus sem-
per similes

Oblecta.

Oleētabantur in conuiuijs, extra omnia mala,
 Et moriebātur tāquā somno domiti, omniaq; bona
 Illis aderant. Et terra fertilis fructum proferebat
 Spontē, multum & copiosum: ipsi uero uoluntarij
 Et quieti opera distribuebant, cum multis bonis.

Sed postquā genus illud hominum terra coo-
 Illi consilio Iouis magni, sunt dæmones (peruit,
 Eximij, hominum mortalium custodes terreni,
 Qui obseruant iusta facta, & facinora iniusta,
 Induti aere passim obambulantes per terram,
 Largitores opum, quod & ipsum regium munus
 sunt consecuti.

EXPLAN.

Ei A ἰδιωτῶν.] Haftenus prolixē quidem, &
 rectē, sed admodum utiliter & sapienter, ex-
 posuit causas & in uitiosa natura humana, &
 in Dei iusta indignatione, propter quas ge-
 nus humanum sit ab illa prima rectiss. simpli-
 ciss. & commodissima uitæ ratione deuolu-
 tum, ad hanc peruersiss. occupatiss. & misero-
 rimam. Sed quia in illis nondum sunt omnia,
 & pleraque obscurius dicta, quæ restant ple-
 niori explicatione exequitur: & præcipuē ad
 hunc finem, ut in illa digressionē à meliore ui-
 tæ uia, gradus, uices & discrimina præcipua
 temporum & seculorum, in moribus & uita
 hominum designentur: quæ quinque consti-
 tuit,

SCHOLIA

79

tuit, certis metallorum generibus singula expressa & distincta, solo quarto excepto.

Primum est aureum, secundum argenteum, tertium æreum: quartum Heroicū, non simplex illud, sed quasi temperatum ex prioribus duobus, & ideo uacans nomine: quintum ferreum. Ad hæc discrimina, ut in primis conspicua omnibus temporibus, & non solum publice, sed & priuatim, & quidē per uices suas, multi etiā alij Poetę sæpē respexerunt: ut Virgilius 1. Georgicorū, & 6. Aeneid. Ouid. in Fastis lib. 2. & primo Metamorph. Iuuenalis Satyra 6. & 13. Tibullus, & Lactantius lib. 1. cap. 13, & alij passim autores, Proinde eorum cognitio magnum affert usum & ad uitę cōmunis cōsiderationem, & ad autores bonos intelligendos.

¶ *Id est, id est, id est.* Si uis & cupis, sicut debes: quia pro sufficienti instructione de re lōgē grauissīma, nondum est tibi satis dictū. Disertē transit ad alium sermonem, de eodē cursu rerum humanarū, omnibus cupientibus prudenter & utiliter uersari in mundo, & rerum suarum quadam meliore institutione, cognitu utilem & necessarium. Ideo etiam istum sermonem, & suam in eo tradendo operā diligenter commendat fratri: primum in eo, quia dicit *in* *corruptione*, in quo ordine & per partes, eius integram, non tamen prolixam expositionem promittit. Deinde, quia dicit *id est bene*, diligēter & accuratē. Tertiō, quia *indigant*, id est

80 IN HESIODVM

id est eruditè, rectè & prudenter, pro statu & cursu rerum humanarum ex gubernatione diuina. Quarto, quia uult eum ab ipso diligenter attendi, & memoriæ mandari.

Ὡς ἰκέδω.] Propositū aggreditur, & ut promisit, ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου, à uertice & origine prima creati generis humani.

Ὁμοῖον.] ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ πύξος ἕγουν γένεσθαι, ab eadem radice, & genere eodem, ut Græci ex Chao & similibus deducebant: uel, simul eodem tempore: uel, ut Scriptura docet, ex eodem creatore Deo, & materia eadem.

ὅν.] & Dī & homines. ut nos credimus, angeli & homines ex eadem spiritus diuini materia, quo ad animum: uel, soli homines in natura corporea & terrestri, nacti naturam diuinam, quia ad imaginem Dei creati.

Πρώτοι.] ἱερωτάτοι: in quo initium generis humani creationi attribuit.

Χρυσόν.] Aureum fuit primum genus hominum, quod (ut Plato, dicit) propter præstantiam naturæ, morum & uitæ, ita dictum fuit: quia quantum aurum præstet precio alijs metallis & rebus; tanto illud genus hominum præstiterit omnib. sequentibus, bonitate, simplicitate, puritate & rectitudine.

Μίσητον.] Hoc ἱκίδιον est proprium hominum, πρὸς τὸ μιμησθαι τὸν ἑαυτοῦ λόγον, ab eo quia habeant uocem articulata, disertā & distinctam: quia possint & uoces uariarum linguarum

S C H O L I A.

81

rum efferre, & in quaque lingua expressas & distinctas.

Αἰώνιος.] Originem huius generis tradit, sicut & alia omnia ordine accuratè, ut tempus, mores, genus uitæ, obitum, & quæ secuta sunt eum conformia uitæ & moribus. Diuinis autem, & ex cœlesti stirpe illos homines ortos esse asserit, sensu non ita alieno à sacra scriptura.

Οἱ μῆρ.] Vixerunt sub Saturno rege cœli & terræ quod tempus antiquissimum traditur. Quo intelligit primam & antiquissimam gubernationem, & sub ea genus uitæ longè rectissimum & saluberrimum.

Ὡς δὲ θεοί.] Mores illis hominibus diuinis & genus uitæ conforme attribuit. Viuebant sanctè, religiose, & piè, ut homines diuini, & proximi diuinæ origini. Cognouerat fortasse Poeta aliquid de vita primorum parentum in Paradiso: & ideo respiciens eò, hæc dicit.

ἀναΐα.] securum & quietum, utpote habentes ipsum diuinum incorruptumq̃, à parte & uoluntatis & intellectus, & in bonorum omnium abundantia constitutum.

ῥιόγηρ.] Inde, quia diuini moribus, etiam extra mala & difficultates uitæ agebāt: & non sentiebant senectutis incommoda, sed diu retinebant uirium integritatem: & extra publica mala discordiarum & bellorum, oblectabantur hilarioribus conuiuationibus.

f *διήκουρ.*]

θανάτου.] Mortis genus ipsis naturale, & omnino quietum, atq; somno simile attribuit.

ιδὴ δὲ πάντα.] Ostendit, unde tantam & uitæ & mortis cōmoditatem habuerint. & per *ιδὴ* intelligit bona communis & ciuilis uitæ: ut sunt bona animi, corporis & fortunæ, quæ faciunt ad meliorem uitæ rationem. Victum autem terra sponte sua, sine aliquo ipsorum labore & cultu, producebat largū & abundantē.

ἰδμεν.] Proprio epitheto terra sic uocatur, uel quia *ἴδμεν*, & sic alios fructus donet: uel quia à sole calefacta, eos donet: uel quia donet omnia ad uitam utilia, *παρὰ τὸ δωρεῖσθαι τὰ πρὸς τὸ ἔμ.*

οἱ δ' ἰδιόμοι.] *αὐτὶ τὰ ἰδιόμοις*, adiectiuum pro aduerbio, Græcis Poetis constructione usitata, *ἰκυσίως καὶ περιεργυμένως*, spontē & consultō.

ἤσυχτοι.] Eadem constructione, pro *ἡσυχῶς*, quietē & tranquillē atque *σπουδέντως*. In quo in moribus ipsorum commendat iusticiam, ciuilem gratiam, æquitatem, & commoditatem, quæ uirtutes ab ipsorū societate & uitæ cōmunitate excludebant *πλοηξίαν*, contētionēs, lites, odia, simulates & discordias.

ἔργα.] Opera & officia communia, uitæ priuatæ & publicæ siue ciuilis, inter se ritē & pacatē distribuebant, communicabant & administrabant, *κατ' ἀξίαν & ἀνταξίαν*, unā cum alijs multis bonis, quæ erant affectionum *φιλῶν*, ut beneuolentiæ mutuæ, consensionis, benefi-

centiæ,

S C H O L I A.

81

sentia, *συμπάδας*, & uitæ consuetudinis. Quibus ostendit, ipsos omnino in amica societate uixisse, ita ut haberent omnia quasi communia, more amicorum.

αἰτάρ.] Quæ sequuta sunt obitum non solum singulorum, sed & totius huius generis hominum primorum, tradit: & pro præstantia diuinæ suæ naturæ, morum & uitæ, ostendit eos cōsequutos præmia diuina, ut sint transformati in dæmones, & facti hominum præfides & custodes: qui æerei & spirituales, passim obambulantes super terram, obseruent eorū omnia consilia & facta, tam mala quàm bona, & pro sua regia benignitate locupletent quos uelint.

δαίμονες.] Plato in Cratylo explicat hunc locum, & dicit, Hesiodū per genus hoc aureum intelligere genus hominum bonorum & honestorū: & per bonos intelligere *φρονίμους* prudentes, & eos uocare uoce admodum antiqua & significanti *δαίμονες*, quasi *δαήμονες*, quales sunt omnes boni & uiuentes & mortui. quæ sententia non admodum discrepat ab eo quod nos in sacra Scriptura habemus de angelis, & ijs bonis & malis. Qua distinctione etiam à Poetis Græcis, alij boni alij mali dæmones traduntur. & quæ hic sequuntur, cōsentiunt cum natura bonorum dæmonum siue angelorum.

ἑταῖροι.] Pro hoc est in Platone *ἀντιμαχοί*, defensores, & malorum propulsores.

f a

b p m

ἐν πνεύματι.] aere induti, spirituales, & nō
conspicui atque uisibiles.

βασιλεία.] *ὑπόψυσις*, est primum Dei donum, deinde aliorum angelorum: eo maius, quo qui propius accedunt ad præstantiâ diuinam. Vnde antiquitas beneficos omnes referebat inter numina, & cœtum diuinorum.

Διδύμοι αὐτὲ γῆρας πολὺ χερσὶ τόξου καὶ
τόπιδιον

ἀργύρεον ποίησαν ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες.
 χρυσέω δ' τε φυλὴν γυναιέγκιον, ὅτε νόημα.
 ἀλλ' ἑκάτομ' ἤ παῖς ἔτεα πρὸ μητόρι λεδνῇ
 ἔτρεφετ' ἀτάλῳ, μέγα νέπιος ὧ γνὶ οἴκῳ·
 ἀλλ' ὅταν ἤβησεν, κῆ ἥβης μέτρον ἴκοιτο,
 παυεῖσθαι ζώεσθαι ὕπνῳ χρόνον ἄλγ' ἔχοντες
 ἀφραδίας. ὕβρις δ' ἀτάσθαλον ἐκ ἐδωύαντο
 ἀλλήλων ἀπέχθον, ὅδ' ἀθανάτους βορὰ πύφῃ
 ἤθελον, ὅδ' ἔρδ' ἦν μακάρων ἰδοῖς ὕπνῳ βωμοῖς,
 ἦ θέμις ἀνθρώποισι κατ' ἦθεα. τὸς δ' ἤπειτα
 ζεὺς ἱερὸν ἰδὲ κς ἐκρυψε χολάμην, ὅνεκα ἡμᾶς
 ἐκ ἐδιδωυ μακάρεσσιν θεοῖς, οἳ ὀλύμπῳ ἔχουσιν.

αὐτὰρ ἐπεὶ κὺν ὄϊον γένος ἦν γαῖα κάλυψε,
τοὶ μὲν ὑποχθόνιοι μάκαρες θνητοὶ καλέοντῃ
δ' οὐτορ οἱ ἄλλ' ἐμπης ἔμην κὺν τοῖσιν ὀπυσσέει·
Διότμη

S C H O L I A. 89

Alterum rursus genus longè deterius postea
Argenteum coelicolæ produxerunt,

Aureo neque indole neque mente simile.

Sed puer centum annis apud matrem ueneradam
Educabatur adolescens, in sua domo admodum
Stultus : (gisset,

Cum uerò pubuisset, & pubertatis modum atti-
In breue tempus uiuebant in malis

Per stultiā : quia petulantia iniustā nō poterant
A se inuicem abstinere, neque colere Deos

Volebant, neq; sacrificare supra aras Deorum,
Ut hominibus legitimum est per mores, quos qui-
dem deinde

Iupiter per indignationē occuluit, quia honorem
Non exhibebant Dijs coelicolis.

Sed postquam & hoc genus terra cooperuit,
Isti subterranei beati mortales uocantur
Alteri. ita & hos tamen secutus est suus honor.

E X O A I O N.

Alterum genus siue seculum hominū de-
scribit per suas circumstantias, quod Argen-
teum uocat : & eo deterius priori fuisse osten-
dit, quo argentum est deterius & uilius auro.

quæ.] *κατὰ*, est Ellipsis. & *quæ* usurpatur hic
pro natura & indole corporis, sicut *τίμα* pro
animo & mente. Nam dicit, hoc genus neque
f 3 corpo.

corporis neque animi indole fuisse par & simile priori, sed longè ab eo degenerasse.

ἡσσὸν ἴτα.] Illam degenerem dissimilitudinem declarat. quia quo ad corpoream *εὐφροσύνην*, erant molliores & delicatiores, & indulgentius educabantur in suis puerilibus cupiditatibus: quo ad animos autem, erant stupidiore & inertiores. Quod utrunq; vitium in illis alebatur & confirmabatur educatione indulgent ore: quia ad multam ætatem, & iam adulti, quasi pueri delicatè à matribus educabantur, & retinebantur domi in sua magna stulticia, quæ sequitur remissionem educationem, & cupiditates dissolutiores.

ἀλλ' ὅταν.] Quid autè sequebatur huiusmodi deprauatæ naturæ educationem delicatiorē? Vt & corporibus & animis corrumperentur, & quidem corporum vires & integritatem non diu retinerent ultra *ἀκμὴν* vigorem ætatis: animorum autem vitiosorum stulticia, & in se inuicem sæuirent, & cultum Dei asperrarentur impiè & inhumanè.

μέτρον.] mensuram, modū & statum pubertatis. Quibus verbis circumscribit mediam ætatem, quæ vocatur Græcè *ἀκμή*, latine vigor & status.

ἀλλ' ἔχοντες.] Non tantum erant momentanei, sed & calamitosi, & dolorib. obnoxij. Imò quia malis & doloribus affligebantur, ideo non erant diuturni. Unde autem affligebantur

S C H O L I A

87

bantur malis : Ex ἀφραδίας, ex sua stultitia, ex feruidis, temerarijs & maliciosis consilijs prauitatis suæ. Vnde efficiebantur ὀβριταί, πανούργαι & πλεονέκται atque ἀσεβεῖς. Et quidem ita impij & aspernatores cultus numinis, ut receptum cultum Dei non sequerentur. aut potius, ut simpliciter non uellent Deum communi omnium hominum more agnoscere, colere & reuereri : sed fierent planè impij & ἀπειθείαι, qui negarent omnem Dei prouidentiam.

¶.] quo modo, quemadmodum, ut & quæ ratione est δίκαιε legitimum, receptum & religiosum. κατ' ἔθνη, per consuetudinem & mores : uel, ut iam olim receptum & approbatum erat consuetudine & moribus à maioribus acceptis.

τὰς μὲν ἵπτα.] Quem sunt isti consequuti obitum & finem uitæ ? Iustum & miserum, ut ex indignatione numinis iusta, ante tempus morte præmatura tollerētur ex uita : eo quòd fuissent impij, & à metu atq; cultu Dei, tum uerò à studio humanitatis alieni.

αὐτὰρ ἵπτα.] Tradit quæ sequuta sint obitum eorum. Et quia erant secundi à prioribus & optimis, & primi in παραβάσει, ideo non quidam facti fuerunt δαίμονες, & ἐπιχθόνιοι φύλακες ἀνθρώπων καὶ πλανητοὶ, ut illi primi, sed μέγαρι δυνάτεις καὶ ὑποχθόνιοι, ut non conuerterentur in sanctos & diuinos spiritus aut angelos : sed essent beati, ut homines mortales & terram

subeuntes, ac sub ea degentes : atq̃ ita non omnino priuarẽtur honore omni, pro sua non perfecta prauitate, sed temperata quadã pietate & humanitate,

Ζεὺς δὲ πατὴρ τρίτον ἄλλο γένος μόρον
ἀνθρώπων,

χαλκίου ποίησ' ὅκ' ἀργυρῶ ὅδε ὁμοίου,
ἐκ μελιαῦ, δεινόν τε καὶ οὐβειμονοῖσιν ἄρκος
ὄργ' ἐμελεσονόγντα, καὶ ὕβριδ' ὅδ' ἐκ σίτου
ἥδιον, ἀλλ' ἀδ' ἅμ' αὖτος ἔχον ἕρα τέρφροντα
θυμόν,

ἅπλᾶστοι· μεγάλη δὲ βίη καὶ χεῖρδ' ἅα πῆρι
ὅς ὥμων ἐπέφυκον ὡδὶ σιβαροῖς μελέεσσιν.
τοῖς δ' ἤν' χαλκεῖα μὲν τόλχεια, χαλκεῖο δὲ
τε οἶκοι, (ρος.

χαλκῶ δ' ὄργ' ἄζοντο μέλας δ' ὅκ' ἔσκε σιδήν
καὶ τοὶ ἄλ' χεῖρεσσιν ἑὸν σφετέρῃσι δ' αμείντες,
βῆσαν ἐξ ὀρώσντα δόμον ἑρὺ δ' αἰδίοιο,
γῶνυμοι. θάνατος ἧ καὶ ἐκπάγλος πόρ' ἔοντας
ἔλε μέλας, λαμπρόν δ' ἐλιπον φάος ἠελίοιο.

Jupiter aut̃ pater aliud tertium genus hominũ,
Aereum produxit, argẽteo nulla ex parte simile,
Ex fraxinis, uehemens & ualidum: quib, Martis
Opera lacrimabilia, & iniuria curæ erant, neque
cibum

Comede.

S C H O L I A.

89

Comedebant, sed habebant robustum animum adamantis,

Inaccessibiles: quibus magna uolentia, & manus non attractabiles

Ex humeris in ualidis membris exercebant.

His etiam ærea arma & domus ærea erant,

Aereis etiam instrumentis laborabant, nec erat illis ferrum nigrum.

Et hi quidem manibus suis domiti,

Descēderunt in squalidā domū Plutonis horridi,

Ignobiles: quos quamlibet horrendos, mors

Atra occupauit, & deseruerunt splendīdam lucem Solis.

E X O R A T I O N.

Tertium genus, perinde ut priora duo describit, à sua origine, à moribus, à genere uitæ, ab obitu, & his quæ eum sunt secuta. Quod etiam comparat, & hisce omnib. longè deterius priori ostendit: quod quidem & ipsum à puritate & precio aureæ & optimæ naturæ degenerauerat, ad illam suam deteriore & impuriorem argenti: sed non abiecerat omnem bonitatem humanitatis, & uitæ communibus hominum deprauabatur, ut parentum luxu, molitie & indulgentia, sua licentia, ignauia & similibus, ut uiueret liberius & petulantius, sine metu Dei & cultu religionis. Hoc autē tradit ferè,

90 IN HESIODVM

dit, ferè omni humanitate abiecta degenerasse in naturam immanem, ut essent omnino Martij, sanguinarij, horrendi & uolenti, qui in mutuum etiam exitium ruerent, & ideo citius & fœdus perirent. Per quos intelligit forasse Gigâtes, & similes alios, nimis martios & truculentos, qui pro tēporib. & locis sēp̄ existūt, & bellicis moribus multa turbant & uastant,

ἡ μιλιάρ.] ex fraxinis, ut arboribus durioribus, & ad hastas atq; alia bellica instrumenta idoneis. Hoc dicit, propter temperamenta & impetus eorum: quia & erant ita duri & firmi, ut uiderentur ex talibus arboribus nati esse, & toto impetu ad hastarum & armorum usum ferebantur. Ideo erant *ἰμβριμοί*, ualidi & robusti: utroq; autem, & uiribus & impetu siue conatu *δαννί* uehementes, horrendi & truculenti. Et inde, quia erant natura, uiribus & moribus duri, ualidi & concitati atq; truces, ad bellum procliues erant. & eius opera & facinora uiolenta & tristia sequebantur.

ἢ τί τι σίτην.] Neque capiebant cibum more humano, ita ut ad conuiuia, comotationes, & id genus alias solennitates cōuenirent: sed *ἄπλαστοι*, informes, inculti & inciuiles, *παρὰ τὸ πλάσσειν*: uel inaccessibiles, *ἀπλάστοι καὶ ἀπρόσιτοι*, ad quos nulli cuperent & possent accedere.

ἔχον θυμὸν.] retinebant animum: id est, perdurabant in suo adamantino, duro, rigido & fœderato animo.

μυῖα

S C H O L I A.

91

μυῖα δὲ βίη.] Quia uis magna & ingens ro-
bur in ipsorum corpore erat, & manus ἀαπῆαι,
ἀπρησπύλασαι, ὥμῳ ἢ ἄρ' ἀψαυόμεναι, non palpabiles &
attractabiles, ex ipsorum humeris prodibāt. Ita
ostendit, ipsos fuisse *μυαλοσπλάγχνοι*, & habuisse
se magna corpora, & uires immensas: & pro
illis animos & spiritus feroces, crudeles, sæ-
uos & inquietos. & proinde usos armis, id est,
firmis & ualidis armis & munimentis, etiam
domiciliorum, contra mutuam uim: & armis
instrumentis etiam terram coluisse, & alios la-
bores obijisse. aut armatos & communitos re-
lis & armis, negocia sua expediisse, ita ut ob-
metum mutuum nusquā prodirent incermes.
Ideo tandem omnino exasperatis aduersus
se inuicem animis, perierunt conflictibus mu-
tuis: & *ταῖντοι*, ignobiles & obscuri, sine ali-
qua fama & celebritate nominis sui, descende-
runt in squalidam & situlentam domum geli-
di & rigidi Plutonis: id est, morte intempesti-
ua & uiolenta miserè & turpiter finierūt uitā.

ὁπότε δ'.] Atque illos ita quamlibet tru-
culentos & terribiles, atra mors oppressit, ut
coacti fuerint deserere splendidā solis lucem.
Quo quasi illustri quodā epiphonemate loci
huius, ostēdit qualis ferè soleat esse exitus ho-
minū Martiorū, quā trīstis, miser, uiolētus &
intēpestius: & quo modo ingētes ipsorū ui-
res corporis & animi eos nō solū nō protegāt
cōtra mortē, sed etiā p̄ccipites in eā deturbēt.

ὡς τὰς

αὐτὰρ ἐπεὶ ἔειπεν γῆ· οὐ γὰρ γαῖα κάλυψε,
αὐθις ἐτ' ἄλλο τέτατον ὑδὶ χθονὶ παλυβο-
τείρη

Ζεὺς Κρονίδης ποίησε δικαιοτόρον κ' ἀρεῖον
ἀνδρῶν ἠρώων θεῶν γῆος· οἳ καλέονται
ἡμίθεοι, πλοτὴρ γῆς κατ' ἀπείρονα γαῖαν,
κ' ἴδ' ἢ πόλεμος τε κακὸς κ' φύλοπις αἰνὴ,
τὸς μὲν ἐφ' ἐπὶ ἀπύλῳ θήβη καδ' ἐμνίδι γαίῃ
ᾠλεσε μαρναμένους μήλων ἕνεκ' οἰδιπόδαο·
τὸς δὲ καὶ γυνήεσσιν ἑσπέρ' ἐμὲν γαλαῖτμα θα-
λάσσης

εἰς τροίλῳ ἀγαγών, ἐλγῆς ἕνεκ' ἠὲ κόμοιο·
ἔνθ' ἦτοι τὸς ἢ θανάτῳ τέλος ἀμφεκάλυψε,
τοῖς δ' ἴδ' ἀνθρώπων βίον· ἔπειτα δ' ὅπασσας
Ζεὺς Κρονίδης κατ' ἐγένετο πατὴρ ἑσπερίας
τα γαῖης.

καὶ τοὶ μὲν ναῖουσιν ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες,
ἐν μακάρων νήσοισι, πρὶν ὠκεανὸν βαθυδύνῳ
ὀλβιοὶ ἦρωες· τοῖσι μελιηδέα καρπῶν
ἔϊς τῶν ἐτὸς θάλλοντα φέρει ζείδωρος ἄρ' ἀρα.

Sed postquam hoc genus terra cooperuit,
Deinde rursus aliud quartū genus super terram
multorum altricem

Iupiter produxit, iustius ἔ' praestantius,
Heroum genus diuinum, qui vocantur

Semidei,

SCHOLIA.

91

Semidei, ortu præstatiore, super immensam terrā.
 Quos quidem bellum noxium, & pugna grauis,
 Alios ad Thebas septem portarū in terra Cadmi
 Perdidit, pugnantes propter oues Oedipi:
 Alios etiā nauibus super magnum fluctum maris
 Ad Troiā adductos, propter Helenā speciosam:
 Ibi quidem finis mortis circumdedit.
 Cæterum istis seorsum ab hominib. uictū et locū
 Iupiter, collocauit in finibus terræ: (tribuens
 Qui quidem habitant securo animo
 In beatorum insulis, iuxta Oceanum profundum,
 Heroes beati, quibus suauem fructum
 Ter in anno germinantem profert terra ferax.

EXPLAN.

Quartum genus, Heroum tradit: quod generosius & iustius, inserit inter tertium deterius, & quintum deterrimum: ut ostendat, res & mores hominum non perpetuo aliquo & fatali cursu, sed pro uoluntate & prouidentia diuina administrari, ad suas uices & temperationes. Vt autē huic Heroico generi attribuit stirpem & originem generis meliorē: ita mores, uitam, obitum, & quæ sequuta sunt omnia, meliora: ut ita ex omni parte, sicut ab initio proposuit, illum duplicem communis uitæ cursum sub administratione diuina declararet: & planē ostendat, ferē ex consilio diuino, & melio.

& meliores melius forliciusq; uiuere, & deteriores deterius, peruersius & miserius.

δυνατότερον.] Vsurpat comparatiuum cum laude eminentiæ, & in suo genere, & quo ad superiora duo genera: quorum tertium suis omnino iniustum & degener, secundum autem petulans & delicatum: hoc autem quartum fuit & per se aliquanto generosius iustiusq;, & respectu illorum priorum.

ἀρετή.] præstantius & melius generositate, quia à stirpe sua diuina non degenerabat.

ἀνδρῶν ἕρως.] Heroes uocantur uirtute præstantes, & ea supra conditionem humanam, proximè accedentes ad excellentiam diuinitatis, *οἱ δὲ ἀπὸ τῆς ὑπερβολῆς δύνει.* Vnde *ἕρως* huiusmodi uirtus, excellentior quàm pro conditione & natura communi hominum: de qua Aristoteles lib. septimo Ethicorum. De origine uocis Grammatici uariè tradunt. alij *ἀπὸ τῆς γῆς*, id est *γῆς*, à terra *κατὰ τὴν γῆν*, quia excellentiores alijs, aut à terra, aut supra eam degerint. alij *ἀπὸ τοῦ αἵματος*, quia ipsorum animæ in meliores spiritus transformarentur. alij *ἀπὸ τῆς ἰσχύος*, alij *ἀπὸ τῆς ἀρετῆς*, à uirtute, & amore eius, qua excellant.

ἡμίθεοι.] semidei, non integri neq; dii neque homines: sed altero parente diuino, altero humano. Aut semidei ratione uirtutis, qua supra naturam humanam ascendebant, proximè ad diuinam. Vel quia in natura humana, uirtute diuina

te diuina præditi erant.

πρωτὶ γένει.] genere & stirpe prior: id est, superiore & excellentiore, quàm pro stirpe aliorum hominum. Ita ipse uult eos præcipuè fuisse uocatos *ἐμὲντες*, quia inter homines stirpem excellentiorē essent consequuti, alterius parentis Dei.

καὶ τὸς μὲν.] Genus uitæ tradit. & quia fuerunt stirpe diuina geniti & generosi, atq; inde *δυμοναῖς* & *δυμελίοντες*, & præterea iusti: ideo non potuerunt tolerare iniurias, quas pro sua præstanti uirtute indignius ferrent. Proinde ob eas propulsandas, excitabantur ad bella: sed quæ nō solum iustis de causis susciperent, sed & modo iusto & laudabili gererēt. Et proinde illa eorum bella maximè fuere celebrata à priscis Poetis, nec pauca de illis celebrationibus ad nos peruenerunt: præsertim de bello Thebano, & Græcorum ad Troiam, quorum ut præcipuorum hic facit mentionem.

φύλων.] pugna & prælium uocatur. Et secundum alios, quia *πολλῶν φύλων*, multarum tribuum & generū *ἴπαι* uoces & linguæ conueniant in pugnam: in qua deriuatione usurpatur pro qualibet pugna ex multis constante. Secundum alios usurpatur pro seditione, & intestino atq; domestico certamine & conflictu, quia constet *ἴπαι* uoce, *φύλων* tribus & cætus eiusdem.

τὸς μὲν.] Duo præcipua bella commemorat,

rat, in quibus illi Heroes pugnādo perierunt: unum ad Thebas, sub ducibus Eteocle & Polynice fratribus, pro regno Thebano pugnantibus: alterum ad Troiam, pro Helena à Pàride abrepta, sub imperatore Agamemnone, ad id bellum electo à Græcis. Hoc bellum est præcipuè & prolixè ab Homero celebratum: ab alijs Græcis & Latinis breuius, & non ita accuratè. Illius Homerus etiam facit mentionem subinde, sed à Tragicis Græcis est in multis fabulis plenius tractatum: ut ab Aeschilo, in fabula quæ inscribitur *ἡ πρὸ τοῦ οὐβίου*: à Sophocle in Antigone, cuius occasiones in Oedipo tyranno, & euentus quidam in Oedipo *ῥοκκὸς* exponuntur: ab Euripide, in Phœnissis.

ἡ πρὸ τοῦ οὐβίου.] Hoc adiicitur, ad differentiam & Thebarum *ἡ κατὰ πολὺν*, quæ fuerunt in Aegypto: & illarum quæ fuerunt dictæ *ὑπὸ πλάκῃ*, nam hæ tres Thebæ apud Poetas celebrantur, ut hæ in Bœotia, & illæ in Aegypto, & illæ in Cilicia *ὑπὸ πλάκῃ*, sub monte ita dicto.

ἡ κατὰ πολὺν.] Quia Cadmus dicitur condidisse has Thebas in Bœotia.

ῥοκκὸς.] propter oues: hoc est, propter regnum & potentiam Oedipi regis Thebanorum. Quia prisci reges ferè erant *πολυβριμμοί*, & pecorib. delectabantur, ijsq; diuitias suas metiebantur. Huius autem belli pro opibus & potentia regni Thebani hæc fuit causa: quia Oedipus duobus suis filijs Eteocli & Polynici tradiderat

SCHOLIA

97

tradiderat regnum, suo quodam consilio, hac lege, ut per uices & alternatim id administrarent. Sed cum Eteocles id occupasset, fratri ab exilio redeunti noluit cedere. Vnde ille tandem in diuturno exilio filia Adraſti regis in uxorem ducta, per ſocerum contraxerat copias ſeptem ducū, cum quibus proſectus fuit ad Thebas, contra fratrem. Et cum in primo conſictu fratres exacerbatiſſimis animis congrederentur, ſtatim ambo mutuis uulneribus conſiderunt.

λαίμα.] τὸ χάσμα, hiatus & ſpaciū maris, οἰνὸν λαίμαμα: uel παρὰ τὸ λατύπειν ὑπὸ τῶν κυμάτων, quia ualde à fluctibus agitetur & concutitur. intelligit autem mare mediterraneum, interfluens Græciam & Ioniam in Aſia.

τοῖς δὲ δῖχ'.] Quæ ſequuta ſunt obitum horum, tradit. & iſtis ſuam beatiorem uitam, in quam fuerant translati, contribuit, quam in Inſulis beatis ſiue beatorum ſint conſequuti beneficio diuino: qui uoluit iſtos, ut præſtantes, longius ſeparari ab hominibus, ad certum genus uitæ.

καὶ ἔτι.] loca certa, quæ ſibi facerent conſueſta, & quali propria, quæ incolerent.

κατέστησεν.] κατέστησεν, οἰκίſιν ἰαρίσιν, collocauit, conſtituit & ordinauit ad incolendum.

ἐν πάροις.] Quia in extremis partibus Europæ, intra Hiſpaniam & Angliam, Græci Poetæ has inſulas præhibent fuiſſe: quæ ex tem-

g

peratiſſi-

peratissimis flatibus zephyri fuerunt fertilissimæ, ita ut ter in anno produxerint omnis generis fructus.

ἄλιον ἤρως.] beati & felices. Græci enim Poetæ heroibus, & uita piæ & honeste perfunctis, attribuunt aut istas Insulas beatorum, αὐτὰρ ἐλυσίων & ἁεραιλίων λιμῶνα, campum Elysium & pratum floridum: de quo Homerus in Odyssea.

μηκέτ' ἐπειτ' ὦφελλον ἐγὼ πῆμπροισι με-
τέναι (νέας).

αὐδράσι, ἀλλ' ἢ πρόθε θανῆν, ἢ ἐπὶ τα γυναικῶν δ' ἢ γῆρας ὅσσιν ἴδ' ἥρεον, ὅσσιν περ' ἡμᾶρ παύσονται λιμῶνα καὶ οἷζυος, ὅσσιν πνύκτωρ φθειρόμενοι· χαλεπὰς δὲ θεοὶ δώσουσι μέγαν κλῆρον,

ἀλλ' ἐμπης καὶ τοῖσι μεμῖξε' ἐδλὰ κεκοῖσιν·
Ζεὺς δ' ὀλέσει καὶ τοῖτο γῆρας μερόπων ἀνθρώπων,

εὐτ' αὖ γένοντο πολιοκρόταφοι τελέθωσιν.
ὅς τ' πατὴρ παίδεσσιν ὁμοῖός, ὅς τ' ἐτε παῖδες,
ὅς δ' εἰνός φεινοδόκῳ, καὶ ἑταῖρος ἑταίρῳ·
ὅς δ' ἐκαστὸς γυνὴς φίλος ἔσεται, ὥς τὸ πάρος ποτ'.

ἀλλὰ καὶ γυνῶσιν ἀπὸ μνήσσει τοκῆας, (σεμνὸν) δ' ἀφ' αὐτῶν χαλεπαῖς βάζοντες ἐπείσονται.
χέτλιοι

S C H O L I A.

99

χέτλιοι· ὅδ' ἐθέων ὅπιν εἰδότες, ὅδ' ἐμὸν οἷον
 γηράντεσι τεκόντιν ἀπὸ θρεπῆναι δοῖν.
 χειροδίκαι· ἑτέρος δ' ἑτέρῳ πόλιν ὄξ' ἀλαπά-
 ὁδ' ἔως ἑυόρχα χάρις ἔσεται, ὅτε δικάσῃ. (Ζεῦ
 ὅτ' ἀγαθὸν μᾶλλον ἢ πακῶν ῥεκτῆρα ἐὺ βεῖν
 ἀνέρα τιμήσῃσι. δίκη δ' ἐν χερσὶ ἐὺ αἰδώς
 ἔκ' ἔσαι· βλάψῃ δ' ὁ κακὸς ἢ ἀρείονα φῶτα
 μύθοισι σκολιοῖς γνέπων, ἐπὶ δ' ὅρκον ὁμείτῃ.
 Ζήλος δ' ἀνθρώποισιν οἰζυροῖσιν ἅπασιν
 Πυσκέλαστος καὶ ὁ χάρις ὁμαρτήσῃ συγ-
 ρώπῃσι. (δείης,
 καὶ τότε δὴ πρὸς ὀλυμπον ἀπὸ χθονὸς εὐρύον
 λυκοῖσιν φαφίεσι καλυψαμένῳ χροῖα κα-
 λόν, (θρώπος,
 ἀθανάτων μετὰ φύλον ἵτω· πελοπόντ' αὖ
 αἰδώς ἐν νέμεσις. τὰ δ' ἡ λείψῃ) ἄλγεα λυγρὰ
 θνητοῖς ἀνθρώποισι κακὸν δ' ἔκ' ἔσῃ) ἄλκη.

*Vtinam deinde ego non interesssem quintis
 Hominibus, sed aut ante mortuus, aut postea na-
 tus essem.*

*Nunc enim genus est ferreum: neque interdum
 Cessabunt a labore & miseria, neq. noctu
 Pereūdo. propterea Dij dabūt illis graves curas.
 Sed tamen etiam istis malis admiscuntur bona.*

Σ

2

Et Iupiter

Et Iupiter perdet hoc etiam genus hominum,
 Vbi geniti extiterint canescentes tempora.
 Neque pater liberis similis, neq; liberi:
 Neq; hospes hospiti, neq; socius socio:
 Neque frater erit fratri charus, ut antè:
 Et senescentes parentes statim aspernabuntur,
 Et eos durioribus uerbis alloquendo culpabunt
 Feroces, neq; Deorum curam habentes: neq; isti
 Parentibus senescentibus persoluerint præmia nu-
 tricationis.

Violenti, alius alius ciuitatem euertet.
 Neque uiri bonæ fidei, neq; iusti erit gratia ulla,
 Neq; probi: sed magis malorū patratorē & petu
 Honorabunt. Ius & pudor in manibus clauentem
 Non erunt: sed prauus uiolabit meliorem,
 Alloquēdo iniquis uerbis: & præterea peierabit.
 Et homines miseros omnes Inuidia
 Maledica, maligna & lurida comitabitur.
 Et tunc quidem in cælum à terra ampla
 Candidis palliis tectæ corpore pulchro,
 Relictis hominibus in cœtum Deorum ibunt,
 Honestas & iusticia. Hinc deinde relinquentur
 mala tristia

Hominibus, nec erit remedium miseriæ:

χολιογ.

SCHOLIA.

109

EXORDION.

Suum seculum facit quintum, & id deterrimum & miserrimū. Atque ideo indignè fert, se in id incidisse: & non potius, aut longè antè mortuum, aut postea genitum. Comparat autem id ferro: & ut moribus omnino vitiosum & deprauatum, ita vitæ cursu tradit esse mirificè turbulentum, inquietum, calamitosum, miserum, atq; indies in detecius præceps ruens: donec tandem amissa omni probitate & rectitudine, prorsus & undequaq; omnib. obruatur malis.

ῥιαν.] Orditur à uoto, de re iam facta, & non reparabili. Sed hoc facit ex more hominum communi: & ad declarandum animum suum alieniorem à tali hominum genere, ita vitioso & peruerso. Et utitur hac uoce *ῥιαν*, quæ in significatione optandi usurpatur aduerbialiter: & tamen formatur ut uerbum, tribus personis: & ferè cum adiectione alterius aduerbii optandi *ἴδι*, uel *κίδι*. ut apud Homerum *Iliad.* 1.

αἶθ' ῥιαν παρὰ κενσὶν ἀδάνευσσε κὴ ἀπύμωυ ἴδαι.
Et obseruandum, quia hoc *ῥιαν* cum augmento & geminato dicitur, quod alibi *ῥιαν* simpliciter usurpatur.

αἶε' ὁ πρίδυσ.] Hoc uotū alij ita intelligunt, ut putent eum optare, ut antè aut in priori seculo mortuus fuisset, aut certè paulo post ex-
titisset. Sed potest etiam satis cōmodè ita in-

g 3 telligi,

telligi, ut tantum optet se non incidisse in hoc genus hominum: sed aut prius mortuum fuisse, aut postea eo delecto potuisse existere: ut videatur sperare per uices tempora meliora.

οὐκ ἔστι δ' αὖτις.] Ratio uoti, A' peruersitate & prauitate huius generis. Est hoc genus ferreū, quia nullis domatur laboribus & calamitatibus, ut desistat à mutuis afflictionibus: et ideo tandem deuoluetur in graues & tristes difficultates.

ἀλλ' ἔμπης.] Sed tamen non carebit omnib. bonis intermissis: quia alioqui non posset durare aliquod usq; eo quia, ut Aristoteles & Ethicorum dicit, τὸ κακὸν κατὰ τὸ κατ' αὐτὸ ἀπέλλεται, καὶ ἐκ ἀκαλυστον ἢ ἀφίρκετον γίνεται: Vitium & per se peric. & si fuerit integrum, redditur intolerabile.

ἦν δ' ἄλιστα.] Hoc etiam subiicit quasi bonum: quia neq; singuli, neq; totum hoc genus sit diu duraturum: sed quasi in prima canicie & cruda senectâ, interitu præmaturo pessumūturum.

ἦ δὲ κατὰ μέρος.] Per partes uitia & assidua incrementa eorum exponit, quibus uita communis indies deterior & miserior efficietur. Primum est, degeneratio proles, & inde dissimilitudo & dissensio inter parentes & liberos.

ἐκείνου δόλον.] Vox ducta ἀπὸ ξείνου κατὰ τὸν λόγον, & usurpatur de eo qui accipit aliū hospitio. Numerat autem inter maxima uitia hic, non seruare fidem hospiti, nec ei præstare solitam beneuolen-

neuolementiā: quia tum erat magnū ius hospitij.

ἡ δὲ λαιότης.] Fratrum quoque charitas fiet languidior, quā antē erat. quod Ouidius ita effert,

— *Fratrum quoque gratia rara est.*

Αἰψα.] mox ubi aliquantum adoleuerint: uel potius. post paucos annos; quia loquitur de futuro, & intelligit tempora deteriora, quę sunt sequutura.

μίμνησται.] Quos reprehendent, & notabūt atque carpent durioribus & indignis uerbis, quibus alloquentur eos. ὀχίται.] petulantes & proterui. Quod subiicitur, ut causa & ratio: facient hoc, quia erunt seroces, indomiti, inobedientes & intractabiles.

ἡ δὲ θεῶν ὄψις.] Quare autem erunt ὀχίται? quia uacabunt omni uerecundia, & metu Dei & hominum: quia neminem reuerbuntur, neminem respicient & obseruabunt, nec putabunt se ab aliquo obseruari. οὐκ Ποιητῆς usurpant primū pro aspectu & intuitu, & præcipue superiorum: ut Dei, omnia sua prouidentia gubernantis: & hominum, in imperio & gubernatione quadam constitutorum. hinc pro ipsa prouidentia & gubernatione diuina, omnia sua animaduersione obseruāte: ex hoc pro metu, reuerētia, cultu & similibus, quę debentur tantę tam prouidę & uigilāti animaduersioni, gubernationiq;. His omnibus uacabunt isti, nam primū non agnoscent Deum,

nec eius animaduersionem omnium. & hinc neque gubernationem & seueritatē aliquam in delictis puniendis putabunt esse. ac proinde neque metuent & reuerbuntur eum, & multo minus inde alios homines: sed uiuent securē in licentia suarum cupiditatum. & inde neque parentibus senio confectis aliqua præmia retribuent pro laboribus & officijs nutritionis: neque quia erunt omnino uiolenti & iniusti, abſtinebunt suam uim ab alijs & à se inuicem.

ὁμόπαις.] Integer & bonæ fidei uir, atq; iustus & bonus, nō erit apud ipsos in gratia ulla, aut honore: sed potius patratores malorū, perfidum & iniustum: & *ἰσχυρὸς*, id est *ὑπερταλὸς*, perulantem & proteruum hominem, colent & honorabunt.

ἄνους δ' ἰσχυροί.] Iusticia non erit in manib, neq; pudor aut uerecundia & honestas: hoc est, sine omni iusticia & cura honestatis, manibus suis abutentur pro sua libidine.

πᾶσι δ' ἰσχυρὸς.] Et quilibet pro sua improbitate petet & inuadet præstantiorem uirum, eumq; laceſſet & uexabit indignē, iniquis & callidis uerbis alloquendo, quæ iuramento confirmabit. Intelligit uarias calumnias & criminationes, quas improbi contra probos sine excogitaturi, contra omnem rei ueritatem.

ἴσους δ' αὖδ'.] Præterea inuidia maledica, maligna & lurida atq; uirulenta, omnia occupabit

pabit inter miseros homines. Præclare affectum Invidiæ sua triplici, aut potius quadruplici ui depingit. Nam hic affectus est *δυσνείκελος*, malè & sinistrè sonans: id est, maledicus, contumeliosus & iniquus. Deinde est *κακόχρηστος*, malignus: & *επιχαρίσματος*, qui malis aliorum gaudet & lætatur. Tertiò, *συγφωπύς*, tristi, lurido & acerbo vultu. Quartò, his omnibus affectionibus & similibus alijs calamitosos & miseros facit homines, pariter & eos in, quibus inest, & eos contra quos usurpatur.

καὶ τίτι.] Tandem etiam exterminabuntur ex animis & cortibus hominum iustitia et honestas: post quas exterminatas et expulsi, existent omnis generis mala, sine omni modo & fine, quibus ut extremis, nullū poterit inueniri par remedium. Est locus admodū grauis & philosophicus, quem etiā Plato in Protagora tractat, qui statuit has duas ciuiles uirtutes, *αἰδῶ καὶ δίκη*, quæ status ciuiles constituent & cōseruent: quas proinde Iupiter pro conseruatione societatum communium induxerit in genus humanum, hac lege per Mercurium lata, *τὸν μὲν δυνάμενον αἰδῶν καὶ δίκην μίτιον, κτείναν ὡς τέον πέλιον*: ut qui nō posset honestatis & iusticiæ fieri particeps, eum occidant ciues tanquam morbum ciuitatis. Et sanè non potest esse tolerabilis ulli societati, qui omnino est destitutus istis duabus uirtutibus. Nam talis uagas et effrenes libidines habet, & illis

non potest non & sibi & alijs incōmodus esse. Eò autem prauitatis tandem homines delabuntur, per disciplinæ seuerioris laxationem & intermissionem: quia quo magis remittuntur frena coercionis, eò uehemētius cupiditates erumpunt & inualescunt: in quarum dominatione non possunt obtinere locum honestas & iusticia, quæ illis per omnia refragantur. Ideo inde expelluntur. & quia expulsæ ob uniuersalem licentiã & prauitatem, nusquam terrarum possunt nancisci locum: ideo se, ut diuinæ uirtutes, & dona Dei, recipiunt in cœlum, ad Deum ipsum, & ibi morantur: donec homines per suam licentiam & prauitatem in omnis generis mala præcipites, satis castigentur, & ad desiderium uitæ melioris redigantur. Tum denuò pro diuina uoluntate demittuntur ad homines: hoc est, homines diuinitus excitantur ad amorem, studium & curam disciplinæ rectæ, per quam consequuntur has uirtutes, id est mores honestatis & iusticiæ. Eò respicientes etiã alijs Poetæ, cum uolunt demonstrare maximam ἀναρχίαν, prauitatem & miseriam: tum fingunt has uirtutes, tãquam deas, exulare ab hominibus. Vt Theognis:

*αἰδώς μὲν γὰρ ἔλαττο, ἀναιδέα δ' ἦγε ὕβρις
 νικῶσασα δίκην γὰρ κατὰ πάσαν ἔχουσα.*

Etenim pudor euauit, & impudētia & petulantia uicta iusticia occuparunt terram. Et paulo post idem:

ὦδὲ νῦν αἰδῶς μὲν ἐν ἀνθρώποις ἐνέσκηψε,
αὐτὰρ ἀναιδέα γαῖαν ἐπιστρίφεται.

Nunc quidem pudor inter homines perijt, im-
pudentia autem peragrat terram. Hinc est et-
iam illud Poetæ nostri:

Ultima cælestium terras Æstræa reliquit.

Ex quo est & hoc Plutarchi, in libello de Ora-
culis interceptis: θαυμαστον γὰρ ἔστιν, αἰ τοιαύτης κα-
κίας ὑποκινηθέντες, μὴ μόνον ὡς πρῶτον ἠσίοδος, αἰδῶς
καὶ νήμιαις τὸν ἀνθρώπου βίον ἀπολελοιπασιν, ἀλλὰ καὶ
πρόνοια διῶν φυσικῶς μελὸν τὰ χρητῆρια πανταχόθεν εἰσ-
χεται; Ita ne mirū est, si tanta prauitate diffusa,
non solum (ut Hesiodus dixit) pudor & iusti-
cia uitam humanam deseruerunt: sed & pro-
uidentia diuina, undiq; conuasatis oraculis di-
scessit? Idem in uita etiā Themistoclis, statim
ab initio meminit huius loci.

αἰδῶς.] Significat pudorē siue uerecundiam
honestiorem. Nam in ipso pudore non solum
est fuga turpitudinis, quæ uocatur αἰσχύνη; sed
& amor & studium honestatis, quæ uocatur
δυσκρίτης αἰδῶς. Ex qua, quia tanquā causa pro-
ficiscitur ipsa honestas & probitas: hinc ferē
usurpatur à Poetis pro ipsa honestate, aut cete-
rē disciplina & cultura eius.

νήμιαι.] Est affectus iusticiæ, quo iusti ture-
bantur, & indignē ferunt successum & impu-
nitatem improborum. in quo ferē insunt, se-
ueritas puniendi improbos, & sollicitudo de-
fendendi probos. Usurpatur à Poetis interdū
pro iu-

pro iusticia ipsa : interdum pro eius seueritate
& indignatione aduersus improbos, atque adeo
pro disciplina & coercitione improbitatis.
Hic uidetur usurpari pro utroq; pro iusticia,
& pro sua disciplina coercente improbitatem
& licentiam. Sicut *αιδώς* etiam hic usurpatur,
non solum pro pudore & honestate : sed
& pro amore, studio & cura honestatis, per
suam conuenientem disciplinam.

ἀναισχύρ.] Quia uirtutes finguntur sinceræ,
candidæ & exultæ: & præcipuè hæ civilis integritatis,
bonæ fidei, & gratiæ socialis. Hæ autem
duæ uirtutes proficiscuntur in cœtum diuorum:
quia sunt dona Dei, nec possunt locum
nancisci nisi inter diuinos.

τὰ ἢ λείπεται.] Hi sunt effectus licentiæ & *ἀνομιᾶς*,
à quibus exulat disciplina honestatis & iusticiæ.
Ibi enim erumpūt omnis generis mala,
affectuum, cupiditatum & conatum humanorum:
quibus deinde nemo mederi potest. Quod accidit
priuatim & publicè passim, statim post disciplinæ
neglectionem. Quod Romæ etiam accidit, ut
Luuius in sua Præfatione tradit. Labente
disciplina, magis magisque mores præcipites
ierunt: donec ad ea tempora, quibus neque
uicia neque remedia tolerari possent, peruen-
erunt.

*νῦν δ' αἶνον βασιλεῦσ' ὀρέω, φρονέουσιν καὶ
ἀντοῖς.*

S C H O L I A.

το 9

ὦ δ' ἰρηξ πρὸς ἐπὶ γὰρ ἀνδρὶνα πικιλόδερον,
 ὕψι μάλ' ὄννεφέεσι φέρον, ὀνύχεοσι μεμαρ
 πῶς· (χρῶσι

ἢ δ' ἐλιδὸν γναμπῆοισι πεπαρμυλὴν ἀμφ' ὀνύ
 μύρετο. τῶν δ' ὄγ' ὑδι κρατίως πρὸς μῦθον
 ἔειπε· (ωρ.

δαμονίη, τί λῆλα κας; ἔχεν ὅσιν πολλὸν ἀρέ-
 τῇ δ' εἰς, ἢ σ' αὖ ἐγὼ πόρ' ἄγαν καὶ ἀοιδ' ἔμ' ἔδ-
 σαν,

δ' εἴπνοῦ δ' αἶκ' ἐθέλω ποιήσασθαι, ἢ μεθύσω.
 ἄφρων δ' ὅς κ' ἐθέλοι πρὸς κρείσσονας αὐτί-
 φορίζει· (χρῶ.

νίκης τε σέρεται, πρὸς τ' αἰσχισιν ἄλγεια πά-
 ὥς ἴφατ' ὠκυπέτης ἰρηξ τεκνυσίπτερος ὄρνις.
 Nunc fabulam gubernatoribus, et ipsis intelli-
 gentibus, exponam. (præditam,

Ita accipiter alloquutus est lusciniam collo uario
 Cum eam unguibus abreptam ualde altè in nubi-
 bus asportaret,

Ipsa uero miserè unguibus transfixa circumqua-
 Lugebat, ipse uero longè potentior ad ipsam dice-
 bat: (tentior,

Stulta, quid obstrepis? tenet etenim te longè po-
 Eò ibis, quò ego te etiam cantatricem ducam.

Et te mihi, si uoluerò, faciam pastū, aut dimittam.
 Stultus

ita IN HESIODVM

Stultus, qui uult reluctari potentiori : (tur.
Et uictoria priuatur, & cum dedecore mala pati-
Sic loquutus est uelox accipiter, auis alas expan-
dens.

EXPLANATION.

Haëtenus notauit communia hominum uitia, quibus subinde in aliam atq; aliam uitæ rationem, & illam ferè deteriozem delabūtur, unde conditio eorū fit difficilior & miserior. Hic peculiariter, sed admodum cautè, notat *ἰσχυροὺς* magnatum & potentiorum aduersus inferiores : & simul ostendit, horum contra uim illorum conatus esse stultos & irritos.

ῥῆμα δὲ αἰνέει.] Perquàm modestè & prudenter proponit, ne hoc genus hominum offendar : non doctrinam & præcepta multa proponit illis, sed tantum fabulæ commemorationem, nec uult eos egere sua instructione, qui ipsi sapiant : & tamen *αἰνέει* promittit, quæ uox significat non quæcūq; fabulam ociosam, sed quæ figuratè & rectè contineat admonitionem & sententiam laude & memoratu dignam, ut seriam & grauem, ex usu uitæ petitam, & eò facientem. Et sanè in ea satis multa tradit de consilijs & conatibus horum hominum : nec obscurè *ἰσχυροὺς* eorum ferè uiolentum & *πλευραντικόν*, in natura accipitris subindicat, *ἀνδρία.*] Per lusciniam intelligit doctos, intelligentes & sapiētes, quibus quamlibet sua-
uiter

S C H O L I A.

172

uiter loquentibus, & uaria atq; salutaria consilia subiicientibus, sæpè nō parcunt tales accipitres, nedum alijs. De quorū natura & moribus, Plutarchus in uita Aristidis tradit quædam non abhorrentia ab hoc Hesiodi loco, ubi ostendit Aristidem omnino contrario modo fuisse affectū, his uerbis : *παντων ὃ τῷ παρὶ αὐτὸν ἀντὶ, ὃ δικαιοσύνην μάλιστα τοῖς πολλοῖς αἰδοῦσιν παρῶν, διὰ τὸ τίω χρῆσθαι ἰσχυρῶς αὐτοῖς καὶ λαινοτάτῳ ὑπάρχον, ὅθεν αὐτὸς πένυς καὶ δημοτικὸς ἐκτέτακτο τίω βασιλικῶς καὶ βρωτάτων προσηγορίαν τὸ δίκαιον, ὃ τῷ βασιλικῷ καὶ τυραννικῷ ἐδίδε ἰσχύος. ἀλλὰ πολιορκητὰ καὶ λιπορῶν καὶ νικητέρων, ἵπποι ὃ αἰτὶ καὶ ἱππικὴ ἔχοντες προσηγορίας, τίω ἀπὸ τῆς βίας καὶ τῆς δυνάμεως (ὡς ἱπποὶ) μᾶλλον, ὃ τίω ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ἀξίαν ἀγαπῶντες* : Ex omnibus autem uirtutibus iusticia maximè uulgus mouit & allexit, eo quia usus uirtutis huius solet esse maximè assiduus & communis : à qua uir pauper & popularis consequutus est appellationem hanc quàm maximè regiam & diuinam, ut uocaretur **IUSTVS**. Quam appellationē, regum & potentum nūllus est prosequutus : sed uastatores urbium, fulmina, & domitores, alij etiam aquilæ & accipitres maluerunt uocari, à ui & potentia magis quàm ex uirtute laudem & gloriam amplectentes.

ποικιλιδέρον.] Non propter uarium colli colorē ita uocatur, sed propter soni & uocis uarietatem. Per quam intelligit uarietate & suauitatem

uitatem cogitationum, consiliorum & sermonum, quibus docti, intelligentes & sapientes utuntur, ad potentiorum uim placandam.

ἐφί.] His uerbis exprimitur uis accipitris seu et uehementis : quia ipsam lusciniā unguibus apprehensam, sursum subito arripuit.

ἢ δ' ἰαύη.] Ipsa contrā sub huiusmodi ui admodum miserabiliter afficitur, & sortē suā deplorat, atq; humiliter liberationem petit. Quæ ita opponuntur, ut appareat quā sit misera & tristis conditio bonorum & intelligentum, sub potentiorum uiolentia.

ὑπαρμέν.] ὑπαρμέν. uel à uerbo ὑάω, quod significat *hæreo* : uel ὑάω, penetro & transeo.

λύπη.] ἰδύπη, ἰδύνη, lugebat & deplorabat suam sortem, atq; suppliciter ueniam petebat.

τὸ δ'.] Accipiter nihil mouetur innocentia lusciniæ, nihil ipsius supplici deprecatione, nihil rei indignitate : sed contrā eam, ut stultam & importunā, duriter incessit : quia non tacitè, et sine omni aduersatione ferat uim potentia suæ, ut iustam, ideo tantum, quia sit superioris in inferiorem. Quæ aptè & decorè pro persuasionibus & conatibus potentiorum finguntur.

ἰνὰ παρρησίαν.] uiolenter, imperiose & præfactè ὑπὸ τῆς μύθοι, scilicet ἡγάα uel ὑπὸ τῆς ἐλπίδος, compellauit ipsam oratione, uel ad ipsam orationem protulit.

δαμνία.]

S C H O L I A

113

δαμνία.] mirifica, stulta, inepta & importuna. Est hæc vox *μία*, usurpatur cum laude & uitio: & in posteriore significatione est Homero crebra.

τί λάλῃας.] Supplicem & miserabilem præcationem ipse uocat uociferationem, & obloquutionem stultam, iniustam, & non ferendam. Et hoc quidem ex persuasione suæ potentiae, ut solius iustæ, cui non putat aliquid obloquendū esse: Tu debes cōsiderare, quanto potentior te capram teneat, & ideo nihil esse refragari: & ego debeo pro arbitrio meo uti potentia mea, nec respicere aut curare quid tu uelis aut peras. Proinde ibis quod ego te ducā, proq; uoluntate mea tractaberis.

ἄφρον.] Sententia graui & illius aduersus se oblocutionem, ut stultam, irritam, ridiculant & noxiam improbat: & suum aduersus illam conatum probat, ut rectum & iustum, quia sit pro uiribus & potentia sua. Ita nunquam defunt rationes speciosæ & probabiles, in quā libet iniustis & nefarijs conatibus: & ut Quintilianus dicit, Sceleri nunquam defuit ratio. Hæc est illa miserrima uia, cuiq; in suis oculis speciosa, de qua Salomon Prouerbiorum cap. 16. Est uia quæ uidetur homini recta, & nouissima eius ducunt ad interitum. Hæc autem sententia accipitris est uera & grauis per se, nec inferiores debent superioribus reluctari: quia non solū nihil efficiunt, sed præterea grauius

h

ἀφρο

affliguntur, & minus miserationis & ueniz etiam apud alios consequuntur. Sed potentiores etiam non debent aliquid moliri, pro sua potentia, contra iusticiam, aduersus imbecilliores: nec tamen interim non creberrimè, & quantum fieri potest, eorum conatus qualescunque, sunt dissimulanter & patienter ferendi. Similes sententiæ passim apud Homerum usurpantur, ut ubi dicit:

μήδ' ἰδὲλ' ὃς ἰσχυρὸς εἰς ἀμείνεται ποτὶ μάχιδαι,

Ne uelis contentiose præstantiori resistere. Et Iliad. α. Calchas uates dicit,

ἰσχυρὸς γὰρ βασιλεὺς ἐτι χύσεται ἀνδρὶ χερσὶν,

Nam rex præstantior, cum indignatur uiro inferiori.

ὥς ἴφικρ'.] Breuem & seueram orationē contribuit accipitri, ut imperioso & uiolēto: quia, ut est prouerb. Omnis herus monosyllabicus. Et hic in conclusione subiungit causas huiusmodi ipsius orationis & conatus. primū, quia est ἰσχυρὸς, auis natura rapax & uiolenta: deinde, quia ἀκροπύκναι, quia habet præcipitem & uiolentum uolatum: tertio, quia habet alas ualidas & amplas, quas firmè extendere & diu agitare potest.

*ὥς πέρσῃ, σὺ δ' ἄκραι δίκης, μήδ' ὕβειν ὄφελαι.
ὕβεις γάρ τε λακκὴ δ' αἰλῶ βροτῶ, ὃ δὲ μὲν ἐ-
ὄλος (αὐτῷ,
ῖν δ' ἰὼς φθόρε μὲν δυνάται, βαρύνει δὲ θ' ἰσ-
ἐγκύρεας*

S C H O L I A.

113.

ἐγκύρσας ἄτησιν. ὁ δ' ὅς δ' ἐτέρησ' ἤλθευ
 κρίνωσιν ἐς τὴν δίκαιαν. δίκη δ' ὑπὲρ ὕβριος
 ἴσχει, (γνω.

ἐς τέλος ὀξυλθῶσα. παθῶν δ' ἐπεὶ νήπιος ἔ-
 σσεν αὐτὴν ἡ δ' ἔχεν ὄρεος ἄμα σκολιῇσι δίκησιν.
 Ἡ δὲ δίκη ῥόβος ἐλκυσμένης, ἢ κ' ἄνδρες ἄ-
 γωσι (σας.

ὁ ὁρῶν γὰρ σκολιῇσι δίκαις κρίνωσι δέμι-
 ῃ δ' ἐπεὶ κλαίεισσε πόλιν τε καὶ ἠθέα λαῶν,
 ἡ ἔρα ἰσομελὴς, κακῶν ἀνθρώποισι φέρουσα.
 οἱ τὴν μὲν ὀξυλάουσι, καὶ ἐκὶ θεῶν ῥέειμαν.

O Persa, tu audi iusticiam, nec fove petulantiam.
 Petulantia enim incommoda est misero homini:
 neque præstans

Facile potest ferre uim, sed ab ipsa grauiatur,
 Inuolutus malis. uia progrediendi in alterā partē,
 Ad ipsa iusta, est potior: nam iusticia præualet in
 iusticiā,

Tandē euentu, sed Stultus accepto malo agnoscit.
 Nam iniurandum statim sequitur iniqua iudicia,
 Et subsequutio iusticiæ tractæ, quò eam trahunt
 homines

Iniqui, et qui peruersis iudicijs diiudicant iura.
 Ipsa sequitur deplorās ciuitatē, et mores populorū,

b a

Aera

116 IN HESIODVM
*Aere induta, afferens exitium hominibus
 Qui eam expulerunt, nec rectè administrarunt.*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Postquam hætenus prolixè notauit priuam & publicam iniusticiam & prauitatem, & inde docuit homines subinde deterius & miserius affici & habere: hic eum dehortatur ab iniusticia, ut uia & ratione uitæ peruersa, uitiōsa, tristi & misera. Ad ipsam autem iusticiam cohortatur, ut uirtutem piam, honestam, fœlicem, & undequaq; salutarem: in qua sit diuinitas tradita recta & felix uitæ uia. Nec amplius deinceps loquitur figuratè & rectè sub fabularum inuolucro: sed apertè tradit præcepta & admonitiones, de iusticia per industriam laboris colenda. in quibus duobus cōstituit rectam & fœlicem uitæ rationem: sicut contrā uitiosam & miseram collocat in iniusticia & ignauia. Et quia hanc doctrinam instituit ad fratrem, ideo eum hic alloquitur & benigne monet, ut deinceps uelit se applicare ad iusticiam, & procul subducere ab iniusticia, quoniam habeant omnino contrarios euentus: hæc tristem, exitialem & miserū: illa contrā lætum, salutarem & fœlicem. O' frater Persa (inquit) tu audias, acceptes, sequaris, & colas iusticiam: nec alas, foueas & amplectaris iniusticiam. ὅθεν opponit iusticiæ: nā ita etiā ab alijs usurpatur pro iniusticia uniuersali, non

S C H O L I A.

117

nō incōmodē. quia hæc uox significat trāsgres-
sionem aut digressionem, & obliquum fluxū
& ductum, *παρὰ τὸ ὕβερρον*, quia obliquē fluat.
Crebrius tamen usurpatur hæc uox pro petu-
lantiā & insolentia, quæ comitantur diuitias,
claritatem generis, potētiam, & id genus alium
fortunæ successum: & sunt uitia specialia.

ἰβρε 38.] Rationes subiungit utriusq; partis
propositionis. & primū quo ad iniusticiam,
quam dicit incommodam & noxiam esse, nō
tantum misero, inopi, & non ita potenti: sed
& potenti, diuiti & fortunato, qui & ipse tan-
dem experiatur se illa opprimi, & pessum ire.
Δαδόν uocat inertem, ignauā, egentem, & quo-
cunq; alio modo miserum. cui opponit *ιδανόν*,
strenuum, potentem, & præstantem uiribus,
diuitijs, potentia, & similibus bonis.

καρθεα,] oneratur, grauatur, obruitur & op-
primitur ab ipsa: per quam inuoluitur mira-
biliter diuina ordinatione, præter omnē suam
expectationem, in omnis generis mala & dif-
ficulrates. De qua prolixē Plato in libris de
Repub. ubi contra iniusticiam defendit hanc
sententiam pro iusticia, *ἵτις ἐστὶν ἡ ἀδίκησις ἡ ἀ-
δικία*, quæ sententia non abhorret à sanctita-
te legis diuinæ.

ἰδὲ δ',] Viam iniusticiæ ostendit omnino
uitandam, ut quæ tandem hominem nihil ta-
le metuentem præcipitet in omnia mala. Hic
alteram iusticiæ uiam commendat, ut longē

h ; melio-

meliozem : quæ euentu suo superet iniusticiã,
& pro malis rebusq; aduersis adferat res se-
cundas, & omnia bona.

ἰρίηφι.] Est uel nominatiuus, uia altera est
melior, *ἡ ἀπὸ τοῦ ἰρι* scilicet *ἰρα* uel *ἰρίης*, ut prætere-
as, uel ad prætereundum. uel est Datiuus, ad
hunc sentum : Via est melior, ad progredien-
dum ex altera & opposita parte ad ipsa iusta,
per est particula per *ἡ ἀπὸ τοῦ ἰρι* adiecta.

δίκη δ'.] Nam iusticia *ἡ δίκη* ualeat, ualet
& est potens supra iniusticiam : uel *ἡ δίκη* ualeat
supra, præualet & præponderat ipsi iniusticiæ.
Sed quando hoc fit ?

ἡ δίκη ἡ δὲ δίκη.] quando ipsa ad finē suum
& euentum peruenit. Cur hoc autem igno-
ratur ? quia ferē omnes desipiunt, neque quis-
quam uult hoc cognoscere & scire, nisi euen-
tu stultorū magistro. Est hic iniusticiæ euen-
tus certus, uerus & proprius : sed stultus non
uult eum cognoscere, nisi suo malo. Non est
necesse ad huius rei probationem adducere ex-
empla : sunt obuia passim in communi uita,
& in sacris & prophanis historijs quā pluri-
ma : & hæc infelix & stulta atq; misera sapien-
tia ex euentu tristi est ita conspicua, ut abierit
iam olim in prouerbium, Stultus post factum
sapit.

ἡ δὲ δίκη.] Quæ alia uicia turpia & noxia so-
lent comitari & sequi iniusticiam, comme-
morat; unde homines non priuatim tantum,
sed

S C H O L I A.

119

sed & publicè, & ex indignatione diuina tandem puniatur. Sunt autem hæc illa uicia: periurium, falsa testificatio, iniquitas iudiciorū, *πλωνίσια* siue auaricia, qua per iniquas sententias detorquetur iusticia pro libidine iudicum & fraudibus calumniatorum. Per *ὄρνυ* intelligit omnem fidei uiolationem, siue illa fiat periurio, siue testificatione falsa, aut quibuscunque alijs circumuentionibus. Per *δινὰς* intelligit lites iniquas, quæ falso intenduntur per calumnias, & uarias fraudes & technas.

ῥόδον.] consequutio, ductus & tractus aut comitatus uolentus, quæ iusticia ducitur coacta, & pro fraudibus accusantium, & iudicum auara & corrupta iniquitate. *Αυτοφάγας* uocat iudices auaros, *πλωνίστας* & iniquos: qui corrupti donis & gratia, iudicant & interpretantur *δίκας* iura & leges. atq; adeò lites controuersas secundum leges dirimendas, *δινὰς* *ἐνοχίας* suis sententijs & iudicijs iniquis componunt.

ὁ δὲ ἰσχυρὸς.] Quid uerò interim facit ipsa Iusticia? patitur illa quidem uim, & illam tolerat inuita & tristis: sed ea non tam ipsa affligitur, quàm illi qui ipsam affligunt & cōculcant. & ideo illa deplorat ipsorum sortē miseram, qua sunt perituri tandē. Ideo autem flet, quia suo studio iuuandæ mallet ipsis opitulari & prodesse: sed non potest inuitis & expellen-

h 4 tibus,

ribus, aut certè peruercentibus suas legitimas ordinationes.

ἔθνη.] Vocat cœtus, conuentus, contractus ciuiles, statuta, mores, & id genus alia, quæ sunt in consuetudine ciuili: quæ omnia *νίκη* & ἀνιμαδuersione iusticiæ tandem conturbantur & euertuntur,

ἄρα καταμύειν.] aere induta & inuoluta, ut seruari non possit. Quæ sanè causa est, quia non coràm præsens aspicitur in sua seueritate, sed clam & sensim subrepat inopinatis, ut homines sint securiores, & minus abstineant ab eius uiolatione. Sed ipsa nunquam prorsus emanet, uerùm tandem ex improviso superuenit, & adfert in pœnam uaria mala, illis qui ipsam aut prorsus expulerunt, aut certè aliqua iniquitate iudiciorū & sententiarū uiolarunt,

οἱ δὲ δίκας ξείνοισι καὶ γυνὴ μοισι διδῶσι
 ἰδέας, καὶ μή τι παρεκβαίνουσι δικάειν,
 τοῖσι τέθνηκε πόλις, λαοὶ δ' αὖ βδύσιν γυναικῶν,
 εἰρήνη δ' αὖ ἀγλῶν κροτοτρόφος, ὅδ' ἐπετ' αὐ-
 τοῖς (Ζεὺς,
 ἀργαλέον πόλεμον τεκμαίρεται θυρόπῃ
 ὅδ' ἐπετ' ἰθυφίκασι μετ' ἀνδράσι λιμός ἐ-
 πηδ' αἶ,
 ὅδ' ἄτη, θαλίης δὲ μεμνηότα ὄργα νέμενται.
 τοῖσι φέρεται γαῖα πολὺν βίον, ἔρεσι δὲ δρυὶς
 ἄκρον

ῥέωσαν, λαβὸν δὲ φόβῳ ζείδωρος ἄνθρωπος.

EXODION.

h tiam

tiam ostēdit in omnes uirg partes esse rectam, felicem & salutarem, unde aspirante diuina benignitate omnium bonorum affluentia recedat.

ἐάντοι.] Qui sunt uerē, perfectē & solidē iusti, ita ut iusticiam undequaq; & erga suos ciues, & erga alienos atq; extraneos colant, & prorsus nusquam ab eius iure recedant.

τοῖσι γίνονται πόλεις.] Illis floret & germinat ciuitas. primū, status ciuilis & forma reipub. est benē constituta per ipsam iusticiam, quæ eas constituit & conseruat per suam *δυναμίαν* legitimam. Deinde, *καὶ ἀποδίδουσιν ἑνὶ αὐτῇ.*] ciues germinant, florēt & benē habent, atq; sunt felices in ea : quia primū per iusticiam distributiua sunt rectē, & ut dignum est, collocati & dispositi secundum gradus ordinum, dignitatum, functionum & laborum : deinde per iusticiam commutatiuam, beneficio communicationum mutuarum consequuntur *αὐτὰρ ἀπὸ* rerum, pro omni non tantum necessitate, sed & commoditate uitæ : tertio, per iusticiam *Δις πρὸς ἄλλω*, quæ est forensis & iudiciorum, adipiscuntur diremptionem controuersiarum & litium, omniumq; iniuriarū & damnorum illatorum executionem, pensationemq;. Ex iusticia autem publica & uniuersali habent ius publicum, *ἐν τῇματι*, compagem & corpus totius societatis ciuilis : publicam defensionem & conseruationem omnium communium

S C H O L I A.

122

munium rerum, ordinum, solennitatũ & conuentuum. Vnde existit *ἀγλὴν* publica pax, tranquillitas & concordia: *ἀπὸ γῶν*, per totam societatem civilem, quę sit *κοινοὺς*, altrix & educatrix iuuentutis. quę non solũ præbet occasiones & commoditatem educandi liberos: sed & *ἐπιδόξα παιδείας*, rectitudinem liberalis, utilis & necessarię à primis annis institutionis & culturę. Quę *παιδεία*, debet esse publica & priuata, & utraq; ex iusticię prudentia constituta ad statum publicum: ita ut ea efficiantur singuli ciues, membra bona & utilia totius societatis, ut corporis sui.

ὁ δὲ πῶς.] Tales ciues etiam diuinitus defenduntur. nō solum ipsi nullis iniurijs, odijs, simultatibus, factionibus & dissidijs turbantur: sed & nec ab alienis & extraneis infestantur ulla ui aut potentia. Quia neq; eos, neque Deum offendunt ulla iniquitate, ideo hic propitius & benignus, qui est *ἀγνός*, qui omnia audit & cernit, non concedit aliquod bellum, quod sit *κακίη* ipsis, graue, incommodum & noxium strui & geri aduersus ipsos.

ὁ δὲ πῶς ἰσχυρίζεται.] Neque tales ciues ita iusticiam & æquitatē colentes, unquā fames, penuria & difficultas annonę ullā inuadit: & quia ipsi sunt prouidi, solliciti, uigilantes, industrii, liberales & *λατύνοντες*. & quia Deum habent fauentem & benignum, qui ab ipsis arceat *ὄψις*, omnem damnosam siccitatē, humiditatem,

124 IN HESIODVM

sem, grandinem, & aliam calamitatē, qua fruges & alia uictui necessaria corrumpi possint.

δαίμους δὲ.] Non perturbantur & affliguntur prorsus malis ullis, uel domesticis uel extraneis: sed in tranquillitate & affluentia omnium bonorum lati degunt, amplectentes & prosequentes conuentus, conuersationes religiosas, solennes, celebres & hilariores. Quia ipsae & terra producit fructum copiosum, & arbores & pecora atque iumenta multiplicem. Nam quercus etiam, utcumque non ita ferax arbor, & in montibus nascens, in summo quidem profert glandes, in medio autem alit & fouet apes: et oues *ἀγρίαι*, lanigeræ & lana impexæ, ea omnino onerantur: quam ut præstant abundantem, ita etiam lactis & aliorum usu sunt perquam feraces. Qualis fecunditas est etiam in alijs pecoribus & iumentis.

εὐκταί.] Præterea mulieres foeliciter pariunt & quidem liberos non degeneres, sed parentibus suis similes. Sub hoc finali & præcipuo coniugij usu, qui est maximè in uotis hominibus prijs & honestis, intelligit omnia alia huius societatis exoptata & foelicia, quo ad formam, uires, ualitudinem, pudicitiam, castitatem, et uitæ consuetudinem.

δαίμονες.] Præcidit istam enumerationē bonorum, quæ iusticiæ cultum et obseruantiam comitantur, et dicit breuiter: Tales, quorum societas et uita administratur iusticia, florent et abundant

S C H O L I A.

225

& abundant omnibus bonis.

Διαμνησθε.] per omnia, ex omni parte, & in omnibus : nec laborant ullius rei indigentia, ut non sit ipsis necesse navigatione & alijs molestis & periculosis Importationibus uti : sed ipsorum terra exulta & ferax, omnia abunde producit & suppeditat. Ita omnia eruditè, accurate, philosophicè & uerè, quæ sunt de natura, ui, proprietatibus & usibus ipsius iusticiæ, exponit : nec quicquam aut alienū admiscet, aut proprium omittit, aut consentaneum non suo loco ponit.

οἷς δ' ὕβρις τε μέμλεται κακὴ, καὶ χεῖτλια βῆρα,
τοῖς δὲ δίκῳ κρονίδης τεκμαίρεται ὕβριν πα
ζειν. (παιρεῖ,

πολλάκι καὶ ξύμπασαι πόλεις κακῶ ἀνδρὶς ἔ
θους ἀλιτράνει, καὶ ἀτάσθαλα μηχανάται.
τοῖσι δ' ὕβριν μέγ' ἐπ' ἀγαγέσθαι κακὸν κρο
νίων,

λεμόν ὁμῶς ἐλαιομόν. ἀρφινύθουσι δὲ λαοί,
ὅδ' ἐγυνῶκες τίκτουσι, μινύθουσι δὲ οἶκος,
ζηνὸς φρεσὶ μεσσησὶ δ' οὐλύμπια. ἄλλοτε δ'
αὖτε

ἢ τ' ἔγχεσθαι δ' ὕβριν ἀπάλλεσθαι, ἢ ὅ γε τῶχος,
ἢ νέας γὰρ πόντω κρονίδης ἀρτίννυται αὐτῶν.

Quibus aut iniusticia est cura, & illicita opera.
Illis

Illis Iupiter latitans machinatur poenam iustā.
Sæpè etiam uniuersa ciuitas propter improbum
virum punitur,

Qui deliquit, & nefaria machinatur.
Nam talib. cœlitus Iupiter inducit magnū malū,
Famen simul & pestem, unde populi pereunt,
Neque mulieres pariunt, sed pereunt familiæ
Consilio Iouis cœlestis, interdum præterea
Aut urbium exercitū magnū perdit, aut mœnia,
Aut naues ipsorum in mari ulciscitur.

EXPLAN.

Iniusticiæ uim contrariam ostendit, & effe-
ctus omnino tristes & calamitosos atq; misce-
ros, quibus diuina prouidentia homines non
priuatim solum, sed & publicè puniuntur & af-
fliguntur, usq; ad internecionem.

οὐδὲν ἄλλο.] opera, facinora, negocia & de-
lictâ iniusticiæ uaria, quæ sunt illicita, nec tole-
randa, sed coercenda, ut quæ sint contra re-
ctam & salutarem ciuilem uitæ rationem.

ὁ δὲ θεὸς.] Istis Deus, qui omnia obseruat,
animaduertit & cernit, consultò & efficaciter
struit, adornat & infert, *Ainw*] poenam ius-
tam & meritam, ut grauissimè puniantur; &
quidem ita, ut sæpè propter iniusticiam & pra-
uitatem unius hominis, ciuitas aut etiam re-
gio uniuersa affligatur. *ἰσχυρῶς.*] poenæ illius
particeps fiat. Teut. *Nuß sein engelten*, pro-
pter

pter illius delicta uexetur & atteratur. Est hoc uerbum *μίσος*, sed crebrius usurpatur in malam partem. Dignissimum obseruatu, quia dicit, Sæpe propter unum hominem, *ὅτι ἑνὸς ἀνθρώπου*, qui sit iniustus, hoc est, improbus, inquietus, & turbulētus, qui habeat iniusta consilia & conatus temerarios & feruidos, tota societas ciuilis periclitatur. Nam hoc utcumq; uideatur esse contra rationem, nec sit adeo omnibus conspicuum, est tamen omnibus temporibus & passim nimis crebrū et usitatum & nec intelligentibus ita difficile animaduersu, in obseruatione cursus rerum humanarum: et passim historiae sacræ et profanæ huius rei exempla plurima suppeditant, & præcipuè in Poematibus conspicua proponuntur. Hoc autem multo magis est obseruatu dignum, quia dicit hoc fieri cōsilio & indignatione diuina, ut ob unius iniusticiam uniuersi puniantur: quia in hoc ostendit Poeta, & esse prouidentiam diuinam, et illam uigilantissimam et seuerissimam, quæ singulorum delicta animaduertat, et ea grauissimè puniat. Et ideo uult, nō tantum publicè, sed et priuatim, et quo ad singulos haberi curam iusticiæ & probitatis quàm accuratissimam: quia singuli etiam in republica, præsertim aliquanto potentiores et superiores, quocumq; modo dignitatis et honorum, possint suis moribus, consilijs et conatibus ita peccare, ut id cedat in detrimentū
& exitium

& exitium publicum: sicut accidit in delicto Paridis, Eteoclis, Polynicis, & aliorum plurimorum.

ταῖσι μὲν.] pro *τάτοις* uel *ἐκείνοις*, quibus *ὄλεος μέμνηται*, Iupiter coelitus inducit magnam afflictionem et calamitatem, ut præter illa suorum uictiorum mala, sentiant et experiantur alia grauiora & improuisa, quæ Deus ipsis inopinatis pro sua prouidentia inferat.

καμὲν.] Quam magnam calamitatem dixit diuinitus immitti, illam iam per partes distributione explicat et declarat. et hic commemorat, quæ maxima sunt et habentur mala, ut famem, pestem, exitium, *ἐκείνων*, infelices partus, familiarum interitus, exercituum magnorum clades, urbium deuastationes & naufragia. Atque hæc quidem mala docet esse diuinæ indignationis et plagæ, ad punienda hominum delicta. Quod est admodum pium et utile scitu, et ad considerationem disciplinæ Dei, et ad timoris eius conseruationem.

ὅτι γινώσκουσιν.] Magnum hoc, & uerè pium & quia infelices partus et familiarum interitus attribuit prouidentia diuinæ, & illius iustæ administrationi: sed illi seueræ, et peccata punientis.

ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς.] Interdum, siue aliàs, & suo tempore. Publicè etiam malis punit iniusticiã, cum aut exercitus amplos sinit deleri, aut ciuitates subuerti, aut naues in mari submergi.

Hæc

Hæc & similia alia, sunt proculdubio ab Hebræis, ex doctrina prophetarum, & præcipue Mosis, desumpta: apud quem in Exodo, Leuitico, & Paralipomenis sunt crebræ huiusmodi comminationes de uiolatione mandatorum Dei, ubi etiam nō desunt illustria exempla indignationis diuinæ.

ὦ βασιλεῖς, ὑμεῖς ἡ καταφράζεσθε καὶ αὐτοὶ
 πτωθεὶς δίκην. ἔγγυς δ' ἐν ἀνθρώποις ἐόντες
 ἀθάνατοι λούσασιν, ὅσοι σχολῇσι δίκῃσι
 ἀλλήλους τρέβουσι, θεῶν ὅπιν ἐκ ἀλέγοντες.
 ἦς γὰρ μύριοι εἰσὶν ὑπὸ χθονὶ πρυλοτέρη
 ἀθάνατοι, ζηνὸς φύλακες θυγῶν ἀνθρώπων,
 οἳ ῥα φυλάσσοιεν τε δίκας καὶ χέτλια ὄργα,
 ἥ ῥα ἰσάμενοι, πάντῃ φοιτῶντες ἐπ' αἶαν'
 ἢ δ' ἐτε πῶθενός ἐστι δίκη, διὸς ἐκγεγαῖα,
 λυδὸν τε αἰδοῖν τε θεοῖς οἱ ολυμποῦ ἔχουσιν.
 καὶ ῥ' ὅπότ' ἄν τις μιν βλάπῃ σχολιᾶς ὀνο-
 τάζωμ,

αὐτίκα πὰρ δι' ἡ πατρὶ καθεζομένη βασιλῶνι
 γηγύετ' ἀνθρώπων ἄδικον νόον, ὅφρ' ἀκρίση
 δῆμος ἀΐαθαλίας βασιλῶν, οἱ λυγρὰ νοδύν-
 τες

ἄλλῃ πῶκλίνουσι δίκας, σχολιᾶς γνέποντες.
 ταῦτα φυλασσόμεν βασιλεῖς ἰθαύνετε μύθους
 ἰ δωρο.

δωροφάγοι, σκολιῶν ἢ δικῶν ὠπὶ πᾶν γυλαῶ
θεῖται. (χωρ.

οἱ αὐτῷ λακὰ τδύχει αὐτῆρ, ἄλλω λακὰ τδύ
ἢ δὲ λακὴ βυλὴ τῶδ' βυλδύσαντι λακίσκη.

πᾶντα ἰδὼν διὸς ὀφθαλμός, καὶ πάντα νοήσας,
καὶ νῦν τὰδ' αἶψ' ἐβέλησ' ὠδισίερε κτε, ὅστις ἐ
λήδεις,

οἷω δὲ καὶ τῷδε δίκῳ πόλις γνῶτος ἐδ' ἔργῳ
οὐκ ἔγωγε μήτ' αὐτὸς γνῶν ἀνθρώποισι δίκαιος
εἶμι, μήτ' ἐμὸς υἱὸς ἐπὶ λακόν, ἀνδρα δίκ
κμορ

ἐμύλναι, εἰ μείζων δίκῳ ἀδικώτορος ἴξει.
ἀλλὰ τάγ' ὅπῃ ἰοίμην τελευτῇ δίκῳ τὸρ πν
κέρωνον.

O gubernatores, vos etiam ipsi perpendite
Hanc iusticiā. nā propè inter homines uersantes
Dij obseruant, qui iniquis iudicijs (tes
Sese atterunt, non curantes diuinum intuitum.
Nam infiniti sunt supra terram feracem.
Dij, à Ioue ordinati custodes hominum,
Qui obseruant iura et iniurias,
Induti acre, passim obambulantes supra terram.
Ipsa uerò Iusticia est uirgo, Ioue genita,
Honestā et reuerenda etiam Dijs cœlicolis.
Et sanè cum quis ipsam lædit proteruè,

Statim

Statim apud Iouem patrem asidens
 Exponit hominum mentem iniquam, ut luat
 Populus iniquitates gubernatorum, qui peruersis
 Alio defleant iura, iniusta statuentes. (cōsilijs
 Horū cōsideratione, gubernatores auari dirigite
 sententias,

Et omnino obliuiscimini iniquorum iudiciorum.
 Sibi ipsi mala struit uir, alij mala struens.
 Consiliū uerò malū ipsi consultori pessima res est.
 Iouis oculus omnia cernens & omnia obseruans,
 Hæc etiam si uult intuetur: neq; ipsum latet,
 Qualem iusticiam hæc ciuitas amplectitur.
 Alias neq; ego inter homines iustus uelim esse,
 Neq; meum filium: quia malum esset iustum esse,
 Si iniustus esset consequuturus maiorem iusticiā.
 Sed hoc confido Iouem fulminatorem nunquam
 effecturum.

EXORTATION:

Haftenus in hoc loco, in genere omnes homines & cohortatus est ad iusticiam, ut rectā, salutarem, & Deo gratam, & felicem uitæ rationem in omnes partes: & dehortatus est ab iniusticia, ut undequaq; peruersa, uiciosa, tristi, Deo abominabili, & misera uitę uia. Hic peculiarem instituit admonitionem pro gubernatoribus & personis publicis: ad quas etiam

i a in pri-

in primis pertinet, ut iusticiæ cura & defensiq,
 ita iniusticiæ detestatio & expulsio. Ideo etiam
 ad eos utitur argumentis selectis, pro iusticia
 quidem uigilantius & sanctius colenda & de-
 fendenda in suo munere: omni autem *πᾶσι*
ῥῆσι & iniquitate sollicitius uitanda, & dicit: O
 gubernatores, uos etiam ipsi, quamlibet per
 uosmet ipsos sapientes, & dediti sollicitudini
 & prudentiæ, & cognoscendæ & promouen-
 dæ iusticiæ: tamen etiam ex mea admonitio-
 ne considerate & perpendite *τὴν τοῦ θεοῦ*, hanc
 Dei uigilantiam & seueritatem, in puniendâ
 tam grauitè & priuatim & publicè iusticiæ uio-
 latione. *ἰσχυρὸς ὁ θεός*.] Nam nulla iusticiæ uiola-
 tio ipsum latere potest. quia primum, ipse ha-
 bet passim subornatos inter homines, mul-
 tos deos, qui obseruant omnes qui depraua-
 tione & contorsione iuris ad iniquitatem, se
 inuicem circūueniunt, uexant, atterunt & affli-
 gunt securè, sine metu Dei, & eius inspectio-
 nis & animaduersionis obseruantia.

πολλοὶ οὖν.] Quot autē sunt illi custodes à Deo
 subornati, ad obseruandos homines? Sunt eo-
 rum tres myriades, hoc est, innumerabiles, ita
 ut nullus locus uacet ipsorum obseruatione:
 sed ubiq;, & omnia hominum negocia, tam iu-
 sta quàm iniusta, sedulò & sine omni *ἀλαστοκεί-
 νῃ* attendunt. Non autem ideo nō sunt, quia
 non conspiciuntur. nam sunt aere inclusi, ut
 conspici non possint; aut, ut dij, sunt aerij &
 spiritua-

S C H O L I A.

133

spirituales, & ideo passim uersantes, & nunquam hominum oculis conspicui.

ἡ δὲ τοῦ πνεύματος.] Deinde ipsa Iusticia est ex Deo genita, uirgo casta, pudica, sacrosancta & inuiolabilis, quæ etiam Dñs ipsis est honesta & ueneranda: ac proinde nō potest ullam humanam sui uiolationem pati. sed statim cum quis ipsam lædat & uiolet, *καλῶς* iniquè & peruerse *ἐν τὰς ψυχαῖς, παρὰ τὸν νόμον καὶ τὴν ἀλήθειαν*, callidè extenuando & paruifaciendo, quasi ipse sua calliditate & malicia plus queat efficere: tum ipsa ex tali contemptu sui offensa, statim accurrit ad supremum Deum, & ei assidens, commemorat & declarat hominum mentē iniustam: & petit, ut etiam populus puniatur ob delicta gubernatorum, qui pro animorum suorum prauitate & iniquitate iura aliò detorqueant, iudicijs & sententijs atq; arbitrijs peruersis. Qua consideratione hoc etiam ab Horatio est dictum,

Quicquid delirant reges, plebsuntur Achivi.

Nec desunt sententię sacræ Scripturę, quæ hoc idē asserant, & tradant fieri iusto Dei iudicio.

καὶ τὰ φωνὰς ἰμῶν.] Post ista argumenta adducta, ut admodum grauiā, alloquitur gubernatores, & eos monet, ut diligenter considerent & obseruent, hanc tantam & Dei uigilantem seueritatem, & iusticię sacrosanctę seriam apud eum accusationem, pro puniendā rigidè quaq; sui uiolatione: & inde iusticiā quidem

religiose colant, & omnia secundum ipsam stant: à sententijs autem & iudicijs atq; consilijs & conatibus iniusticiæ peruersis omnino abstineant. Ad quam alteram partem, quæ est dehortationis ab iniusticia, subiungit plura & peculiaria argumenta, duo præcipue: quorum primum est, quia mala consilia & conatus mali, in caput & perniciem autoris recidunt, & ei maximè tandem noceant: alterum est, quia prorsus nihil possit fieri clata Deo.

οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος.] Pia admodum & grauis sententia, consentiens cum his sacræ Scripturæ: Incidit in laqueos quos fecit: & Incidit in foueam quam fecit.

καὶ ἐν ταύτῃ.] Alterum argumentum, de prudentia & animaduersione diuina, declarat exemplo à sua ciuitate petito: in quo oblique & modestè iniiciendo suis ciuib; metum inspectionis diuinæ, eos monet de maiori studio & amore iusticiæ.

οὐδὲν δὲ ἴσως.] Est hoc tertium argumentum, & ipsum perquam graue, petitū à rei indignitate, atque adeò ab absurdo & *παραμυθία*: quod magnū esset sequuturum, si iniusti non punirentur diuinitus, & ita meliori loco essent quàm iusti. Quia hoc & esset futurū contra iusticiam & sapiēciam Dei: & effecturum,

ut neque ipse, neq; suus filius, aut ullus alius pius & iustus, porro uellet esse talis.

ὁ δὲ θεὸς,

SCHOLIA

139

ὡς πρῶτον, σὺ δὲ ταῦτα μετὰ φρεσὶ βάλλεο
σῆσιν, (παρ.

καὶ νὺ δίκης ἐπάκτε, βίης δ' ἐπιλήθεο πάμ-
τόνδε δ' αὐθρόποισι νόμον διέταξε ἑρμῆς,
ἰχθύσι μὲν καὶ θηρσὶ καὶ αἰωνοῖς πετεινοῖς,
ἔδωκε ἀλλήλους, ἐπεὶ δὲ δίκη δὲν ἐπ' αὐτοῖς.
αὐθρόποισι δ' ἔδωκε δίκην, ἧ πολλὸν ἀρίστη
γίνεται· εἰ γὰρ τις κ' ἐθέλει τὰ δίκαια ἀγροδύει
γινώσκων, ὅς μιν τ' ὄλβον διδοὶ δυνόπτα
Ζεὺς,

ὅς δ' ἐπεμχρῆνται σὺν ἐκὼν ἐπίορκον ὁμόσας
ψεύσει. γὰρ ἡ δίκη βλάψας νήκεται ἀάδην,
ποδὶ δ' ἐπ' αἰμαυροτόρῃ γῆρην μετόπισθε λείλει
πῆαι,

αὐτὸς δ' οὐδέποτε γῆρην μετόπισθεν ἀμείνων.

O Persa, tu ista sepone in animum tuum,
Et attende ad iusticiam, iniusticiæ autem omnino
obliviscaris.

Nam Iupiter hanc legem præfiniuit hominibus.
Cæterum piscibus et feris atq; avibus volucri-
bus concessit,

Ut se deuorent inuicē, quia nō est iusticia in ipsis.
At hominibus dedit iusticiam, quæ longi optima
Est. nam si quis studet iusta facere

i 4

Consul

136 IN HESIODVM

Consultò, illi Iupiter dat opes.

Qui uerò spontè testimonijs peierando
Mèritur, & læsa iusticia incurabiliter peccauerit,
Eius progenies deinde obscurior relinquetur,
At hominis iusti existentis postea melior.

EXORTION.

Haëtenus in ista sua admodū graui & prudenti, & dehortatione ab iniusticia, & cohortatione ad iusticiā, primū orationem suam direxit ad fratrem Persen, deinde cōmuniter ad omnes homines, postea peculiariter ad gubernatores & personas publicas. Hic pro subiectione reliquorum argumentorū in utranque partem spectātium, denuò alloquitur fratrem; nimirum, ut & suam pro ipso sollicitudinem amplificet; & ostendat, quantopere referat, atq; adeò quā sit difficile, hominem abduci à peruersa iniusticiæ uia, & ad illam rectam, quæ est iusticiæ, perducī. & dicit: O frater, tu uerò non sis in ista persuasione, ut præferas iniusticiam, & inde sis *πρωϊκός* & iniquus, more communi superiorum & aliorum hominum: sed quæ haëtenus dixi pro iusticia, contra iniusticiam, ea reconde diligenter in animum tuū, & in eo sollicitè uoluta & discute. Atq; inde te omnino cōuertas & flectas atque applices ad iusticiam: ab iniusticia autem prorsus subducas, ita ut eius nullam unquam mentionem facias, neq; quicquam cogit eo

gites de ea sequenda. Et huius admonitionis subiungit rationem, à præstantia generis humani, & ab ordinatione diuina: quia Deus ita creauit hominem, et ad hoc eum ordinari, ut & possit & debeat uiuere secundum iusticiam: contra autem, iniuste mordere se inuicem, lacerare & conficere, hoc concesserit brutis: quibus nullum præscriptum iusticiæ, nullâ eius intelligentiam & obseruantiam dederit.

αὐτὸς ὁμοίως δὲ δίδω.] Hoc donum diuinum, et hanc præstantiam in natura humana amplificat: Hoc (inquiens) dono, ut longè optimo & excellentissimo, uoluit Deus hominem præstare alijs animantibus: hoc uult ut etiam homo homini præstet, ad omnem suæ benignitatis felicitatem. Quia ipse *ὁρῶντα καὶ γινώσκοντα*, cupidum, studiosum, mente intelligẽtem & cõsiderantẽ, ita colere iusticiã, ut eam etiã in singulis dictis obseruet, et sit omnino bonæ fidei: ei *ἐκείνῳ*, diuitias, opes, honores, & alia omnia huius uitæ bona abundanter cõtribuat, ut præ omnib. alijs floreat, et sit beatus. Contra, qui non est obseruans fidei, qui spontè ad falsum testimonium adhibet religiosam asseuerationẽ: aut qui fraudibus, dolis, mēdacijs, falsis testificationibus, periurijs, et quibuscunq; alijs modis uiolat fidem. *ἢ δὲ δίδω.*] & in hoc iusticiam offendendo grauitèr delinquit et peccat, *τὸ δὲ τὸ ἀμαρτάνει*

ἀμυνεσθῆναι.] Hic etiam in sua posteritate puni-
tur, ita ut eius genus sensim pessum eat, donec
omnino deleatur.

ἀνδρὶς δίκην.] Cōτρά uerò, bonus & iustus,
propter fidci obseruantiam, nō ipse solum be-
né habet & floret: sed & omnis eius posteri-
tas, indies fit floridior & felicior.

Οἱ δ' ἐγὼ ἰδὼν ἰοίων ὄρεω μέγα νῆπιε πῆρ
τ' ἔμην βίκα κόπητα καὶ ἰλαδὸν ὄσιν ἐλέσθι (ση,
ῥηϊδίως ὀλίγη μὲν ὁδὸς, μάλα δ' ἔγγυθι νάει.
τ' δ' ἀφ' ἑλιδέωντα βροί πρὸ πάροιθεν ἔθνη καὶ
ἀθάνατοι, μακρὸς ἢ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτῷ,
καὶ ῥηχὺς τὸ πρῶτον ἐπὶ τῷ δ' εἰς ἄλυσον ἵκη),
ῥηϊδίη δ' ἥπιστα πῆλει, χαλεπὴ πόρ' ἔσσε-
σθαις ἢ παναγῖος, ὅς αὐτῷ πάντα νοήσῃ
φρασάμεντο, τά κ' ἔπειτα καὶ εἰς τέλος ἢ
σὺν ἀμείνω.

ἰδὼν δ' αὖτε ἄκωντο, ὅς ἐν εἰπόντι πίθηται.
ὅς δ' ἐκε μὴτ' αὐτῷ νοέει, μὴτ' ἄλλο ἀκῶν
ἐν θυμῷ βάλλεται, ὅδ' αὖτ' ἀχρηῖος ἀνὴρ.
ἄλλὰ σὺ γ' ἡμετέρης μεμνημένος αἰεὶ ἐφίτ-
μης,

ὄργαζόντι πόρσιν δ' ἰον γῆμος, ὄφρα σε λιμός
ἐχθαίρῃ. Φιλίη δ' ἐσ' ἐύσεφανος δεικνύται
αἰδοίη, βίοντο ἢ τιλὴν πῖμπλασι καλὴν.

λιμός

SCHOLIA.

139

λιμὸς γὰρ τοι πάμπαν ἀδργῶν σύμφορος αὐ-
δρί·

τῷ δὲ θεοὶ νεμεσῶσι καὶ αὐτοὶ, ὅς κεν ἀδργὸς
ζῶν, ἀκφρύνεσσι κοῦδ' ὅροις ἱκελὸς ὀρμύν,
οἷτε μελίσσ' αὖν λάματον τρύχουσιν ἀδργοὶ
ἔδοντες· σοὶ δ' ὄργα φίλ' ἔσω μέτριά κοσμεῖν,
ὥς κ' εἰ ποὶ ὠρεῖς βιότῃ πλήθωσι καλῶν.
ὅς δ' ὄργων δ' ἄνδρες πολὺ μῆλός τ' ἀφνέοιτε,
καὶ τ' ὄργαζόμενος πολὺ φίλτορος ἀθανά-
τοις μιν

(γὰρ·

ἔσεται, ἢ δὲ βροτοῖς· μάλα γὰρ εὐγέουσιν ἀδρ-
ῶν δ' ὅς δ' ἐν ὀνειδός, ἀδργίη δ' εἰς τ' ὀνειδός·
εἰ δ' ἐκιν ὄργαζέη, τάχα σε ζυλώσει καὶ ἀδργὸς
πλῆτ' οὖν τα· πλῆτ' ὅς δ' ἀρετὴ καὶ κῦδος ὀππ-
οῖ·

διαίμονι δ' οἷος ἐκείνα (τὸ ὄργαζέω δ' ἄμεινον)
εἰ κεν ἀπ' ἄλλοτρίων κτεάνων ἀεσίηρον αὖ
θυμὸν

εἰς ὄργον ῥέψας μελετᾷς βίον, ὥς σε κελεύω·
αἰδέω δ' ὅτι ἀγαθὴν ἀεχμηρίαν ἄνδρα κομῶ-
ζει·

αἰδ' ὥς, ἢ τ' ἄνδρας μέγα σίνετ'· ἢ δ' ἐνίνησιν
αἰδέω δ' οὖν πρὸς ἀνολβίην, θάρσος ἢ πρὸς ὄλβον.
Præterea ego tibi, inconsiderate Persa, dico bo-
no animo :

Vitiis .

Vitium quidē licet valdē cumulātē adipisci, (tat
 Et facile: quia est brevis ad id uia, & propē habi
 Cæterum ante virtutē Dī collocarunt sudorem,
 Et est longa & ardua uia ad eam, (fuerit,
 Et primum aspera: sed ubi ad summū peruentum
 Deinde facilis existit, quamlibet alioqui difficilis.
 Ille quidem est optimus, qui sibi omnia prospicat
 Considerando, quæ tandem & euentu sunt futu
 ra meliora,

Sed est bonus et ille, qui benē monēti obtēperat.
 Qui uerò neq; ipse prouidet, neq; alium audiendo
 Recondat in animum, ille est uir inutilis.

Sed tu nostri memor præcepti
 Ingenue Persa, labora, ut te fames
 Odio habeat: Ceres autē exculta & ueneranda
 Te amet, & tuam domum uictu impleat.
 Nam fames omnino comitatur segnem uirum.
 Dī & homines succensent illi qui ignauus
 Viuat, proposito similis ignauis fucis,
 Qui segnes apum labores absument
 Vorando. at tibi sit charum labores mediocres
 ritē administrare.

Vt tibi maturo fructu repleantur domicilia.
 Ex laboribus homines multas oues & diuitias
 consequuntur.

Et labo-

S C H O L I A.

141

Et laborando multo charior Dijs
 Eris, & hominibus nam ignaum ualde oderunt.
 Labor non est opprobriofus, sed ignauia.
 Sed si laboraueris, mox ociosus te æmulabitur
 Ditescētē: nā diuitias uirtus & gloria comitatur.
 Deo similis fueris (usq; adeò laborare est satius)
 Si ab alienis bonis stultum animum
 Ad laborem conuerteris prospiciendo uictum, si-
 cut præcipio.

Pudor uerò non bonus egentem occupat:
 Pudor, qui uiros multum lædit, & iuuat:
 Pudor ad inopiam facit, audacia ad opes.

E X O R A T I O N.

Poeta officium hominis pro fine uitæ com-
 modæ, constituit in iusticia & labore, siue in la-
 bore iusto, aut in industria siue actione secun-
 dum iusticiam: & uice uersa, peruersam & ui-
 ciosam uitæ uiam, quæ est contra officium ho-
 minis, & ad uitæ difficultates & miseriam per-
 ducit homines, statuit in iniusticia & ignauia.
 Hactenus multa tradidit pro & iusticia quàm
 maximè amplectenda, & iniusticia omnino
 auersanda. Quo eodem modo deinceps agit
 de labore & ignauia, illo quidem quàm dili-
 gentissimè colendo, hac uerò undequaquæ fu-
 gienda. Cui loco postea subiunget peculiaria
 præcepta, & de prosequendis, & de fugiendis
 in omnibus

in omnibus partibus uitæ communis. Itaq; ne ex superiore loco, iusticiæ quidem laudes amplissimas cognoscere licuit, iniusticiæ autem dedecora & incommoda: ita ex hoc sequenti licebit percipere & usus fructusq; proprios laboris industriæq; & opprobria atq; incōmoda ignauiz. Primum autem hic, quia contra fratris persuasionem stultam de labore, est sententiam suam explicaturus: ideo eum conciliat sibi *προπεινάλῃα* quadam, satis apta & graui. Ego (inquit) frater plura tibi tradam, & quidem bono animo & considerato, ad tuam utilitatem, ut tibi eximam illam magnam stultitiam qua occuparis: quo cognoscere possis uiam diuinitus traditam, perueniendi per laborem ad iusticiam, & omnē aliam uirtutem & uitæ commoditatem. *μὴ γὰρ ῥήσι.*] quia tu es ualde incogitans, inconsideratus & stultus: ideo ego pro mea fraterna beneuolentia, quæ intelligo & scio utilia, tibi tradere debeo & cupio.

ἥτις μὲν ἐν κακότητι.] Vitium & prauitatem facile est, & quidem turmatim apprehendere & assequi: quia sunt obuia, & in promptu, nō procul petenda, & magno labore conquirenda. *κακότης* hic significat uitium, & malum animi internum. Suprà, ubi dixit *αἵψα γὰρ ἐν κακότητι βροτῶν ἐπιγυράουσιν*, usurpauit pro malo externo fortunæ aduersæ.

ἡραδὸν.] *ἀδρίως, δασίως, κατὰ εὖτεμα*, cumulatim;

tim, confertim & coaceruatim. Quia, ut ille dicit, semper plures mali, & omnes proniores ad mala: & ut Scriptura dicit, Sensus & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua.

ἰσχυρ.] His uerbis ostendit, uitia esse obuia passim, exposita ubiq;: quæ neq; procul, neq; negotio aliquo sint conquirenda, in quo præterea sit magna procliuitas, ut nō longa assuefactione sit opus ad ipsa.

ἡ δὲ ἰσχυρὰ.] At uerò ante uirtutem Dñj posuerunt sudorem: ea est labore suo, & illo magno, qui eliciat crebrum sudorem, paranda, idq; ex ordinatione diuina. Vnde sunt, *ἀνεναντία τὰ καλά*: & ut Plato dicit, *ὅτι ἀπὸ τοῦ ἐλπίου καὶ τοῦ πόνου αἱ ἀρεταὶ αὖτις αἰσθάνονται*, Rami uirtutis laboribus & sudoribus crescunt.

μακρὰ.] Longa & præceps atq; ardua, & in altum tendens uia est ad ipsam: quia una hircundo non facit uer, nec una actio uirtutem: sed opus est labore assuefactionis diuturnæ, & illius difficilis, quæ primò sit admodum aspera & aduersa atq; molesta. Quia, ut Philosophus dicit, uirtutis radices amaræ, fructus uerò suauissimi. Et hoc ideo, quia uirtutis assuefactio est contra uehementes & illecebrosas appetitiones animi humani.

ἰσχυρὰ.] Hoc fit & propter uim diuturnæ assuefactionis, quæ tandem omnia quamlibet ab initio difficilia & molesta, efficit facilia & gratia

144 IN HESIODVM

gratiora. Vnde est hoc Pythagoræ, *ἐλὲ τὰ ἀρίστα*
δι' ἰδίους νόμους ἔχει : Elige optima, consuetudo
 efficiet illa iucunda. Et hoc Ovidij :

Quod malè fers, assuesce, feres. —

Præcipue autem huc facit locus Aristotelis li-
 bro 2. *ἠθικῶν*, ubi docet, hos effectus pro signo
 esse habendos habitus ex assuefactione parti-
 si actiones non amplius sint difficiles & mo-
 lestæ, sed faciles & iucundæ.

ὅτις.] Proponit & describit tria hominum
 genera, quorum primum est optimum, quod
 per se sapit, & singula diligenter considerat &
 perpendit pro euentu & fine meliori. alterum
 non quidem ipsum per se sapit, & quæq; consi-
 deratè perpendit : sed aliorum admonitiones
 & consilia audit, & ijs obtemperat : quod &
 ipsum meretur suam laudem, & non diffi-
 culter ad bonam frugem perducì potest. ter-
 tium est, eorum qui neq; ex se, neque ex alio-
 rum instructione sapiunt, & sibi atque rebus
 suis consulunt : qui sunt deterrimi, & neque si-
 bi neque alijs ad quicquam utiles. Quæ tria
 genera hominum ita hic exponit & depingit
 fratri, ut & suæ sollicitudinis in eo monendo
 & instruendo reddat rationem : et ei ostēdat,
 ex quo genere hominū velit eum esse : ut cum
 non sit ex primo et optimo, saltem velit esse in
 secundo, non omnino uicioso : atque sibi ca-
 ueat à tertio, ut deprauatissimo et miserrimo.
 Huius loci, ut lōgq; grauissimī sapientissimiq;
 passim

passim boni authores faciunt mentionem, in suis disputationibus: ut Plato, Cicero, & alij: præcipuè Aristoteles lib. 1. *ἔθικῶν*, non procul ab initio, ubi disserit de præparatione animi rudis à primis annis, ad utilè præceptionem doctrinæ morum & rerum civilium.

ὁ βέλτερος.] Qui hæc & alia quæ sunt de officio hominis, diligenter considerat, & sibi in omnes partes vitæ suæ prospicit, ita ut nihil temere & inconsideratè agat, sed habeat delectum rerum, & cuiuscunque rei euentum expendat, ille est optimus.

ὁ δὲ λείων.] Sed & ille est bonus, & sua laude dignus, qui benè suadenti obtemperat, & ex instructione parentum, præceptorū, & aliorum intelligentium & beneuolentium pergit sapere, & rebus suis melius prospicere.

ὁ δὲ καὶ.] Cæterum qui neq; sibi ipse consulit & prospicit, neq; aliorum admonitionem & consilia audit, & in animum suum admittit & perpendit: ille est nullius momenti & frugis, *ἀχρηστὸς, ὁ γὰρ μὴ δέχεται χρεῖαν*, ad nullam indigentiam, egestatem & necessitatem idoneus & utilis: per quem nihil, quod alicuius usus sit, expediri possit. Liviùs hunc locum ita expressit alicubi: Sæpe ego audiui, milites, eum optimum esse uirum, qui ipse consulat quid in rem sit: secundū, qui benè monenti obediat: qui uerò nec ipse consulere, nec alteri parère scit, eum extremi ingenij esse.

146 IN HESIODVM

ἀλλὰ σύγ'.] Post discrimen traditum de triplici genere hominum, denuò alloquitur fratrem, & eum monet, ut quoniam non sit in primo genere hominum, uelit saltem esse de secundo, & quidem ex sua fraterna admonitione animum suum ab ignauia & ocio conuertere ad laborem & industriam: tum quia cognouerit hoc esse diuinæ ordinationis, ut non liceat ad uirtutem & alia bona laudabilia peruenire, nisi per laborem: tum quia hoc deceat ipsius genus, & indolem præclaram.

Adhæc, ut possit inopiam & famem à se propulsare, benignitatem uerò Cereris & abundantiam frugum ad se allicere: & præterea & aliorum deorum & hominū beneuolentiam sibi cōciliare: tum aut, quàm plurima alia quidem mala à se amouere, bona uerò attrahere.

ἀλλὰ σύγι.] Singula in hoc uersu diligenter discussa uidebuntur aptè & significanter posita, pro singulari sollicitudine Poetæ erga fratrem, prudenti emendatione egentem, ad uitæ rationem rectam & fœlicem. Sed tu (inquit) qui non es de primo genere hominum, nec per te sapias & consulis tibi: ἐμτίμης, nostræ, ut fraternæ, hoc est, beneuolæ, sollicitæ & prudentis ἱπτιμῆς admonitionis, præceptionis & instructionis rectæ: μνηστέος, memor, ut à me traditæ & præceptæ, tibi uerò conuenientis, necessariæ & salutaris, αἰὲρ semper, quia est ex ordinatione diuina in uniuersum &

S C H O L I A.

147

sum & perpetuò recta & salutaris, & tibi ut
 proniori ad ignauiam semper necessaria.

εργασίαν.] Quod est autem hoc præceptum,
 & quæ hæc admonitio & instructio, tã recta,
 necessaria, salutaris atq; diuina? Vt labores, ut
 sis intentus operæ & industriæ.

Διὸ γινῶ.] Ratio à persona ipsius, quia est
 stirpe & indole præclara. Vel, si uis fieri & ui-
 deri sorte & conditione egregius & præclarus,
 quia ostensum est diuinitus traditã esse uiam
 ad uirtutem, per laborem.

ἐργασίη.] Altera, uel potius tertia ratio, ab uti-
 li: Vt ad te nō ausit neq; possit accedere fames,
 sed potius te auersetur atq; fugiat tanquã ho-
 stem suum. Contrã autem *ἀνμάτης*, id est *γῆ μή-
 της*, terra mater, hoc est fecunditas terræ: *δι-
 σίφρατος*, benè exculta, exornata & locupletata,
 ex cœlesti fauore *φιλίης*, amet te, ad te accedat,
 te sua benignitate inuisat. *αἰδέσθαι*, & ipsa uene-
 randa & reuerenda: utpote benignitas diui-
 na, & eos honorandos & reuerēdos efficiens,
 quos suo accessu dignetur: quia eorum hor-
 rea & domicilia replet omnium frugum af-
 fluentia.

λιμὸς γὰρ.] A' contrario suam hanc admoni-
 tionem illustrat & cōfirmat. Nam fames non
 accedit ad industriũ & diligentem, sed est *πάμ-
 παρος, πανταλὴς καὶ ἡμετελὴς*, omnino, ex omni para-
 te & undiquaq; *σύμφορος*, συμπίπτου καὶ συνῶν, con-
 comitans & præsens atq; assidua affecula *αἰγυγῶς*,
 k 2 ignauo

148 IN HESIODVM

ignauo & torpido. Præterea Deus & homi-
 nes indignantur & sunt aduersi ei, qui in ocio
 iners uiuit. ἱρμὸν.] κατὰ, uoluntate & propo-
 sito similis fucis λεῖδύρις, furacibus & ignauis,
 qui non exerunt suum aculeum: uel quia eum
 non habent, uel quia eū ex ignauia occultant.
 qui ignaui & gulosi absumunt, quæ apes suo
 labore congesserunt & elaborarunt. Tales
 fuci passim etiam in repub. existunt, & eā per-
 dunt: & præcipuè, sicut Plato docet, in oligar-
 chia & democratia, qui sunt τὸ τῶν ἀργῶν τι καὶ
 δαπανηρῶν ἀνδρῶν γένος, τὸ μὲν ἀνδρείτατον ἕγχετο
 τον αὐτῶν, τὸ δὲ ἀναιδρεῖτατον ἐπὶ μέγαν, οὗτος δὲ ἀπομαίει
 μέν τε καὶ φεύγει τὸν μὲν εἰς τὴν πόλιν ἵκνεται, τὸν δὲ ἀναιδρεῖται: Genus
 hominū ignauorum & sumptuosorum, quo-
 rum alij animosissimi præsumunt alijs, alij igna-
 uissimi sequuntur. quos assimilamus fucis, ille
 los quidem aculeatis, hos uerò aculeis desti-
 tutis. τὸν τε ταραττήτορ ἢ ψάμα περὶ τῆς ἡγεμονίας,
 αἶμα περὶ τῆς σῶμα φλέγματος τε καὶ χολῆς, ὃ δὲ καὶ δὴ τὸν ἀγα-
 θὸν ἱερὸν τι καὶ νομιδίτῳ πάλαι, μὲν ὅτι τὸν δὲ σφῆρα μιλιτα-
 ρεργῶν, πῶς ὁδὸν ἐνλαβῆσαι, μάλα καὶ μὲν ἡγεμονίᾳ
 αὐτῶν ἡγεμονίᾳ, ἵππες ἵτι τὰ χίττα σὺν αὐτοῖσι τοῖς ἀνδράσι
 ἱκτιτμῆσαι: Hi duo fuci turbant quamlibet rem
 publicam in quam perueniunt, non aliter atq̃
 phlegma & bilis corpus: quos proinde opor-
 tet præclarum medicum & legitimum guber-
 natorem ciuitatis, nō minus quàm sapientem
 apum curatorem, procul arcere & præcauere:
 ante omnia quidem, ne ingenerentur: si au-
 tem

tem sint generati, ut quàm primùm cum ipsis fauis excindantur.

οὐκ ἔστιν ἔργον.] Redit ad laboris commendationem, & eius laudum & fructuum commemorationem, & dicit: Non ergo sit tibi cordi, sectari ocium & ignauiam: sed sit tibi curæ,

κοσμεῖν.] colere & exercere ritè, cōmodè & prudenter: *ἔργον.*] opera moderata, recta, & ad te pertinentia. Vel *μίσθια*, pro *μίσθιος*, eodem sensu, prudenter, consideratè, & cū delectu & operum & industriæ in ea nauanda. Ex hoc ideo, ut tibi ex cura laborum tuorum repleantur & redundant horrea tua, fructibus tempestiuis.

ὥρεος.] tempestiui & maturi, qui fructus tibi *μίσθιος ἔργον* laborātī, proueniat copiosus tēpore suo: & idē maturus atq; salubris,

ὡς ἔργον.] Vt terræ fruges suppetunt copiosæ & tempestiuæ, atq; maturæ & salubres, illis qui sedulo & rectè terram pro frugib. producendis colunt: ita & iumenta, pecora, & aliorum bonorum diuitiæ, abundè contingunt illis, qui pro ijs parandis diligenter & rectè laborāt. Ita vult omnia diuinitus dari, per suos conuenientes labores. Quò hæc uulgò dicuntur, Dī omnia uendunt laboribus: &, Deus manum ad mouenti adest. &,

Dat Deus omne bonum, sed non per cornua tauri.

καὶ τὸ ἔργον μισθός.] Præterea laborando tibi demeraberis gratiam & Dei & hominum, qui

k s igna-

ignauos et ociosos ualde oderūt et detestantur.

εργον δ'.] Est occupatio, contra fratris & cōmunem multorum stultam persuasionē: Nec est quod te pudeat laboris, sed pudeat te ocij: quia in labore nulla est turpitudine, quæ alicui iure exprobrari & dedecori esse possit, sed in ocio & ignauia inest.

ἢ δὲ κερ.] Ad hæc, industria tua laudabili & felici, eris etiam alijs utilis: quia eris admirationi, exemplo & æmulationi etiam ignauis: qui ubi uiderint te ditescentem, excitabuntur ad imitationem tui.

πλούτη δ'.] Per diuitias aut consequēris uirtutem & gloriam, quæ duo comitantur ipsas tanquam effectus. Per uirtutem autem, aut intelligit opinionem & famam uirtutis & honoris, quæ serè sequitur eas, ita ut uulgo diuites habeantur pro bonis & honorandis: sicut etiam sæpè status ciuiles, et functiones eorum efflagitant, ut non solum *ἀρετὴν δὲ*, sed etiā *πλοῦτον δὲ* fiat electio personarū. Id quod etiam apud Carthaginenses fiebat, qui non malè existimabant, *ἀδύνατον τὸν ἀπορεῖν καλῶς εἶναι καὶ σκελεῖν*. Aut intelligit uerè uirtutē et laudem siue gloriam, quia loquitur de diuitijs iustè et sua industria & prudentia partis, quæ possessorum uirtutem ualde cōmendant, & eos laudabiles et honorandos efficiunt. De hoc loco facit etiam Plutarchus in libello, De utiliter legendis Poetis, quandam mētionem non ociosam,

ociosam, neque ineruditam.

ἀπομνη.] Occurrit obiectioni de paupertate, in qua mala persuasione frater eius erat, ut putaret pauperes nō ita facile posse rebus suis consulere & prospicere labore suo. Ipse contrā dicit: Qualicumq; fueris fortuna, siue eam habueris secundam, siue aduersam: & hinc, in quantacumq; fueris inopia, semper tibi utilius & consultius erit laborare, ita ut ego tibi precipio & præscribo, ut animo tuo stulto à cupiditate iniusta alienorum bonorum conuerso, & applicato ad acquisitionem bonorum utilium per tuam industriam & laborem tuum, secundum mea præcepta, rerum tuarum curam habeas.

ἀντιπρῶτα.] Vocat stultum & elatum, atque seductum prauis persuasionibus: uel *ἀπὸ τοῦ ἀεῖν*, extollo & erigo: uel *ἀπὸ τῆ ἀρεῖας*, quod significat corrumpere & lædere. Quod utrunque conuenit stultis & uiciosiis, qui & corruptas deprauatasq; & illas elatas & securas rationationes habent.

ἀνδρεία.] Occurrit etiam obiectioni de pudore & uerecundia, quia fratrem pudebat laborare. Quo uicioso pudore multi sæperes suas impediunt, & negligunt multas commoditates. Ipse autem dicit, istum pudorem non esse bonum & probandum, qui occupet & teneat atque remoretur egentem, quo ipse negligat occasiones rebus suis prospiciendi. Est hic uero

sus etiam apud Homerum, *Ἰάναρ, γ.* ubi Telemachus iubet subulcum, Vlyssi mendico dare panem & carnes, & iubere ut etiam à prociis quid petat, nec id facere erubescat. Et paulo post ipsa Penelope miratur eius uerecundiam, & dicit, *ἄναρ δ' αἰσίων ἀνέστη*, Mendiculus uerecundus non est sibi bonus & utilis.

αἰσίων, ἢ τ' αἰσῆρας.] Est repetitio: Pudor inquam, qui hominibus multum & obest & prodest. Docet, pudorem esse distinguendum, & non omnem probandum: quia sit qui improbari debeat, sit etiā qui probari possit. In paupe & egēte nō probat pudorē laboris & industriæ, qui neque est rectus, quia non est rei turpis, cuius tantum esse debet: neque utilis, quia impedit egentem in audendo & conando pro egestate amouenda. In diuite & locuplete eum probauerit hac ratione, quia is habeat unde feriari à laboribus possit: & quia is multum occupatus, in suspicionem auariciæ incidere queat. Alioqui nō probarit, quia labor est res honesta, cuius neminem pudere debet: pudet tamen huius multos, sed uitio morum, & opinionum errore. Quem pudorem hic in fratre improbat Poeta, & inutilem esse dicit. Contrā autem illum probat, & sentit ualdē prodesse, quo sani & rectē iudicantes auersantur turpia ex meru dedecoris & iustæ reprehensionis: qui definitur esse dolor siue perturbatio animi, de ijs quæ dedecus uideantur

tur inferre : qui pudor constat & regitur ratione recta . Hic autem inutilis non constat & regitur ratione recta, neque est ob turpia, sed honesta, quæ errore & prauitate animi uidentur turpia, cum nō sint . Itaq; hic pudor differt etiam à *δυσωπία* nonnihil, quæ est immodicæ erubescentiæ, cū hic sit peruersæ & malitiosæ.

ἡ γὰρ ἀνισία.] Disertè ostendit, quem improbet pudorem : illum nempe qui sit torpidorum, inertium & timidorum : qui seducti opinionibus & ratiocinationib. suis, fugiant labores, aut ut turpes, aut ut molestos & difficiles : qui proinde nullas consequuntur opes. Contrà autem, qui sint *δαρπαῖος*, qui habeant animos erectos, alacres & audentes, qui strenuè adoriantur labores, & eos urgeant ad accumulationem opum suarū . Ita ergo monet, in proposito & studio acquirendi per laborē, deponendum esse uiciosum, seruilem & abiectum pudorem : deponendam timiditatem, torpiditatem & diffidentiam, erigendum autem animum esse rectis & sanis persuasionib. ad audendum in consilijs, conatibus & laboribus utilibus . De quibus duabus animi affectionibus, una uitiosa, altera laudabili & recta, est ferè illa Horatii epistola ad Sæcnam, ubi tandem inter alia dicit :

Sedit, qui timuit ne non succederet : esto.

Quid ? qui peruenit, fecit ne uiriliter ? atqui

Hic est, aut nusquā, quod quærimus : hic onus borret,

154 IN HESIODVM

Ut parvis animis & paruo corpore maius
 Hic subit, & perfert. aut uirtus nomen mane est,
 Aut decus, & pretium recte petit experiens uir.

χρήματα δ' ἔχ' ἄρπακτά, θεός δ' οὐτα πολλὸν
 ἄμεινω.

αἱ γάρ τις ἢ χερσὶ βίη μέγαν ἔλθου ἔλθεται,
 ἢ οὐ γὰρ γλώσσης λήσεται, οἷά τε πολλὰ
 γίνεται, εὐτ' αὖ δὴ κέρους νόον ὄξυπατήσῃ
 ἀνθρώπων, αἰδῶ δὲ τ' ἀναιδείη κατοπάζῃ,
 ῥῆϊά τε μιν μαυρῶσι θεοὶ, μινύθουσι δὲ οἶκοι
 ἀνδρὶ τῷ, παῦρον δ' ἔτ' ὕδῃ χέονοι ὄλβος ὀ-
 πηδέει.

ἴδω δ' ὅς θ' ἰκέττω, ὅς τε ξείνου κακὸν ὄρξαι,
 ὅς τε κασιγνήτοιο ἔξ ἀνὰ δ' ἐμνία βαίνει,
 κρυπῆαδίνης δυνῆς ἀλόχευ πῖρα καίρια ῥέζων,
 ὅς τε τεῦ ἀφραδίνης ἀλιταίνετ' ὀρφανὰ τέ-
 κνα,

ὅς τε γονῆα γέροντα λακῶ ὕδῃ γήραος ὕδῳ
 νεικείη, χαλεποῖσι καθάπτομενος ἐπέεσσιν,
 τῷ δ' ἦ τι Ζεὺς αὐτὸς ἀγαίετ' ἔς δὲ τελευτῇ
 ὄργων αὐτ' ἀδίκων χαλεπῶ ἐπέδνηκ' ἄ-
 μοιβῶν.

(δυμὸν.

ἀλλὰ σὺ ῥῶ μὲν πάντα ἔργ' αἰσίφρονα
 Opes non abrepta, sed diuinitus data, longè me-
 liores.

Nam

S C H O L I A.

155

Nā etiā si q̄s manib. per uim magnas opes cōsequa
 Siue ille lingua depraedetur, qualia multa (tur,
 Fiunt, postquā quæstus seduxerit mentem
 Hominum, & pudorem impudentia persequitur:
 Illum facilē Dij obscurant, & res pereunt
 Viro illi, & breui tempore opes adsunt.
 Sic & qui supplicem & hospitem malē tractat,
 Et qui fratris sui conscendit lectum,
 Illegitima patrās per cōcubitū clādestinū uxoris,
 Et qui maleuolentia alicuius defraudat orbos libe
 Et qui patrē senē in misero limine senectæ, (ros,
 Carpit, molestis ipsum mordens uerbis:
 Isti quidem Iupiter ipse indignatur, & tandem
 Pro factis iniustis difficilē imponit retributionē.
 Proinde tu ab istis omnino inhibe animū stultū.

EX O A I O N.

Hæc coherent cum præcedentibus, & hinc
 deinceps (postquā satis commendauit labo
 rem, & ad eum cohortatus est fratrem suum,
 & alios ab eo alieniores) præcepta tradit de co
 rectē & utiliter usurpando in præcipuis uitæ
 partibus. Et quia dixit, in proposito & studio
 acquirendi per laborem, deponendū esse pu
 dorem inutilem, & non idoneum ad res ag
 grediendas, & assumendum dāp̄oss audaciam
 & alacritatē: hic describit & determinat hanc
 audaciam,

audaciam, & non vult eam esse iniustam, ut violentam & callidam, & ex quocunque vitio impudentem: sed vult esse iustam, bonę fidei, integram & honestam. Nam, inquit, *χρῆματ' ἀχαιρᾶν*, id est, res non abreptę sint, uel res non abreptę alijs inuitis, sed iustę partę & uolentibus alijs, quę sunt diuina ratione acquisitę, sunt longę meliores: uel, prosequaris res non iniustę & contra aliorum uoluntatem partas, sed illas quę diuinitus dantur, & quę parantur per iusticiam diuinitus datam, ut rectam rationem ad acquirendum, quę res sunt longę meliores & fœliciores. Per *ἀχαιρᾶν* intelligit acquisitionem iniustam & inuoluntariam, quę fit inuitis illis, quibus per eam quid detrahatur. Quam declarat & ostendit posse fieri uia duplici, uel per uim, uel per fraudes & dolos ex auaritia & *πλεονεξία*, aut impudentia cuiuscunq; cupiditatis. quam iniustam acquisitionem ostendit esse euentu tristem, miseram, infœlicem, & omnino calamitosam: quam persequatur indignatio diuina, usque ad euerسیونē & ruinā integrarū familiarum.

μίσαν ἔλβην.] Est *ἀνθυποπόρα*. Concedit, posse aliquem diuitias, & illas quidem magnas, parare iniustę, aut per uim, quam manibus uel aperte uel clām exerceat: aut per fraudes, dolos & uarias circunventiones, quę ore & lingua usurpentur. Et talem quidem acquisitionem esse crebram & usitatā: eamq; proficisci

aut

S C H O L I A.

157

aut ex avaritia hominum, aut ex impudentia & neglectione honestatis. Sed eos qui eam exerceant, diuinitus puniri, ita ut ipsi obscurentur, familiae eorum pessum eant, & opes eorum non diu permaneant.

εἴα.] qualia, uel qualiter, sicut, et quemadmodum, *πολλὰ* multa fiunt, uel multum & crebro fit.

ὡς αὖ.] Causas huiusmodi iniustae acquisitionis ostendit in uitijs hominum, in avaritia et alijs cupiditatibus uiciosiss, quæ animū hominum seducunt, excæcant & peruertunt.

luxuria.] lucrum & quæstus, hoc est avaritia siue *πλεονεξία*, quæ, est cupiditas immodica lucri & quæstus: quæ, dici non potest quantum uim habeat, animum humanum deprauandi, seducendi & excæcandi.

ἀναισθή.] persequitur, fugat & expellit impudentia pudorem, & studium atq; curam honestatis: & ipsam impudentiam & honestatis neglectiōem inducit in animum hominum, avaritia. Sicut etiam hoc idem efficiūt omnes aliæ cupiditates prauæ, quæ animos hominū ita deprauant, ut præteritis honestis & utilibus, turpia et noxia sine rubore prosequātur. Sed quid fit, ita prauis cupiditatibus ad iniustam acquisitionē peruerso? *Διὶ μακροθύμῳ*, obscurant eum, & deturbant de honore, dignitate & fama: aut etiam omnino delent, et ex medio tollunt; & præterea efficiunt, ut familia ipsius

ipsius pessum eat, & corruat atq; extingatur;
& hoc citò fiat, ut non possit diu frui opibus
iniuste partis. Vnde sunt hæc: Malè partum,
malè disperit: &

De malè quasitis non gaudet tertius hæres.

ἰσχυ.] Persequitur reliqua opera, quæ sunt
pravi pudoris, & audaciæ turpis, contra iusticiam:
quæ non sunt agenda, quia sunt contra
iusticiam & rectam rationem uitæ. Quæ pro-
inde diuinitus puniuntur, & admodum graui-
ter & seuerè. Similiter (inquit) ut iam dictum
est de iniusta acquisitione per uim aut frau-
des, peccat & punitur ille, qui uiolat & lædit
supplicem: quem implorantem auxilium &
opem, antiquitus nefas erat non solum lade-
re, sed & ope priuare.

ἱε τι.] Et qui hospitem lædit, similiter delin-
quit & punitur. Apud priscos erat magnum
& sacrosanctum ius hospitij, cuius uiolatio
habebatur pro atroci scelere.

ἑρπον[α]δ[ι]ος.] scilicet *διὰ*, per uel propter, quia
conscendit lectū fratris propter concubitum
clandestinum cum uxore eius.

παρὰ νόμον ἥσυχον.] In quo illegitimè & nefa-
riè agit: quia agit id quod est omnino con-
trarium honestari, rectitudini & decoro.

τοβ.] pro *τινὰ*. Sunt hæc etiam graua & atro-
cia delicta, uiolare & defraudare pupillos &
orbos: & parentes iam in limite & termino
misero & tristi senectutis constitutos, corri-
pere

pere & incessere uerbis durioribus & acerbioribus.

καταπίμπροσ.] Usurpatur hoc uerbū in bonam & malam partem: sed in hanc crebrius. Et significat καταπιῖν, grauius, durius & indignus inuadere, adoriri, aggredi & incessere.

τῷ ζ'.] Hæc hæctenus exposita delicta omnia, ostendit nō solū esse grauiā & iniustā, sed & cōtra Deū, quæ ipse puniat. Nam τῷ, illi qui aliquid horum patret, Iupiter ipse ἐγκαίται, τιμίσῃ, indignatur & inuidet impunitatem & licentiam: nec uult eum permanere, & relinquere ei impunitum. Et ideo, ut maximè statim eam non usurpet, ἵε ζ' τιμωρίῃ tandem tamen infert & immittit difficilem & grauē pœnam & retributionem pro factis iniustis.

ἀλλὰ.] Dehortatur fratrem ab istis delictis, quæ ostensa sunt omnino iniusta & cōtra Deum, & quæ nulli unquam abeant impune, sed tandem grauissimè puniantur. Et ideo uult, ut longilsimè ab illis arceat & abducat animū suum: nec unquam ita sit stultus & inconsideratus, ut aliquid eorum committat.

καὶ δὲ ὡς αὖτις ἐξελθὼν ἐξ ἀθανάτοισι θεοῖσι
 οἷσιν (εὐ.
 ἄγνων ἐκ καθαῶς, ὡς δ' ἀγλαὰ μηρία καὶ
 ἄλλοτε δ' ἢ πονοῦσι θυέαςί τε ἰλάσκεσθαι,
 ἢ μὲν ὅτ' οὐκ ἔστιν, καὶ ὅταν φάος ἱερὸν ἔλθῃ
 ὡς καὶ

ὣς κ' ἐπὶ ἱλαοῦ κραδίῳ καὶ θυμὸν ἔχουσιν,
ὅφρ' ἄλλωμ' ὠνῇ κληῖρον, μὴ τὸν τιὸν ἄλλος.

Pro uirili offeras sacra Dijs
Sanctè & purè, & splendida femora comburas.
Interdum libationibus & suffutibus places:
Et cum petieris lectum, & cū lux sacra redierit:
Ut tibi propitium cor & animum retineant:
Vtq; tu aliorum sortem emas, & non alius tuam.

ΕΧΘΛΙΟΝ.

Pergit in præceptis iusticiæ & laboris, & ea coniunctim tradit: in quo commemorat præcipua opera & officia, quæ in recta & felici uitæ & rerum suarum administratione sunt diligenter colenda. Atque hic primū Dei diligentissimum cultum præcipit, quē uult pro uirili præstari castè et purè, et quotidie atque omni genere religionis receptæ, pro successu ex ipsius benignitate.

ἡσθδύναμι.] pro κατὰ, pro uirili, & in quantum potes.

ἔργων.] Vide et da operam ut facias, et offeras sacra ἀγνῶς, castè & sincerè, quo ad animū: καθαρῶς, purè, quo ad corpus: id est, colas Deū puritate animi & corporis: hoc est, cū magna præparatione, sollicitudine et sanctitate.

ὡδὶ δ' ἀγλαὰ.] Modos tum præcipuos cultus diuini et externi subiungit. primus erat solennis & sumptuosus, quo sacra uictimarum et hostia-

S C H O L I A.

161

hostiarum offerebantur, & præcipue coxæ si-
ue femora pinguedine obducta & cooperta
cremabātur: quo nidore prisci putabant De-
um in primis æffici & oblectari.

ἀγλαα.] splendida & lauta, ut nullis parca-
tur sumptibus.

ἐπεσθῆσι.] Hic erat alter modus cultus, & il-
le quotidianus, per libationes in conuiuijs &
comotationibus. Tertius erat suffituum
& suffumigationū per thius & alia aromata,
quo in solennibus & quotidianis cultibus u-
tebantur.

ἐν ὥραις.] Tempora idonea præscribit, ma-
tutinum & uespertinum, quibus etiā assidui-
tatem præcipit.

ὤσι.] Causas finales religionis & cultus
subiungit duas præcipuas, benignitatem diui-
nam, & successum in consilijs & conatibus ius-
tis & strenuæ acquisitionis. In quo ostendit
& numen esse, & eius prudentia administrari
omnia: nec quæquam sine eius benignitate &
prosperitate benè posse rebus suis consulere:
nec illud fieri benignum & propitium, nisi ius-
tis & pijs ob religionem rectam & sollicitam.

τὸν θεὸν ἐπὶ δαΐτα καλῶν, τὸ δ' ἐχθρὸν
ἐᾶσαι.

τὸν δὲ μάλιστ' ἐπὶ δαΐταις, ὅστις σέθεν ἐγγυθι ναΐδ.
οὐ γὰρ πῶς ἔστιν ἐγγυθι ναΐδ, ἄλλο γένεταί,
γέτο

γείτονον ἄζωστοι ἐκίον, ζώσαντο δὲ πολλοί.
 πῶμα κακὸς γείτων, ὅσοι τ' ἀγαθὸς μέγ'
 ὄνειαρ.

ἔμμορε τοι τιμῆς, ὅς τ' ἔμμορε γείτονος ἐδλῶ.
 εἰ δ' αὖ βῆς ἀπόλοιτ' εἰ μὴ γείτων κακὸς εἴη.
 εὖ μὲν μετ' εἰδὼς πρὸς γείτονος, εὖ δ' ἀρεδ' ὄναι
 αὐτῷ τρεῖς μέτρων, καὶ λώϊον, αἴ κε δυνάη.
 ὥς αὖ χερσίζων καὶ ἐς ὑστερον ἄρκιον εὖρης.
 μὴ κακὰ κερδ' αἰνεῖν, κακὰ κέρδεα ἴσ' ἄτη-
 σιν.

τὸ φιλέοντα φιλεῖν, καὶ τῷ προσίοντι προσεῖναι,
 καὶ δόμῳ ὅσῃ δίδω, καὶ μὴ δόμῳ ὅσῃ μὴ δῶ.
 δῶτε μὲν ἕως ἰδῶκεν, ἀδῶτε δ' ὅτις ἔδλωκεν.
 δῶς ἀγαθὴ, ἀρετὰς δὲ κακὴ, θανάτοιο δότρεα.
 ὅς μὲν γὰρ κεν αὐτὴν ἰδέλων, ὅγε καὶ μέγα
 δῶν,

χαίρει τῷ δῶντι, καὶ τέρπει τὸν καὶ θυμὸν.
 ὅς δ' ἐκεν αὐτὸς ἔλητ', αὐαδ' εἴη τι πιθήσας,
 καί τε σμικρὸν ἴον, τότε ἐπάχνωσι φίλον ἦ-
 πορ.

εἰ γὰρ κεν καὶ σμικρὸν ἔδῃ σμικρὸν καταβῆο,
 καὶ θαμὰ τῷ θ' ἐρδεις, τάχα κεν μέγα καὶ τὸ
 γήνοιτο. (μὲν,

ὅς δ' ἐπ' ἔοντι φέρει, ὅδ' ἀλύξει) αἴθοπα λε-
 ῖθε τὸ γ' ἐν οἴκῳ κατακέμελον ἀνέρας κῆσσε.
 οἴκοι

SCHOLIA

163

οἴκῳ βέλτορον εἶν, ἐπεὶ βλαβρόν τ' ὀφείλει.
 ἔδλόν μὲν πρῶτοντος ἐλῆσαι, τῷ ἡμᾶ δὲ θυμῷ
 χερίζειν ἀπῶντος, ἃ σε φράζεσθαι ἄνωγα.

Amantem uoca ad conuiuium, inimicum omitte:

Illum uoca in primis, qui proximè habitat.

Nā si quod etiā aliud negociū popolare inciderit,

Vicini accurrunt incincti, propinqui cinguntur.

*Vicinus malus tantum est malum, quàm magnū
 bonum est bonus,*

Nactus est honorem, qui nactus est bonū uicinū.

Neq; perierit bcs, nisi absit uicinus malus.

*Accuratè mensurata accipe à uicino, & restitue
 accuratè*

Eadem mensura, aut etiam meliore, si potes:

Vt indigens etiā in posterū sufficientē nāciscaris.

Ne seēteris lucra mala, quæ sunt damnis similia.

Ama amantem, & accede ad accedentem:

Et da danti, & non da non danti.

Datori quis dederit, non datori nullus dederit.

*Largitio bona, rapina mala, & mortis suppedita-
 trix.*

Nam qui spontè dat, ille etiam si multum dederit,

Gaudet re data, & delectatur in animo suo.

Qui uerò impudentia fretus, ipse acceperit:

Illud quamlibet pusillum, urit animum charum.

1 a Quòd

164 IN HESIODVM

Quòd si parum addideris paruo,
 Et sic crebrò feceris, mox & illud fiet magnum.
 Qui ita cumulat res suas, ille evitabit nigrā famē:
 Nec quod est repositum domi, virum turbat.
 Domi habere satius est: quia incōmodum, quod
 est foris.

Bonū est accipere de præsenti: at animo molestū
 Egere re absente, quæ te uolo considerare.

EXORTATION.

Haëtenus ostendit, primū laborandū esse,
 & strenuē atq; sine torpiditate: deinde iustē,
 absque omni iniusticia: postea, ut ille strenuus
 & iustus labor possit esse fœlix, docuit esse in-
 uocandum & colendum numen sedulò, pro
 successu fœlici laboris iusti & strenui. Hic iam
 monet, conciliandam esse benevolentiam &
 opem aliorum etiam hominum: & qua id ra-
 tione recta & probabili fieri debeat, docet:
 tum uerò alia præcepta tradit eòdem spectan-
 tia, ad iustam, rectam & fœlicem rerum cumu-
 lationem, administrationē & cōseruationem.

τὸν φίλοντα.] Amici parandi ueri & integri,
 qui sciant & soleant amare: qui sint *φίλοι*,
 hoc est, qui soleant præstare *φιλικά*, affectiones
 & officia amicitiae. & tales sunt inuitationib.
 & id genus alijs officijs conciliandi & retinen-
 di. Cæterum inimici & alieni ab officijs ami-
 citiae, qui nō sciant declarare benevolentiam,
 sunt

sunt omittendi & prætereundi: & ad nullam familiaritatem asciscendi. Inter omnes autem amicos sunt in primis inuitandi, & alijs officijs demerendi uicini, qui proximè habitant: & hoc quidem & propter quotidianas necessitates, & propter difficultates improuisas & publicas.

α γ δ.] Hoc est intelligendum de difficultatibus insuetis & improuisis. Nam, inquit, si quod etiā aliud negociū grauius & difficilius, subito & improuiso undecumq; incidat, uicini statim accurrunt, & sunt præsto sine omni mora: non differunt, nō morantur & cessant donec se induant & cingant, sed nudi & discincti aduolant. In quo ostendit illorum maximam promptitudinem & alacritatem ad opitulandum, quia omnino ἀπερπατοῖσι assunt.

ζ η θ ι κ.] At uerò affines, aut etiam propinqui, induunt & cingūt se prius: hoc est, prætendunt alia negocia, & sæpè leuia, ut non statim accurrant, sed tardè & cum mora adueniunt. Quò respiciens Salomon Prouerbiorum 17, uicinum fratri etiam præfert, dicens: Melius est uicinus iuxta, quàm frater procul.

λ μ ν ξ ο.] Deinde quotidie uicini plurimū & prodesse & obesse possunt. In tantum potest uicinus malus nocere & obesse, in quantum solet bonus prodesse & iuuare. In duobus autem præcipuè solet bonus amicus plurimū esse utilis: In fama defendenda, & in in-

l commo-

commodis prohibendis. Ergo cui utriusq; huius est cura, ille sibi caueat à uicino malo, aut certè maleuolo. & ideo eius maleuolentiā officijs, quibus potest, traducat ad beneuolentiā.

ἴστω τ' ἀγαθῆς.] Hoc dicit: Omnino multum refert qualem habeas uicinum, malum ne an bonum, & maleuolum ne an beneuolū. Quia tātopere poterit tibi nocere malè aduersus te affectus, quantum proderit tibi benè erga te affectus. Nam si habueris bonum & beneuolum uicinum, etiam fama tua erit salua & incolumis: sin autem habueris malum & maleuolum, tum etiam bos tuus non erit tutus. Ille, & nominis & possessionis uicini sui curam habet: hic, utriq; rei infidiatur & incōmodat. Vnde non sine causa ille prædium suum uenale inde etiam uoluit commēdari, & preciosius æstimari, quia haberet bonum uicinum.

Per *τιμὴν*, intelligit Poeta famam, existimationem, honorem & dignitatem, & quæcunque sunt honestatis: quæ sentit per uicinum beneuolum & bonum non solū defendi, sed etiam extolli & cumulari. Per bouem intelligit iumenta, pecora, & alias res domesticæ possessionis, quas innuit per uicinum malum & maleuolum non solum non iuari, sed & lædi & imminui. De uicinorum amore & ueneratione, est etiam apud Herodotum lib. 1. locus huc faciens, ubi de Persarum moribus loquens dicit: *τιμῆσι δὲ καὶ πάντων τῶν ἀγαθῶν ἑαυτοὶ, οἰκίστας μεταίχουσι*

τάχουσι

S C H O L I A.

167

πρώτοι αὐτὰς· δεύτεροι δὲ, τὰς δεύτερας· μετὰ δὲ, ἡκιστα λέ-
γει· πρὸς κινεῖται τιμῶσι, ἥκιστα δὲ τὴν αὐτὴν ἡμέραν
οὐκ ἐν τιμῇ ἔχοντα. Post se quidem in primis in
precio habēt uicinissimos, deinde proximos,
& sic ordine suo procedendo honorant alios.
Cæterum qui longissimè distant habitando,
eos minimè in aliquo habent honore.

ὁ δὲ δὲ μετὰ δὲ.] In alijs etiā officijs & cōmu-
nicationib. cautè, iustè & liberaliter cū uicinis
agendū, & præcipuè in cōmodato: quando res
quæ datur accōmodato, est accuratè & accipiē-
da mensurata, & eadē mensura aut etiam ma-
iore re. tituenda, si facultates ferant. Et hoc i-
deo, ut hac gratitudine excitentur uicini, & ef-
ficiantur paratiores & promptiores ad quam-
libet etiā aliā egestatē in posterū subleuādā.
Istius loci meminit Cicero in primo Officiorū
his uerbis: Sin erunt merita, ut non ineunda,
sed referenda sit gratia, maior quædam cura
adhibenda est. Nullū enim officium referenda
gratia magis necessarium est. Quod si ea quæ
acceperis utēda, maiore mensura, si modò
pōsis, iubet reddere Hesiodus: quid nam be-
neficio prouocati facere debemus? An non i-
mitari agros fertiles, qui multo plus adferūt,
quàm acceperunt. Et in Bruto, siue de Claris
oratoribus: Admonuit ut à te ipso sumerem
aliquid, ad me reficiendum, teq. remuneran-
dum, si nō pari at grato tamen munere. Quan-
quam illud Hesiodiū laudatur à doctis, quod

eadem mensura reddere iubet qua acceperis aut etiam cumulatiore, si possis. Apud Xenophontē etiam Agesilaus rex Spartanorum inde commendatur, ἔτι ἢ μόνον τὸ μὴ ἀπεδιδόναι χάριτας ἀδίκῳ ἔχοντι, ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ πολὺ μᾶλλον τὸν μᾶλλον διωκόμενον: quia existimabat iniustum esse, non solum non reddere gratiam, sed etiā non referre maiorem, cum quis possit.

ιδ.] Benē & accuratē rem mensuratam accipias à uicino, non quia dissidas: sed ut & uicinus sciat, quantum tibi det, et tu quantum ei debeas. Vt ita bona fide agas cum ipso, nec in aliquo eum offendas, et alieniorē à te reddas. Ideo intelligit aut illam mensuram, aut si sit ponderatum uel numeratum, diligēter annotandum & consignandum, ne quam controuersiam pariat.

ιε ὕστερον.] in posterum et sequens tempus.

αἶψα.] αἶψα τὸν, ἵκανόν καὶ ἔτοιμον, sufficientem, idoneum, paratum et promptum ad subministrandum.

μὴ λανθῇ.] Non prosequenda iniusta lucra, quæ non cedunt in lucra, sed in damna. Fraudes, dolos, et alias callidas circumuersiones & πλοιοῖσι improbat: atque adeo omnē acquisitionem, quæ sit coniuncta cum damno alterius, uult uitari, tanquam rem damnosam. sicut certē est, & tandē euentu ipso cognoscitur.

μὴ λανθῇ λυγδαίνειν.] scilicet λυγδαίναι. non secteris lucra iniusta, quæ sunt uicino tuo & alijs mala

mala & damnosa : & tandem etiam tibi , sicut solent esse. non solum quia derogant famæ et existimationi : sed etiã, quia per se nocent tandem, & diuinam indignationem excitant.

τὴν φιλιαν.] Diligenter considerandi et discernendi animi & mores hominum, et cum singulis cum delectu et pro ipsorum meritis agendum. Erga beneuolos declaranda beneuolentia : erga familiares et ad cōuersandum idoneos, exercenda familiaris uitæ consuetudo : erga liberales, liberalitas. Contrà in illiberalem & sordidum nihil conferendum : et hoc more & exemplo communi hominum. Quia cernas quidem, qui liberali & *λευγρὸν* det : cæterum, qui etiam det illiberali & parco, non conspicias ullum. Cum hoc præcepto, doctrina Euangelij sanctior non consentit, quæ uult, ut etiam inimicis nostris beneficiamus. Sed hoc est iam illustrationis diuinæ. Et hic Poeta nō tam præcipit, ut odio prosequamur inimicū, quàm ut eo utamur rectè et utiliter.

δῶς.] *δῶς*, datio & erogatio atque contributio spontanea, est bona et utilis. *ἀρπάζει* ἢ *λαοκτενέει*, sed *ἀρπάζει καὶ λαοκτενέει* *ἀρπάζει*, sumptio uolenta & inuoluntaria, nō est bona & utilis : quæ est cōciliatrix odij capitalis, & sæpè mortis. quia omnino nullus non offenditur, cum quid sibi, quamlibet pusillum, præter suam uoluntatem detrahitur : contrà autem quod quis uolens & sponte sua, quātumuis magnum con-

l s tribuit,

179 IN HESIODVM

tribuit, eius contributione delectatur. Vult, ut & ipse sit paratus & facilis ad gratificandum alijs, sed illis liberalibus & officiosis: & quæ ab alijs habere velit, illa consequatur ab illis uolentibus, nec quicquam contra ipsorum promptam uoluntatem accipiat.

καὶ τίμηται.] Hoc est liberalis proprium, ut & uolens de, & cum magna uoluptate. Qualem datorem, qui sit hilaris, dominus etiam diligit, ut dicit Scriptura.

ἀναιδέως.] fretus & confirmatus impudentia & audacia. Nam *ἀναιδέως*, quæ est neglectio honestatis, & contemptus iustæ reprehensionis, confirmat & audacem facit iniustum, ut agat quæ non sunt agenda. Ita eruditè inserit causam impellentem, aut certè confirmantem animum hominis, ad res alterius ad se pertrahendas, sine iusta causa, & modo non recto.

ἰπάρκωσι.] *πάχυν* significat pruinam: unde uerbum *παχύνω*, quod metaphoricè usurpatur, pro eo quod est, ad modum pruinæ aduro, affigo, conficio, mordeo & macero,

φίλον ἕτερον.] animum benè affectum erga alium, id est beneuolum & amicum. Nam iniuriæ amico illata grauior uidetur. Vnde est hoc Aristotelis *ἡδυνῶν δ. καὶ αὐξάνειν λαμβάνει τῷ μᾶλλον πρὸς φίλον ὥσπερ ὁ ὄρνις τὰ χρέματα ἀποτινῆσαι ἰπάρκων, ἀντίτερον δὲ παλίττω· καὶ μὴ βουδῶσαι ἀλλήλων, ἢ ἰδυνῶν· καὶ πατάξαι πατίξαι, ἢ ἰντιναδῶν ἄλλων.* Iniuriæ recipiunt etiam incrementa ex eo, quia

eo, quia in maiorem amicum inferuntur. ueluti defraudare socium est grauius, quàm ciuem: & non opitulari fratri, quàm extraneos & percutere patrem, quàm alium quemlibet. Vel *ἄλλῃ*.] cor & animum *φίλον* erga se, & sibi amicum & charum. Quia quisque se amat, & sui atque suorum curam habet, & studet declinare ea quæ uideantur nocitura.

ἄλλῃ.] Est ratio detractiōis etiam pusillæ, ut iurè molestæ, præsertim iteratæ, quia illa mox fiat cumulata. Sed ponitur pro *ἄλλῃ* Poetæ, non solum ut ratio prioris, sed potius ut nouum præceptum, de rebus sensim cumulandis ad sufficientē abundantiam. Ex quo tamen etiā prius positū uult declarare, quasi dicat: ut quis paulatim addēdo, mox efficit suū cumulum magnum: ita detrahendo subinde alteri, eius cumulum breui ualdē imminuit. Sed illud si fiat iustè, est rectum, & debet fieri: hoc autem nō. Probat ergo hic, & præcipit curam & locupletationem rerum suarum, illam iustam quæ fiat quidem per paruam, sed crebram additionem. Quod fortassè ideo facit, quia talis rerum suarū locupletatio ferè & iustior & quietior, & minus inuidiosa esse solet: & tamen & ipsa mox rerum cumulum satis magnum efficiat.

ἡ δὲ ἐν ἑσπερίῃ.] Hæ quæ sequuntur rationes, in genere commendant industriā acquirendi. Quia primum, qui ita subinde comportat ad
res

res partas, euitabit famem *ἀδυνα*, adurentem
 exiccando. Vel nigrum, luridum atque palli-
 dum colorem inducentem. Deinde quia res
 cumulata & posita domi, eum non afficiunt
 molestia, sed potius lætitia: quia omnino cō-
 modum sit habere domi: contrā autem mo-
 lestum, res esse extra domum. Et hoc ideo de
 presentibus, quia liceat & sit iucundum acci-
 pere: triste autem & molestum animo, egere,
 et non habere res in promptu, cū sit illis opus.

ἀρχομένῃ δὲ πίθῃ καὶ λήγοντος κορέσασθαι,
 μεσότη φείδεσθαι, δίδναι δ' ἐνὶ πυθμένι φειδῶ.
 μιδὲς δ' ἀνδρὶ φίλῳ ἐρημένους ἀρκιθεῖν ἔσω.
 καὶ τε κασιγνήτῳ γυλάσας ἐπὶ μάρτυρα
 δίδασθαι. (δρας.

πίθῃ δ' ἀρὰ ὁμῶς καὶ ἀπιστία ὤλεσεν ἄν-
 μὴ ἢ γυνή σε νόον πυγοσόλος ὄξαπατάτω,
 αἰμύλα κωτίλλασσα, τελευτῶσι φῶσσε καλίω.
 ὅς ἢ γυναικὶ πέπειθε, πέπειθ' ὅγε φιλήτη-
 μνογυγὴς ἢ παῖς σώζοι πατρώϊον οἶκον (σε-
 φορβέμεν, αἷς δ' πλεῖτος αἰέξει τῇ γ' ἀμεγάρουσι.
 γηραιὸς δὲ θάνοισι, ἔτρου παῖδ' ἐγκαταλεί-
 πων. (βορ,

ῥεῖα δ' ἐκ γν πλεόνεσι πόροι Ζεὺς ἄσπετον ὄλ-
 πλείων ἢ πλεόνων μελέτη, μέζων δ' ἀδελφική.
 ὅι δ' αἰ πλεῖστα θυμὸς ἐέλδεται γ' ἀφρυσὶν ἔσι,
 αἰ δ' ἔρ-

S C H O L I A.

173

ἢ δ' ἐπὶ αὐτῷ, ὅπ' ὅπου δ' ἐτ' ἐπ' ὅπου ὅπ' αὐτῷ.

Incipiente dolio, & desinente, bibas ad saturitatē:

In medio parcas, gravis in fundo parsimonia.

Mercēs dicta viro amico sufficiat.

Etiā ad fratrem per risum adhibeas testem.

Credulitas et incredulitas perdiderunt homines.

Neq; mulier illecebrosa seducat animum tuum,

Blanda garriendo tuam perscrutans domum.

Qui fidem habet mulieri, fidem habet furibus.

Vnicus filius conseruet domum paternam

Ad alendum, ita diuitiæ augentur in ædibus.

Sed senex moriaris, relicto altero filio.

Nam Iupiter pater facillē contribuerit magnas o-
pes pluribus.

Plurimum est cura copiosior, & maior additio:

Sed si tibi animus in pectore desiderat diuitias,

Ita agas, & opus supra opus exerce.

E X O A I O N.

Sunt & hæc præcepta iusticiæ & industriæ,

sive industriæ iustæ, quæ sunt de officio homi-

nis rectē, cautē, utiliter & fœliciter, negotiorū

suorum ex omni parte curam administrantis.

Et quod sequitur primum, est de uini usu re-

cto, quem moderatum & parcum in medio

tantū dolij probat: in summo autem, & imo,

præcipit largum & copiosum. Cuius hæc tra-

ditur

ditur causa : quia uinū est in summo tenuius, nec ita uirtute pollet, eo quia sit uicinū aeri, in quem subtilitas eius spirituū exhalet : in imo est feculentum, nec ita integrum & sincerum : in medio autem est purum, integrum, efficax caloris sui uirtute, & salubre. De quo consula- tur Plutarchus in Symposiacis : ubi etiam o- stendit, quare oleum in summo sit optimum, & mel in imo.

ἀεὶ ἐν ἰσότητι.] grauis, importuna & in- commodā: quia tum neq; uino & rebus, neq; uiribus consulitur. Dicuntur autē hęc per col- lationem quandam. In medio probatur parsi- monia & frugalitas, in principio & fine non item : & præcipuē in fine & imo uini, quando ipsum aquosum & feculentum non ita alit, & faciliē corrumpit, ut ita tum ei parcere sit in primis incommodum. Contrā autem, hoc sit rectum & commodum, uino, & sic quali- bet alia re, tum, & eo modo uti, quando & quo commodo conueniat. Ex postrema parte distichi huius natum est prouerbum hoc, Sera in fundo parsimonia : Quod est multī usus, & potest accommodari ad om- nes eos, qui omīssis demum occasionibus incipiunt sapere, & rebus suis frustra solli- citius consilire.

μῆδισ.] Est aliud præceptum de cautione & fide in conuentionibus usurpādis. Primū, est cautē & *κατὰ ἰσότητι*, ex pacto & per con- uen-

ventionem disertam & expressam agendum cum seruo, mercenario, & quocunque alio pro a beneuolo, & bona fide operā aut rem suam locante: & merces aut premium uel præmium constitutum & promissum, est ijs soluendum & contribuendum. Hoc præceptum etiam Philosophus nono ἐθικῶν cap. 1. probat, & consultius esse dicit, ut ante contributionem constitutur de precio & præmio. Quæ etiam lib. 8. cap. penultimo docet, *πρὶς κοινωνίας τιμῆς*, quæ communicatio fit *κατ' ὁμολογίαν*, per pactum & conuentionem, huc faciunt. Huius præcepti meminit & Plutarchus in uita Theſei, ab initio: *δίξω δὲ μάλιστα πάντων, ὥς ἀνὴρ λήγῃ, ἐν τοῖς τέτταρσι σφιστάτοις λόχοις. ὅν δὲ ἂν σφίσις ἐκείναι τοιαῦτα τις, ὡς εἶναι, ἰδίᾳ καὶ δυνάμει, εἴη χρυσάμην, ὁσίομαι δίδονίμην μάλιστα πρὶς τῷ ἐν ἔργῳ γυναιλογίᾳ, καὶ μίαν γε τούτων ἐκείνων λέγοντες πειθίως εἶναι. μωδὸς δ' αὖθις φίλῳ ἀρεμλίῳ, ἀφαιεῖται.* Maximè autem omnium fama eloquentiæ celebris erat inter sapientissimos illorum temporum. Illius autem sapientiæ talis erat uis & ratio, quæli Hesiodus ad maximam nominis sui famam est usus in sententijs de Operibus: & quidem ex illis uolunt hanc fuisse unam etiam ipsius Pitthei, Merces definita uiro amico sufficiat.

καὶ τὴν κοινωνίαν.] Altera est pars huius præcepti, quia uult ut etiam cum fratre cautè agatur, & fide ac testificatione quadā interposita,
 non

non quidem directa, seria & aperta : sed obliqua, ioculari & tecta : ita ut quasi per iocum obiter adhibeatur aliquis, qui in casu necessitatis possit esse testis conventionis.

γέλως.] ridens & iocans. Ita modum & colorem ciuilem indicat, quo hæc fieri possit sine offensione fratris, & aliqua diffidentia suæ indicatione : si hoc non serio & sollicitè agat, sed quasi ridens & per iocum atque obiter. Talem agendi colorem etiam in serijs negocijs probat & Horatius libro 1. Sermorum, Satyra 1.

*Præterea, ne sic, ut qui iocularia, ridens
Percurram : quanquam ridentem dicere uerum
Quid uetat ? ut pueris olim dant crustula blandi
Doctores, elementa uelint ut discere prima.
Sed tamen amoto queramus seria ludo.*

πίσις.] Est ratio huius præcepti de cautione & fide moderanda, petita ἀπὸ τῆς γυναικός, ab eo quod est in usu uitæ & experiëntia. Nam, inquit, inuenire est exempla, cum & credulitas, id est, facilitas fidei, & incredulitas atq; diffidentia, perniciosè obfuerint hominibus. Ideo cautione & diligenti consideratione est opus, ut cognoscatur, quibus, quatenus & quomodo sit uel non sit fides habenda. Talia præcepta de uitanda credulitate multa extant apud Theognidem, ex quibus est & hoc :

*πρῶτον μὲν φίλοις ἐλπεύειν ἀνακρίναι πάντας,
πῶρόν τε πολλῶν πρὸς ἑχέσιν ὄντων.*

Negocium & institutum tuum, neque amicis
omnibus

omnibus planè & totū reuela & explica: nam
ex multis pauci integrum & fide dignum ha-
bent animum. Quò facit & hoc Epicharmi à
Dione sophista prolixè tractatum, *τὰς καὶ μὴ
μὴν ἀπὸ τῶν*. Quod Cicero alicubi ita reddidit:
Nerui atq; artus sapientie sunt non temerè credere.

μὴν γὰρ.] Est tertia pars huius præcepti,
de fide non facilè & inconsideratè atq; sine cir-
cumspectiōe habenda. Et hic monet, ne patia-
tur se decipi & seduci à blanditijs & insidijs
muliebribus: & præcipuè ne credat meretrici,
& tali mulieri quæ primū sit *πονηρία*, quæ
nates aut brachia exornet, hoc est, quæ im-
modicè elegantij cultus & uestitus sit dedita: de-
inde, quæ sit nimis blanda, & illice sermone di-
serta: tertio, quæ sit callida & fallax, quæ non
benvolo animo conuersetur, sed ut omnes
domus partes perscrutetur, & inde quicquid
boni insit, ad se pertrahat.

ἐν γὰρ.] Hoc præceptū declarat ab ab-
surdo & incommodo, contrarij similitudine
declarato. Quia qui fidem habet mulieri, ille
fidem habet furibus & deceptoribus. Nec for-
tasse temerè unam mulierem pluralitati com-
parat deceptorum & furum: sed quia una tan-
tum incommodare possit, quātum illi multi.
φιλήτω autem deducunt à uerbo *φιλέω*, quod si-
gnificat *ἀπατάω*. Alij melius uolunt dictum
φιλήτω quasi *ὑφαλέτω*, subtractorē & subrepto-
rem, ut sint duæ uocales & subtractæ.

μνηστῆρ.] Subinde propius accedit ad illa
 praecepta, quae est deinde lib. 2. traditurus de
 acquisitione rerum & opum : tum uerò de re-
 sta & felici administratione et conseruatione
 totius familiae. Quò etiam hoc praeceptum
 est referendum, quo ab ipso traditur, ita ut o-
 stendat, quo ad conseruationem familiarum
 & opum, multum situm esse in hoc, ut pater fa-
 milias unum tantum filium habeat, quem a-
 lat, & qui succedat in bonis & familiae conser-
 uatione : aut certè ut ex plurib. uni duntaxat
 in primis charo, parta demandet, & uendicet
 successionem in bonis & familia. Quod & Pla-
 to probat lib. 5. Legū, & isto modo docet pos-
 se effici, ut non solum familiae permaneant in-
 tegræ & saluæ, sed & status ciuitatis quàm ma-
 ximè certus & definitus : *ὅτι εὖρ αὖ τὸ τοιοῦτον βί-
 ούς γίγνεται πορὶ πάσαν τιὴν πόλιν, ὁ λαχὼν τὸν ἐλθ-
 οντα, καταλαμβάνει αὖ ταύτας αἰεὶ οἰκίσσας, ἵνα μόνον ἐλθ-
 ονέμορ τῶν ἑαυτὶ πατέρων, ὃν αὖ αὐτῶ μέγιστα εἰς φίλον,
 διάδοχον ἢ ὁραπιδότην διᾶν ἢ γένεε ἢ πέλει, ἢ τι βί-
 οον, ἢ ἵενε αὖ ὅλα τίλη αἰετὸν τότε χρόνον ἔχη :* Hoc
 isto modo firmè fieri possit in quacūq; ciuitate.
 Nactus sortem & patrimoniū, relinquat sem-
 per administrationis domesticæ unū tantum
 heredem ex suis liberis, qui ipsi maximè pro-
 betur, qui sit successor nominis, generis & ci-
 uitaris : & pariter & uiuorum, & eorum quos
 iam finis uitæ occuparit. Ita ergo uidetur &
 Hesiodus præcipere, nisi fortè quis malit si-
 mul

mul ad hunc etiā sensum interpretari hoc præceptum de uno filio : quia cum solum sit facilitum & minimi sumptus alere ad opū cumulationem, cum plures requirant maiorē sumptū, & inde opes minus accrescāt. In hoc sensu, *ὁ πατήρ* cum subintellectione, *ὁ πῶς* uel *ἴνα*, erit referendum ad filium, quem alas uel qui alatur: in priore, ad domum siue familiam, qui unus filius conseruando domum & familiam alar & sustentet eam: ne aut, cum ipse sit superstes, pereat: aut, si plures adessent, dissipetur & imminuatur in opibus per ipsos.

γὰρ ἄλλος.] Concedit etiam alteri filio locum in familia, sed patre iam per senectutem mortis appropinquante. Et loquitur in modo optatiuo, quia uult innuere, hæc esse magis uotis & precibus diuinis impetranda, quàm ullo consilio aut conatu humano, ut unus tantum primò filius absit, & deinde accedat alter, & quidē ipso patre per senium tendēre ad obitū.

ἵνα.] Concedit & probat multitudinē etiam liberorū, & quidē tres ob causas. Primò, quia Deus facilitē possit pro sua benignitate etiā plurib. liberis educandis & sustentandis præbere opulentiā *ἀσπλυν*, immensam, affluentem & inenarrabilē. Deinde, quia pro plurib. liberis habetur maior cura & sollicitudo à parentib. qui terrio etiā propter illos plures acquirunt & accumulāt magis bona. Vel, ut nonnulli intellīgunt, & Erasmus in prouerbio, Multę manus in a reddunt

180 IN HESIODVM

reddant onus leuius : quia plurium liberorum est maior & amplior cura & industria, hoc est, quia plus efficiunt sua maiore solitudine & industria : tum etiam, quia magis aggregant & coaceruant res. Sed non incommodè potest simul uterque sensus assumi, ut ex liberorum multitudine parentum cura & industria ad acquirendum magis & excitetur intendaturq̃, & adiuuetur promoueaturq̃ : tum uerò ipsi propagati in familias plures, acquirant & congregent plura bona. Gradus autem liberorum plures facit, ideo fortasse, ut ostendat, quibus de causis acquiescere conueniat, & in unitate & in dualitate & in pluralitate eorum : tum uerò, ut non prætereant aliorum opiniones & sententias hac de re, quæ haud dubiè erant tum ita diuersæ, quas singulas ipse uult suo modo & sensu approbari posse.

ἐν δὲ αὐτῷ.] Est transitio & *παρὰ τὸν* ad doctrinam sequentis libri, quæ erit de laboribus acquisitionis, & domesticæ administrationis. Sed, inquit, si tu cupis in animo tuo, id est, si omnino & uerè ac seriò atque ex animo cupis ditescere.

ὣς ἔειπεν.] ita agas & labores iustè, prudenter & sollicitè, sicut hætenus tibi tradidi : & præterea, sicut deinceps tibi sum præcepturus, unum laborem super alium exerceas, & sedulò urgeas. Vel *ὣς ἔειπεν* poterit referri tantum ad se-

S C H O L I A.

186

ad sequentia, in quibus ipsi promittat peculiarem de acquisitione diuitiarum rationem, per laborum suorum assiduitatem, ut sit hæc diserta propositio reliquæ tractationis, quæ erit de cura & administratione rei domesticæ & præcipuè de acquisitione per agriculturam & negociationem mari. Ad hanc autem rem ostendit duo præcipuè requiri primùm, rationem certam laborū, & eius cognitionem: deinde, illorum laborum diligentem, assiduam & opportunam executionem. Ad quæ duo deinceps tradenda, uult fratrem suū, & quemlibet alium, intentum ad rerum suarum locupletationem, præparari & excitari, ut ad ea, in quibus præcipuè tota rectè & feliciter acquirendi ratio sit sita. Hactenus ergo Poeta de principali propositione, quæ fuit de officio hominis, & recta ac felici uitæ ratione, tradidit illa cōmunia præcepta, quæ sunt potissimum honestatis & laborum siue actionum animi. Deinceps est traditurus illa quæ sunt potissimum utilis & necessariæ curæ & administrationis rei familiaris, & quæ ad labores corporis præcipuè at-
tinent.

m 3 H M E P A T.

H M E P A I.

Ληϊάδων ἀτλαγενίων ἐπε-
 τελομένων
 ἀρχεὶ δ' ἀμικτ', ἀρότιο ἢ διυφ-
 ομένων
 αἰδῆται νύκτας τε καὶ ἡμέ-
 ρα πεσάρωντα

ἐκκρύφεται, αὐτὶς δὲ πόρῃ πλοῖμίν τ' ὄναι τῷ
 φαινοντ', τὰ πρῶτα χαραιομένοιο σιδήρεα.
 ὅστις τοι πεσίων πέλετ' νόμος, οἳ τε θαλάσ-
 σις

ἐγγύθι ναετάρσ' οἷτ' ἄγχεα βροσύνονται
 πόντε ὑμναίνοντος, ἀπὶ πρῶθι πύονα χῶς οὐ
 ναίεσι. —

D I E S. L I B. I I.

PLeiadibus Atlagenitis orientibus
 Incipe messem, arationem aut occidentibus:
 Quæ quidem noctes et dies quadraginta
 Latent, et rursus circumeunte anno
 Apparent, cum primum acuitur ferrum.
 Hæc est lex camporum pro hominibus, et qui
 prope mare
 Habitant, et qui ualles uliginosas
 Procul à mari incolunt, in loco fertili.

S C H O L I A.

131

E X O R I O N.

Iste liber omnino cohæret cum præcedenti. continet labores & curam atq; administrationē rei familiaris, pro ratione & fine utq; meliores. Inscribitur *ἐπιτάμιαι*: quia quæ hic traduntur *ἐργα*, præcipuè reguntur temporib. suis. Illa in priori libro tradita opera, sunt quotidiana, perpetua, & tēporis omnis. Iniusticia, odium, inuidia, cōtentiones, ocium & similia semper sunt vitanda: semper est iustè, amicè, tràquillè, moderatè, cautè & cōsideratè agendū: nō semper, neq; tempore quocunq; arandū, seminandū, metendum, vindemiandum & nauigandum: sed hæc & id genus alia suo quæq; tempore rectè & utiliter fieri uolunt. Hæc tempora laborū opportuna, & eorū recta executio in hoc libro præscribuntur. Hic primū *ἀργαρια* per ortū & occasum Pleiadum ostēditur tempus messis & arationis, pro locis & maritimis, & à mari semotis: humidis tamē, & pinguibus. Messem uult inchoandam in Iunio, sub ortu Pleiadum, quæ tum ortu Heliaco oriuntur: quia mane apparere incipiunt, sole à tauro, in quo sunt fixæ, longius digresso. Nec temerè uidetur messem præmittere arationi, & reliquis laborib. sed ut hoc fructu & quasi præmio laborū excitet fratrem ad industriam. Arationem uult inchoari in Octobri aut Nouembri, cum Pleiades occasu Cosmico occidunt.

α. δ.] Nō cōspiciūtur sole existēte in tauro,

m 4 & prope

184 IN HESIODVM

& prope cancerum: quod tempus est à Maio usque ad Iunium.

περιπλεμύν.] circum & in orbem eunte. Hoc epitheton ferè & aptè attribuitur anno, qui circumit & circumuoluitur, & in orbem uersatur. Alij deducunt uocem à *πίλαμαι*, fio & existo. Alij à *πάλω*, τὸ σφίγω, quia cælum *περιπλεμύνει*, & γινώσκει περὶ πάλω σφίγεται, circum polos uoluitur, Vnde *περιπλῶμαι*, & *περιπλήμην*, per syncopen, τὰ πρῶτα.] Signum manifestius subiungit, quod ipsum fratrem nullo modo latere possit, οὐτίς τοι.] Hoc tempus arationis & mensis commendat, ut idoneū colentibus loca & maritima, & procul à mari remota: humida tamen, opaca & pinguis.

ἄγκια.] Vocat ualles & decliuitates in montibus editioribus, quæ ferè solent esse feraciores, βλωγνῆτα.] abundantes uallibus & concauitatibus. nam βλωγνῆτα ferè usurpatur pro ualle & loco decliuore, qui sit humidior & opacior. Intelligit autem per istas duas uoces, ualles & decliuitates humidiores, fertilioresque, & intra & supra montes.

— γυμνὸν ἀείρειν, γυμνὸν δὲ βοῶντων,
 γυμνὸν δὲ ἀμᾶδι, εἰ χ' ὄρεα πάντ' ἐθέλησθαι
 ὄργα κομίζεσθαι δειμήτορος, ὥς τοι ἔκαστα
 ὦρ' ἀέξῃς, μή πως τὰ μεταξὺ χατίζωρ,
 πῆλ' ὅσας ἄλλοτρίους οἴκας, καὶ μηδὲν ἀνύσῃς
 ὥς

S C H O L I A,

185

ὥς καὶ νῦν ἐπ' ἐμὲ ἦλθες, ἐγὼ δ' ἐτοίμ' ἐκ ὧν
 δώσω,

ὅδ' ἐπιμετρήσω· ὅρ' ἄρ' ἴδ' ὅ νήπιε πόρ' ὀν,
 ὅρ' ἄρ' αὐτ' ἀνθρώποισι θεοὶ διετεκμήσαντο,
 μη ποτε σιῶ παίδεσσιν γυναικί τε θυμὸν ἄ-
 χόων,

Ζητῶνς βίοντι ἢ γέγονας· οἱ δ' ἀμελῶσι.
 οἷς μὲν γὰρ καὶ τοῖς τάχα τούτ' ἔειπ' ἢ δ' ἔτι
 λυπῆς,

χεῖμα ἢ ὅτ' ἔρ' ἔχεις, σὺ δ' ἐτώσια πολλὰ ἄρ'
 ἄχρεός δ' ἔσται ἐπέων νόμος. — (ῥόσ' ἔσ'.

Nudus quidem semines, & ares nudus,
 Nudus etiam metas, si uelis tempestiuos omnes
 Fructus Cereris importare, ut tibi singula
 Tempestiua crescant: ne quando interim egens
 Implores domus alienas, & nihil efficias.

Quemadmodum & nunc ad me uenisti: ego au-
 tem tibi non amplius dabo, (ce

Neq; mensurabo: sed tu Persa incōsiderate, exer
 Labores eos, quos Diī hominib. præscripserunt:
 Ne quando animo tristi, cum uxore & liberis

Queras uictū apud uicinos, & illi te negligent.
 Nam bis & ter forsā assequēris: sed si ultra mo-
 lestus fueris,

m s Rem

Rem tuā nō expedies, sed multa frustra loquēris,
Et octosa erit uerborum tuorum strues.

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Est alterum præceptū, de tempestiua & sollicita exequutione laborum, seminationis, arationis & mēsis, pro uitanda egestate, & eius molestijs atq; difficultatibus.

γυμνὸν παύειν.] Vult, ut hos labores perficiat non solum maturē, & ante hyemem, atq; dieb. serenis & idoneis: sed & sollicitē, festinanter, & cū tanta uirium intentione, quæ ipsi eliciat sudorem. Et subiungit hanc causam: Si quidem uelit *λεπίσθαι*, expedire & procurare ritē & tempore suo quæ requirantur ad colendam Cererē: uel, si uelit importare omnes fructus Cereris tempestiuos, uel in tempore. Quod ideo præcipit, quia intelligit occasiones laborum esse præcípites, & ideo diligenter obseruandas captādasq; esse: atq; oblatas, sine mora apprehēdendas, & sedulò urgendas. Et hoc ideo, ut singula suo tempore maturē & scēliciter crescant, & cumulatim proueniant. Idēq; hanc ob causam, ne si negligenter culta, etiam tardius & infœlicius proueniant, ipse interim egestate pressus cogatur turpiter, & cum rubore accedere ad alios, & more mendici ipsorum implorare opem: & tamen frustra, quia nihil apud illos efficiat sua emēdicatione. Omni-
no *ἐδινῶς*, id ēst seniliter, sollicitē & paternē
ipsum

ipsum monet, & ei non solum subiicit ob oculos, fructus & euentus felices diligentiae: sed & incommoda, atq; miseros & tristes euentus negligentiae.

ὡς ἔχει οὖν.] Et quidē ex uita antea acta, & ipsius calamitosa experientia declarat istam difficultatem. Sicut, inquit, etiā nunc, hoc est, nō ita pridem ad me uenisti: & ego tibi tum quidem dedi, sed deinceps nihil dabo. sed neq; etiam *μετρίως*, ad mensurabo, id est cum mensura & certa conditione tibi dabo. Sed tu inconsiderate & stulte Persa, ipse labora, sicut ex ordinatione diuina rectum est: & cura opera illa laborum, quæ Deus præscripsit: hoc est, quæ sunt pia, recta & frugifera.

μὴ ὥςτις οὖν.] Rursus ei pro sua fraterna sollicitudine ob oculos ponit tristes effectus ignauiae & negligētiæ: Ne quando, inquit, ob deficientem uictū, tu cum uxore & liberis doleas apud animū tuum, & uictū apud uicinos quæras, illi aut tibi opem suā recusent. Nā non est quod multum spei & fiducię colloques in uicinos tuos. posses ab illis forsā bis aut ter, hoc est, semel aut iterū aliquid consequi: sed si crebrius petieris, & ipsa molestus fueris petitione tua, *χρεὴμα* ᾤ, id est tuā rem & tuū negocium non expedies, etiam si admodum multa & accurate in tua petitione dixeris ad ipsos. Tu quidem diu instabis, & multa dices, sed frustra, quia ipsi nihil mouebuntur tuis uerbis:

&

& νόμος, lex & ratio & compositio uerborum, id est oratio & series uerborum, quamlibet iusta, recta, diserta, & ad persuadendum appositata, ἀργαῖς ἴσαι.] erit inutilis, ociosa & inanis, quæ apud ipsos nihil impetrabit. Ita perquam sollicitè & prudenter cum suo fratre agit, nihil non conatur & facit pro ipso emendando, & in uiam meliorem perducendo, omnes cohortandi modos, omnes dehortandi usurpat: occurrunt unde quæque eius ignauitæ & negligentiæ, omnibus imaginationibus & cogitationibus, quas iuueniles, irritas & stultas esse atque cassas dicit,

— ἀλλὰ σ' αὖωγα

φράζεσθαι χρεῶν τε λύσιν, λιμὲν τ' ἀλεωρῶν
οἶκον ἢ πρώτιστα, γυμναῖκά τε, βοῦν τ' ἀγρο-
τήρα·

ἐκπιτῶν ὕγαμετῶν, ἥ τις εἰ βροτῶν ἵποιτο.
χρημάτα δ' ἐν οἴκῳ πάντ' ἀγρῶνα ποιήσασθαι·
(τᾶ,
μὴ σὺ μὲν αἰτῆς ἄλλον, ὅδ' ἀφ' ἡμῶν, σὺ δ' ἐπι-
πῆ δ' ὥρη πῶς αἰεὶ μέγιστα, μινύθει δ' ἐπὶ τοῖς ὄργων.
μή σ' ἀναβάλλεσθαι εἰς τ' αὖριον, εἰς τ' ὕλην·
ὅτ' ἐπὶ τῷ οὐδ' ὅτ' ἀνὴρ πῶς πλησὶ καλῶν,
ὅτ' ἀναβαλλόμενος μελέτη δ' ἐπὶ τοῖς ὄργων ὁ-
φείλει. ἔτι

καὶ δ' ἀμβολιοργὸς ἀνὴρ ἄταισι παλαιῶν.

Quin

S C H O L I A.

189.

—Quin etiam te iubeo

Considerare & debitorum solutionem, & famis
propulsionem: (tem:

Domū quidem primum, & uxore, & bouē & an-
Ancillam non nuptā, quæ etiam sequatur boues.
Præterea res omnes in domo efficias bene com-
positas, (ris,

Ne tu quidē petas aliū, ille aut neget, & tu priue-
Tempus aut prætereat, tibi uero opus minuatur.
Non differas in crastinum, & perendie:

Nam ignarus non implet domum, (pus:
Neq; procrastinator, sed sollicitudo promouet o-
Vir autem procrastinator semper luctatur cum
difficultatibus.

E X O R A T I O N:

Hic subiungit quædam domesticæ admini-
strationis præcepta. Primum est, de uitando
ære alieno, & alijs quæ ad inopiam & famem
pertinent. Alterum, de instituēda familia. Ter-
tium, de procuratione omnium aliarū rerum
domesticarum. Quartum, de negocijs matu-
randis sine omni procrastinatione.

ἀλλὰ.] quin etiam, uel præterea. nam hæc
uox non semper à Poetis usurpatur in signifi-
catione aduersatiua: sed interdum ita usurpa-
tur, ut Latine sit reddēda per uocem aliquam
uel illationis, uel ordinis.

ἐξ ἑκείνου.]

φράσσειν.] considerare, meditari, cogitare & curare solutionem aris alieni. *ἀλλὰ τ' ἀλιωρῶν,* & omnino ea quibus fames & inopia propulsari possint.

εἶκος.] Sed ante omnia est instituenda familia, & ad illam primò paranda domus, & certus locus acquirendus, in quo sit habitandum. Deinde ducenda uxor, & parandus bos idoneus ad arandum: tum uerò ancilla idonea & utilis, quæ non habeat uirum, & quæ boues etiam arantes sequi & impellere possit. Hoc alterum præceptum est admodum graue, & latè patens. ideo meminit eius Aristoteles in primo & *οἰκονομικῶν* & *πολιτικῶν*. Per *εἶκος*, potest intelligi non solum domus, sed et locus in societate ciuili, & functio, siue genus uitæ, quod sit obeundum. Quæ ad uxorem ducendam attinent, postea tradentur. Per bouem arantē potest intelligi etiā seruus, quia, ut Aristoteles *α. πολιτικῶν* dicit, *ὁ βῆς αὐτ' δικάτε τοῖς πτωχοῖς ἵσθι*, bos loco serui est pauperibus. Potest etiam per bouē intelligi quælibet ars utilis, & inserviens rerum acquisitioni: per quam quis possit & nancisci & tueri locum suū inter homines, & suæ familiæ acquirere unde alatur.

ὑπερτίω.] uocat famulam, ut acquisitam iure suo, & legitimis suis modis: uel quia (ut philosophus docet *β. οἰκονομικῶν*, & *πολιτικῶν*) serui sunt genere *ὑπόθικαι*, & inter *ὑπόματα* numerantur: quia sunt *ἔργασις ἐμψύχου*, instrumentum

animatum

animatum, & *ἐννοεῖται*, quo alia & inanimata
& animata administrantur.

χρήματα.] Præcipit omnium aliarum rerum,
quæ sunt usus domestici, conuenientem com-
parationem, ita ut illæ insint in domo omnes
benè, cumulatè & aptè congestæ & dispositæ,
ne usquam quid desit. Et hoc ideo, ne cogatur
quid petere ab alio, & ille deneget, ipse aut de-
stituatur eo ad magnum suū incommodum:
quia interim præterlabatur tempus opportu-
num, & labores intermittantur, aut certè mi-
nus ritè & utiliter expediantur.

μέτ' ἀνὰ βολάν.] Est præceptum de seduli-
tate, sollicitudine et industria, contra cessatio-
nem, procrastinationem & socordiam. Matu-
rè sunt paranda omnia ad usum domesticum
necessaria: et statim quæq; negocia suo tempo-
re aggredienda. nec ullum momentum occa-
sionis procrastinatione prætermittendum: ni-
hilq; prorsus differendum in crastinū, et diem
perendinum: quia procrastinatio est quædam
ignauia et socordia: et quo ignauus destitui-
tur bono, eo et procrastinator, quia neuter re-
plet et abundantem efficit domum suam: sed
sollicita et sedula industria est, quæ promoue-
at labores et opera ad rerū abundantiam. Præ-
terea procrastinator hoc peculiare sentit malū
et incōmodū, quia semper torquetur difficul-
tatib; et alijs incōmodis, cū quibus quasi collu-
ctatur: quia sollicitè cogitat de laborib; et illos
pro-

proponit sibi certos : sed non aggreditur tempore suo, quia quodq; tempus minus idoneū arbitratur, & in aliud cōmodius differendum censet. Id autem ferè usq; adeò non consequitur, ut subinde amissis melioribus, in difficiliora incidat. Ex quo fit, ut ob hanc sollicitam & cassam expectationem commodioris temporis torqueatur, lucteturq; perpetuò cū malis, & quia sentiat res suas subinde deterius habere ob labores non expeditos. Quib. malis caret ignauus, qui securus in utramq; dormiens aurem, nihil neq; de præsentibus neq; de futuris negocijs & difficultatibus cogitat, nec ullas sentit nisi magnas : aut potius prius perit in suo torpore, quam aliquas per suam *in diuina* persentiscat. Vnde sanè, ut non maius, at certè molestius uitium habendum uideatur procrastinatio, quæ hominem cum suis peculiaribus solitudinibus & molestijs inducit in easdem difficultates molestiasq; uitæ, quibus ignaui obrui solent. Viranda ergo in omni genere munerum & uitæ procrastinatio: & non solum oblata occasio arripienda, sed & absens sua diligenti præparatione allicienda & captanda. Quò respiciens Ouidius etiam, uerè dicit:

Qui non est hodie, cras minus aptus erit.

Et Cato grauitè monet.

Rem, tibi quam noris aptam, dimittere noli:

Fronte capillata, post hæc Occasio calua.

[longue.]

SCHOLIA.

195

ἰουφιν.] ἢ τὸν μετὰ τὸν αὐτὸν, in diem perenninum, qui est tertius ab hoc præsenti.

καυα.] significat domum, & quodlibet ædificium, ἢ ἐκάλων, id est ξύλων κατισκελεσμένων, ex lignis extructum.

ἄτη.] Dicta est παρὰ τὸ τῷ quod significat capio, & particula priuatiua α, quam nemo capiat. Vel à uerbo ἄω, τὸ βλέπειν: à cuius futuro ἄσσω facta hæc vox ἄσση, & α uerso in τ ἄτη, significat dampnum, noxam, & calamitatem: Homero etiam deam horum malorum.

ἦμεθ' δ' ἡ λήγει μῆνος ὀφέος ἡελίοιο (τοῦ
καύματος ἰδ' αλίμω, μετοπωρινὸν ὁμβρῆσαν
ζηνὸς ὀριωγνέος, μετὰ δὲ τρέπεται βρότεος
χρῶς.

πολλὸν ἐλαφρότερος δ' ἢ τ' τότε σείεος ἄσῃ
βαιὸν ὑπὲρ κεφαλῆς λευκροφίων ἀνθρώπων
ἔρχετ' ἡμάλιος, πλεῖον δ' ἐτε νυκτὸς ἐπαυροῖ
ἦμος ἄσθινετο τάτῃ πᾶσι τῇ μνηστῆρα σιδ' ἡρώ
ῦλα. φύλλα δ' ὀραζέχει, πῶς οἱό τε λήγει
τῆμος αἶψ' ὑλοῦμαι, μεμνημένος ὤριον ὄργον.
ὄλμον ἢ τριπόδιον τάνειν, ὑπερὸν δὲ τρι-
πηχυν, (νῦν δ' ἔτιω.

ἄξονα θ' ἐπ' ἡ πόδιον, μάλα γὰρ νῦν τοι αἶψα
εἰ δ' ἐκ γ' ὀκταπόδιον, ἀπὸ σφύρας κετάρ-
μοιο.

π

τριπύλο

τριασίθαμον δ' ἄψιν τέμνει δεικὰ ὥρῃ ἄ-
μάξῃ.

πολλ' ὕδ' ἑκαμπύλα ἑἴλα, φέρει δὲ γύλω
ὅτ' αὖ εὖρε

εἰς οἶκον, ἑατ' ὅρος διζήμενος, ἢ ἑατ' ἀγρῶν,
πρίνινον· ὅς τ' ἔβασιν ἀγρῶν ὀχυρώτατος ὄσιν.
εὐτ' αὖ ἀθηναίης δ' ἡμῶς ἐν ἑλύματι πήξας
γόμεφοισιν πελάσας πελαγὴν ἰσοβοῆι,
διδάσκει θέσσει ἀγροῖα πονησάμενος κατὰ οἶ-
κον,

οὐτόγνον καὶ πεκτῶν, ἐπεὶ πολὺ λῶϊον ἔτω
ἢ χ' ἑτόρον γ' ἄξαις, ἑτόρον γ' ὕδ' ἐβασί βαλοῖο.
δ' ἀφνης δ' ἢ πηλίκης ἀκνώτατοι ἰσοβοῆς,
φυὸς ἑλύμα, πρίνιν γύλω. —

Quando ergo desinit vis solis acuti
Ab aestu sudorifico, autumnaliter pluyente
Ioue potente, & corpus humanum mutatur
Longè leuius: quia tum Siria stella
Paulum supra caput hominum fato obnoxiorum
Interdiu incedit, nocte autem plus utitur:
Tum incorruptissima existit ferro secta
Sylva. nā folia fundit humi, & desinit à frōdibus:
Tum sanè scias tempestiuam esse industriam ad
secanda ligna.

Mortae

S C H O L I A.

199

Mortarium quidem duorū pedum feces, pistillum
uerò trium cubitorum,

Axem septem pedū : nam ita est perquam aptius.
Sed si etiam octo pedum nactus fueris, malleū et
tiam inde abscindas.

Rotæ lignum incuruum scindas trium palmorum
ad currum, in quo diameter rotarum est de-
cem palmorum.

Præterea multa curua ligna importes, & dentale
le si inueneris

In domum importes, quærendo & in monte &
supra terram,

Iligneū: hoc enim est bobus ad arādū firmissimū.
Quando famulus Cereris affixum ligno temo-
nis & dentale

Clavis applicitum adaptarit ligno medio boum :

Duo elaborata aratra habeas in domo,

Solidum et cōpactū, quia hoc est longē cōsultius;

Quia uno fracto, alterum bobus applicabis.

Ex lauro aut ulmo fiunt diuturniss. temones,

Ex quercu buris, ex ilice dentale.

E X O Λ I Ο Ν.

Quia dixit *χρύματα δ' ἐν οἴκῳ πάλαι ἀφ' ἡμῶν παλαιοῦ*
καὶ νῦν, quibus uerbis præcepit præparationem
omnium instrumentorū & rerum, quæ sint de

α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ τ υ φ χ ψ ω

usu uitæ: & postea moram & procrastinationem omnem prohibuit. Hic iam per partes & distributionem cōmemorat præcipua quædam ex instrumentis & rebus rusticis. Et primum quidem quo ad instrumenta lignea; quando, quæ, ex quibus lignis, & ad quem modum sint seruanda, atq; etiã coaptanda docet. Tempus autumnale præfinit secandis lignis, quod describit à suis conspicuis & notis circumstantiis. quia tum solis vis est remissior, nec ita radij intenti & directi: & æstus non ita sentitur, qui sudorem prouocet: & sunt crebræ pluuiæ, atq; cœli constitutio inæqualis, unde corpora humana alterantur, & fiunt alacriora: & præcipue ex eo, quia Siria stella magis noctu remota à corporib; humanis, quàm interdiu, cursum suum peragat.

ἰδαίμω.] sudorifici, & per resolutionem sudorem prouocantis; uel *ὀνείδι* sereni & lucidi, uel *καυσίνῳ* inflammantis & adurentis. Nā hæc uox *ἰδαίμω* usurpatur in his omnib; significationibus, quæ etiam æstui solari conueniunt.

μυτοπύρινον.] autumnaliter & inæqualiter. *ἰσπύρις* significat τὸ θερμὸν æstatem. unde *μυτοπύρινον*, ὁ μὲν τὸ πῦρ ἐκ τῆς ἰσπύρις, tempus quod sequitur æstatem. ex quo *μυτοπύρινον*, neutrum pro aduerbio, quo declaratur illa inæqualitas aeris & constitutionis cœli, quæ in autumno est.

πολλὸν ἱλαφότερον.] Quo tempore corpus humanum longè fit alacrius, excitatius, leuius, expe-

expeditius, & uiuidius, quàm antè erat in gsta-
te, sub illo uehemèti æstu à quo resoluebatur,
sicut postea ostendetur.

οὐρίθ' ἀνέμ.] Vel stella canicula, quæ sole ac-
cedente ad scorpionem, mane ortu Heliaco,
ante solis ortum conspicitur aliquandiu: cu-
ius est peculiaris uis debilitandi uires huma-
nas. de quo postea habebimus. Vel sol, qui &
ipse, & in nostro hemisphærio minus diu mo-
ratur quàm antea, & uocatur subinde à Poetis
οὐρίθ', eò quia *οὐρίθ'*, quia inflammat, hoc est
ἐνθαλπνὴν exæccat & indurat.

ἐμθ'.] quando lignum sectum minimè sit
obnoxium corrosioni & corruptioni, tum est
secandum: quale tunc est, in autumno, cum ip-
sum deijcit folia, & desinit ramos extendere &
dilatare. Quo quasi signo ostendit sylua arbo-
rum, se factam sicciolem, & idoneam ad pro-
sterendum.

πῆρδις.] dicitur ramus, quasi *διαπνευστήρ*
ἢ τὸ πῆρδις. tunc autem non amplius exten-
ditur, utpote iam ad suam maturitatem & so-
liditatem perductus.

τῆμθ'.] Tūc ergo uide, ut seces ligna, *μνησ-
κέθ'*, sciens, & persuasum habens, memori a-
nimo, illud esse tempus huic labori tempesti-
uum: uel *μνησκέως ὑποσκέψας*, consideratius & at-
tentius seces tum, *ὡς οὐκ ἔστιν*, scilicet *κατὰ*, illo tē-
pore idoneo ad hoc opus.

ἐλμυρ.] Commemorat ordine nominatim.

198 IN HESIODVM

præcipua instrumēta rustica, ad quæ tunc sunt
secanda ligna, & ex quo genere arborum, &
qua longitudine. Mortarium, in quo prisci
miliū & alia legumina conterebant, uult esse
trium pedum. *ὑπόσπον*, pistillum, quo in mor-
tario contundebant legumina, uult esse trium
cubitorum. *Ἀξίον*.] axem transeuntem per
rotas, qui sit pedum septem, dicit esse aptissi-
mum: sed posse etiam longius lignum ad ip-
sum secari, concedit, à quo malleus abscinda-
tur, quem uocat *σφυρὰν*, à similitudine rali.

ἄψιν.] Lignum circumiens & constituens
rotam, uult esse trium palmorum, qui singu-
li constant digitis duodecim: pro curru, in
quo diameter rotarum sit decem palmorum,
qui singuli palmi constant digitis quatuor ma-
nus expansæ. De quo minori palmo ad dif-
ferentiam maioris, qui uocatur Græcè *παῖδαο*
μὲν, & est digitorum duodecim, Vitruuius lib.
2. ita scribit: *Ἀῦψιν* Græcis appellatur palmus,
quod munerum datio Græcè *Ἀῦψιν* appellatur,
id autem spargitur per manus palmum.

ῥοτὰν.] Et huiusmodi ligna curua, ad rotas
idonea, multa congeras, ut in promptu ha-
beas ad rotas attritas & fractas reficiendas, &
alios usus. Præterea *ὄλεον* dentale, cui ligno
inseritur uomer, passim diligenter inquiras
& in montibus & in campis: & illud ilignum,
quod est ualidiss. & firmissimum bobus ad
arandum, domum portes, quod bene appli-
catum

S C H O L I A.

199

catum & clavis affixum ad burim, & ipsi remon in medio boum accommodatum à diligente & perito agricola, diu durat.

Διττ.] Aratra uult duo elaborari, & domi in promptu retineri: unum *αὐτόγυμν*, quod sit solidum, & habeat dentale adnatum, & nō affixum: uel quod non sit planē elaboratum & confectum, sed usque ad dentale; uomerem autem & reliqua, quæ facile usu requirēte adijci possint, nondum habeat: ut sit *αὐτόγυμν*, quod iam ipsum habeat dentale, & non sit necesse ei id adijci, ut ita faciliē ad usum instrui possit, si fortē frangatur illud alterum, quod sit *πυκτὸν*, compactum, & ex omni parte perfectum & absolutum.

Ἰσοθεωὺς.] est remo & illud lignum in medio boum, circum quod stant boues. Ad hoc commendat laurum & ulmum, quæ ligna sunt ἀκωτατα, minime putrefactioni & arrosioni uermium obnoxia. Ad ἰλυμα, quod est lignum ad quod remo & dentale affiguntur, commendat quercum: ad dentale, ilicem.

— Βόε δ' ἔγνατε τήρω

ἀρσενε λακτῆος, τ' ἢ δίνος ἔκ ἀλαπαδ' νόμ,
ἥβης μέτρον ἔχοντε, τὼ δ' ὄραζεος ἀρίσω,
ἐκ αὖ τογ' ὀρίσαντες γὰρ αὐλακε καμμελῶ
ροτραί

ἄξιαν, τὴ δ' ὄραγον ἐτώσιον αὐθι λίποιον.

π

4

τοῖς

200

IN HESIODVM

τοῖς δ' ἅμα τε σάρακοντα τέως αἰζὴς ἔποιτο,
 αἶψ' τοῦ δ' ἐπὶ πνέσας τε βῆ ἄτρυφον ἐκ τ' ἀβλωμον,
 ὅς κ' ὄργον μελετῆν ἰβέαν αὖλα κ' ἐλαύνει,
 μηκέτι παπῆαίνων μεθ' ὀμήλικας, ἀλλ' ὠδὴ
 ὄργον (νῶν

δυμὸν ἔχων, τοῖ δ' ὅτι νεώτερος ἄλλος ἀμεί-
 σω δόματα δ' ἀλάσσει, καὶ ὠδῶσσι λω ἀλέαδον.
 λιγρότερος δ' αὖτις μεθ' ὀμήλικας ἐπείσινται.

— Boies autem nouem annorum

Masculos possideas : nam talium robur non lan-
 guidum.

Habentes modū ætatis: isti optimi ad laborandū.
 Hi nō cōtendētes in sulco inter laborandū, aratrū
 Fregerint, & opus ibi imperfectum relinquant.
 Hos sequatur iuuenis quadraginta annorum,
 Panem in quatuor partem diuisum comedens o-
 cto morsibus,

Qui cura intentus in opus, rectum sulcum ducat:
 Nō amplius respiciens ad coæquales, sed in opere
 Animum retinens: quo iunior non est melior
 Ad semina spargenda, & uitandam iterationem
 seminationis.

Nam iunior ad coæquales obstupescit.

ΕΧΘΑΙΟΝ.

De reliquis duobus agricolæ in primis neo-
 cessarijs

cessarijs instrumentis præcipit, quæ sunt bo-
ues & serui, qui sunt de genere instrumento-
rum animatorum: & quidem seruus est etiam
rationalis & ὁργανικός. Hos pro aratione, ut la-
bore potissimo, uult parandos esse. Boues
uult esse duos tantum, ne quid superfluum as-
sit: quoniam tum pro illis locis tot sufficie-
bant ad arationem. Hi debent esse ἐναιτήριον, no-
uem annorū; quod tempus, ut in primis ma-
tuum, præfinit. infra quod tamen non negat
posse quosdam aliquatenus idoneos inueni-
ri. Hi ἀρσενες mares, & non castrati sunt paran-
di: uel masculi, & admodum uegeti & alacres,
quales in hac matura ætate solent esse: & ro-
busti, validiq;, & ad labores omnes perquam
idonei, præcipuè autem ad arandum. Qui in
hoc labore non amplius lasciuiendo fregerint
aratrum, & opus inane atq; irritum effecerint:
ut permaneat ἐνέσιον imperfectum, cassum &
frustra inceptum. Ad hos adhibendus est
seruus αἰψός uegetus, & abundans calore san-
guinis: qui sit maturæ ætatis & prouectus qui-
dem ad annos quadraginta: sed tum etiam a-
lacer & robustus, utpote in uigore constitu-
tus. Qui propter uirium abundantiam, & in-
tentionem uirium & strenuitatem laborum,
panem integrum in quatuor partes diuisum
(ἐκτάλαντον) comedendo absumat in cœna, post
laborem peractum. Vel, cui ob uires & indu-
striam ad cœnā opus sit pane, cuius quadran-

tes octonis bolis seu partibus consent.

in x. lxx.] Aetatis huius rationes addit admodum graues, & considerandas in probatione quarumlibet aliarum personarum, quibus aliqua functiones sint demandandæ. Nā intelligit omnino multum situm esse in maturitate ætatis: non tamen ei soli prudentem & intelligentem industriam adscribit, sed in matura ætate eam esse quærendam peritiam, ita ut quadraginta annorum dispiciatur seruus, ad hoc, ut sequatur boues arantes. Qui sit diligens, peritus, & ad hoc intentus, ut possit rectum ducere sulcum: qui hoc assequi possit nō solum propter suam peritam diligentiam, sed & ætatem, per quam non amplius respiciat ad coæquales, sed animum suum totum dirigat & intendant in opus suū, & negotium propositum. Talis est potius eligendus & recipiendus, quā quilibet alius iuuenis, ad semen tem rectè & feliciter peragendam: ita ut non sit necesse eam iterare ad seminationem alteram, quæ dicitur *ὑδιόσπιν*, superseminatio: quæ usurpari solet, cum prior non est ritè peracta. Cuius quidē necessitas facilè se offert sub seruo iuvene: quia ille pro ætate sua iuuenili habet cupiditates, impetus & studia cōformia & paria, quæ ipsum totū impellunt & rapiunt ad coæquales obseruandos, ad ipsorum studia & conatus cum stupore prosequenda, ita ut eorum cupiditatibus & appetitionibus quasi obstupescat,

stupescat, & in negotio proposito non ita attentus esse queat. Est hoc præceptum ualde ἰδιώτη & graue, de personarum delectu: quæ si ad opera rustica non sunt assumenda iuuenes & iuueniliter affectæ, sed maturæ, peritæ & diligentes, quanto magis ad alias maiores functiones disquiri debent idoneæ?

φράζεισαι δὲ εὖ τ' αὖ φωνῶν γέρων ἐπακὺς
ὑψόθεν ἐκ νεφέων ῥηαύσια λεκλυγῆς, (σκε,
ἢ τ' ἀπο τοῖο τε σῆμα φέρει, καὶ χείματος ὤριον
δακνύνει ἐμβριον, λεραδίην δ' ἔδ' ἀκ' αὐδρὸς
ἀβύττω, (τας.

δὴ τότε χρετὰ ζειν ἔλκεας βόας ῥῆδ' ὑμῶν
ῥηίδιον γὰρ ἔπος εἰπεῖν, βόε δὸς καὶ ἄμαξαν
ῥηίδιον δὲ ἀπαρνέσασθαι. πῶς δὲ ὄργα βόεσσιν.
φροσὶ δ' αὐτῆς φρογῆας ἀφνειὸς, πηξασθαι ἄμα-
ξαν.

νήπιος ἔδ' ἐπὶ τὸ γ' οἶδ', ἑκάτορ δὲ τε δ' ὄρατ'
ἄμαλξας.

τῷ πρόδ' ὄν μελέτην ἔχον, οἰκίῃα δέδωκε.

Præterea attendas, quando audieris uocē gruis,
Altè ex nubibus tempore anniuersario clamātis,
Quæ et affert signū arationis, & tempus hyemis
Pluuialis ostendit, & mordet animum uirī nō in-
struētū bobus:

Tum

Tum sanè boues tuos proprios pabulo satures.
 Est quidem facilè dicere, Da mihi commodatò bo-
 uem & currum, (bus
 Sed est etiā facile recusare. nā assunt labores bo-
 Et uir animo diues iubet currum compingere.
 Imprudens neque hoc considerat, neque scit esse
 centum ligna currus:
 Quorum curam habere maturè oportet, ut domi
 sint seposita.

EXORTION.

Post tradita præcepta de instrumentis ido-
 neis, & tempore suo maturè parandis, progre-
 ditur ad labores ipsos, & opera rustica, quæ
 per idonea instrumēta, tempore & modo suo
 sunt expedienda. Et primum præcipit de ope-
 re arationis præcipuo, ritè & feliciter aggre-
 diendo & perficiendo. Cuius tradit certū tem-
 pus, præparationem, modū, diligentiam, com-
 moda & fructus. Tempus certum ostendit esse,
 clangorem gruum auolantium: quem pro-
 inde diligenter uult obseruari, ut signum cui-
 dens & arationis tempestiuæ, & autumnī.

ἱερὴν ὥραν.] Est neutrū plurale pro aduerbio:
 anniuersariè, more solito, & tempore hoc cui-
 usque anni certo.

ἡμερολογῆς.] Est præteritum medium, à uer-
 bo ἡλόγησ, uel ἡλόγη.

ζῆμας & ὁμήγε.] autumnī, qui est inæqua-
 lis, &

lis, & ferè pluuiosus, & præcipuè quando declinat ad hyemem.

Agon. Ailw.] Haftenus de tēpore, nunc de præparatione. Qui, inquit, ad hoc tempus se non præparauit, & instruxit bobus, illius cor & animus pungit & mordet atque sollicitum reddit hoc signum perceptum. Ideo debet quisq; dare operam, ut ante hoc tempus sua præpareret, & tum habeat intus domi suæ in promptu boues, & eos largius pascat.

Diues.] Hoc epitheton subinde Poetæ attribuant bobus, quo eorū peculiarem incessum exprimūt, qui habet suam inflexionē crurum.

Prudent.] Est occupatio. Occurrit obiectioni, contra præceptum de præparatione boū priorum. Nam non est, inquit, cur sibi aliquis spe inani polliceatur boues alienos. Est quidem facile & promptum, illos petere ab alio accommodatò: sed est illi perinde facile, eos recusare. quia dicit, sibi hīs opus esse, ad labores suos expediendos. Proinde qui est diues animo, qui abundat prudentia & sollicitudine, ille non solum curat ut habeat proprios boues, sed & currum proprium & alia instrumenta. Et currum quidem iubet & curat sibi maturè præparare: imprudens autem et negligens, hanc etiam curā & considerationem non recipit, quæ requiritur ad parandum currum, ad quē requiruntur centum, hoc est, multa ligna: quæ longe antè tēpore suo sunt com-
portan-

portanda sollicitè, & domi suo loco seponēdz,
& conseruanda in usum suum.

φαι Al.] Præterea mente diues & confide-
ratus atq; prudens, hoc etiam sedulò curat, ut
iubeat currum adornare: imprudens neq; hoc
perpendit. sed sciendum est, currus esse multa
ligna: quæ sunt maturè congerenda. Vel, quæ
tu frater cura, ut domi seposita habeas. Est &
hoc graue præceptum, de uigilanti & sollicita
præparatione rerum necessariarū, quod iunio-
ribus & imperitis commendatum esse debet:
qui ferè sunt securi & negligentes, nec præsen-
tes, nedum futuras uitæ difficultates confide-
rant. Atqui Salomon dicit, cunctas res esse
difficiles, nec posse eas ab homine sermone ex-
plicari. & hic Poeta noster dicit, Currus etiam
esse centum ligna, quæ sollicitè suo tēpore sint
præparanda: quanto maiori & diligentiori
præparatione egent res & negocia, in alijs ma-
ioribus uitæ generibus? Ideo Cicero etiā gra-
uiter præcipit præparationem diligentem, ubi
primo Officiorum dicit: In omnibus autem
negocijs, priusquam aggrediare, adhibenda
est præparatio diligens.

εὐτ' αὖ δὴ πρῶτις ἀρότος θυητοῖσι φανείη,
δ' ἢ ἴστ' ἐφορμηθῆναι ὁμῶς δ' ὡς τε καὶ αὐτὸς,
αὐτὸν καὶ διεκὲν ἀρόων ἀρότοις καθ' ὥρην, (γρα-
πῶι μάλ' ἀπὸ δίδω, ἵνα τοι πλήθωσι μῆρες
ἔαρι

ἔαρι πολὺν, θέρεθ' δὲ γεωμύνη ἔσ' ἀπατή-
σαι.

νειὸν δὲ σπείρειν ἔτι λαΐζουσιν ἀγροῖαν.
νειὸς ἀλεξιαρῆ, παλῶν δύκκλῆτεια.
δύκκλῆτα δὲ δι' ἰχθονίω, δ' ἐκμήτορι δ' ἀγρῷ,
ἐκτελεία βεΐδειν δ' ἐκμήτορος ἰδρὸν ἀκτῶν,
ἀρχόμενθ' τὰ πρῶτ' ἀρότρη, ὅταν ἄκρου
ἔχεται

χειρί λαβῶν ὄρπηκα βοῶν ὡς νῶτον ἵκαται,
ἐνδρουὸν ἐλκόντ' ἡ μεσάβω. ὃ δ' ἐν τῷ θόρῳ ὀπιῶν
δ' ἡμῶς, ἔχων μακέλην, πόνον ὀρνίθεσι λείπει,
σπέρμα ἴα λακκρὺ πῶν, θυθμοσυνὴν ἔα ἄριστον
δὴν τοῖς ἀνθρώποις, κακοθυμοσυνὴν δ' ἐλακίση.
ὅς τις κεν ἀδρουσιν ἐσχυρὸν δύοισιν ὄραζε,
εἰ τέλθ' αὐτὸς ὀπιῶν ὀλύμπιθ' ἐδλὸν
ὀπάροι,

ἐκ δ' ἀγρῶν ἐλάσειας ἀρχνία, καὶ σ' ἐολπαι
γνῆσαι βιότοιο δ' δύμνου ἐνδρὸν ἰόντ' ὅ
θυοχίω δ' ἴξαι πολὺν ἴαρ. ὃ δ' πρὸς ἄλλας
αὐγάσαι, σέο δ' ἄλλος ἀνὴρ κεχρημένθ' ἔ-
σαι.

Quamprimū ergo tēpus arationis apparuerit,
Tum sanē properate simul, et serui, et tu ipse,
Siccā et humidā arare tempore arationis,
Admodū mane festinans, ut tibi repleantur arua.

Veto

Vere uertas: æstate renouatus ager te nō faller.
 Noualem semina, adhuc eleuata terra.
 Noualis propulsat diras, & liberos demulcet.
 Fac uota Ioui terrestri, & Cereri castæ,
 Ut sacer Cereris fructus perfecte ingrauescat,
 Vbi primum incipis arationem, quando summita-
 te stiua

Manu apprehensa, stimulo pertrāsīs dorsum boū
 Trahentium iugum loro, ponē paruus
 Seruus cum ligone faciat negotium auibus,
 Operiendo semina. Nam industria ordinata est
 optima

Hominibus: pessima autem inordinata cura.
 Ita aristæ præ ubertate in terrā se inclinauerint,
 Si quidem deinde Deus bonum euentum dederit,
 Et ex uasis expuleris telas aranearum, spero te
 Gaudisurum, de domestico uictu pro arbitrio su-
 mentem.

Et hilaris attinges uer canum: neq; ad alios
 Respectabis, sed alius egenus erit tuo auxilio.

ΕΧΟΛΙΟΝ.

Traditum est iam certum tempus arationis,
 tradita præparatio ad eam: hic diligentia, mo-
 dus, & usus eius traduntur. Diligentia ea est
 adhibenda in ipsa: statim oblato & cognito
 tempo-

tempore idoneo, est insiſtendum, & unà cum ſeruis ipſe dominus debet urgere arationem, nec ullam occaſionem negligere, ſed tam aridam quàm humidā terram: uel (ut nonnulli intelligunt) aridam & humidam ſimul, hoc eſt, temperatam debet arare: & quidem ita, ut manē ſurgat, & ſeriò incumbat operi, ſiqui dem uelit ſegetem abundantem & ſœlicē pro uenire, quæ repleat aruum.

φαις.] apparuerit, & conſpectum fuerit: hoc eſt, aduenerit.

ἐπερμυδῆσαι.] expergiſcimini & excitamini: hoc eſt, properate & feſtinate.

αὐτὴν καὶ διδόν.] temperatam ſicco & humido, uel potius quomodocunq; diſpoſitā: quoniam tempus præterit, nec eſt in nobis, qualem uelimus inducere qualitātē cœli & terrę.

ἕως πάλιν.] Modus & ratio traduntur. Vere eſt uertenda, & leniter aranda: æſtate deinde accuratius arata renouanda. Ita arata, non decipit ſpem agricolæ. Præterea eſt concedendum ſuum interuallum terræ, nec ſingulis annis eſt pro ſegete excolenda. Ita poſt cōceſſum ſpaciū quietis arata, & ſemine conſperſa, ſtatim poſt arationem, dum eſt adhuc leuis & eleuata, nec dum depreſſa & indurata, fit *ἀλεξιάρα*, ita ſœcunda, ut excludat omnē execrationem, & liberos exhilaret atq; demulceat, quib. ſupeditet uictum copioſum. *λεψίστην*, leuē & eleuatam: id eſt, recens aratam.

o

ἀλεξιάρα.]

ἀλιξιάρα.] ἀπεισβίον τὰς ἀρὰς, ἥτις τὰς βλάβας, quæ amouet damna, incommoda, & calamitates, quæ solent esse causa indignationum, perturbationum & detestationum.

ἐχιδνα.] Sed non statuendum est, istum cultum solum sufficere ad abundantem fecunditatem: sed præterea est inuocandum numen, sunt implorandi Iupiter & Ceres, ad hoc, ut ἐκτελέσῃ, pro ἐκτελέσῃ, ad finem usque & perfectè atque faustè sacer fructus proueniat, ita ut ingrauescat, & spicæ onerentur.

βρίδαν.] βρυονίδαν, grauari, onerari & abundare: passim ferè usurpatur.

ἰχίτη.] Dicta ab eo forsan, quia αἰὲρ ἰχίται δ' ἀρίστως, uel quia toleret manum, πρὸς τὸ ἐλαύνειν χῶρα. quia est manica aratri, quæ tenetur manib. cum aratur. Latine dicitur stiuia, à stando, quia status aratri pro ipsa dirigitur.

ἀρχίμηνος.] Sed & hic modus & ordo est usurpandus, ut statim cum incipies arare & seminem facere, sequatur paruus puer, ad hunc non difficilem laborem satis idoneus, qui ligone comminuat glebas, & semen cooperiat, ut uolucris sit difficile id eruere.

ἐνδομοσύνη.] Nā recta & ordinata atq; accurata procuratio & executio laboris cuiusq; est optima & utilissima: sicut contrā inordinata, peruersa & negligens, est pessima & incommodissima. ἐνδομοσύνη est dicta ἀπὸ τῆς ἐνδὸς τήδεσθαι, à benè & rectè disponendo & efficiendo: & signifi-

S C H O L I A

119

& significat rectam sedulam & bonam administrationem, executionem & effectiōem, quæ fit seriō, sollicitè, recto ordine & tempore suo. Latè patet hoc præceptum, in quo commendatur recta, sollicita & sedula administratio, & executio arationis & semētis, unde hi duo labores ualdè promoueātur ad fœlicè successum. Quam uim sentiendū est habere *in omni alio genere negotij & uitæ.*

Ad. 3 Hanc iam traditam rationem arandi, & sementis faciendæ, quàm maximè cōmendat ab usu suo, pro fine fœlicis acquisitionis: sed cum hac adiectione, si postea ad eam ita peractā, coelitus & diuinitus attribuatur propitia, fœlix & fausta directio & gubernatio, ad finem suum. Quæ est perquàm pia adiectio, qua fœlicitas successus non ascribitur soli prudentiæ & industriæ humanæ: sed multo magis benignitati, gratiæ & gubernationi diuinæ, quæ tamen ferè requirat præcessionem illius, nec se facili sine illa declarare uelit.

Hoc ergo sentit, rationem laborum diuinitus ordinatam esse piè & sedulò sequendam, & euentum ipsi Deo permittendum, cum inuocatione & spe gratiæ & opis eius benignæ.

Qui autem sunt effectus & fructus prudentiæ industriæ diuinitus promotæ? Hi, quod primum seges fiat uberrima & fœcundissima, ut spicq; grauitate dependant ad humum. Deinde, ut frugibus importatis, ita repleas omnia

• • • seposita

sepulchra & uasa, ut araneæ cogantur cedere, & nusquam nanciscantur loca uacua, ad suam telam texendam. Tertiò, ut lætus & cum gaudio pro tua uoluntate capias de uictu domi cōgesto, & in promptu atq; ad manum posito. Quartò, ut in hilaritate conuiuiorum possis genialiter degere, & perdurare per totam hyemem, usque ad tempus uernum. Quintò, ut non cogaris respicere ad alium, & alterius hilarem & locupletem felicitatem admirari & implorare: sed alijs, ope tua egenti, hoc sit faciendum erga te.

ῥομφαία.] uirgultum & ramusculus in lōgum excreescens. *μαρὰ τὸ ῥομφαία καὶ ῥομφαία*, ab eo quia eleuetur & exiliat. Sumitur pro baculo & stimulo, quo boues punguntur & excitantur.

ῥομφαία.] significat *λεπιδία τὸ διυδία*, καὶ τὸ μέσον. Usurpatur pro temone, uel quia medius est inter boues: uel quia ex medulla quercus & ligno firmissimo confici solebat.

ῥομφαία.] Significat lignum iugi, medium inter boues uel iugum, ab illa parte cui inseruntur colla bouum. Vellorum, quo boues iugo alligantur.

ῥομφαία.] De ordine & apta atq; concinna rerum digestionem & dispositionem dicitur, quæ suo ordine & modo atq; tempore quoq; instituuntur & fiunt. In qua *ῥομφαία* multum profectò est situm, quo ad serum rectā & felicem executionem.

ῥομφαία

ἱερόμενον.] μεταλαμβάνοντα, cum inquisitione
& delectu capientem ex abundantia fructuum
praesentium, & reconditorum domi.

εἰ δ' ἐκ γνῶν ἐλίοιο ῥοπῆς ἀρόης χθόνα δ' ἴαν,
ἥμενος ἀμήσεις, ὀλίγον πόρ' ἰ χειρὸς ἔργων,
αὐτίκα δεσμύων, λεκονιμῶος, ὃ μάλ' αὖ χαί-
ρων,

οἷσις δ' ἐν φόρμῳ, παῦροι δ' ἐσὲ βνήθονται.
ἄλλοτε δ' ἄλλοιός ἱκνός νόος ἀγίοχοιο,
ἀργαλῆος δ' ἀνδρῶσι κατὰ θυητοῖσι νοῆσαι,
εἰ δ' ἐκ γνῶν ὃν ἀρόης, τόδε ἐγὼ τοι φάρμακον
ἔην,

ἥμεθ' ἡκόκυξ ἡκοκῦζει δρυὸς ἐν πετάλοισι,
τὸ πρῶτον τὸρπειτὲ βροτὸς ἐπ' ἀπείρον α-
γαῖαν,

τῆμος ζεὺς ὕοι τρίτῳ ἡματι, μήδ' ἀκλήγοι,
μήτ' ἄρ' ὑπερβάλλων βοὸς ὀπλῶ, μήτ' ἀκ-
λειπών,

ἄτω κ' ὁφ' ἀρότης πρωτηρότη ἰσοφαρίζει.

Sin aut sub conuersione solis araueris terrā almā,
Sedens metes, parum manibus comprehendens,
Aduerse colligans, puluere conspersus, non ad-
modum gaudens,

Et calathō importabis. pauciq; te mirabuntur.

Sed mens Iouis est alius alia,

Verum difficilis hominibus cognitu.
 Sed si sero araueris, hoc tibi remedium sit,
 Quando cuculus supra folia quercus
 Primam & homines exhilarauerit supra terram,
 Tum Iupiter pluat triduo, neq; desistat,
 Ut neq; superet ungula bouis, neq; infra consistat,
 Ita serus arator primo par fuerit.

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Tempestiuæ arationis tempus, præpara-
 tionem, diligentiam, modum & fructus tradi-
 dit: hic subiicit quædam de incômodis varijs,
 & his tristibus, arationis tardioris & intèpesti-
 uæ: tum uerò de remedio quodam eius, raro
 contingenti. Non probat arationem dilatam
 usq; ad solstitiũ, & solis conuersionẽ: quam o-
 ffrêdit laboribus, uotis & expectationi agrico-
 læ minimè respôdere. Et perquã bellè eius tri-
 stes & odiosos effectus describit, & quasi ob-
 oculos cernendos proponit, ut eo magis ipsa
 cauendâ appareat. Quod si (inquit) arau-
 ris terram præclaram sub solis conuersione,
 ἑλκυσθῆς, sedens metes, ob culmorũ breuitatem
 & paucitatem: & non ualdè lætaberis, pauca
 manu comprehendendo, & exaduersò colli-
 gando in multo labore & puluere. Præterea
 importabis illa in calathis, nec multi cum ad-
 miratione te intuebuntur. Non tamen hoc est
 habendum pro certo & perpetuo, quia nō est
 semper

S C H O L I A.

219

semper eadem mens & administratio Iouis : ideo pro illa diuina prouidentia & gubernatione cœli, & tempestatum aeris atq; soli qualitatum, potest interdum etiam sera aratio bene cedere. Sed hanc mentem & peculiarem administrationem Iouis non est facile hominibus cognoscere: ideo consultius est, tempus solitum ab ipso ordinatum obseruare, & eo expedire arationem. Sed si omnino hoc fieri non potest, ut serò & tardius sit arandum: tum est hoc differendum in initium uerni temporis: quando primùm cuculus auditur, sedens supra folia quercus iam prodeuntia, & ueris denunciatione oblectat homines: tum obserua, an possit tibi cōtingere talis cœli constitutio, qua Iupiter pluat in tertium diem continuè, & inde terra ita madescat, ut neq; excedat unguā bouis eius humiditas, neq; infra ipsam consistat. Talis etiā, qui ita serò arauerit, per hanc cōmoditatem poterit par esse primo & maturè aranti: & tantum consequi de fructibus, quantum ille.

Διὸν.] Vsurpatur in triplici significatione à Poetis. pro *ἰσχυρῶς*, pro glorioso & præclaro: pro *ἀγαθῶς*, bono & præstanti: pro *θεῶν*, diuino & almo. Quæ omnes significationes possunt accommodari terræ.

ἐπιτελεῖται.] Singula uerba prudenter & significanter ponuntur, ad declarandam tristem & ingratum euentum tardæ arationis.

ἔμμεν.] Est mitigatio pręcepti de tarda aratione, quę habet αὐθυποφρενίαν, in qua cōcedit quidē hoc non esse perpetuum, nec semper ita incommodam & infelicem esse arationem seram: sed illam concessionem tollit, quia non possit hominibus constare, quādo Iupiter illam sit felicem redditurus.

αἰ δὲ πρῶ.] Aliam seram arationem meliorem proponit, sed rarissimē contingentem, quę sit magis uotis diuinis assequenda, quā ex ulla prudentia aut industria humana expectanda, ut scilicet pluuia in uere daret per triduum, & ea ita lenis & moderata, ut non humefaciat solum, nisi ad certum modum, quo terrę humiditas neq; emineat supra bouis ungulam, neq; infra eam consistat.

γὰρ θυμῷ δ' εὖ πάντα φυλάσσει, μὴ δὲ σε λήθοι.

μήτ' ἔαρ γινώσκου πολίον, μήθ' ὄριος ὄμβρος.
παρ' δ' ἴθι χαλκίου θῶκος, ὧς ἐπ' ἄλεια λέγῃ

ἄρη χειμῶν, ὅποτε κρύος ἀνέρας εἶργον (λφ.
ἰχαίνει, γὰρ κ' ἄσπρος ἀνὴρ μέγα οἶκον ὀφείλ
μη σε κακῶ χειμῶνος ἀμνησάνη κατὰ μαρτυρή
σιν πρηνή, λεπτήν ἢ παχυν πῶδ' αἰεὶ πύ-
ζοις. (μίμνωμ,

πολλὰ δ' ἀδργὸς ἀνὴρ κενεῶν ὕδ' ἐλπίδα
χρηίζωμ

S C H O L I A.

217

χρηίζωμ Βιότοις κακὰ πῦσελέφατο θυμῶ.
 ἐλπίς δ' ἔκ ἀγαθὴν λεχθημῶν ἀνδρᾶ κοίμῃ
 ἡμερον γὰρ λέγει, τῷ μὴ βίος ἀρκίος εἶν. (Ζεῦ,
 δαίκνυε ἢ δ' μάλιστα θέρδεις ἔτι μέσσω ἰόντες,
 ἔκ αἰεὶ θόρυβος εἴη, ποιῶδε καλίας.

*Omnia præterea diligenter in animo tuo perpen-
 de & observa, neq; te lateat* (κα:
*Neq; uet superveniens canū, neq; pluvia tēpesti-
 Et præteri sedem æream, & in loco tepido collo-
 quutionem,*

*Tempore hyberno, quando gelu viros inclusos
 Detinet: nā tum etiam uir impiger ualdè rem fa-
 miliarem auget:*

*Ne te difficultas insuperabilis hyemis incōmodæ
 corripiat* (pedem.

*Cum inopia, tu uerò tenui manu pingue premas
 Præterea homo segnis expectans spem inanem
 In egestate uictus, multa mala eligit animo.*

*Nō est spes bona quæ occupat egentem, (ciens.
 Morantē in collocutione, cui non est uictus suffi-
 Proinde præcipe seruis in media adhuc æstate:
 Non semper erit æstas, parate domicilia.*

E X O Λ I O N.

*Hoc præceptum de tempore arationis, ex-
 tendit ad alia totius anni tempora, & singu-
 o s lorum*

lorum labores atq; opera cōmemorat: & uult
 pari sollicitudine & diligentia, cum ea quæ est
 tradita de aratione, reliqua tempora esse ob-
 seruanda, captanda & usurpanda: neq; quic-
 quam prorsus esse negligendum, neque in ue-
 re, neque in hyeme, neque in æstate, aut ullo
 alio tempore, pro uitandis & difficultatibus
 egestatis, & uitijs ocli, quæ uaria inde existere
 solent. Præterea (inquit) non solum hæc, sed
 & alia omnia diligenter & sollicitè perpende,
 excute & obserua: nec tibi ignoranti superue-
 niat uernum tempus uel pruinosum, uel plu-
 uiosum: sed omnino longè antè præuideas &
 cognoscas, quale sit futurum hoc tempus, ca-
 num ne & frigidum pruinis, an humidū & fe-
 rax pluuijs tempestiuis. In hyeme autem non
 te dedas ocio & colloctionib; inanib; & ocio-
 sis, in locis tepidis: sed officinam ærariam &
 confabulationem iocularem in loco tepido,
 ad caminum fabrorum, prætereas tum, cum
 homines non possunt prodire ad labores, sed
 intus in ædificijs inclusi detinētur propter fri-
 gus. nam etiam tum, sedulus & industrius uir
 potest ualde promouere & locupletare rem
 suam familiarem. Et hoc ideo primū, quia
 nō scis quāmdura & difficilis sit futura hyems:
 ne te eius grauioris & diuturnioris incommo-
 ditas inuitabilis inuadat, quæ te perducatur ad
 egestatem & defectum rerum, unde sentias
 famem, ex qua tibi intumescant pedes, & ma-
 nus

nus extenuentur, ut cogaris macra manu pedem tumidum atrectare. Est præterea etiam aliud malum ocij & socordię, quia ignauus & ociosus uir, qui spe sua inani lactatur, cum falsus est illa, & incidit in egestatem uictus: tum solet multa mala in animo suo meditari, & sibi proponere, pro egestate amouenda. Sed ut hoc non fiat, tamē homini egenti, cui nō adest uictus in promptu, qui sufficiat, est spes & fiducia ualdē mala & incommoda, quæ ipsum destinet ociosum, sedentem in cōuentu confabulantium. In ætate autem media etiam, mone & excita seruos, & ijs perpetuò hoc subiice, ut cogitent ætatem non perpetuò futuram: & ideo parent nidos & ædificia, hoc est. prospiciant & curent omnia illa quæ sint necessaria ad uitam domesticam & quotidianam.

ἄριος ὕμφορ] tempestiua pluuia, & lenis atque serax, quæ in uere possit existere: unde uer non sit canum pruinis & niue, sed temperatē humidum. Quod non debes ignorare, sed longē antē præsentiscere hanc & aliam quamuis futuri ueris qualitatem. Vel ἄριος ὕμφορ, id est autumnus, qui est ferē pluuiosus, cuius & ipsius tempus & qualitatem debes longē antē perpendere & præcognoscere.

ῥαπ ἂ ἰδι.] Est præceptum de hyeme rectē transigenda. In hyeme (inquit) cum est magnum frigus, & ferē alij abdūtur in domicilijs
& in

& in locis tepidis fabrorum & aliorum artificum, conueniunt ad inutiles cōfabulationes: tum tu cogita de laboribus, qui etiā illo tempore utiliter perfici possunt. Nam strenuus & industrius tum etiam potest multa facere, & curare quæ pertineant ad rem familiarem, & famem atq; incommoda eius propulsanda.

Per *χάπαιον δῶνον*, & *λίσιλιον αἶλια*, intelligit officinas ferrarias, & alias quæ utuntur igne: in quas antiquitus in Græcia solebant fieri conuentus pauperiorum & ociosorum, ad nugas & colloctiones friuolas, quibus tempus terebant, sicut apud Romanos & Græcos etiam in tōstrinas moris erat cōuenire. unde est ortum prouerbiū hoc, Lippis & tonsorib. notum: de rebus peruagatis, & in officinis tonsorum multū agitatis.

μῦσι λανῶ.] Causas subiungit huius præcepti. Prima est, ne incidas in aliquas hyemis difficultates, unde sentias egestatem, & inde famem, per quam superiores partes attenuentur & macrescant, inferiores autem intumescent. Secunda, Quia ignauus cum per inanem suam spem est falsus, & inductus in egestatem uictus: ad malas artes & multa flagitia & facinora solet impelli. Vnde est tritum hoc: Ocia dant uitia. Tertia, Quia omnino est inanis & inutilis spes illa, quæ egentem & non satis uictu instructum, detinet in ocio cōfabulationum: nam impeditur ab ea in laboribus, & ac-

& acquisitione rerum necessariarum.

Διάκνυ.] Est præceptum deestate ritè peragenda. Tum inquit, & tu debes esse sollicitus in hyemem, & omnes tuos domesticos mature, in media etiam æstate monere, de labilitate huius temporis: & difficultatibus temporum succedentium, quibus sit prospiciendum longè antè, omni genere subsidiorum.

μῆνα ἡλιναιῶνα, ἡακ' ἡμαῖα, βόδρα πᾶντα,
 ὄρνυ ἀλδύαδι, καὶ πηγὰς δ' αἰτ' ἐπὶ γαῖαν
 πνύσαντος βορέας οὐσηλεγέες τελέθωσι,
 ὅς τε σῶα θρήκης ἰπποτρόφος θυρεὶ πόντος
 ἐμπνύσας ὤρεινε, μέμνε καὶ γαῖα καὶ ὕλη,
 πολλὰς δὲ σφύς ὑψιόμους, ἐλάτας τε πα-
 χείας,

ἄρεος γὰρ βίας πλινᾶ, χθονὶ πρὸλυβοτέρῃ
 ἐμπίπτω. καὶ πᾶσα βοᾶ τότε νήριτος ὕλη,
 θῆρες δὲ φρίσσουσ', ἄρας δ' ὑπὸ μέζ' ἐβγντο,
 καὶ λάχνη δ' ὄρμα κατὰ σκιον, ἀλλὰ νυ καὶ
 τῶν

ψυχρὸς ἐὼν διάησι διασυστέρνων πρὸ ἰόντων
 καὶ τε σῶα ῥινᾶ βοὸς ὄρχετ', ὅδ' ἐμὴ ἰχθυή-
 καί τε δὲ αἰγα ἄησι τανύφριχα. πῶα δὲ ὅτι,
 ἄνεκ' ἐπνεταναὶ φίχες αὐτ', ὅ δ' ἰάησι
 ἴς ἀνέμῃ βορέας. βοχαλὸν καὶ γέροντα τίθησι
 καὶ σῶα πρὸ βγνικῆς ἀπαλόχρους ὅ δ' ἰάησι,

ἄτο

ἢ τε δόμων γιγτόδι φίλη πρᾶ μκτόρι μίμνει,
 ἔπω δ' ἔγ' εἰδὺα πολυχύστα ἀφροδίτης,
 εὐ τε λοεσαμένη τέργνα χροῶ, κὺ λίπ' ἐλαίῳ
 χροῖα μὲν, νυχὶν καταλείβει γυνὸν οἴκῳ
 ἥματι χειμῶν, ὅτ' ἀνόςσεος ὄν πτόδα τγνῶσι,
 γν' τ' ἀπύρῳ οἴκῳ, κὺ γν' ἥθεσι λδυγαλίοισιν·
 ἃ γὰρ οἱ ἥλιος δείκνυ νομόν ὁρμηθῆναι,
 ἀλλ' ἔδῃ λυανέων ἀνδρῶν δ' ἡμόν τε πόλιν ἴε
 στρωφᾶται, βράδιον δὲ πανελλήνεσσι φαίνει.
 καὶ τότε δὴ ἑδραοὶ καὶ νήκοροι ὑληκοῖται
 λυγρὸν μυλίοωντ' οὐκ ἀνδρῶν βροσθήσιντα
 φεύγουσιν, κὺ πᾶσιν γν' ἰφρεσί ὄσ' ἐμὲ κληγν,
 οἷ σκέπα μαϊόμενοι, πυκινὸς ἑσθλὸν μῶνας ἔ-
 χουσι,

! (ἴσοι,
 κὺ γλῶφ' οὐ πετρῆγν· τότε δ' ἡ ἴρι ποδὶ βροτῶ
 ἃ τ' ἔδῃ νῶτα ἔαγε, λαβὴ δὲ εἰς ὄσ' ἀσ' ὄρᾶται·
 ἴσ' ἴκελοι φοιτῶσιν, ἀλδ' ὀμόνοι νίφα λδυ-
 κλῶ.

κὺ τότε ἔσασθαι δρῦμα χροῶς, ὥς σε κελεύω,
 χλαῖνάν τε μαλακλῶ, κὺ τὸρμίογντα χιτῶνα.
 ἐκμονι δὲ γν' παύρῳ πολλῶν κρόκα μθρῦσα-
 δαι.

τλῶ πόριεσθαι, ἵνα τοι ἴρι χεῖς ἀτρεμέωσιν,
 μὴ δ' ὄρθαὶ φρεῖσωσιν ἀειρόμεναι ἤτ' σῶμα.
 ἀμφὶ δὲ πτοσί πῶδιλα βοὸς ἴσ' ἐκαμῶνιοι,
 ἀρ' ἔμηναι

S C H O L I A.

223.

αῖμα δὲ λαθεῖν, πύλαις γὰρ τοῖς πυκνὰς.
 πρωτογόνων δ' ὀρίφων, ὅποταρ κρύος ὤρου
 ἔλθοι, (νότος

δ' ὀρέατα συζῆσθαι νύκτωρ βοός, ὅφρ' ἐπὶ
 ὑπὲρ ἀμφιβάλλῃ ἀλείν. κεφαλῇ δ' ὕπρην,
 πύλον ἔχει ἀσκητοῦ, ἢ ἄτα μή κατὰ δύνα.
 ψυχὴ γάρ τ' ὡς πέλις) βορέαο πεισύντος,
 ἡῶς δ' ἐπὶ γαῖαν ἀπ' ὕραν ἄσδροσύντος
 ἀνὴρ πυροφόρος τέτατ' μακάρων ἐπ' ὄρεσι,
 ὅς τε ἀνυσάμενος ποταμῶν ἀπ' αἰσινάοντων,
 ὑπὲρ γαῖης ἀρθεὶς ἀνέμοιο θυέλλῃ,
 ἄλλοτε μὲν ὅτ' ἐσσομένη, ἄλλοτ' ἄνθρωπος
 πυκνὰ θρηῖκίς βορέα νέφεα κλονέοντος.
 τὸν φθάμενος ὄρεα τέλεισας, οἶκον ἢ νέεσθαι,
 μὴ ποτὲ σ' ὕρανόθεν σφοτόν νεφος ἀμειψα-
 λύψῃ,

χεῖρτά τ' ἐμὸν ἀλίου θείη, καὶ δ' εἰμαῖα δ' οὐρα,
 ἀλλ' ὑπαλδύαδ' αἰεὶς ἢ χαλεπώτατος ὅτος
 χαμῖριος, χαλεπὸς πεδῆτοισι, χαλεπὸς δ' αὖ
 θρώποισι. (ἔκ,

τῆμος θ' ὅμιον βοσὶν, ἐπὶ δ' ἀνέρι τὸ πλεον
 ἀρμαλῆς, μακρὰ ἢ ἐπὶ ῥόβοι οὐφρόναι εἰσί.

Mensem autem Ianuariū, in quo sunt dies incō-

modi, et omnia bobus noxia,

Hic nita: et glaciem, quæ supra terram

Existit,

824 IN HESIODVM

Existit, borea difficili flante,
 Qui per Thraciam equestrem in latum mare
 Irruendo, id cōmouet, & reboat terra & sylua,
 Multas præterea quercus altas & abietes crassas
 In uallibus montium prosternit ad terram aliam
 Impetu suo: atq; tum omnis sylua ingens reboat.
 Ferae aut horrent et caudas sub pudenda posuerunt,
 Illae etiam, quorum pellis est umbrosa uellere: sed
 & harum (flat.
 Quolibet densa pectora habentium frigiditate per-
 Sed & per corium bouis penetrat, neq; ipsum in-
 hibet: (per oues,
 Et per capram protēsis pilis præditā flat: sed non
 Quia earum lana est annua, perflat
 Vis boreæ: sed senem efficit rotundum.
 Nec per uirginem tenellam flat,
 Quæ intra domum apud charā matrē permanet,
 Nondum experta opera Veneris aureæ,
 Benè lota tenero corpore, & oleo pingui
 Vincta, noctu cubat in interioribus domus
 Tēpore hybernali, quādo ex ossis suū pedem rodit
 In domicilio non calido, & locus molestis:
 Non enim ei sol monstrat morem prodeundi,
 Sed tum apud hominum ceruleorum populum &
 ciuitatem

Versatur

Versatur, & tardius Græcis lucet:

Atq; tū syluicubæ, cornuti & destituti cornibus,
Lugubriter crepantes dentibus præ frigore per
concauas quercus

Fugiant, & omnibus hoc est curæ,

Qui tegumenta quærentes occupant densas late-
bras, (podì,

Et antrū petrosum, similes quidē tum hominū tri-
Cuius dorsum est inflexum, & caput terram in-
tuetur:

Huic similes obambulant, uitantes niuem. (cipio,
Tum sanè indue munimentū corporis, ut tibi præ
Et lænam mollem, & tunicam talarē:

Et in paucum stamen multum tramæ intexas.

Hanc circumijce, ut tibi pili non moueantur,

Neg, recti horreant elati in corpore.

Circum pedes aut calceos bouis uiolenter occisi,
Aptos indue, intus pilis densatos.

Et quando suo tempore frigus superuenerit, hæc
dorum iuenculorum

Pelles consuas loro bouis, ut supra dorsum

Conijcias ad pluuiam propulsandam: supra autem
in capite

Pileum elaboratum habeas, ne auribus madesas.

Nam flante boreæ tempus matutinū est frigidū,

P

Et supra

Et supra terram de cœlo stelligero mane
 Aer ferax tenditur supra labores hominum :
 Qui haustus à fluuijs perennibus,
 Alias supra terram eleuatus procella uenti,
 Alias ad uesperam pluit, alias flat
 Borea Thracio densas nubes aggregante.
 Ante hunc peractis laboribus domum redeas,
 Ne te cœlitus nubes tenebrosa circumtegat,
 Et corpus humidū reddat, & uestes madefaciat.
 Proinde uita istum mensem, qui est difficilissimus
 In hyeme, & ouibus & hominibus molestus.
 Tum bobus dimidium, hominibus plus asit.
 Victus: nā tū noctes reparātes uires sunt longæ.

EXPLAN.

Hyemis tempus certum, & mensem borea-
 li frigore & flatuū uehementia grauissimum,
 prolixè describit, ad hoc, ut fratrem, & alios om-
 nes quibus uult fraternè consultū, eo magis
 permoneat ad sollicitam præparationē & præ-
 cautionem, contra incommoditatem huius
 temporis hyemalis. In quo sicut ostendit bo-
 rex uenti esse perquā magnam, uiolentam
 & uariam sæuitiam, non solum in homines,
 sed & in bruta, atq; adeò in mare, in terram &
 syluas quercuum: ita tradit accuratè, quæ con-
 tra hanc tantam uim sint usurpanda hominū
 remedia, quomodo corpora undiquaq; mu-
 nienda.

nienda, quomodo cibanda, qua cautione externa opera peragenda, quomodo boues pascendi. Quæ uitæ diætaq; ratio pro hoc difficiliore tempore anni, latè patet: & ab omni genere hominum obseruari debet, qui hanc hyemis borealis sæuitiam sentiunt. Primum rem disertè proponit in genere, postea per distributionē & circūstantiarū descriptionē explicat. In primis aut (inquit) uita, caue & fuge mēsem Ianuariū, hoc est, prospice tibi cōtra hoc tēpus hyemis, quādo sunt dies omnes frigore graues, molesti & incōmodi, qui boues ipsos adurant, & quasi excoriant. Et uita glaciē, quæ flāte Borea est supra terrā admodū molesta & acris.

in diā.] Per distributionem, naturā, uim & effectus boreæ uentī tum flantis exponit. Quā (inquit) boreas nobis Græcis à septentrione, per Thraciam equorum altricem impetū facit in amplum mare, quod turbulentū reddit: & in omnes terræ partes atq; syluas, quas mugire facit: tum uerò ingentes & ualidas arbores prostermit ad terrā usq; quamprimum in eam ingruit. Præterea efficit, ut uniuersa sylua quantumuis ingens reboet *ῥέπει, αὐαπίθμω*, infinita & immensa. Ad hæc, tum ex uehementi frigore & flatu eius, feræ etiā inhorrescunt, & contrahūtur caudis ad pudenda subductis: & quidē illæ etiā quæ habent pelles hirsutas, quæ & ipsas quamlibet pectora densa & benè tecta, aut compacta & solida, hoc est robusta &

p a ualida

ualida habentes perflat. Nam neq̃ corium bo-
vis ipsum arcet, sed ipse id penetrat, & perflat
capram habentem pilos protensos. Per oues
autem, & earum gregem non perflat, eo quia
habent lanā densam & copiosam, & quæ quo-
que anno & eo toto crescit. Cæterum senem
efficit *τροχαλὸν*, inclinatum, contractum, & ad
modum rotæ rotundum. Vel *τροχαλὸν*, citum,
uelocem & properatē in incessu, quamlibet
alioqui tardum ob uirium imbecillitatem. Per
uirginem etiam tenellam, & honestioribus pa-
rentibus progeneratam, non perflat: quia illa
domi apud charam matrem, dum nōdum nu-
psit, & uiri concubitum sensit, moratur, & pul-
chritudinē corporis lauacris & oleo exornat.
Noctu uerō in penetralibus & interiorib. con-
clauibus domus cubat tempore hyemis in pri-
mis acri. Hic obiter curam uirginum, quæ
antiquitus in honestioribus familijs habeba-
tur, honorifica quadam mentione profequi-
tur, & in exemplum imitationis proponit.

λίπ'] pro *λίπαρῶν*, per acoropen. Vel, pro *λί-
πα ἱλαίῃς*, uel *λίπα* peculiari usu, ut sit *μονόπληκτον*
& *ἄκλιτον*. Est admodum hæc uox Poetis pri-
scis usitata, quibus tēporibus moris erat, post
balnea oleo corpora inungere, ad obstruen-
dos poros, & humiditatem includendam. Ho-
merus *ἱλνας*. §.

κὺντὰρ ἱππιδῶν πάντῃ λίσσεται καὶ λίπ' ἄλσιν.
Ibidem lib. 7, & *Iliad.* 4. *Thuc.* lib. 1. *λίπα μὲν τὰ
χυμνά*

γυμνάζειναι ἐλάφαι, oleo post exercitationem ungebantur.

ἐν ἀνέστη.] ἀκμή & uigor & uehemētia hyemis indicatur hoc polypi piscis more, qui tum abditus latet, & de suis acetabulis sedat famē. Ita non nudē & simpliciter hyemis uehementiam exprimit, sed natura polypi cognitu utili, ex historia animalium petita. Quo modo si singula uerba Poetę nostri in hac quamlibet prolixa descriptione brumę perpendantur, animaduertetur nullū prorsus esse ociosum, sed unumquodq; continere aliquid quod sit aut φυσικόν, aut ἀστρονομικόν, aut ἰδιον: sicut etiā alia omnia in toto hoc opusculo traduntur ab ipso, non solum perquā prudenter & utiliter, sed admodum aptē, eleganter, figuratē & suauiter: ut uerē illud Horatiј de ipso dici possit, quod miscuerit utile dulci, & hoc modo omne ferat punctum. quod certē apud intelligentes ei contingit.

ἔθισται.] locis consuetis. Ita enim Poetę usurpant hanc uocem ἔθισται, non solum pro moribus & consuetudine: sed & pro diata consuetudine, pro pabulo, pro loco, & id genus alijs ad quę parua est assuetudo.

ἐν ἀπύρῳ.] in domicilio frigido, calore Solis destituto, eo quia tum Sol procul abest, & diutius uersatur apud Aethiopas quā apud Gręcos. nec dum ipsi polypo ostendit νόμον legitimam & solitam commoditatem ἀρμεθῆσαι,

scilicet

scilicet *πρὸς*, ad prodeundū ex locis illis in quibus abditus lateat. Hic locus est Astronomicus, quia tum Sol cum est in Sagittario, diutius moratur apud meridianos, quā apud Septentrionales.

καὶ τότε.] Exequitur reliquos effectus tristiores huius partis hyemis.

ὕλη καὶ τὰς.] uocat feras in syluis degentes, & noctu cubantes. *μυλόμενός*, dentibus stridentibus & crepitantes propter frigus.

σκήπα.] tegumenta, *ἀντὶ τοῦ σκήπα*, ἃ *σκήπε*, quod significat tegumentum, domicilium & receptaculum.

γλάφυ.] concauitatem & antrum petrosū.

τρίποδι.] seni, tribus pedibus incedenti, ut scipione iam suffulto. Et respicit fortasse ad sphingis ænigma de homine. Quod argumentum tractatur serē ab omnibus Tragicis, præcipuē à Sophocle in fabulis tribus.

ἐπὶ λυγρῷ τῷ.] cuius dorsum est incuruatum, quasi sit fractum.

νίφα.] pro *νιφέλα*, defluxum & densitatem niuis.

καὶ τότε λέγουσιν.] Hactenus prolixē secundum omnes circumstantias descripsit tempus brumale, in primis frigidum: hic cōmunionem corporis contra id tradit.

ἔνυμα.] tegumentum, quo protegas & defendas corpus.

ὅς σε κελεύει.] ut tibi præcipio, quod & rectum

S C H O L I A.

271

etum pro more est, & utile pro frigoris propulsatione.

χλιδέναν.] Ianam & pallium, quod Græci supra tunicam induebant. *χλιδέναν* uult esse longam, & ad talos usque protensam.

γύμνη.] Modum eius texendæ tradit, quo fiat densior, & aptior pro hyemis iniuria. in paucum (inquit) stamen, multum tramæ & subtegminis intexas. *λεπίνα* uocat tramam & subtegmen. Et est enallage casus, pro *λεπίνης*. Et subiungit usum talis uestis indutæ: quia bene communiat corpus, ut pili non inhorrescant, sed maneant intrepidi. Pedes sunt communiendi calceis accommodatis, qui sint confecti de corio bouis ualidi & sani, quem fuit difficile & laboriosum prosternere. uel, qui fuit robustus & sanus cum prosterneretur: talium enim coria sunt firmiora, quam morbo pereuntium. Et hi sunt intus constipandi pilis.

πρωτογύννη.] Ex pellibus hædorum primogenitorum, ut uegetiorum, uult confici cooperimentum quoddam, quod circumdiciatur dorso, hoc tempore gelidiore, ad frigus propulsandum. Caput uerò dicit communiendum esse pileo elaborato, qui aures etiam tegat, & defendat à pluuia: quia ferè tempus maturinum in bruma, sub Borea uento est frigidius. Tum etiam manè, nebula *πρωτογύννη*, id est *πρωτογύννη*, ferox & frugibus comoda, de cælo sereno, in quo multæ cōspiciuntur stellæ, protenditur in terram

supra fata: quæ ex fluuijs hausta, altè in cælum
 eleuatur, flatu uenti: & ad uesperam interdum
 conuertitur in pluuiam, interdum in uentum
 ex uehementi boreæ agitatione. Est hic locus
 Meteorologicus, in quo respicit ad causas plu-
 uiarum & uentorum *αἰσχροῖν τε* semper flan-
 tium. Quia multi putant uentos ex aquis exis-
 stere, sicut & Herodorus dicit, *ἐκ ψυχρῆς πάλαι αἰὲρ
 γίνεσθαι*, Ex frigido solet aura existere: sic & Poe-
 ta uult, ex humidis euaporationibus existere
 nebulam, quam crassio rem quidem conuer-
 ti in aquam, subtiliorem uerò in aerē & flatum.

τὴν φθάρματα.] Hæc nebula obseruanda dili-
 genter, & cauenda. Et si quidem sunt foris quæ-
 dam opera peragenda, uult properandū esse,
 ut illis celeriter expeditis, liceat domum redi-
 re, antequam ad uesperum atra nubes ingra-
 uescat, & ipsum cooperiat, ac magno imbre
 madefaciat usque ad cutim.

ἀλλ' ὑπὸ κλονέσθαι.] Reperit hic in fine admo-
 nitionem de uitando hoc mēse, ut admodum
 difficili. Hactenus prolixè eius difficultates &
 molestias exposuit, quibus & brutis & homi-
 nibus sit perquàm incommodus. Et subiun-
 git cibandi rationem tum usurpandam, pro
 & bobus & hominibus. Bobus uult dimidiā
 pabuli partem detrahendam, quia tum non la-
 borent interdiu: hominibus uult aliquanto
 plus de conuenienti cibo addendum, pro-
 pter noctes longiores, quibus & ipsis homi-
 nes

S C H O L I A.

233

nes non quiescunt ab omni labore: & quia
tum uentriculi propter antiperistasin sint cali-
diores, & cibi maioris appetentes.

ἀρμαλία.] Significat cibum salubrem & con-
uenientem, *παρὰ τὸ τῇ ψυχῇ ἀρμίζειν*, ab eo quia
animo conueniat, & sit gratus. Vel *παρὰ τοῖς αἵ-
ματι*, quia corpora frigat & confirmet. uel *διὰ τὸ
διπλῶς ἀρματοῖς φέρειν τὰ σώματα*, quia ad modum
currus corpora gestet & suffulciat.

διεφρόνει.] uocatur à Poetis *νοῦν*, *παρὰ τὸ ὡς φρο-
νῶν ὁμῶς ἐν αὐτῇ*: ab eo, quia nos in ea benè co-
gitemus. Vnde est hoc prouerbium, *ἐν νυκτὶ ὁ βα-
λὺς*, in nocte consilium: quia tum *ἐν τῇ λογισμῶν
ἀσχολῶνται, ἡ δὲ τῶν γίνονται τὰ πραγματικῶν*, cum intelle-
ctus intenditur in suis ratiocinationibus, effi-
citur iudex negotiorum. Vel *παρὰ τοῖς σωματικαῖς
τῶν σῶμα διὰ τὴν ἀναπαύσειν*, quia corpora exhila-
rat & refocillat per quietem. Et inde adijcitur
ἐπὶ ῥῆθροι, id est *ἐπὶ κεραι καὶ βενθῆ*, quia corpus & a-
nimum reficiant & subleuent. Hoc postre-
mum præceptum est *δικαιητικόν*, quò etiam alia
ferè huius loci referri possunt, quæ ita prolixè
& accuratè exposuit, ut doceret quæ accura-
tior pro tēpore hoc grauiore cura esset haben-
da uoletudinis & uirium, in amictu, uictu & si-
milibus, quæ sunt de diætæ ratione, & habent
uim *προφυλακτικῶν*.

*ταῦτα φυλακτόμηνος τετελεσμένον εἰς ἡμέ-
ραν,*

P S

ἰσθῶτα

ἰσθ' αὖ νύκτας τε καὶ ἡμέματα, εἰσόκησιν αὖθις
 γῆ πάντων μήτηρ καρπὸν σύμμικτον γυῖα κη,
 εὖτ' αὖ δ' ἐξήκοντα μετὰ τροπὰς ἡλίοιο
 χειμὸν ἔκτελίσῃ Ζεὺς ἡμέατα, δὴ ῥα τότε ἄ-
 σῃς

ἀρκτοῖο· πῦλιν πῶν ἰδρὸν ῥόον ὠκυανοῖο,
 πρῶτον παμφάνων ἐπιτέλλεται ἀκροκνή-
 φιος, (δ' ὦν,

τόνδε μετ' ὀρθρογόνῃ παυδίονις ὥρτο χελί-
 ες φάος ἀνθρώποις ἔαρος νέον ἰσταμένοιο. (νοῦ-
 τ') φθάμενος, οἶνας ποταμνέμεν, ὥς ῥ' ἄμει-
 ἄλλ' ὅποταμ φθρέοικος ἀπ' ἁλθονός αὖ φυτὰ
 βαίνει, (νέων,

πλητιάδας φεύγων, τότε δ' ἠσκάφος ὑπέλει οἶ-
 ἄλλ' ἄρπας τε χαρὰς ἐμύλα, καὶ δ' μῶας ἐγεί-
 ρει,

φεύγον δ' ἐσκιόεις θώκεις, καὶ ἐπ' ἠὲ κοῖτον
 ὥρῃ γυῖα κητῶ, ὅτε τ' ἠέλιος χροά λαΐφῃ,
 τιμῶς σπιδίην καὶ οἴκαδ' ἐκάρπεν ἀγείρει,
 ὀρθρὸν ἀνίσταμεν, ἵνα τοι βίος ἀρκίος εἴη.
 ἥως γάρ τ' ἔργοιο τρίτῳ ἀρκείρετ' αἴσαν,
 ἥως τοι πεφίρει Ἄδολῶ, πεφίρει ἧ καὶ ὄργῃ.
 ἥως, ἥτε φανεία πολέας ἐπέβησε λευκόθυον
 ἀνθρώπων, πολλοῖσι δ' ἔστι ζυγὰ βυσὶ τίθησι.

Hæc custodiens in totum annum,

Exaque

Ex æques noctes & dies, donec rursus
 Terra omnium mater fructum proferat uarium.
 Quando post solstitium sexaginta
 Dies hybernos Iupiter absoluerit, tum astrum
 Arcturi deserto sacro fluxu Oceani,
 Primum apparendo uesperis exoritur.
 Post quæ hirundo filia Pandionis querula prodit
 In conspectum hominum, uere primum ineunte.
 Hanc anteuertens uites putes, sicut est cōsultius.
 Sed quādo domi porta de terra cōscenderit plātas
 Pleiadas fugiendo, tum non est amplius tempus
 fodiendi uites:

Sed falces acuas, & excita seruos:
 Loca autem umbrosa fugias, & somnum usque ad
 auroram

Tempore messis, quando Sol corpus siccet:
 Tum properes, & fructum domum congreges
 Mane surgēdo, ut tibi sit uictus in promptu suffi-
 Nā aurora diei tertiā partē sibi uendicat: (ciens.
 Aurora promouet iter, promouet & opus:
 Aurora quæ ortu suo inducit in uiam multos
 Homines, & multis bobus imponit iuga.

E X O R I O N.

Præceptum de pascendi ratione cōmendat,
 & uult accuratē & prudēter seruandū per totū
 annum,

annum, ab una æstate usque ad alteram : ita ut consideretur quantitas dierum & noctium, & pro ea & pabulum iumentis & hominibus cibis præbeatur. Et sicut ipse præcepta sua incepit ab æstate : ita hoc idem tempus æstatis uult esse finem anni circumeuntis & circumuoluti ipsi agricolæ. Nam cum dicit *αἰὼν ἄνδρῶν*, uideatur intelligere æstatem declinantem ad autumnum : tum enim maturuerunt omnis generis fructus.

ὦ ῥ' αὖ.] Hic redit ad tempus uernum, cuius certa indicia tradit, ex quib. cognosci possit : & præcipit, ut in ipso reditu hirundinum, aut etiam paulo antè, uites putentur. Primum est cognoscendum ueris tempus, ex duobus mensibus, siue diebus sexaginta elapsis post Solstitium brumale. Deinde, ex ortu *ἄρκτου* arcturi, uesperis post occasum Solis apparentis. Tertio, ex reditu hirundinis manè incipientis sua querula & lugubri uoce canere.

ἡρώδης.] Respicit ad fabulam de Progne & Philomela, filiabus Pandionis, tandem uersis in aues : illa in hirundinem, hæc in lusciniam. De qua fabula passim multa extant apud Poetas, & apud Ouid. in Metamorph.

ἰσθῆτος.] in lucem & conspectū hominum. Videtur Poeta quoque esse in hac opinione, ut putet hirundines per hyemē latere quasi mortuas, uel in nidis, uel in fundis aquarū. Alij putant, eas auolare in regiones alias tepidiores.

ῥίον.]

S C H O L I A.

217

ἡμέρ.] iam primum ineunte, quæ prima dies mensis cuiusq; uocatur *ῥομπία*, uel *ῥομπία*, sicut postea indicabitur.

ὅτι γὰρ.] Consultius est uites amputare ante seditum hirundinum, quàm post eum.

ἀλλ' ἐν ὁρῶν.] Progreditur ad æstatem, & tempus mæsis, ab initio huius libri traditū, sub ortu Pleiadum heliaco, quæ mense Iunio manent ante Solis ortum apparent. Sed adiungit aliud etiam signum huius laboris cōspectius, & magis obuium, *ῥομπία* ascensum supra plantas & uirgulta, ob fugam Pleiadum. Per *ῥομπία* intelligunt nonnulli testudinē, Latine dictam à Poetis domiportā. alij animalculum quoddam album, locustæ simile. alij quiddā uespamaius. Hoc certum est, fuisse aliquod animalculum in illis locis notum & frequens, quod illo tempore anni solebat pro uitando solis gestu petere plantas & uirgulta.

τίτι.] Tum fossio & alia cultura uitium est intermittenda, & curanda quæ ad messem attingeant: acuendæ falces, serui excitādi, fugienda quies in umbra, & somnus usq; in aurorā, nec æstus & siccitas Solis curanda. Quia tum sit tempus opportunum mæsis, quod sit diligentissimè urgendum, nec ullum momētum occasionis eius negligendum: sed summo mane est surgendum, & festinandum quàm maxime in demetenda segete, & importanda, ut ne quid decedat, quod faciat ad sufficientiam uictus

238 IN HESIODVM

ctus in hyemem & reliquas anni partes.

¶ Subiungit cōmendationē egregiam auroræ, in qua ipsam præfert alijs diei partibus quas facit tres: & inter eas auroræ, hoc est, tempori matutino non solum contribuit locum primum, sed eum etiam longē commodiorem, ad labores quoslibet aggrediendos & promouendos, quàm alijs diei partibus: ut si sint diei horæ sedecim, inter eas duodecim erunt laborum, reliquæ tres refectionis in ientaculo, prandio, & in cœna. Inter horas laborum uendicat sibi aurora partem unam, & eam ut commodissimam ad iter & quodlibet negociū promouendū: ita primā, & ob hoc ipsum commodissimam, qua ob vires per nocturnā quietem reparatas, homines fiant excitiores ad labores & suos & iumentorū. Hæc autem cōmendatio auroræ, est accommodanda etiā ad negocia, & præcipuè studia nostra, quibus illa uulgo etiā dicitur amica esse. Quæ quidē studia quo sunt præclarioris culturæ, nēpe ingeniorum & animorum humanorum: eo & maiori diligentia & tempore commodiori urgeri debent: quale quidem tempus nemo nō experitur esse hoc matutinum.

ἡμους ἢ σκόλυμός τ' αὐθιῇ, καὶ ἡχέτα τέπειθε
 διγαστρέω ἐφειζόμεν, λιγυρὴν καὶ ἀχνύετ' ἄου
 δ' ἰωὶ (ὧρε·
 πυκνὸν ὑπὸ πτερύγων, θέρους καματώσεως
 τῆμ')

πῆμος πῶταταί τ' αἶγες, καὶ οἶνος ἀγῖστος,
μαχλότατ' ἢ γυναικες, ἀφαιρότατοι δ' ἔτε
ἄνδρες

εἰσὶν, ἐπεὶ κεφαλὴν καὶ γόνατα σείριος ἄζα,
αὐαλῆος δὲ τε χεὺς ὑπὸ καύματι. ἀλλὰ
τότ' ἦδ' ἔτι

εἴη περ αἶν τε σκιῇ, καὶ βίβλινος οἶνος, (νάων,
μάζα τ' ἀμολγαῖν, γάλα τ' αἰγῶν σβεννυμε
καὶ βοὸς ὑλοφάγοιο κρέας, μή πω τετρακῆς,
πρωτογόνων τ' ἐρίφων. ἐπὶ δ' αἶθοπα πινέ-
μεν οἶνον,

ἐν σκιῇ ἐξόμλου, λευκορηνμόν ἦτορ ἐδωδῆς,
αὐτίου δὲ κρέατος αὐτὸς φρεσὶ φαῖα πρόσωπον,
λερίνης τ' ἀγνάς καὶ ἀκέρυς, ἦτ' ἀθόλωτος.

ῥίς ὑδατος ποχέην, δ' ἢ τέταρτον ἔμεν οἶνον.

δ' μῶσι δ' ἐποτρύνειν δ' ἡμῶντος ἐξόν ἀκτῆ

θινέμεν, εὐτ' αὖ πρῶτα φανῇ δένος ὠρίωνος,

χάρεα ἐν ὕδατι, δ' ὅσον χάλαρ ἐν ἄλω, (δ' ἔ

μέτρη δ' ὅσον μέλας ἐν ἄγχεσι, αὐτὰρ ἐπὶ καὶ

πάντα βίου κατὰ θῆκαι ἐπάρμενον ἐν δόδυν οἶ-

δ' ἦτ' αἶον ποιῆδ' καὶ ἄτεκνον δρίβον (κα,

δίξας κίλομαι χαλεπὴ δ' ὑπόποδες ἐρίβος

καὶ κύνεα καρχαρόδοντα κομῆν, μή φείδῃ σῖτος,

μή ποτε σ' ἡμερόκοιτος ἀνὴρ ἀπ' ἐχέμαθ' ἔλθῃ.

χέρην δ' ἐσημίσαι, καὶ σφύρετ', ὅφρα τι εἴθ' ἔ

Βυσσὶ

240 IN HESIODVM

Βοοὶ καὶ ἡμιόνοισι γ' ἐπικετανόρ. αὐτὰρ ἔπειτα
 Διῶας ἀναψύξαι. Πίλα γούατα, καὶ βόε
 λῦσαι.

Quando aut iam floret scolymus, et sonora cicada
 Insidens arbori acutam effundit uocem,
 Assiduam sub alis, tempore æstuantis solis:
 Tum capræ sunt pinguisimæ, et uinū optimum:
 Mulieres aut salacissimæ, et uiri languidissimi
 Sunt, quia Sirius adurit capita et genua,
 Et sub æstu corpus siccum. tum ergo assit
 Umbra petrosa, et uinum Biblinum.
 Et massa lactea, et lac caprarū desinentiū lactea
 Et caro uitulæ syluiuoræ, nondum enixæ, (re,
 Et hædorū primogenitorū: et adbibas uinū nigrū
 In umbra sedens, satur cibo pro uoluntate tua,
 Versa facie uersus uentum temperatum,
 Et fontē perennē et defluentem, qui sit limpidus.
 Tres aquæ partes infundas, et quartam immittas
 uini.

Famulis autem insistas ut sacræ Cereris fructum
 Vertant, ubi primum apparuerit uis Orionis,
 In loco perspirabili et in area rotunda,
 Et sub mensura importa in uasis. sed postquam
 Seposueris omnem uictum intra domum dispositum,

Merce-

Mercenarium conducas carentem domo, & ancillam sine liberis

Iubeo te dispicere: quia ancilla liberos habens est incommoda. (cas cibo,

Et alas canē ferratis dentibus præditum, nec par

Ne quādo uir interdum quiescēs tibi detrahat res,

Et importes fœnum & paleas, ut aſſit

Bobus & mulis in annum. deinde autem

Refocilla seruos chara genua, & solue boves.

EXORDIUM.

Reliquum tempus æstatis à solstitio usque ad autumnum exequitur. Primū commēdat huius temporis feruidioris effectus peculiares, in stirpibus, animalibus & hominibus sexus utriusq. Deinde præscribit uictus & diætæ rationem certam, pro *ἡρώων* corporum isto tempore sicciorum & languidiorum. Postea tradit de tempore triturationis, de loco eius, de sepositione frugum, de idoneis mercenariis, de cane pro custodia rerū domesticarum contra fures alendo, de fœno, & id genus alijs importandis pro bobus & mulis. Postremo de seruis & iumentis refocillandis, post labores æstatis peractos, & fruges importatos. Est hic insignis locus, in quo multa tradūtur quæ sunt liberalis & utilis cognitionis, & pertinet ad officium prudentis patrisfamiliæ.

ἔμϑ ἀνὸνέλυμϑ.] Hæc sunt æstatis mediæ
q signa,

signa, ab effectis eius petita. Tum enim *καλὴ*
μῆτις, hæc species cardui, floret: & cicada *ὄχις*
 uocalis & sonora, quæ est alius speciei quàm
 hæc nostræ, supra arborem hærens effundit vo-
 cem acutâ, ex crebra uibratione pelliculæ sub
 alis. Et hoc facit non omni, neq; toto die, sed
 horis feruidioribus diei sereni. Tum tempo-
 ris, cum hæc signa apparent, capræ sunt pin-
 guissimæ, quia desierunt lactare, & pastum uo-
 berem & succulentum habuerunt: & uinum
 est optimum, ut iam defecatum & purum effe-
 ctum, per suas solitas etiam in uasis ebullitio-
 nes & cōcoctiones: mulieres sunt tum lasci-
 uissimæ, quia earū humidior & frigidior *ὑγρότερος*
 temperatur temporis illius calore & siccitate:
 uiri autem sunt languidissimi, quia corpora
 eorū calidiora & sicciora: & Siria stella, uulgò
 canicula dicta, tum supra capita eorum cum
 sole cosmicè circumiens, quæ est illis peculia-
 riter infesta, exiccat, & sol æstu suo uehemen-
 ti resoluit & arefacit. Proinde tum erit uten-
 dum sua diætæ ratione peculiari, quæ sit *αισθη-
 τικὴ* & refectiōis commodæ. Tum enim lice-
 bit uti umbra opaca inter petras, & uino Bi-
 blino, uel dulciori & nobiliori, ut nonnulli
 uolunt, & ex Thracia aduecto: aut ex Bīblia
 uite Thraciæ collecto: uel, ut alij uolunt, re-
 nuī & aquoso, quod magis conueniat æstati,
 quale sit populi in Assyria iuxta Biblum & Li-
 banum degentis, qui sit *ὀψομένης*. Tum etiam
 aſsit

S C H O L I A.

243

afsit tibi in usu victus *μήλα ἀμολγία*, libum & placēta lactea, ex farina & lacte confecta. Hęc *μήλα* erat genus panis delicatioris, ad quem accedebat lac aut butyrum. Alij uolunt, fuisse caſeum quendam pinguiorem.

γάλα.] Lac autem caprarum, quæ tum primum deſinant lactare, probat: quia lac caprarum putarunt & plus & ſalubrius nutrire. Carnem uero pro tempore illo commendat, quæ ſit uulvæ adultæ quidem, & cum alijs uaccis progreſſæ in pascua ſylvarum: ſed quæ nondum ſit enixa. Sic & hœdorum primogenitorum carnem commendat, quia utraq; hęc caro eſt & *ἰχθυμοι* & *ἰππιῶτες*, & ſucci boni, & concoctionis facilis, & fortaiſe etiã multi nutrimenti, illa præſertim uirulina.

αἶδινα.] Nigrum fortaiſe & rubrum uinum intelligit, quod ut pinguius plus alat. Vel calidum & potens, quod pro meliore concoctione in prandio & cœna putet interdum ſumendum eſſe, ad carnes præſertim.

ἰν' οὐμῇ.] Aut uult, in umbra amœna etiam prandeat: aut uult, ut poſtquam ſit prænſus, & *ἡμερημιόθεν ὄρεσ' ἰδουδῶς*, ſatur & repletus cibo pro appetitu & uoluntate ſua, deinde petat umbrã, & ſub ea ſedens quieſcat, uerſa facie erga flatũ temperatum, & fontem perennem & deſluentem, & eum limpidum & purum. Ex quo fonte, ſi interea ſitiat, petat tres aquæ partes ad unam uini, quæ ſit quarta pars potus

temperati & salubris ad sitim sedandam. Nam tum in Græcia moris erat, illa fortiora uina aqua temperare: sicut hæc apud Athenæum & alios est legere.

Ἀμῶνι.] Hoc præceptum est de trituratione tum per seruos non aliquo suo magno negotio expedienda. Tempus eius tradit ortū heliacum Orionis, qui incidit in mensem Augustum. Tū uult excitandos esse seruos ad istum laborem perficiendum, in loco perflatili areæ rotundæ, uel planæ & exæquatæ, ut fiat æqualis & commoda trituratione.

μίσθῳ δ'.] Prudens admonitio de seponendis trituratis in sua repositoria, cum mensurat ut & ipse sciat, quantum frugum seponat: & serui & uicini non sperent, posse aliquid ipso clam auferri. Et has fruges omnes uult seponi in domo propria, & quasq; aptè loco suo: quod & Aristoteles in primo *οἰκονομικῶν* in fine præcipit, & Xenophon in suo *Oeconomico*. Deinde post hos labores peractos, progreditur ad sequentis autumnii & hyemis negotia: & præcipit, in conducendis mercenarijs seruum esse conducendum, qui non habeat domum aut familiam, cuius cura distrahatur, & in quam cupiat aut possit quid clam surreptum inferre: & ancillam ad lanam elaborandam, quæ nullos habeat liberos. quia quæ liberos habeat, sit ualde incommoda: nam cogatur eos subinde accedere, & aliquid ad eos deferre:

deferre : aut illi ad eam cōmeent, & ipsam in laboribus impedian. Quia autem tales mercenarij non sunt obuij, iubet eos diligenter dīspicere & inquirere.

νεῖς λυσιπάρκας.] Canem etiam non uult abesse à diligenti domus administratione, sed præcipit, ut & absit, & is idoneus: tum uerò, ut in eo alendo non parcatur cibo, & quidem ad hunc præcipuum usum, ut noctu furi non concedatur aditus ad aliquid surripiendum. Per *λύσιπάρκας* intelligit idoneum & utilem, hoc est, acrem, uigilantem & fortem, qui habeat dentes asperos & serratos, qui ausit inuadere furem, & possit eū apprehensum tenere. Hoc epitheto ferè Poetæ ornant canes generosos, & usui aptos. nec temerè præcipit, talē canem liberaliter esse pascendum: sed quia iudicat, & eius fidelem operam uigilantiāq; hoc mere ri, & ipsum inde erga dominum & res eius in sua fidelitate excitari. Nam est hoc animal domesticū, & habet suas quasdam satis illustres humanæ consuetudinis uirtutes: nec destituitur & beneficētiæ sensu, & studio gratitudinis.

ὑπὸ φάλαγγι.] uocat furem, bellè: à prosecutione quietis diurnæ, ob somnum noctu intermissum.

χίρην.] Præcipit importationem fœni, & aliorum quæ bobus, mulis, & alijs iumentis & pecoribus usui esse possint: sub quo præcepto comprehendit omnem aliam præparatio-

246 IN HESIODVM

nem contra iniurias & difficultates hyemis. Fornum autem non tum demum in Septembri esse demetendum sentit: sed antequam suo tempore demessum, & in cumulos pyramidales congestum, & in pratis sub dio relictum, pro more illarum regionum, tum putat importandum esse, antequam pluviae autumnales inualescant. Per *ἐλπίτες* intelligit non tantum paleas & stipulas, sed & folia & uirgulta uitium, quercuum, & aliarum arborum atque fruticum: tum uero herbas, & id genus alia quae iumentis & pecoribus in hyeme possint esse quoddam non incommodum pabulum. Nam haec uox Graecis usurpatur in tanta significationis uarietate: & inde *μυταρισμὸς* est in crebro usu, pro multitudine promiscua plebis, uulgi, & omnis generis hominum. Et *συγκριτάδες* uocantur populares & plebei, *δυναμῶνισαι* & *ψυχαγωγοί*, qui sapiunt plebem, qui eius curam capiunt, & se ad eius opinionis intelligentiam & approbationem accommodant.

ἀλλὰ γὰρ.] Admodum humanum praeceptum, de danda sua quiete & recreatione etiam seruis & iumentis, post labores aestatis continuos peractos: ut reparentur ad sequentes uindemiae & autumnus, ad quos defatigati non possent sufficere. Ideo Aristoteles *ιδιότης* cap. 9, hanc etiam unam statuit ex causis, propter quas prisci festa & sacra post importatas fruges celebrabant. *οὐ γὰρ ἀρχαῖον θυσίας τῷ σὺνέδρῳ, φάει*

SCHOLIA.

247

καὶ γίνεσθαι μετὰ τὰς τῶν λαμπρῶν συγκομιδῶν, εἶναι ἀ-
παρχὰς μάλιστα γὰρ τότε τῆς ἐσχόλας τῆς λαοῦ. Nam
prisca festa & concilia, uidentur celebrata esse
post importatas fruges, tanquam primitiæ.
nam istis temporibus maximè ocio uacabant.

φίλα γυνώατα.] Per appositionem uocat chara
genua, quia in seruis sit robur & industria,
per quos expediantur labores : & ideo de-
beant esse chari, & illorum uirium & ualetu-
dinis sit ratio habenda. γυνώατα autem usur-
pantur pro potentia, uiribus, & robore. Est
usitatum Poetis, & præcipuè Homero, apud
quem est hoc crebrū, τῶντα διὸν ἐν γυνώασι λαίται :
quo significat, omnia potentia & prouidentia
diuina administrari. Nec malè uocat ser-
uum φίλον, quia ut non sit erga ipsum, ut ser-
uum, amicitia, quia hac ratione est ἔργον : τα-
μεν ἔστιν amicitia erga ipsum, ut hominem, &
ut est instrumentum ὑγιμονικόν, quo rationali,
alia & ἄψυχα & ἰμψυχα ἔργα administrentur.

εὔτ' αὖ δὲ ὠρίων καὶ σείερος ἐς μέσον ἔλθῃ
ἔρανον, ἀπὸ κτῆρος δὲ ἐσίδῃ ῥοδὸν ἀκτυλ-
ῆως,

ὡ πόρσῃ, τότε πάντας ἀπόδρεπε οἴκαδε
βότρυς,

λεῖξαι δὲ ἡλίαν δέκα ἡμέρας καὶ δέκα νύ-
κτας, (σα

πρὸς τὴν συσκιᾶσαι, ἔκτω δ' εἰς ἄγλιν ἀφῦσ
ῥῶρα

δῶρα δῶνύσῃ πολυγυθίῃς. αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ
 πληιάδες δ' ὑάδου τε, τό τε δίνος ὠρίωνος
 δώωσι, τότε ἔπειτ' ἀρότῳ μεμνημένος εἴν
 ὥραις. πλείω γ' κατὰ χθονὸς ἀρμενέωικ.

Postquam autem Orion & Sirius pervenerint
 in medium

Cœlum, & aurora rosea aspexerit arcturum,

Tum ô Persa decerpas domum omnes botros.

Et exhibeas soli decē diebus & decem noctibus,

Quinq; autem retineas in umbra, & sexto in uas
 sa haurias

Dona Bacchi exhilarantis. Sed postquam

Pleiades & Hyades & robur Orionis

Occiderunt, tum sis memor arationis (spositus.

Tempestivæ. atque ita sit annus supra terram di-

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Qui reliqui sunt de laboribus terræ, eos e-
 xequitur, & paucis perstringit tempus & mo-
 dum vindemiæ: postea statim subsequentem
 opportunitatem arationis monet captandam
 esse. Atque ita absoluit præcepta de laboribus
 totius anni supra terram. Vindemiæ tempus
 indicat esse, quādo Orion & Sirius manē con-
 spiciantur in medio cœli: arcturus autē oria-
 tur cosmicè, quod fit Sole in librā ingrediēte.

Δύξαι.] Hoc intelligunt nonnulli de qua-
 dam

dam certi uini præparatione, non sine suis cau-
sis : sed mihi magis placet, esse generale præ-
ceptum, de modo uindemiandi pro tempori-
bus & locis illis optimo. Neq; enim tam sa-
piens Poeta, & in studio suo omnia utiliter &
diligenter tradendi, potuit omittere, quod
communiter rectum uideretur, de fructu agri-
culturae non postremo percipiendo. Et hæc ra-
tio relinquendi uuas calcatas sub dio per ali-
quod tempus, etiamnum non est fortasse inua-
sita apud omnes populos etiam regionum
nostrarum. Imò uerò rubra uina apud nos
dicuntur inde fieri non solum coloratiora,
sed & pinguiora & fortiora : nec hoc spa-
cium quindecim dierum est ita longum, & for-
san præscribitur ut summum, quod pro cu-
lusq; prudentia & rerum usu præcidi possit.
Sed & uerba ipsa generalem & nō absurdum
sensum præbent. nam dicit *πῶτας ἀπὸ δρύας*, nō
partem, sed omnes decerpe botros, & eos do-
mum asportes : & *ἄμφω*, exhibeas soli per de-
cem dies & noctes, ut fortasse ebulliendo per-
coquatur uinum : & deinde retine in umbra
per quinque dies, ut ex illa ebullitione feruor re-
primatur, ut deinde sexto die sedatum & tem-
peratum in uasa recondatur. Præterea sub-
iungit *ἄμφω δινύσας πολὺν δίκην*, munera Bacchi
lætificātis. quibus uerbis intelligit uina ex o-
mnis generis botris, seu uina ut communiter
pro potu usurpantur, ad corpora roboranda

& animos exhilarandos. Hic sensus uidetur neq; rei incommodus esse, neq; à uerbis alienus: non tamen eum contra cuiusquam meliorem defensum cupio.

αὐτὰρ.] Deinde, inquit, obserues occasum Pleiadum, Hyadum, & Orionis: & circa illum scias tempestiuam esse arationem, de qua memori mente & sollicitè cogites, nec quid oscitanter agas aut differas. Atq; ita Poeta in istis præceptis de laboribus rusticis, pro acquisitione honesta & utili progressus per tempora & opera cuiusq; partis anni, usq; ad labores illos, à quibus orsus est hunc librum, concludit hunc locum, & dicit: Atq; ita sit annus aptè dispositus & distributus pro laboribus & cultu terræ. *πλεῖν* uocatur annus, ab eo, quia plura tempora in se contineat, *ἐπὶ τῷ πλείναι χρόνῳ πορεύεσθαι ἐν αὐτῷ*. uel, *παρὰ τὸ πλεῖν ἢ διέλχειν τὰς καταγεγραμμένους χρόνους*, ab eo quia uerset & peragret ordinata tempora.

αἰεὶ σε νεκυλίνης διυπαμφέλας ἡμερος αἰετῆ,
 οὗτ' αὖ πλεῖν ἄδεις διένος ὄμβριμον ὠρίων
 φεύγῃσαι, πῖπῃσι νῆς κερὸς δῖα πόντου,
 δ' ἢ τότε παντοίων ἀνέμων θύουσιν ἅπτα.
 καὶ τότε μηκέτι νῆας ἔχῃς γνῖ οἶνοπι πόντῳ,
 γλυῖ δ' ὄργαζεσθαι μεμνημένος, ὅς σε λελύω.
 νῆα δ' ἐπ' ἡπείρου δρύσαι, πυκνῆσαι τε λί-
 θοισι

παν.

SCHOLIA.

257

πάντοθεν, ὅφρ' ἴχθυσ' ἀνέμων μείλιος ὑγρόν αἶ-
γνέται,

χείμαρον ἔξ ὀρύχας, ἵνα μὴ πύθη δῖος ὄμβρος.
ἥπλα δ' ἐπαρύμνα πάντα τεῶν γνὶ λάτθεο
οἴκῳ,

ὀνόσμως εὐλίπας νηὸς πῆδρά ποντοπόροιο.
πηνελιγὸν δ' ὀδύγεις ὑπὲρ λαπνῆ λευκαῖ
ἑάδαι·

αὐτὸς δ' ὠραῖον μίμνει πλόον, εἰσόκην ἔλθῃ.
οὐ γὰρ τέτε νῆα βολὴν ἄλλαδ' ἐλκείμεν, γνὶ δ' ἐτε φόρ-
τον

ἄρμενον γνῆτιώαδι, ἵν' οἴκαδε κέρδεος ἄρῃαι.
ῥάσας ἐμός τε πατήρ καὶ σὸς, μέγα νῆπι
πύργῳ,

πλωίξεσκε νηυσὶ, βίη λευηνμείλιος ἐὼλῃ. (ἄρ-
ος ποτε καὶ τῆδ' ἦλθε πολὺν σῆμα πόντου αὐτῷ
κύμῳ αἰολίδ' αὖ πωλιπῶν, γνὶ νηὶ μελαίνῃ,
ἔκ ἄφρονος φύγων, ἔδ' ἐπλῆτόν τε βί' ὄλβον,
ἀλλὰ κακῶ πονήσω, τῷ Ζεὺς ἀνδρῶεσσι δίδω
νάσσατο δ' ἄγ' ἐλικῶνος, οἷζυρῃ γνὶ κόμη(σι·
ἄσπερ, χῆμα κακῇ, θέρεσι δ' ἀργαλίῃ, οὐδ' ἔ-
ποτ' ἐὼλῃ.

Quod si tūt te navigationis periculosaē capit de-
Quādo imvalidā Orionis Pleiades (sideriū,
Fugiente, decident in obscurum mare;

Tum

Tum sanè flatus uariorum uentorum præcípites
feruntur, (scuro,

Tum quidē nō amplius retineas naues in mari ob-
Sed terram colas consideratè, sicut tibi præcipio.
Cæterum nauem in continentem extrahas, &
lapidibus refertas

Vndiq; ut arceant uim uētorum flantiū humidū,
Extracto clauo carinae, ne putrescat imbre.

Præterea omnia instrumenta in domo tua dispo-
sita recondas

Aptè, naus pontigradae alis compositis,
Et gubernaculū elaboratū supra fumū suspendas:
Tu uerò expectes nauigationem tempestiuam do-
nec adueniat.

Ac tum quidē nauē uelocē in mare trahas, et onus
Aptum imponas, ut domum lucrum asportes.

Quemadmodum meus & tuus pater, Persa incō
Nauigauit, egenus uictus boni. (siderate,

Qui quondam huc etiam uenit multo mari
Deserta Cuma Aeolica nauī nigra.

Non fugiens opes, diuitias & fortunā amplam,
Sed incommodam inopiam illam, quam Deus ho-
minibus contribuit:

Habitauit autem iuxta Heliconem, in pago æru-
mnoso

Aspera,

Aspera, hyeme incommoda, æstate difficili, nunquam commoda.

E X O R A T I O N :

Haftenus in hoc secundo libro, sicut in fine libri primi promisit, tradidit præcepta de omnibus laboribus agriculturæ, pro acquisitione rerum honesta & utili: deinceps tradet pauca quædam præcepta de usu nauigationis, pro eadẽ acquisitione. Et hoc ideo, quia tum temporis in locis illis erat recepta etiam nauigatio, & ad multa utilis & necessaria deprehendebatur. Ac primum eã, ut periculosam, non commendat ipsi: sed permittit ipsius arbitrio. Postea docet, quo tempore anni nõ sit ea utendum: sed instrumentis sepositis, alijs laboribus incumbendum. Deinde tradit, quo modo & qua præparatione, ea tempore opportuno sit capeßenda: ubi, quo ad eius rectum usum, in exemplum proponit patrem suum, & quædam subiicit præcepta pro ea prudenter & utiliter usurpanda, ac ei plura alia promittit: sed cum extenuatione quadam modesta cognitionis suæ, talium rerũ non quidem admodum peritæ, sed satis eruditæ. Postea ei præscribit & commēdat duplicem nauigationem, æstiuam & uernam: autumnalem uerò improbat. Postremo grauitèr subiungit quædam de nauigatione, aut prorsus omittenda, aut prudenter & cautè usurpanda.

æstiuæ

ἀ δὲ οἱ.] Conditionaliter loquitur, quia non ex sua suasionem, sed ex ipsius approbatione, & studio nauigationis, uult ei tradere praecepta quaedam de ea. & ideo *δυσκίμωτον* uocat, difficilem & periculofam: uel quia non fit facile transire mare, uel quia fit difficile ex eo dimitti & liberari. In quo oblique a suo de nauigatione iudicio ipsum dehortatur. deinde dicit, *ἀ δὲ οἱ ἴμπερ αἶψα*, si tu omnino cupis: in quo & ipso, eius approbationem a se amandat, ad ipsius cupiditatem.

ὣς ἔειπεν.] Tempus certum tradit uitandae nauigationis: & id ex motu astrorum designat, quem nautis & maritimis est studio & curae obseruare. Occasum autem Pleiadum, quasi fugientium uim Orionis insequentis, pro uitanda nauigatione proponit obseruandum esse: & causam subiungit huius praecepti, quia tum sint uehementes & uiolenti flatus uariorum uentorum, qui efficiant nauigationem periculofam.

ἔτι τῶτε.] Tum non amplius, sicut in aestate, sunt retinendae naues in mari atro & obscuro, propter tempestates: sed tum debet exercere & colere terram, memori mente secundum praecepta antea tradita & praescripta: nauem autem extrahere supra terram siccam, & replere lapidibus accuratè, qui arceant & inhibeant uim uentorum humidè flantium.

flantium . Quod est *μικρολογικόν* , ex causa
 siue origine uentorum peritum : quia sentit,
 aquam resolui in aerem, & ex hoc subtilio-
 ri gigni flatum. Quod est ex Homero desum-
 ptum, apud quem est hoc *ὕγρην αἶντον* usita-
 tum, de quo Plutarchus in uita Homeri :
*καὶ αἶμαρ δὲ φύειν ἀεθλῶς κατακτείνει, ὅν τινα μὲν
 γίνεσθαι ἐκ τῶν ὑγρῶν αἶνα . τοῦ μὲν γὰρ ὕδατος με-
 ταβολὴ δὲ αἶρα γίνεται, ὅθεν αἶμαρ ἰσὶν ἀδρ ρίον.
 τοῦτο δὲ ἴμ τε ἄλλαι πολλοὶ ἐμφαίνει, ἐν οἷς φασί,
 αἶμαρ μὲν ὕγρην αἶντον.* Præterea uentorum e-
 tiam naturam accuratè perspexit, quorum
 generationem uult esse ex humiditatibus .
 Nam aqua mutatur in aerem, & uentus est
 aer fluens . Quod & in alijs multis decla-
 rat, & ubi dicit, Vim uentorum humidè flan-
 tium:

χάμαρον .] Ita ut extrahas clauum cari-
 næ, quo extracto effluat aqua, ne tibi na-
 uis computrescat per pluuiam cœlitis de-
 lapsam . Sic alia instrumenta nautica debes
 domum asportare, & ibi aptè & commodè
 seponere: & nauis alas, ut uela, funes & si-
 milia, conuenienter componere: atque gu-
 bernaculum aptum & artificiosè confectum,
 supra fumum suspendere, ut exiccetur ibi,
 & roboretur in sua integritate . Huius se-
 positionis & conseruationis gubernaculi su-
 præ etiam libro primo, non procul ab ini-
 tio, mentionem fecit, ubi dixit, *αἰψὰ καὶ πυδάλου*
μὲν

μὲν ὑπὲρ λατὴν λατὰδ' αἶε, statim etiam gubernaculum supra fumum seponeres. Hæc autem hæcenus non ociosè tradidit ita prolixè: sed ut fratrem ab ista etiam parte instrueret, & doceret, singula requirere suam rationē rectam, & diligentiam sollicitam.

αἰρήν.] Tu autem istis peractis, debes abstinere à navigatione, & expectare donec eam nanciscaris tempestiuam & commodam. At tu quidem non amplius cesses, sed statim nauē protrahas in mare, & imponas ritè onus, quod & pondere naui conueniat, & precio sit uenale, ut cum lucro & commodo tuo redeas domum. Hæc pro prudenti & utili instructione & præparatione ad negotiationem mari dicit: & quia non probat talem acquisitionem per navigationem, nec uult eum multum ea uti, sed tantum pro egestate propulsanda: ideo in exemplum proponit patrē, qui ea non usus esset, nisi tandem per egestatem coactus fuisset semel, utpote *λεῖψον μὲν & βίη ἰσθλὴ*, egenus & destitutus uictu bono: hoc est, necessario & comodo, ad uitæ honestæ conseruationem. In quo commendat eius frugalitatem: quia nō plura, neq; maiora aut preciosiora requirebat, quàm quæ facerent ad uitæ honestæ necessarium & commodum usum.

ἴε ποτὶ.] Qui quondam traiecto multo mari, Aegeo uidelicet, post multa loca peragrata, huc etiam uenit, cum deseruisset *λέμνη δῖον ἰθάκη*, quam

quam ita circumscribit ad differentiam *λύμνη* quæ erat in Italia, unde erat una Sibyllarum: hæc enim erat in Ionia, iuxta Mitylenam.

ἐν ἀπορίᾳ.] Inopem & inuidiosam causam discessus ex patria, remouet à patre. Non, inquit, deseruerat patriam ideo, quia non posset ferre inuidiam & odium, propter diuitias & auaritiam, quia haberet magnos redditus, multam possideret substantiam, & esset opulentus: nec interim contentus sua locuplete sorte, sed cupiditate insatiabili plura accumulandi se multorum odijs obijceret. uerùm deseruerat patriam, quia non posset sustinere incōmodam & urgentem atq; difficilem inopiam: in quam non uirio & culpa sua inciderat, sed plaga diuina. Ira pius & sapiens Poeta patrem defendit, etiam à culpa inopiæ, quia ostendit eum fugisse non turpem & reprehensibilem inopiam: sed calamitate quadam aut belli, aut incendijs, aut mali alijs immissam: quam ipse non potuerit uirare, ut quæ sola prouidentia & potentia Dei administretur.

ἐν ἀπορίᾳ.] In hoc etiam commendat uirtutem & frugalitatem patris, quia occupat locū iuxta Heliconem obscurum, infrugiferū, & omni tempore anni incommodum: in quo non posset aliquid acquirere, nisi magno suo labore & sudore. *ἔσχατος* fuit uicus ille ad radices Heliconis situs, alioqui ignobilis, sed ab Hesiodo satis clarus factus, & Græciæ & Latini-
r nis au-

nis authoribus, de quo est hoc Ouidij:

Esset perpetuo sua curuitabilis Asra,

Ausa est agricola Musa docere senis.

ταῦν δ' ὦ πόρσῃ, ὄργων μεμνημένῃ· εἶν,
 ὠραίῳ πάντῃ, πειρὶ ναυτιλίας δὴ μάλιστα.
 νῆ' ὀλίγῳ αὖτις, μεγάλη δ' ὅτι φορτία θέσθι.
 μέζων ἢ φόρτος, μέζον δ' ὕδ' κέρδι' ἱέρους
 ἔσσεται, εἴκ' ἀνέμοί γε κακὰς ἀπέχουσιν αἰ-
 τας. (μόν,

εὐτ' αὖ ἐπ' ἐμπορίῃν βίβας ἀεσίφρονες θυ-
 βάλλῃαι δὲ χεῖρα τε πεφυγῆν καὶ λιμὸν ἀ-
 τέρπει,

δείξω δὲ βίβρα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης,
 ὅτε τι ναυτιλίας σεσοφισμένως, ὅτε ἱνῶν·
 ὅ γάρ πώποτε νηὶ γ' ἐπέπλων δῦρέα πόντον,
 εἰ μὴ εἰς δῦβοιαν ὅζ' αὐλίδες, ἢ ποτ' ἀχαιοὶ
 μέναυτον χειμῶνα, πολὺν σὺν λαὸν ἄγξασθαι
 ἑλλάδος ὅζ' ἰδρῆς, τροίῳ ἐς καλλιγυναικᾶ.
 γῆθα δ' ἐγὼν ἐπ' ἀεθλα δ' αἴψρον· ἀμει-
 δάμαντ·,

χαλκίδα τ' εἰσεπόρῃσθαι, τὰ δὲ πεπεφραδ-
 μένα πολλὰ (φημί

ἄθλ' ἔθεσαν παῖδες μεγαλήτορες· γῆθ' ἀμεί-
 νων νικῆσθαι φέρειν τρίποδ' ὠτῶντα,
 ὅμ μὲν ἐγὼ μύσῃς ἐλικωνιάδεσσ' ἀνέβηκα,
 γῆθα

S C H O L I A.

259

γῆθα με το πρῶτον λιγυρῆς ἐπέβησαν αἰοιδῆς·
 τόσον τοι νηῶν γε πεπείραμαι πολυγόμφων.
 ἀλλὰ καὶ ὥς ὀρέω ζηνὸς νοῦν ἀγίοχοιο·
 μῶσαι γάρ μ' ἐδίδ' αἶσαν ἀδίσφατον ὕμνον
 ἀείδειν.

Τι κερὸ, Persa, cogita de operibus,
 In tempore omnibus, et in primis de navigatione.
 Nauem parvam proba, sed in magnam impone o-
 nera.

(cum

Maius quidem onus, maius etiam lucrū supra lu-
 Erit, siquidem uenti difficiles flatus abstinerint.
 Postquam ergo animo tuo inconsiderato applica-
 to ad navigationem,

Volueris effugere & debita & famem,
 Ostendam tibi rectam rationē maris undabundi,
 Licet neq. navigationis peritus, neq. nauium:
 Neq. enim unquā nauigauī supra mare amplum,
 Nisi in Eubæam ex Aulide, ubi quondam Græci
 Præstolantes tempestatem, magnū populum con-
 gregabant

Ex præclara Hellade ad Troiam formosis mulie-
 ribus præditam:

Εὐὲ ego ad certamina magnanimi Amphidamantis
 Traieci in Chalcida, ubi proclamata multa
 Præmia proposuerāt filij magnanimi: ibi dico me

τ

2

Victo.

Victorem carmine consequutū tripodem auritū,
 Quem ego dedici Musis patriæ, (ditum.
 Quæ me tum primum appulerunt ad carmen eru
 Tantam ego habeo peritiam nauium cōpaſtarū.
 Sed tamen ita etiam explicabo tibi mentē Iouis.
 Nam Musæ me docuerunt canere carmē diuinū.

ΣΧΟΛΙΟΝ.

De nauigatione corpit ad fratrem scribere, non quia ipse eam usq; adeò probaret, quam uocat *Αναμπαρην*: sed si quando is arbitrio suo uellet uti hoc usitato acquisitionis modo, haberet de eo sentētiā & instructionem fratris. Et primū tempus autumnale importunum ad eam ostendit, quando ab ea desistendum & cessandum esse docuit, per suam & diligentem sepositionem nauis, omniumq; instrumentorum nauticorū, & aliorum utilium laborum tractationem secundū præscriptum modum. In quibus laboribus iussit eum perdurare, donec tempus opportunū adueniat: tum uerò monuit quidē illum, ut maturē domi prępararet nauem, & cogitaret de mercibus aptis ad replendam nauem, & idoneis ad diuenditionem lucrosam. Sed ut hoc faceret non nimis auidē & inconsideratē, per exemplum patris subinnuit: cuius sortem mediocrem, nec eam ita fortunatā, & frugalem atq; laboriosam uitæ rationem, ei in memoriā reuocauit.

καὶ ἐνέγκω.] Alterum est hoc loci huius præceptum, de navium delectu, & mercimoniorum impositione, pro quaestu faciendo. Non autem eodem sensu hoc præceptum ab omnibus intelligitur. Alij uolunt, eum improbare in negotiatione parvam navim, ut minus capax: & patant ἀνάμ usurpari ἀρνησῶς, aut διατ' ἀντίφραση, pro παρατῶ, recusa, & minimè proba. Alij contrà intelligunt, eā probari quidem ab Hesodo, sed non ad merces recipiendas, quibus tantum magnam navem putet onerandam esse: sed ut adiungatur ad magnam navem, pro alijs usibus & necessitatibus incidentibus. Alij aut uolunt, eam probari etiam

ad

ad negotiationem, & quidem ita, ut in studio & amore lucri mediocris & ruri, eam præferat magnæ naui: quæ quidem possit capere plures merces, & magis quæstû promouere: sed ita demum, si non accidat periculum à tempestatibus: aliàs in hoc periculo magis obfuturam. Et ideo, quia hoc periculum facile incidere queat, neq; quisquam à metu eius securus esse possit: ideo consultius uideri, ut parua nauis mercibus oneretur: cuius parux, ut quæstum in successu sit tutius & laudabilius probare, ita damnum in fortuna aduersa facilius ferre. Non sunt incommodæ hæc expositiones: sed ego nōdum apud me statuere possum, quæ propius ad mentem Poetæ accedat.

ὡς ἔστιν ἐν.] Vitur duplici occupatione, pro hoc suo conatu alijs probādo. una, quo ad fratrem: altera, quo ad se. Tu quidem iam nō indiges præceptis de nauigatione: sed quia fortasse posset fieri ut illis indigeas, ubi per aliquē fortunę successum eō incogitātix eucharis, ut ad nauigationem animū tuū cōuertas: ideo tradam tibi præcepta de ea. Et ego quidem, utcumq; nō possim tibi ex aliqua mea experientia præscribere rectam rationē uersandi in mari undabundo: tradam tamen eam ex afflatu Musarum, hoc est, pro studio & conatu ingenij mei, in cognitione huius rei.

ἐν ἱμνοῖς.] ubi tandem ad negotiationem animum tuum stultum conuerteris. Nō temere hoc

re hoc dicit: sed quia uult ostensum, ad hoc genus acquisitionis per negotiationem non facile impelli nisi negligentes & stultos: qui tandem rebus suis profusis & deploratis, cogantur inde subsidia quærere ad soluenda debita, & uitandam extremam inopiam.

ἀναισθητα.] Vocat animū negligentem & remissū, qui quasi dormiat in actionib. suis, donec tandē inuoluatur in uarias difficultates.

χρῖα.] Ita fit, ut cū ociosi & remissi sentiant se inuolutos in uarias difficultates æris alieni, & inopiæ turpis: tum demū cogitent de quadam rerum suarum meliore curatione.

λιμὸν ἀτρεπῆ.] famem, paupertatē & inopiā, & per se sordidam incommodatāq; & quo ad alios indecoram, turpem & deformem.

μέτρα.] uiam, modum & rationem. Ita enim admodum aptè hæc uox usurpatur à Poetis: quoniam & eò spectat, & in his consistit.

παραλαίβεαι.] ualdē sonori & horrendi, propter collisionē fluctuū & tempestatū. Qua uoce & dehortatur ab usu maris, & cohortatur ad eius cōsideratū, uigilātem & sollicitū usum.

αὐτὰρ τι.] Hæc est altera occupatio, qua Poeta à se remouet reprehensionem ob imperitiā: quam quidē fatetur ingenuè, quia semel tantū nauigauerit in Eubœā: sed opponit cognitionem istarum rerum accuratiorē à Musis acceptam, ex qua uelit & possit, etiā sine sua experientia, utiliter & uerè de ipsis tradere.

σπουδαίως.] doctus, eruditus, & peritus præ alijs. Ita enim *σπουδῆς* primò usurpabatur cum laude, pro eo quod est scire, docere atque tradere aliquid eruditius & accuratius præ alijs. Atq; duorum non vult habere singularem aliquam peritiam, navigationis & nauium: ad quæ, suam ingeniosam & eruditam traditionem referet in sequentibus.

μένοντες χαμῶν.] expectantes tempestatem tum non commodam. De qua re apud Homerum & Virgilium, & alios auctores subinde fit mentio: ut apud Euripidem in Iphigenia.

ἔνθα.] Causam huius profectionis in Eubœam, exponit: quod est *ἱκανότιον* quoddam satis aptum, eruditum & memoratu dignum de certamine quodam ingenioso, & sua in eo industria laudabili: tum uerò de gratitudine erga Musas sua, ob uictoriam obtentam. Amphidamas autem hic, fuit rex Eubœæ, in bello aduersus Erythreos occisus: in cuius obitū filij eius certamina edixerunt, & magna præmia uictorib. proposuerunt, inter quæ erat etiam certamen unum ingeniosum & eruditum.

προσηγορεύσας.] enunciata, proclamata & dicta.

ἐνθάδε.] Modestè loquitur de sua felicè opera in illo certamine. Quod nonnulli uolunt ipsum tum habuisse concertatorē Homerum, & eum uicisse, hoc longè dissentit à uero: quia Hesiodus ad minus cētū annis posterius uixit.

τὸν μὲν.] Gratiitudinem suam commemo-
rat, quia illū tripodem auritum siue ansarum
dedicauerat Musis, uel in loco illo Euboeæ, ubi
obtinuerat uictoriā primam: uel in patria sua
Ascra, ad mōtem Heliconem sita, ubi à Musis
fuit primū ad studium Poeseos excitatus &
appulsus.

τέταρτον.] Repetit suam peritiam perexiguam
rei nauticæ, ad uitandam arrogantiae suspicio-
nem: & ut aptè & disertè subiungat, ex qua al-
ia cognitione ipse de re nautica præcepta tra-
dere uelit: nempe, ex subiectione Musarum,
hoc est, ex studio ingenij & eruditionis suæ,
ex quo studio ferè omnes Poetæ sua tradide-
runt, & multi etiam alij sapientes & docti-
puri, qui nullo modo potuerunt habere expe-
rientiam eorum quæ scripserunt. Sicut etiam
Cic. i. de Oratore dicit, hominem ignarum As-
trologiæ, ornatissimis & optimis uersib. Ara-
tum de cælo stellisq; dixisse: & de rebus rusti-
cis, ab agro remotissimum Nicandrum Co-
lophonium, poetica quadam facultate, non
rustica, scripsisse. Sic etiā oratorem posse de re-
bus his eloquentissimè dicere, quas ad certam
causam tempusq; cognouerit.

ἤματα πεντήκοντα μετὰ τροπᾶς ἡελίοιο,
ἔς τέλος ἐλθόντος θέρκος καματώδεος ὤρης,
ὥραϊος πῆλετ' ἔθνη τοῖς πλοῖος, ὅτε κεν ἦεν
λαυαῖαι, ὅτ' ἀνδρῶας ἀρφύσειε θάλασσα·

τ ς ἐ μὲν

εἰ μὴ δὴ πρόφρων γε ποσειδάων ἐνοσίχθων,
 ἢ ζεὺς ἀθανάτων βασιλεὺς ἐθέλῃσι μὲν ὀλέσασθαι
 ἐν τοῖς γὰρ τέλει· ὅτιν' ὁμῶς ἀγαθῶν τε κα-
 κῶν τε. (μῶν,

πῆμος δ' ὀυκρινέες τ' αὖραι, καὶ πόντος ἀπὶ
 οὐκῆλος· τότε νῆα θοῶν ἀνέμοισι πιθήσας,
 ἐλκέμεν ἐς πόντον, φέρετον δ' εὖ πάντα τι-
 θεῶτα,

αὐτοὶ δ' ἐμ δ' ὅτι τάχιστα πάλιν οἶκον δένεαδ',
 μὴ γ' μῶν οἶνον τε νέον, καὶ ὀπωρινὸν ὄμβρον,
 καὶ χειμῶν' ἐπίοντα, νότοιο τε δεινὰς ἀήτας,
 ὅς τ' ὄρινε θάλασσαν ὁμαρτήσας διὸς ὄμβρον
 πολλῶν ἐπωρινῶν, χαλεπὴν δὲ τε πόντον ἐ-
 θεκῶν.

Per quinquaginta dies post solstitium,
 Tempore feruido æstatis ad finem tendente,
 Est navigatio hominibus tempeſtina: neque tum
 nauem

Fregeris, neque mare perdidit viros,
 Niſi conſulto Neptunus concuſſor terræ,
 Aut Iupiter rex Deorum uelut perdere.
 Nā in his euentus eſt pariter bonorū & malorū.
 Tum ſunt flatus faciles, & mare innoxium
 Et ſedatum: tum nauem uelocem uentis concre-
 ditam,

Petrabas

S C H O L I A.

267

Pertrahas in mare, & diligenter omne onus im-
 Sed festina celerrimè domum redire, (ponas:
 Nec expectes vinum novum, & imbrem autu-
 mnalem, (mentes,
 Et hyemem subsequenter, & flatus austri uehe-
 Qui concitat mare subsequendo imbrem
 Multum autumnalē, & efficit mare turbulentū.

E X O A I O N.

Exequitur quod promisit, & primū tem-
 pus nauigationis commodissimum tradit,
 quo neque nauius neq; hominibus aliquod
 sit metuendum periculum supra mare, nisi for-
 tē Iupiter & Neptunus peculiari aliquo con-
 silio uelint perdere homines. quod tempus
 uult esse post solstitium æstiuale, in declinatio-
 ne solis, per quinquaginta dies: quia tum fla-
 tus uentorum sint pauci, leues, & mare tran-
 quillum atque innoxium. Hoc ergo tempus
 esse arripiendum, & eo maturè naues merci-
 bus oneratas mari concedendas esse: sed re-
 ditum esse maturandum, nec foris emanen-
 dum usque ad uindemiam & autumnum, at-
 que initia hyemis, quando incipiat flare au-
 ster, qui post multas pluuias tum ingraue-
 scat, & mare omnino inquietum & tempestuo-
 sum reddat.

ὑμῶν.] *hanc*, per, uel in. *de vias.*] cum
 iam æstatis tempus feruidū incipit declinare,
 & ad

268 IN HESIODVM

& ad finem uergere, tunc est tempeſtiua, & cōmoda atq; tuta hominibus nauigatio: quod tum neq; tu nauem *λαυάσαι*, pro *λαράσαι*, fregeris facile, niſi uelis admodum negligens eſſe: neque mare ui aliqua tum perdidit homines,

εμδ.] Prudenter mitigat ſuam ſententiam de tempore hoc, quam uult eſſe ueram ut plurimum, non ſemper: ſed concedit, poſſe ſingulari aliquo conſilio Deorum aeris & tempeſtum, hoc etiam tempus fieri uariè tempeſtuoſum & periculoſum. Cum huiusmodi mitigatione & moderatione uult Ariſtoteles intelligenda eſſe omnia præcepta de rebus agendis, quæ non perpetuò, ſed ut plurimum uera cenſeantur, & proinde in uſu ſua prudētia & cautione adminiſtrari debeant.

πριφην.] conſultò, dedita opera, & ex peculiari aliquo propoſito. in quo oſtendit, mare etiam diuinitus gubernari, & præter expectationem humanam temporibus anni etiā tranquillioribus, uarias in eo cieri tempeſtates, ex conſtitutione aeris & natura propria pro uoluntate diuina,

εμδ.] Cauſas duas ſubiungit illius tum nauigationis commodioris & tutioris: quia & uenti non multum, neq; uehementer ſpirent: & mare per ſe ſit trāquillius, & minus ſeuum.

δυνειας αἶγας uocat faciles & leues ſtatus, aut conſpicuos & faciles diſcretu, quia non multi

S C H O L I A.

269

multi tum uentifient, sed et ceteri, & similes alij
 stati & certi, & illi placidi. τῶν,] tum poteris
 nauim tato credere uentis illis, & protrahere
 in mare, atq; in eam imponere mercem, quam
 habeas & uelis. sed maturandus erit reditus
 ante uindemiam, priusquam autumnus & ini-
 tia hyemis assint: quia tum soleant existere
 & multae & uariae pluuiae, & eas sequi uehe-
 mentes austri flatus, qui mare turbulentum &
 saeuum efficiant.

ἄλλος δ' εἰαρινὸς πῆλετ' πλόος ἀνθρώποισιν,
 ἡμεῖς δ' ἐν τοῦ πρώτου, ὄντων ἐπιβᾶσα κερῶν κ
 ἴχνες ἐποίησιν, τόσον πῆταλ' ἀνδρὶ φανείη
 γὰρ κρᾶδ' ἢ ἀκροτάτη, τότε δὲ ἄμβροτος δειθα
 λασα.

εἰαρινὸς δ' ὅπως πῆλετ' πλόος, ὅ μιν ἔγωγε
 αἶνυμι, ὅ γὰρ ἐμῷ θυμῷ λεχαρισμῶνος ὄντων,
 ἀεπτακτός, χαλεπῶς καὶ φύγοις κακόν· ἀλλὰ
 νυ καὶ τὰ

ἄνθρωποι ῥέζουσιν αἰδρῆσι νόοιο. (σι,
 χεῖματα γὰρ ψυχὴ πῆλετ' δειλοῖσι βροτοῖ-
 σιν· ὁ δὲ δανεῖν μετὰ κύμασιν. ἀλλὰ σ'
 αἰωγα (γοργύω.

φράζεσθαι τὰ δὲ πάντα μετὰ φρεσίν, ὥς σ' αἰ-
 μήν δ' ἐνὶ νηυσὶν ἀπαντὰ βίον κοίλῃσι τίθεσθαι,
 ἀλλὰ πλὴν λείπειν, τὰ δὲ μέγιστα φορτίζεσθαι.
 δεινόν

270 IN HESIODVM

δεινὸν γὰρ πόντος μετὰ κύμασι πῆματι λυγρῶσαι.

δεινὸν δ' εἶκ' ἐπ' ἄμαξαν ὑπὸ ῥέϊον ἄχθος ἀεί
ἄφονα λαυάξεις, τὰ δὲ φορτί' ἄμαυρωθεῖν.
μέτρα φυλάσσειν, καιρὸς δ' ὕδ'ι πᾶσιν ἄ-
εισθ'.

Alia autem navigatio uerna est hominibus.

*Quando ergo primum, quantum cornix ingre-
diendo*

Vestigium facit, in tantum folia appareāt homini

In supremo ramo, tum est mare peruium.

Sed hæc est uerna navigatio: non ego illam

Probauerim, quia animo meo non est accepta,

*Vt uiolenta: nam ægrè effugeris exitium. sed
et hæc*

Homines animi stultitia aggrediuntur:

Quia miseris hominibus opes sunt anima. (iubeo

Sed est horrendum, perire in fluctibus: proinde

Te ista omnia tecū reputare, sicut tibi præscribo.

Neq; in nauibus cauis colloces omnem uictum,

Sed plura relinquant domi, et minora imponas.

Nam graue est in fluctib. maris incidere in mala.

Graue etiā est, si immēso onere imposito currui,

Frangas axem, et onera pereant.

Mensuram serua: ea recta, est in omnib. optima.

ΣΧΟ.

Alterius nauigationis tempus tradit, quam uernam non ita probat, ut uiolentam & periculofam: sed tamen hominibus ipsam etiam uſitatam, ob cupiditatem pecuniæ, quam æquiparant uitæ ſux. Sed ipſe uult fratrem conſideratiorem eſſe, in hoc præſertim acquiſitionis genere expoſito mortis periculo & colhorrendo & miſerabili: cui etiam res neq; omnes, neq; plures quàm nauis ferat, committendas eſſe cenſet, ſed modum opportunum ſeruandum eſſe monet.

ἔπειτα.] Tempus huius nauigationis ſigno in locis illis obuio & cōſpicuo, ſubijcit oculis obſeruandum, quòd præbeant folia ficus in tantum progreſſa & expaſa, quantum ſit ueſtigium cornicis incedentis. In hoc ſigno Poeta ſimul etiam proponit ſimilitudinē, quam referant folia ſici primò prodeūtia, quæ ſe in quatuor partes diſiectas & prominētes expādūt.

ἔπειτα.] pro *ἀνάλκτα*, aſcenſibile & permeabile, qui inuadi & tranſci poſſit.

ἀπὸ τοῦ δὲ ὕψους πάλιν.] Sed hæc eſt uerna nauigatio, discrepans ab illa æſtiua: quam ego nulli commendauerim, cum mihi non probetur, nec in mea diligenti reputatione inueniam eam approbatione dignam eſſe: quoniam tum mare eſt adhuc uiolentum & ſæuum & tempeſtuoſum, nec facile ſit effugere eius exitioſum periculum: tametiſi interim
homi-

homines hoc nō perpendant, aut cernant qui in hoc etiam periculū se intrepidē coniungunt per suam stultitiam & incogitantiam, ex avaritia & cupiditate immodica pecunię & opum egurgitātem, quibus ferē metiūtur vitam . nec minus eas amplectūtur quā animam suam: idq; non solum praua cupiditate, sed & necessaria. quia *ἀνὸς χρημάτων*, sine victu & rebus ad usum uitę pertinētib; nō possunt durare.

Δηλὸν δ'.] miseros & infelices uocat homines propter hanc & cupiditatem & necessitatem, quibus perpetuō occupantur, distrahuntur & conficiuntur in omnis generis curis, sollicitudinibus, difficultatibus, periculis & calamitatibus.

Δαυὶρ δ'.] Sed sciendum est, mortem, quę mari inter fluctus sit obeunda, esse ualde horribilem, truculentam & miseram.

ἀλλὰ.] proinde te, & quemlibet alium, cui est curę salus sua, paternē moneo, ut hæc omnia *μὲν ἔργα*, diligenter & penitus in animis uestris consideretis & perpendatis: quo cognoscatis & peruideatis, ita uera esse, ut à me dicuntur.

μὲν δ' ἔτι.] Est hoc generale præceptum de negotiatione supra mare, quod potest accommodari ad omnem aliam incertam & periculosam industriam & acquisitionem. Præcipit autem, ut non omnes, neq; nimis multę res imponātur nauibus, sed semper plures domi relin-

relinquantur: tum quia naues sunt cauae, & fragiles: tum quia vis fluctuum & tempestatum sit uehemens, & periculum ualde graue & horrendum, quod inter fluctus maris sit subeundū. quod declarat simili. petito à plauastro nimis onerato, quod & ipsum axi aut quæ alia parte ex oncre immenso fracta, ruina suares pessundet: quod multo magis faciat nauis mari submersa. Proinde monet, ut seruet mensuram siue modū, & quidem pro opportunitate, quæ sit in omnibus optima. Est egregium & latè patens præceptum, de modo recto & conuenienti ubiq; seruando. Per μέτρον intelligit modum, siue medium inter plus & minus. per καιρὸν, occasionem & opportunitatem, secundum quam, ut præcipuam circumstantiarum, determinandum est omnibus in rebus & negocijs medium illud: quia ita demum sit rectum, cum est opportunum, & secundum alias omnes circumstantias consentaneum. Hoc καιρὸν μέτρον, præcipi quidem potest quod sit seruandum: sed ut deinde ἐν ἔργῳ καὶ πράγμασι definiri & constitui debeat, hoc nulli pro certo præscribi potest, sed est relinquendum cuiusq; prudentiæ, quia incredibiliter uariat pro negocijs & earū circumstantijs, ὡραῖος δὲ γυναικα τὸν περὶ οἶνον ἄγεσθαι, μὴ τε τρικκόντῳ ἐτέρῳ μάλα πολλ' ἀρλείπωρ,

δ

μὴτ'

74 IN HESIODVM

μήτ' ἐπιθείς μάλα πλάτ', γάμῳ δ' ἐτοίμα
εἰς ἔτῳ.

ἢ δὲ γυνὴ τέ πορ' ἡβῶν, πῆμψῃ δὲ γαμοῖτο.
παρθενικὴν δὲ γαμῆν, ὥς κ' ἡβῆα λιθινὰ δι-
δάξῃς.

Ἰὺ δὲ μάλιστ' αὖ γαμῆν, ἥ τις σέθεν ἐγγύθιν αἰεὶ
πάντα μάλ' ἀμφὶς ἰδὼν, μὴ γείτοσι χάσμα
τα γῆμης.

ἢ μὲν γάρ τι γυναικὸς αὐτῆς λήϊζετ' ἄμεινον
ἢ ἀζαθῆς· ἢ δ' αὖτε κακῆς ἢ ῥίγιον ἄλλο,
λεπνολόχης, ἢ τ' ἀνδρα καὶ ἰσθμίου πρὶ ἐόντα
εὖναι ἄτορ δαλῶ, καὶ ὤμῳ γήραϊ δ' ὤκῃν.

Maturus praeterca uxorem ducas in domū tuam,
Nōq; a triginta annis multum destitutus,
Neque valde multis adiectis : hoc coniugium est
tempestivum.

Mulier autem quarto pubescat, et quinto nubat.
Et ducas virginē, ut eā erudias in bonis moribus.
Eamq; in primis ducas, quae proximē te habitat :
Omnibus admodum ex omni parte exploratis,
ne vicinis gaudia ducas.

Neq; enim vir cōsequitur quicquā melius muliere
Proba : sicut contra nihil tristius improba,
Et luxui dedita, quae virum quamlibet robustum
Vrit sine face, et crudae tradit senectae.

ΣΧΟ-

SCHOLIA.

279

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Absoluit partem unam *οικονομίας*, quæ est *ἐπιτήρησις*, siue *χρηματισμὸς*, rerum acquisitionis. cuius tradidit modos duos, pro tēporib. & locis illis: unum per agriculturam, alterum per negotiationem: quamvis hunc alterum ita tradiderit, ut magis uisus sit ab eo dehortari per pericula & difficultates illas, quas in eo ostendit inesse maximas, quæ prudentiam & cautionem requirant maximam & sollicitissimam, & tamen evitari non possint sine beneficio diuino. Hanc partem administrationis domesticæ ideo uidetur primo loco tractasse, quia sentit prudēter & cum sua idonea præparatione ineundam societatem domesticam: nec prius ducendam uxorem, quàm pro ea alenda aut absint res sufficientes, aut certè earum acquirendarum ratio & industria sint in promptu. Hac ergo acquisitionis ratione tradita, quasi fundamento τῆς οἴκου domus & familiæ, quæ sine rebus ad uitam pertinentibus neq; institui, neq; conseruari potest, progreditur ad *γυναικᾶν*, ad rationem ducendæ uxoris: quia suprâ dixit, *οἴκος μὲν πρῶτον, γυναικᾶν τε*. Hic est iam alter locus huius libri, & uitæ domesticæ, de coniugio: quod alioqui, quoad societatem domesticarum personarum, locū primum sibi uendicat: sed non est prius ineundum, quàm absit domus, & rerū eius copia aut acquisitio prompta. Paucis hunc locū perstringit, sed de præcipuis

cipuis nihil omittit. Tradit tempus coniugio maturum in mare & formella. & quia mas sibi adsciscit puellam in uitæ societatem perpetuam, & illam arctissimam: nec hæc societas possit esse commoda, nisi assit proba uxor: ideo quæ pro ea proba & commoda nanciscenda deliberari, dispici & agi debeant, accuratè subindicat. Marem coniugio maturum uult esse circiter triginta ætatis annos, ita ut ei multum neque desit, neque supersit de illis annis. In quo tempore ferè consentiunt cum Poeta nostro, Plato, Aristoteles, & alij, in doctrina domestica & civili. In formella innuit optandum esse, ut pubescat decimoquarto ætatis anno, ut deinde decimoquinto nubilis duci possit: quod tempus ita circumscripsum, floridissimū illud quidem sentit esse, sed rarò ita contingere: ideo *ὡς πάλαι* accipiendum esse, cum sua protractione usq; ad decimumoctauum annum, aut etiam aliquantū ultra, sicut etiam alij id circa decimumoctauum annum constituunt.

ὥσαι.] Maturus, siue maturè & tempestiue: ut sit adiectiuum pro aduerbio positum, cōstructione Græcis usitata. Et rectè hoc subiungit, quia in præcedenti uersu dixit, *καὶς δὲ πρὶν αὖτις αἶψα*. Vbi monuit, medium opportunum & prudenter electum ubique prosequendum esse.

εὖ.] Aptè & hoc iubet: quia antè præcepit,

pit, *οἷον μὲν πρῶτα* : & quia forsan sponsum non uult diu hærere apud suos aut sponſe parentes, ut sensu & experientia communiū diffi- cultatum coniugij & administrationis dome- sticæ, maturè incipiat sollicitus, cautus & indu- strius esse.

ὁ δὲ γυνὴ.] Hunc florem ætatis in optima *ῥῆμα* cōstituit: sed quia talis *ῥῆμα* in paucis puel- lis inuenitur, ideo neq; hic flos potest in om- nibus puellis ex hisce annis æstimari & defi- niri. proinde ne in hac incerta uarietate quid erroris admittatur, quod notius & certius ob- seruari potest, subiūgit, ut *παρθενικῶ* ad ducen- dum dispiciat, quæ sit uirgo iuuenicula, tenera & florida: & hoc ideo, ut eā flexibilem & tra- ctabilem possit excolere & informare hone- stis moribus, pro suo arbitrio: quia ex simili- tudine morum, ut in omni alia societate, ita in primis in coniugio coalescunt animi. Vnde re- ctè ille apud Comicum argumentatur: Mores conueniunt, nuptiæ cohærebunt. Sed ubi & quomodo potest haberi uirgo ita *ἀφύπνῃ* & *ἰσχυρῇ*, bonæ indolis, cōmoda & flexibilis ad ho- nestam assuetudinem? Si petatur non pro- cul, sed ex uicinia: & diu & multum in singu- lis suis dictis, factis, gestibus, moribus & simi- libus sollicitè & diligēter obseruetur, perpen- daturq;. Ad quid autem est opus tali solici- tudine & circumspectione, in re ferè ex illece- brosa impulsione cupiditatis iuuenilis proce- dentes

ſente ꝛ Ad hoc, ne in puella procul aſſumpta,
χέρματα γάττοι γήμης, ducas uxorem quę uicinis
 quidē ſit gaudiū & lætitia, tibi uerò perperua
 triftitia & carnificina: ut ita ſatius eſſet te non
 habere uxore, quā talē, quę tibi nihil uolu-
 ptatis, nihil ſolatiꝝ, nihil ſubſidiꝝ præſtet: ſed ſit
 moleſtiæ, dolori & impedimēto, nō tantū ſua
 conuerſatione, ſed & uicinorum *ἰσχυραίων*,
 qui cum iucundo ſibi ludibrio & fama grata
 atque inſultationibus exoptatis exagitent, tra-
 ducant & lacerent tuam inſeliceſt ſultriciam,
 quod præteritis uicinis melioribus, alienam
 duxeris deterioreſt. Ex iſta uulgi *ἰσχυραίων*
αἰς Homerus ſæpē & alij priſci Poetæ ſumunt
 rationes commonitionum, quia hæc maleuo-
 lentia, ſiue malignitas eſt penitus inſita in na-
 ruram corruptam, de qua etiam ſuprà libro 1.
 Poeta hic tradidit,

ἦ γὰρ δὲ κούρωπιον εἰς ὕβριον ἄπει

Δουκίλα δὲ, Λακίχαρ δὲ, ἰμυτῆρα τυγνώπει.

Et eſt huius uitij magna uis ad nocendum a-
 lijs: tum uerò honeſtis & prudentibus non eſt
 ferē quicquam aliud moleſtius & odioſius,
 quā hoc uitium: atq; proinde non aliud ma-
 iori curæ, & crebrius in uotis, quā huius ma-
 li fuga. Vlyſſes certē, cum Nausicæ filiæ regis
 Alcinoi precatur *ἰμωρεσιώνω* in coniugio, tan-
 quam rem optimam, inde eam maximē com-
 mendat, quia afferat *πῶλε ἄλγος Δουμνήτατι, χερ-
 ματα δὲ δούληται*, multos dolores inimicis &
 maleuo-

maleuolis, gaudia autem beneuolis & amicis.
nam prauī, ut in aliorum fortuna aduerſa ma-
ximè geſtiunt *ἰπὶ χαίμας* &, ita inuidia turbantur
in fortuna ſecunda, & dolent.

ὁ μὲν γὰρ.] Hæc eſt altera ratio præcepti de ſo-
licita & diligenti circunſpectione in ducenda
uxore. prior eſt petita à moribus & maleuo-
lencia uicinatorum: hæc petitur per *ἀντίθεσιν* à
moribus bonæ & malæ. uxoris quia ut proba
nihil poteſt homini contingere melius, gra-
tias & exoptatius. ita improba nihil deterius,
moleſtius & acerbius. *ἀπηνελύχλον* uocat ligu-
riticem, luxus & deliciarum auidam, & hiſce
clam indulgentem: ac per conſequens igna-
uam, inertem, & rei domesticæ negligentem:
tum uerò laſciuam, ſalacem & impudicam.
Talī proſectò honeſtum & cordatum uirum,
quālibet robuſtum & induſtrium, adurit ſi-
ne face & igne & tradit crudæ ſeneſcæ: hoc
eſt. macerat & cōſicit eum, ita ut ante tempus
exhauriatur & cōſeneſcat. quia, ſicut antè dixit,
αἶψα γὰρ ἐν ἡλικίᾳ τῆς βροτῆς ἡ καταγυράσκεισι:
nec eſt facilè aliud grauius & moleſtius malū
honeſto & intelligenti uiro, quàm mulier hu-
iuſmodi.

εὖ δὲ ὁ περὶ ἀθανάτων μακρόρων πεφυλαγμένον
εἶν.

*μὴ ἡ λασιγνήτων ἴσος ποιεῖται ἐταῖρον. (ἔης,
εἰ δ' ἐκε ποίησιν, μὴ μὴ πρότερος κακὸν ἔρ-*

μὴ ψεύδεσσιν γλώσσης χάριν· εἰ δ' ἐκ γυναικῶν
 ἦτις ἔπος εἰπὼν ἀφ' ὧν μισοῖ, ἢ καὶ ἔρξας,
 δῖς τόλῃ τίνυσθαι μεμνημένος· εἰ δ' ἐκ γυναικῶν
 ἦ γὰρ εἰς φιλότῃτα, δίκῃ δ' ἐβέλῃσι παρὰ
 χάριν,

δ' ἔξασθαι. δειλὸς τοι αὐτὸς φίλον ἄλλοις ἄλλον
 ποιεῖται· σὲ δὲ μὴ τι νόον κατελεγχέτω εἶδος.
 μὴ δὲ πολυφύεινον, μή σ' ἄφεινον ἐαλέεσθαι.
 μὴ δὲ ἐκ κῶν ἐτάρον, μὴ δ' ἐδῶν νῆκεσθαι.
 μὴ δ' ἐπεὶ τ' ὀλομνύω παρὶνίω θυμοφθόρον καὶ
 δρι

(ταυ.

τίτλαθ' ὄνειδίζειν, μακάρων δόσι καὶ ἐμὴν ἑών.
 γλώσσης τοι θεσσαυρὸς γυναικῶν περὶ ἀφ' ἑσέως
 φειδωλῆς, πλείη δὲ χάρις καὶ μέτρον ἰσότητος.
 εἰ δὲ ἐκ κῶν εἴποις, τάχα καὶ αὐτὸς μείζον ἀκῶ
 σαις,

μὴ δὲ πολυφύεινον διαυτὸς δύσπεμπος εἶναι.
 ἐκ κῶν πλείη δὲ χάρις, ἀπάνη τ' ὀλιγίστη.

Præterea sollicitè curâ Dei immortalis retineas,
 Neq; amicum fratri parem tibi assumas.

Et si assumpseris, non ipsum prior lædes, (prior
 Neq; fingas lingua gratiam: quod si ipse inceperit
 Quid molesti uel dicere, uel etiâ facere, (si rursus
 Cōsideratè cogites de uindicatione duplicata. sed

Præcat

S C H O L I A.

38a

*Præeat ad amicitiam, & uelit pœnam luere,
 Recipias eum. nam prauus amicum subinde
 Mutat; tuum uerò animum nulla species prauita-
 tis redarguat.*

*Neq; multorum neq; nullorum uoceris hospes:
 Neq; malorum socius, neq; bonorū uituperator.
 Neq; unquam noxiam & molestam inopiam uiro
 Ausis exprobrare, quæ sit diuinitus immissa.
 In hominibus est optimus thesaurus linguæ
 Parcæ, & maxima gratia moderatæ.*

*Quod si quid maledixeris, fortasse peius quid au-
 dies. (feras:*

*Neq; ad conuiuium cōmune inuitus & parcè con-
 Nam communis conuiuij & gratia maxima, &
 sumptus minimus,*

E X O R A T I O N.

Hæc Poetæ nostri doctrina est, sicut iam
 sæpè diximus, grauis illa & uerè philosophi-
 ca, de officio hominis in omnes uitæ partes,
 pro recta, sælici & gloriosa eius administratio-
 ne. Hoc officium hominis constituit in iusti-
 cia & labore, siue in labore iusto. Primum tra-
 didit de hoc labore iusto, & commendauit illa
 communia præcepta, quæ pertinent ad om-
 nes homines, ut uolunt & debent secū & cum
 alijs in societate communi benè uiuere, ut bo-

s s.

ni uiri

282 IN HESIODVM

ni uiri & ciues boni : deinde cœpi tradere prę-
 cepta de uita domestica, & officio patrisfami-
 lias. Hac autem ratio uitę constat quatuor
 partibus, & prudentia siue industria quadru-
 plici, secundum quam paterfamilias obit per-
 sonas quatuor. Est maritus, quoad uxorem :
 est pater, quoad liberos : est dominus, quoad
 seruos : & agricola aut negociator, aut alio
 modo *χρηματιστής* & acquilitor, quoad res. De
 istis singulis ei pro suo instituto tradendum
 fuit. De officio, postremo ordine dignitatis,
 de rerum acquisitione, ipse ratione necessita-
 tatis pro instituenda recte familia primò disse-
 ruit : unum modum acquirendi terra, alterum
 mari pręscripsit : deinde de uxore, ducenda prę-
 cipua quędam, pro fœlici coniugio incundo
 subiecit : de numero liberorũ in fine libri pri-
 mi, post tradita pręcepta uitę communis, ubi
 inchoarat ea quę de uita domestica peculiari-
 ter libro hoc secundo traditurus esset, dixit
 quędam : de educatione & institutione eo-
 rum, nihil separatim dixit, quibus uult paren-
 tum uirtutem, prudentiam & genus uitę es-
 se regulam, exemplum & scopum. De gene-
 ratione eorum opportuna & fœlici, postea in
 loco de uarietate dierum tradet quędam, ubi
 etiam inseret quędam de eorum educatione.
 De seruis & ancillis parandis, usurpandisq̃,
 & in officio retinendis, in loco acquisitionis
 rerum per agriculturam inseruit quędam prę-
 cepta,

cepta, quòd hæ personæ sunt de rebus & iure possessionis. Ita hanc quoque uitæ domesticæ rationem per omnes ferè partes est executus, non quidem ordine philosophico, simplici illo & plano, sed hoc poetico, qui est suo modo peculiariter eruditus, de quo Horatius in Arte poetica:

Ordinis hæc uirtus erit, & uenus, aut ego fallor :

Vt iam nunc dicat, iam nunc debentia dici

Pleraq; differat, & præsens in tempus omittat.

Quæ ordinis & structuræ administratio est in Poesi tam artificiosa, aut etiam magis quàm illa in Oratoria, aut quocunque alio scripti genere. His ita traditis, exequitur illa reliqua, quæ sunt de officio boni patrisfamilias, & latè patent: quæ ipse iam constitutus in domestica administratione, pro ea ritè & sollicitè tuenda facere & curare debet, quo ad Deum & homines, ut fratres, amicos, hospites, socios, & omnes ciues: quoniam ipse in quantacunque sua opulencia, prudentia & industria sibi non potest sufficere, sed eget alieno, & eo multiplici subsidio, primùm Dei, deinde hominum: & horum non solum cognatorum, affinium, amicorum, hospitem, & quadā peculiari beneuolentia iunctorū, sed & ciuiū suorū: quod nō potest suā familiā instituire & tueri, nisi in quadā societate ciuili. Pro huiusmodi patrisfamilias institutione humana & ciuili tradūtur hæc sequētia præcepta, quib.
ille

284 IN HESIODVM

ille consequatur & conseruet famam dignitatemque & uiri & ciuis p[ro]p[ri]i, boni, honesti, officiosi, humani, æqui, grauis, prudentis & moderari. Primum hic locum attribuit p[re]cepto de pietate, quæ sit perpetuò & seriò occupata in agnitione, reuerentia & obseruantia numinis & gubernationis diuinæ. Non debet paterfamilias persuasum habere, se sui iuris esse, & non egere ope aliena; sed putare debet, se esse sub gubernatione diuina & humana, atque utrinque & patrocinio & auxilio indigere, & in primis Numinis: & ideo ante omnia debet consideratè custodire & reuereri eius *ἱεῖον*, inspectionem, animaduersionem, prouidentiam & gubernationem; & quidem suam *ἱεῖον* eò dirigere debet perpetuò, qua Deum ipsum & *ἱεῖον* eius agnoscat, intueatur, reueretur, colat & conciliet sibi. *ἱεῖον* Poetæ admodum aptè usurpant pro intuitu & diuino & humano, atque utriusque effectis. In Deo significat hæc uox eius inspectionem, animaduersionem, curam & gubernationem rerum omnium, atque adeò *τίμιον*, iustam indignationem, quam exercet in delinquentes. In homine significat agnitionem & considerationem Dei, respectum ad ipsum, eius metum, reuerentiam & obseruantiam. Hoc utroque modo hic usurpatur. Præterea, inquit, *ὅ* benè, sedulò, accuratè & ut conuenit & est rectum, *πισυλαγμένῳ ᾧναι*, obserues, custodias & colas *ἱεῖον* tua agnitione, consideratione,

fideratione, reuerentia & obseruantia, ἵνα diuinam, qua ipse omnia intuetur, curat & administrat, ut nihil clam ipso & contra uoluntatem eius fieri possit. Deinde secundū Deum colas & obserues ad res tuas promouendas, cognatos. neq; fratri præferas aut æquipares amicum aliquē: quod non facile talis inueniatur beneuolētia in alijs, qualis in fratre esse solet, sed si inueneris in aliquo talem, aut etiam maiorem, & cum tibi adiunxeris ut amicum, uide ut eum retineas, nec tu prior eum offendas ullo dicto aut facto, contra ius amicitiae: sed eum uerē & candidē ames, & iustē colas.

μὴ δὲ ψεύδου.] Neq; linguæ gratia & specie beneuola simules & fingas atq; præ te feras amicitia, neq; quicquam aut dicas aut agas erga ipsum sub fūco & prætextu amicitiae simulatae: hoc est, tu prorsus nulla ex parte prior uioles ius amicitiae, & sis causa alicuius dissensionis.

ἢ ἂν αὖτις ἀπ' αὐτοῦ.] Sed si ipse coeperit te lædere aut dicēdo aut faciēdo aliquid, quod tibi improbetur, displiceat, & sit aduersum atque molestum.

Ἄρα.] Duplici retributione & uindicta penses: & quidem *μνησθήσῃ*, ut obserues & perpendas offensas amici, & eas memori mente retineas, nec dissimulanter feras: sed omnino hoc agas, ut ipse sentiat te grauiter offensum esse, & eius ut amici iniuriam longē indignius

gnius ferre, quàm cuiusquam alterius. & hoc eò referas, ut si fortè maturè possis eum emendare, & reuocare in uiam, ut agnoscat suum delictum, & eius pœnitentia morus culpam deprecetur.

εἰ δὲ κῆρ.] Quòd si eò perductus fuerit, & uoluerit redire in amicitiam tuam, atq; in hoc sedulò incubuerit, ut te sibi reconciliet quibus possit modis, pensatione etiam offensa.

ἀξιάδω.] tum non excludas, sed recipias eū promptè, & sine omni importunitate: quia boni, honesti & graues uiri non solent facillè se iungere & mutare amicos: sed *ἀκαί,* miseri, hoc est, prauī & uitiosi, hoc faciunt, qui perpetuò mutant amicos, & aliam post alium sibi adsciscunt, nullum autem diu retinent: quod neq; uerè *φίλοι* & *φίλοι*, amabiles & amicè affectos, sed sui similes recipiunt, neq; ipsi sunt *φίλοι* amore digni, aut *φίλοι* affectibus amicitiae iucundi & grati: sed sunt *μισοί*, odiosi, importuni & molesti: utpote *ἐπὶ δόλῳ καὶ μοχθῶν*, i. prauī, uitiosi atq; inculti, atq; *ἀβέβαι* inconstantes & mutabiles. Tu uerò caueas huiusmodi labes in amicitia. *εἰ δὲ.*] te uerò *μὴ τὶ ἄδω*, nulla species uicij *καταγγίξω*, redarguat *νόμῳ*, scilicet *κατὰ*, ita ut prodatur & declarat animum tuū uitiosum: id est, tu uerò uites omnia quæ in amicis improbantur, nec ullo genere uitij prodas animum tuum aliqua ex parte uitiosum, & minus quàm conueniat integrum. uel,

μὴ τι

ἀνὴρ ἄνθρωπος, Non aliqua species amicitiae tuum animum redarguat & prodat, ut parum integrum & commodum: neque amicitia familiaris, neque hospitalis, neque sodalitia, neque conuiualis neque ciuilis & communis re culpabilem ostendat, & ad huiusmodi societates & cōiunctiones minus idoneum. Potest hoc etiam intelligi de tota uitae ratione, ut iubeat eum uitare, ne qua in parte uitae eius animum redarguat uitiū aliquod: praecipue autem quo ad Deum, & familiarem atq; ciuilem uitae consuetudinem: ut sit haec generalis comprehensio omnium eorum praceptorū, quae sequuntur de uitandis.

ἢ καὶ πρὸς τοὺς φίλους,] Subiungit per distributionem illas amicitiae species, quas ritè prosequi, nec in ulla quicquam peccare & delinquere debeat: & quid in quaque seruandum sit docet. Iam tradita est amicitia *ἀπλῶς*, simpliciter & absolutè dicta: haec sequentes secundum quid & *πρὸς τὸν φίλον*, cum adiectione speciei & differentiae, quod alia est hospitalitas, alia sodalium, alia cōuiuantium, & sic secundum alias differentias rerū & actionū congregantium homines, in posteriorem partem reijciuntur. Iure hospitalitatis iuncti neq; nimis multi, neq; prorsus nulli sunt habendi: mediū uult seruandū esse ut in alijs omnibus, ita hac quoq; in re. *ἀφ' ἑαυτοῦ*, quae est in defectu immodico, causae sunt in promptu: praebet ea famam inciuilem

inciuilitatis & inhumanitatis, & hominē mul-
 tis subsidijs & solarijs uitæ spoliat, πολυφρῖα
 incommoda licet cognoscere ex 9. ἐβικῶν Ari-
 stotelis, ubi ostēdit, neque πολυφρῖαν in aliqua
 specie amicitiae posse commodum locum nan-
 cisci, & eum tueri. ad quam suam sententiam
 probandam Philosophus etiam hanc Hesiodi
 assumit, & ostendit eam intelligendam esse e-
 tiam de amicis propriè dictis: quæ certè mens
 est Poetæ nostri. nam unum tantum concedit
 uerum amicum, qui sit loco fratris: & quo-
 modo is sit retinendus in officio docet. & po-
 stea hoc præceptum de hospitibus neque mul-
 tis, neque prorsus nullis conciliandis subiun-
 git, aliquanto explicatius ad prioris etiam di-
 fertiorem explicationem. quasi dicat: Sicut
 concessi tibi unum tantum amicum, & neque
 nimis multos, neque prorsus nullos probauit:
 ita tibi præcipio, ut hospites neq; nimis mul-
 tos, neque prorsus nullum, sed paucos tibi as-
 sumas. De amico definitè loquitur, quòd
 (sicut etiam Philosophus docet) non potest
 facilè nisi unus uerus & acquiri & retineri: ho-
 spites autem possunt & debent suo modo plu-
 res haberi, perinde ut etiam alij amici iucundi
 & utiles, quos etiam communis χρῆα plures
 parit & offert. περδαισι autem & ἱπικηῆς ami-
 ci, non sunt ita obuij, quia debent esse εὐφραῖς
 & πιπαιδονμένοι: & assumuntur ἢ πρὸς τὸ εὐφραγε-
 τῆν, sed πρὸς τὸ εὐφραγεῖσθαι. Hospitalitas au-
 tem hic

S C H O L I A.

289

tem hic intelligenda est prisca illa, quæ erat cet-
ti iuris, & illius religiosi, cuius præcipue apud
Homerum multa proponuntur exempla: ho-
die in familijs illustribus magnatum & nobi-
lium retinetur eius quædam similitudo. *ἡ ἀ-
γάπη*, uoceris, habearis, & pares tibi famam
talem.

ἡ ἀγάπη.] Est hæc alia species amicitia-
e, quæ uocatur *ἑταίρεια*, siue *ἑταίριον*, sodalitas: ex
quo genere fuit Achillis & Patrocli, Orestis &
Pyladæ, atq; similium coniunctio & beneuo-
lentia mutua. Hæc est præcipue iuniorum, &
iuueniliter affectorum, deinde etiã aliorum,
quatenus studio quodam recreationis & iu-
cundæ conuersationis tenentur. Hic non tam
peccatur quantitate, ut nimis multi aut paucĩ
assumantur: quàm qualitate, ut prauī adiun-
gantur, & boni cõtemptim prætereantur, aut
etiam culpentur. Ideo utrunq; hoc prohibet,
& contrarium præcipit: ut præteritis uitiosis,
boni adsciscantur ad conuersationem, quotie-
cunque illi, quoniam id ætas ferat in iuniori-
bus, in adultioribus autem occupationũ mo-
lestia efflagiter, & ciuilis ratio admittat. *ἡ φιλία*
autem in hoc genere non est metuenda, præ-
sertim quo ad iuniores, qui sunt conuersatio-
nis cupidissimi. Vnde est hoc, *ἐπεὶ ὅλως τόσσον
& ἡλικίᾳ τοῖς γὰρ αὐτῶν μὲν ὁ μύδιον ἐπὶ τοῖς ταῖς*, sicut ipse
paulo antè dixit.

ἡλικίᾳ.] Prauī sunt segregandi à sodalitia
conuer-

conuersatione. Quid uerò, si sint quidam pro-
bi, sed inopes & pauperes? Sunt ne isti etiam
segregandi à familiari conuersatione? aut si
sint admissi, & assint, posthabendi alijs, aut
etiam aspernandi cum exprobratione inopie?
Nullo modo: & hoc ideo, quia primùm tales
nō sua culpa, sed communis aliqua calamitate
diuinitus immissa sunt inopes: deinde ferunt
inopiam *ἐλαμύνειν*, noxiam & incommodam ip-
sis ad suas honestas uitæ actiones, quia (ut Phi-
losophus dicit) *ἀδύνατον τε ἡμετέραν ἀχρεΐαν
περὶ ἧτα*: non potest fieri ut honesta agat, cui
non res suppetunt. tertio, quia hæc inopia est
īp̄s̄ *θυμὸς*, molesta & atterba, quæ animum
īp̄s̄us exedit & conficit, & à qua nullo suo stu-
dio & conatu liberari potest.

μακάριον δέσιν.] Bona distinctio, quæ se ex-
tendit ad omnia uitia & mala inuoluntaria, de
qua Philosophus lib. 3. *ἠθικῶν* cap. 5. *τοῖς μὲν γὰρ διὰ
φύσιν ἀσχερεῖς, ἐλαίε ἰπτιμά, τοῖς δὲ ἀγυμνασίαις καὶ ἀο-
ρίτοις ὁμοίως ἢ καὶ περὶ ἀδύναται καὶ ἀσχερεῖ καὶ πύρ-
σιν. ἐλαίε γὰρ ἂν ἐν δόξαι τυφλῷ φύσει, ἢ ἐν νόσῳ ἢ ἐν πλῶ-
γῳ, ἀλλὰ μάλιστα ἰλιέσαι, τῷ δὲ ὅς ἐν φλογίαις ἢ ἄλλαις ἀο-
πολασίαις, πᾶς αὖ ἰπτιμέσαι.*

γλώσσῃ.] Plures subnectit rationes de non
contumeliosè aspernando paupere unquam,
& præcipuè in iucunda cōuersatione. & hæc ra-
tiones iam petuntur à persona ditioris, cui ne-
que est honestū neq; utile abuti sua lingua ad
alios immeritò lædendos & cōturbādos, cum
eius

S C H O L I A.

291

eius rectus usus hic fit, ut alios quàm maximè
 & iuuet & oblectet. aptè aut hoc in loco inse-
 rit obiter & cōmendationē linguę, & admoni-
 tionem de eius recto usu: quia is in primis re-
 quiritur in cōversationib. quę potissimū ob &
 per colloctiones dextras, suaves & gratas si-
 unt. Hinc aut linguę rectū usum ostendit &
 probat, ut sit parca, hoc est, grauis, sobria & cō-
 tracta & moderata: hoc est, considerata, pru-
 dens, & dextra. Illud per se consideratum do-
 cet esse optimum, hoc gratissimum: simul au-
 tem iuncta hęc duo, innuit perficere hominis
 linguam & orationem, ut fiat laudatissima &
 exoptatissima.

Linguę, inquit, *καλὴ καὶ ὀρθή*,
 non exundantis, liberę, uagę, precipitis & pe-
 tulantis: sed parę, hoc est, contractę, refre-
 natę, u: recundę, sobrię & grauis. *δωρεάν*
ἔστιν.] *θεσάυριον*, quia est bonum hominis pro-
 prium, & singulare Dei donum in natura hu-
 mana: deinde, quia est animi interpret pariter,
 & declarat thesaurum preciosissimum ani-
 mi sapientis & boni uiri reconditum, & ex eo
 profert n medium ad intelligentiam & com-
 municationem aliorum, optima quęque: at
 ita uerè sit thesaurus, & is *ὀρθός*, optimus &
 preciosissimus, *ἐν ἀνθρώποις*, in hominib. & in-
 ter homnes, in cōtū & cōversatione eorum:
 quia neq ipsi, quib. inest lingua sobria & gra-
 uis, potet alius melior & preciosior inesse the-
 saurus: neque in communi uita possunt cum

alijs de alio preciosiori thesauro communica-
re bona.

πλεονεξία χάρις.] Plurima autem gratia, uolu-
ptas, suauitas & oblectatio est, *ἰσχυρὴ*, non re-
dundantis, & præcipitanter ruentis, sed sen-
sim & leniter fluentis, euntis & incedentis, *κα-
τὰ μέτρον*, secundum modum & medium ratio-
nis rectæ & prudentis: hoc est, tū parca, sobria
& grauis lingua, quæ est optima, saluberrima
& honestiss. tibi, & alijs fit etiam iucundissi-
ma, gratiss. & exoptatiss. cum etiam nacta est
moderationem suam rationis rectæ: hoc est,
cum nihil temerè, inconsideratè, odiosè, inde-
corè & inconcinniter effert.

ἀλλὰ καὶ ὀργή.] Contrà, lingua infrenis, impor-
tuna, maledica & contumeliosa, est inutilis &
incommoda, ipsi etiam qui ea utitur: quia fe-
rè, qui maledicit alijs, ipse peiora audit. nemo
enim patitur se contemni & dehonestari, sed
contra contumeliosa regerit similia, nec ea un-
quam desunt ulli in ullo quamlibet honora-
to: aut certè abundè multa, ipsa ira suppedi-
tat. Ex quo est hoc Iuuenalis:

Si natura negat, facit indignatio uersum.

& omnino aliter statim post iræ motū de quo
libet iudicamus & statuimus. Nullus ergo qui
nult consultum samæ suæ, alium laceſſat con-
tumeliosis dictis: quia, ut Homerus dicit,

ὅστις ἂν ἐπὶ ἡμετέροισιν ἔπαυσε:

Quale uerbum dixeris, tale etiam audies. &
Terentius:

Terentius: Benedictis si certasset, audisset bene. & Qui quæ uult dicit, quæ nō uult audit.

μηδὲ πολυφάνειν.] Est alia species amicæ societatis & conuersationis, quo ad conuiuationes & computationes publicas uel priuatas, ad quas singuli conferunt accessores suā partem de pecunia, aut rebus eò facientibus. Harum importuniorum auersationem prohibet duas ob causas: quia huiusmodi communes conuiuationes & afficiant concipientq; animū hominum singulariter, sumptu consent minīmo. Cautē autē loquitur: & quia in hominib; est magna procliuitas ad uoluptates, non dicit, *ἥπιος καὶ ὑπαλ*, facilis & pronus ad has etiam conuiuationes: sed *μὲν ἀσπίμφοι* εἶναι, non sis difficilis & accessionis & collationis, quia nō pauci tales etiam inueniuntur inter homines, qui uel abhorreant ab humanis & ciuilibus conuersationibus, uel grauātē in eas aliquid conferant, ut sint ita utroque modo *ἀσπίμφοι*, & quia ægrē patiantur se perducī ad conuentus hominum, & quia inuiti faciunt sumptus. Ideō occurrit utriq; huic difficultati rationibus suis, ex hoc genere conuiuationis petitis.

ἐκ λιπῶν.] Ex hoc, inquit, genere conuiuationis, quod non suis tantum, aut alterius cuiuslibet solius sumptibus, sed ex communi omnium conuiuantium collatione celebratur.

πλείονε τι χάρις.] Primum gratia percipitur
 1 3 plurima.

plurima. per gratiam intelligit non solum uoluptatem, suauitatem & hilaritatem, quam singuli conuiuantium suam conferunt in medium: sed & beneuolentiam, quia ad huiusmodi uoluntarias conuiuationes non conueniunt nisi beneuoli, qui cupiunt & possunt simul esse, & hi per huiusmodi conuersationem suam beneuolentiā erga se inuicem magis declarant, elunt & confirmant.

ἀνὰ τὴν ἑταίρειαν.] Deinde ex hac conuiuatione, quæ expensis cōmunibus suscipitur, damnum sumptus minimum sentitur: quia quisque unā tantum pro se partem confert in eam. Nō temerē autem Poeta utitur tali ordine, hoc in loco: sed quia fratrem, & quemlibet aliū quem fraternē cupit sua hac doctrina de meliori uitæ ratione instructum, uult omnino fieri humanum, sociabilem & ciuilem per familiarem consuetudinem uitæ cum alijs, ideo primum tradit præceptum de parando & retinendo amico, qui sit de fraterna & amantissima familiaritate: sed quia talis non faciliē haberi potest, tradit alterum de socijs asciscēdis & prosequenda cōuersatione cum omnibus bonis, cuiuscunque sint illi conditionis, per colloquutiones & usum linguę commodum, rectum, suauem & gratum: & quia est interdum etiam uiuendum suauius & hilarius, & huius quoque conuersationis sunt sui modi, quem ipse ex illis maximē prober, ostendit: Omnes istæ conuersandi

uerfandi formæ sunt in usu uitæ communis, sed non faciliè omnes ab eodem usurpari possunt. Postrema est ustratissima. Prisci huiusmodi cōuersationes uocabāt *συσίτικα*, ab eo quòd simul caperent cibum: uocabant etiam *σύμβουλα*, quia singuli conferrent ad eas: item *συμμεσσια*, à compotando: & *ἱερᾶν*, uel quia *ἱεροὶ* amabiles, iucundi & suauis illis fruerentur: uel quia qui ad eas conuenirent, essent quasi *ἱεροί* *ἄνθρωποι*, mentium & uoluntatum quodam mutuo amore tenerentur. Tales sunt nostris temporibus conuiuationes & compotationes, quæ in curijs & alijs locis publicis aut communibus habentur, ad quas accedentes singuli soluunt pro se: interdum etiam priuatim cognati, affines, uicini & alij amici conueniunt, & aut conferunt cibum & potum, aut sit expensarum supputatio & æqualis persolutio.

μηδὲ ποτ' ὅζ' ἦεν δὴ λείπειν αἶθοπα οἶνον
 χερσὶν ἀνιπῆναι μὴ δ' ἄλλοις ἀθανάτοισιν
 ὅ γάρ τοί γε κλύουσιν, ἀκπῆνουςι δὲ τ' ἀ-
 ρᾶς.

μηδὲ δ' αὖτ' ἠελίοιο τετραμλύνῃ ὀρθὸς ὄμι-
 χῆν,

αὐτὰρ ἐπεὶ κε δὴ μεμνημένος ἔς τ' ἀνιόνῃα,
 μήτ' ὅδ' αὖ, μήτ' ἐκτὸς ὁδοῦ προβάδῃω ὅ-
 ρησας.

t

4

μηδὲ

μή δ' ἀργυμνωθεῖς, μακάρων τοι νύκτες ἴ-
ασιν.

ἔξομνος δ' ὅ γε θεὸς αὐτὴν πεπνυμένος εἰδώς,
ἢ ὅ γε πρὸς τοῖχον πελάσας οὐρκίῃς αὐλῆς.
μή δ' αἰδοῖα γονῇ πεπαγμένος ἔνδον οἶκῳ
ἔσιν ἐμπελαδὸν πρᾶφανεμένο, ἀλλ' ἀλῆα
δα.

μή δ' ἄρ' οὐσαφῆμοιο τάφῳ ἀρνοςήσαντα
παρμαίνειν γηγεῖω, ἀλλ' ἀθανάτων ἄρ' ἴαε
τός. (δωρ

μηδὲ ποτ' ἀγνώων ποταμῶν καλλιρροῦ ὕ-
ποσι πόρῳ, πρὶν γ' οὕτῃ ἰδῶν εἰς καλὰ
ῥέεθρα,

χῆρας νεφάμδῳ πελυκράτῳ ὕδατι λουκῶ.
ὅς ποταμὸν διαβῇ, κακότητι δ' χῆρας ἀνιπῆς,
τῷδε θεοὶ νεμεσῶσι, καὶ ἄλγεα δῖῳ καὶ ὀπίσ-
σω.

Nunquam sub aurora Ioui vinum nigrum libes
Manibus illotis, neque Dijs alijs:

Quia non audiunt, sed respuunt preces.

Neque prorsus erga Solem conuersus minges,
Sed sub occasum cōsideratè uertas te ad orientē.
Neque in uia, neq; extra uiam incedendo minges:
Neque nudus, quia noctes sunt Deorum:
Sed pius et cordatus sedendo,

Αἰε

Aut accedendo ad parientem aulae munitae.
 Neq; pudenda spermate inquinata intra domum
 Palam coram laribus proferas, sed uites.
 Neque reuersus à sepulchro lugubri
 Semines sementem, sed à conuiuio deorum.
 Neque unquã perennium fluminiū limpidã aquã
 Trãseas pedibus, antequam intuitus in pulchram
 aquam uota feceris
 Manibus lotis aqua peramabili & pura.
 Qui transierit fluiuium, nõ lotis manibus ob pra-
 uitatem,
 Ei succēsent Dī, et in posterũ aduersa cōtribuūt.

S C H O L I O N.

Duo subiecit, quæ bono uiro & patrifami-
 lias sint diligenter seruanda, pro administra-
 tione familiae suae recta, probabili & faelici in-
 ter homines, & in societate ciuili. Primũ fuit,
 ὅτι ἡ παρουσία τοῦ θεοῦ, ut Deum habeat ob oculos,
 eum reuereatur & colat, eius inspectionem o-
 mnium & ἑμίσιν obseruet. Alterũ fuit, ut ob-
 seruet & colat etiam homines, eos sibi deme-
 reatur & conciliet morum suorum & uitæ iu-
 cunda & grata cōmoditate: sed ita, ut cognato-
 ros præferat alijs. Hoc est iam executus: de il-
 lo priori genere proposito in specie & per par-
 tes nihil dixit, id nunc facit & ostendit, in qui-
 bus negocijs & actionibus uitæ sit in primis
 t s habenda

habenda Dei cura, & eius inspectio obseruanda. & quæ hic cōmemorat negocia religiosè uitanda, sunt illa quidē obuia, quotidiana, & arbitrij cuiusq; sed quæ præ se ferant singularem quandā aut securitatem & irreuerentiam, aut obscœnitatem, aut inuerecundiā, aut incontinentiam, aut inciuilitatem, aut imprudētiā, aut negligentiam, aut molliciem, aut fiant cum uitio alicuius turpitudinis & incōmoditatis, ut & præ alijs sint fugienda & prohibenda: nec prohiberi satis possint, nisi per cōminationē indignationis & pœnæ diuinæ, quæ ea semper sequatur: ex qua cognita conceptus timor Dei homines perpetuò & magis arceat ab huiusmodi negocijs, quā ulla ciuilis prohibitio facere possit: quæ non potest ita semper adesse & uellicare animos hominū, sicut ipse timor Dei. Possunt hæc etiam referri ad id generale præceptū, quo dixit, *οὐδ' ἅ μὲν νόμιμα τὰ ἀνέχεται ἀδελφῶν*, ubi prohibuit omne uitium: ut inde hæctenus quidem exposuerit uitia uitanda quo ad homines, deinceps autē exponat quæ sint uitanda quo ad Deum, quibus ipse grauior offendatur, & ea puniat.

μὴ λίσσῃς.] Hic securitas & irreuerentia circa cultū Dei prohibentur. Inducere aliquē cultum Dei exremonialē, non est ita difficile: sed in hoc est difficultas, ut ille ritē celebretur. cuius litæ facit mentionē cultus, fuit ille tum temporis receptus, obseruabatur ab omnibus, sed
 à pau.

à paucis sollicitè & reuerenter cū puritate corporis & animi. Hoc ipse prohibet, nec uult ut aliquis illotis & impuris manib. attrectet matutinam libationem. Per manuum impuritatem, intelligit etiam animi, quæ multo, magis est Deo aduersa, & deponenda in studio conciliandi numinis.

ἡ ἡμέρα.] ex tempore matutino, & benè mane Gentilibus etiam hoc persuasum fuit, nihil sibi sine ope diuina feliciter procedere: ideo in more fuit, mane ante omnia negocia diurna per suas cæremonias opem numinis inuocare.

ἡ γὰρ.] Rationem prohibitionis subiungit à libatione irrita & cassa, quæ ob manuum impuritatem non consequatur suum effectum: quia Deus non exaudiat preces & uota talis libationis, sed potius ea respuat & abominetur.

ὡς δὲ καὶ αὐτὸν.] Hic prohibet quædam inuerecūda & obscœna, impudica & irreligiosa, quæ Deus ualdè detestetur, & *νίκη* graui & diuturna persequatur. Irreligiosum, petulans, inuerecundum & obscœnū est, inciere & aduersus solem, & in uia, & extra uiam progrediendo, & nudato corpore.

ἑστὸς.] stans & erectus, uel rectà aduersus solem: quia hoc uidetur petulantius, & nunquam religiosum. Ideo obseruandus est eius cursus: & in occasu quidem uertendū est corpus uersus ortū, in ortu aut uersus occasum.

αὐτὸν

800 IN HESIODVM

κῦρ' ἰν' αἶ.] sed ubi Sol occiderit. *μυνημένο*
ς, sciens, consideratus, & consultò atq; ope-
 ra dedita ad Orientem, scilicet *παραμυλή* *δμ*-
χῶν, conuersus mingas. hoc enim est hominis
 religiosi, considerati, & grati erga Deum, qui
 tam præclarum, admirabile & salutare opus
 & donum cœleste ueneratione quadam pro-
 sequatur. Potest etiam alio sensu, & illo allego-
 rico intelligi: per solem, uir magnus & præ-
 stans pietate, uirtute & sapientia: cōtra quem
 non sit meiendum, hoc est, aliquid proteruè,
 temerè, impudenter & irreuerenter agendū.

μὴτ' ἰν' ἰδῶ.] Hoc fortasse turpe & inuere-
 cundum existimabatur tunc etiam, sicut & ho-
 die: quia in loco publico, & in conspectu alio-
 rum aut præsentium, aut prætereuntium fie-
 ret: aut quia honor quidam putaretur debe-
 ri etiam uirjs publicis, propter earū usum com-
 munem & assiduum, in quibus etiam spurci-
 ties & fœtor esset fastidio.

πρὸς ἄλῳ.] progrediendo, quod uidetur es-
 se iuuenilius & proteruius, atq; contra hoc na-
 turæ opus, in quo bruta etiam abstinent à mo-
 tu & progressu.

ἀπογυμνός.] nudatus, ut pudenda detecta
 alijs appareant: quia hoc est inuerecundum,
 lascium & obscœnum, & ideo cōtra Deum,
 qui noctem & tenebras atq; abscessum cir-
 ca hæc probat. Vel *μὴ ἀπογυμνός*, neq; nue-
 dus & cum noctu surgis ad reddendam urī-
 nam,

nam, atq; cum es solus: quia noctes sunt Deo sacræ, & habent numinum præsentiam, ut non quemadmodum clam hominibus, ita etiam clam Deo quid fieri possit noctu & in solitudine. Ita vult adesse perpetuam uerecundiam, non solum palàm propter homines, sed etiam clam propter Deum, qui semper & ubiq; ahsit, neq; quicquam eum fallere queat.

ἡ μὲν.] Prohibitis modis eijciendæ urinæ, uitiosis & turpibus, subiicit duos rectos, qui pio & cordato probentur, & sunt in usu. Prior autem est, ut *ἡ μὲν*, sedens & corpore inclinato hoc faciat, more mulierum, & marium etiam in nonnullis regionibus: & hoc *ἡ μὲν* opponit & τῷ ἑστῇ καὶ τῷ πελάθῳ, quod utrunq; improbavit. Alter est, ut si ita procumbendo & indinato corpore non liceat, neque sit cōmodum reddere urinam, accedat ad aliquem parietem propius, & ibi stans eam reddat: ut ita neq; *ἡ μὲν* & in conspectu hominū, neq; ἀπογυμνοῦς nudato membro hoc faciat.

Hæc exposito est satis commoda: sed posset forsan etiam alia tradi non incommodior, ut pius & prudens uir hanc necessitatem diligenter consideret, & antequam exeat domo in publicum, sedens domi supra locum operi huic destinatum, cum illo altero excremento hoc etiam eijciat: aut etiam egressus ad hanc necessitatem, requirat talem locum: aut si eum non possit labere, procul à frequentia & conspectu

specu hominum secedat in angulum & locum aliquem occultū, & ibi corpore propius ad parietem admoto satisfaciāt huic necessitati.

μὴ δ' αἰδέσθαι.] Prohibet turpem, inuerecundam & religiosam lasciuiam circa rem ueneram. Primum, non est apertē & in conspectu domesticorum indulgendum huic negotio: neque post eius usum corpus nudandum. Per *ἱγίαν* intelligit domesticos ipsos, & numen familiæ, quod uult reuerendum esse, nec huius etiam rei turpitudine offendendum. Deinde, non tempore luctus & tristitiæ, sed læticiæ & hilaritatis. Prisci & Græci & Latini præficiēbant numina etiam familiæ. illi *ἱγίαν* uocabāt, hi Vestā, Lares & Penates in quo hoc spectabatur, ut & ubique agnosceretur præsentia diuina, & ea semper reuerentia sua coleretur, atque inde homines facilius in officio retinerentur.

ἀνεφύμνη.] tristi & lugubri sepulchro & funere, quando usus rei ueneræ non solum est irreligiosus & nimis lasciuus atque perulans, sed & procreatione incōmodus. Hisce duobus uult regi istum actum, uenia piæ lēgitis, & sine felicitis procreationis.

μὴ δὲ πρὶν.] Sine religione & ablutione manuum nō est transeundum flumen ullum limpidius & salubrius. Non repugno, hæc singula hætenus hoc in loco tradita, & quæ sequuntur,

S C H O L I A

505

quuntur, posse intelligi ut symbola grauiorum & reconditorum sensuum: sed ante omnia uidentur mihi nudè intelligenda esse, quia haud dubiè Poeta sapiētissimus, pro suo singulari & planè uerecundo studio disciplinæ sollicitæ & assuefactionis rectæ, hæc etiam singula tanquam uitia, aut certè causas quasdam aut initia uitiorum, iudicauit digna prohibitione sua, & illa quidem religiosa, ut quod metus pœnæ ciuilis non posset pertingere, ibi metus indignationis diuinæ coerceret & asfringeret securitatem, licentiam & temeritatem cupiditarum humanarum. Et hæc omnino pijs & honestis sana persuasione ita uidentur fugienda, ut à Poeta prohibentur: nec desunt in lege Mosàica talium prohibitionum exempla. Diuus uerò Paulus in regeneratis per fidem, talem exigit morum ac uitæ sanctitatem, ut non solum factorum omnium, sed & dictorum uelit abesse turpitudinem & irreuerentiam. Sed ut de his ciuili tantum consideratione cogitemus, animaduertemus profectò rectam à puero assuefactionem ad eorum modestiam, uerecundam & religiosam obseruantiam, non parum facere ad pietatem & humanitatem, in ætatibus etiā aduolterioribus, quia serè afficiuntur pro illa prima assuefactione: nec qui circa minora non est pius, religiosus, modestus & uerecundus, is circa maiora erit. Et faciliè apparet, hæc quantum

904 IN HESIODVM

quantulacumq; illis priscis & gentilibus magna fuisse, in illa perexigua quidem cognitione ueri Dei, sed desiderio & studio ardenti eius plenioris cognitionis & disciplinæ piæ & honestæ pro ea promouenda. Ac quidem haud dubiè in transeûdis fluminib. uoluerunt homines ita assuefactos esse, ut considerarent non solum periculum præsens, sed & ingens & mirabile donum Dei, ut pro illo quidem uota facerent, pro hoc uerò gratias agerent.

ἀγῶν.] Per hoc magnos intelligit, qui solent esse *ἀίνας*, perpetui fluxus, & nunquam intercidentis. *καλλιρροῦ.*] aquam limpidi, puri atq; salubris fluxus. *καλὰ.*] Pulchra & admirabilia flumina, quæ certè non possunt non esse singulari admirationi, uel mediocriter eorum uim & naturam consideranti.

κατέτατι.] uitio & culpa sua habens manus illotas in transeundo: quo excipit illius ablutionis intermissionem, quæ ex quacumq; alia causa sit inuoluntaria & inculpabilis.

τῷ θεῷ.] Graue & certam indignationem Dei cominatur ita irreligiosis & temerarijs: & de pœna subiungit uerbum præteritum cum aduerbio futuro, dicens, *καὶ ἄλυσιν δώκεον ἐπείγου,* in quo & ostendit moram uindicationis diuinæ, & occurrit improborum securæ de ea per suasioni. Illa sæpè est tarda, nec statim sequitur delicta, inde prauī sibi persuadent impunitatem, at Poeta dicit; Dij statim post delicta dederunt

S C H O L I A.

305

dederunt & destinarunt atque contribuerunt
 pecuniam, consilio & decreto suo: cuius execu-
 tio ut non statim absit, tandem tamen impro-
 bi sentiunt eius effectus acerbos & tristes.

μη δ' ἀπὸ ποντοῖοις, θεῶν γὰρ δαυτὶ θαλαίῃ
 αὐτοῦ ἀπὸ χλωρῶ τὰ μιν αἰθωνι σιδ' ἤρω. (θεο-
 μηδε ποτ' οἶνοχόῳ ἡβέμελιν ἐρετῆρ' ὅτ' ὑπὸ
 πινόντων, ὅλον γὰρ ἐπ' αὐτῷ μοῖρα τέτυκται.
 μηδὲ δόμον ποῖων ἀνέπιψεν κατὰ λείπην,
 μή τι ἐφεζομένη κρώζει κακέρυζα κορώνη.

μη δ' ἀπὸ χυτροπόδων ἀνέπρ' ῥέκτων ἀνελόν
 ἔοδον. μηδὲ λείαδ' ἐπεὶ καὶ τοῖς γὰρ πινὴ. (τα-
 μηδ' ἐπ' ἀκινήτοισι καθίζειν, ὅ γὰρ ἄμεινον,
 παῖδ' αὖτε δινωδεκαταῖον, ὅτ' ἀνὴρ ἀνήμερος
 ποιεῖ.

μηδὲ δινωδεκάμινον, ἴσον ἐὶ δὲ τὸν τέτυκται.
 μηδὲ γυναικείῳ λυτρώ χεῖρα φαιδρύνεσθαι
 ἀνέρα, λουγαλέην γὰρ ὕδ' ἡρόνον ἐς' ὕδ' καὶ τῷ
 πινῇ. μηδ' ἰδρωῖσιν ἐπ' αἰθομενίοισι ἐνερ-
 στας

μωμδύειν ἀΐδην λα'· θεός τοι καὶ τὰ νεμεσᾶ
 μηδ' ἐποτ' γὰρ πτοχῶν ποταμῶν ἄλαδ' ἐπὶ
 ρεόντων,

μηδ' ὕδ' ἐλυσάων ὄρεϊν, μάλα δ' ὄξ' ἀλίστα.
 μηδ' ὅτι ἀποψύχειν· τὸ γὰρ ὅτ' οἱ λωϊοῦ ὄστιν.
 ἢ ὅτι

ὦ δ' ἔρδαι· δένδρ' δὲ βροτῶν ὑπαλόνο φη-
μιν.

φημὶ γάρ τε κακὴ πέλετ', ἔσφην μὲν αἰῶρα
ῥῆα μάλ', ἀργαλίην δ' φέρειν· χαλεπὴ δ' ἀπ-
θιθεα. (λοι)

φημὶ δ' ὅτις πάμπαν ἀπόλλετ', ἢν ἴνα πολ-
λοὶ φημίζουσι θεὸς νύ τις ὄσιν κ' αὐτὴ.

Neq; de quintuplici ramo in Deorū cōiūcio solen
Ferro splendido sects aridum à viridi. (m,

Neque lagenam ponas super craterem

Bibentium: nam in hoc est fatum noxium.

Neq; domum extruēdo relinquo incompactam,

Ne quando cornix garrula insidens crocitet.

Neq; de ollis illibatis sumpta

Comedas, neq; laues: quia his etiam inest pœna.

Neq; colloces supra immobilia, quia nō est bonū,

Puerum duodecim annorum, quia uirum imbel-
lem reddit:

Neq; mensiū duodecim, quod hoc etiā est simile.

Neq; corpus exhilaris balneo muliebri

Vir, quia etiam in hoc tandem est tristis

Pœna. neq; ad sacra ardentia progressus,

Vituperes arcana: quia deus hoc etiā indignè fert.

Neq; unquā in ostiū flumiorū fluentium in mare.

Neq;

Neq; in fontes mingas, sed ualdè uites:

Neq; exoneres alium, quia non hoc melius illo.

Ira agas: & uites grauem famam hominum.

Nam fama est incommoda, exortu quidem leuis
Admodum, sed toleratu molesta, & difficilis de-
posita.

Neq; prorsus perit ulla fama, quam multi

Populi circūferunt: quia ipsa est etiā dea quædā.

EXORTION.

Exequitur reliqua uitiā & delicta, quæ sunt
contra hominis officium, & ad sui cohibiti-
onē metu pœnæ diuinæ egent. & hic primum
unguium in mensa festi præcipuè solennis ab-
scissionem prohibet, quod etiam hodie est ru-
sticum & in ciuile: sed priscis erat etiam irre-
ligiosum, qui mensam Numini sacratam habe-
bant. *πένταξερ* uocat manum, quia constat
quinque digitis quasi ramis.

δαλνρ.] solenni, frequenti, hilariori & flor-
diori: qualia erant conuiuia illa, quæ apud pri-
scos festis diebus & inter sacrificia celebraban-
tur. Vox est ducta ἀπὸ τοῦ δάλλω, quod est flo-
rere & uigere.

αὐτὴ ἀπὸ χλωρῶ.] aridum & siccum, id est un-
gues, ut terrestres & solidos: à uiridi, ut car-
ne humidiori, & non ita solida atq; terrestri.

μακρῶς.] Hoc præceptum potest intelli-
gi bifariam, uel ut prohibeat, cyathum &

u 2

paruum

paruum poculum supra craterem magnū col-
locari, ut liceat cuiq; inde haurire quoties &
quantum uelit, & ita potantes habeant anīm
largius bibendi, & se inebriandi uel, ut ne ue-
lit in conuiuio solenni & frequenti atq; hila-
riori, paruum poculum pro cratere appone-
re: quia hoc sit parū liberale & decorum, cum
tum liceat & conueniat hilariores esse, & lar-
gius bibere: ut ita prohibeat *ἀπαιμαλίου*, par-
simoniam & sordes in comotationibus fre-
quētoribus. & hoc sensu *ἐν δόλῳ* significat hic
uel præ, sicut iam est expositū: uel supra, quia
ita suprā posito cyatho, coguntur conuiuæ
& compotatores ex eo minori bibere, & non
ex cratere maiore atq; capaciore. Videtur au-
tem hoc dici sensu ampliore, ut prohibeat *ομο-
νομία*, sordes & curam priuati commodi in
omni negotio honesto, liberali, & sumptibus
suis quadam tenus curando. Causam subiun-
git grauē, quia talem *οὐκ ἐπιταγίαν* sequatur ma-
lum fatale. Conuiuæ enim, & qui debebant
participare de liberalitate aliena, ualde offen-
duntur, & animi alienantur talibus sordibus:
& inde malè imprecantur, & minus honorifi-
cè sentiunt & loquuntur de tali homine, nec
possunt benè erga eum affecti esse.

καὶ δὲ δόμον .] Domus cœpta perficienda est,
nec relinquenda in exædificata, ut non inhabi-
tent homines, sed super eam desertam cornix
garrula sedens perstrepat. Multi peccant cir-
ca cona-

ea conatus ædificiorum, & inde uulgo fabula
fiunt, uel ut splendoris cupidiores, uel ut im-
prudentes, aut inconstantes: ut de ipsorum æ-
dificijs non tam perstrepat garrula cornix,
quàm fama hominū uaria, uaga, *ἡ κερκυρανός*,
mordax & odiosa: de qua re Cicero etiam li-
bro 1. Offic. tradit. Et certè est hæc cura ædifi-
candi eiusmodi, ut nō facilè inuenias aliquem,
quamlibet prudentem & industrium, cui ea
per omnia ex animi sententia procedat: ut nō
immeritò doctrina cœlestis eius faciat quan-
dam mentionem. Sed non hic tantum ædifi-
candi conatus, sed & alius omnis est ad finem
suum perducendus: aut malè audit, & uariè
perstringitur & laceratur.

ἀντιφίτην.] impolitam. Vult iam non tane-
tum perfici, sed, quod magis est, elaborari, ex-
coli & exornari. de quo dicitur hoc prouer-
bium, Spartam nactus excole. Et profectò in
quantacunque diligentia & sollicitudine satis-
faciendi functioni suæ, est difficile uitare hanc
λακέρυζαν λογιόνην, stridulā & uocalem cornicem
famæ malignę, sinistrę & traducentis, ita enim
suprà dixit,

ἴσατο δ' ἀνδρῶπιον διφυγῖσιν ἡπασιν

ἀνσῆλας δ', ἀνίχευτο, ἡμαρτίῃσιν ὀνυχώπαι,

Cuius sinistra, diuersa & peruersa iudicia qui
per omnia effugiat, cum non facilè inuenias.

Theognis in suis uersib. sæpè queritur de hoc
malo in ciuibus suis, quibus dicit se non pro-

310 IN HESIODVM

bari posse: sed non esse mirum,

— ἵαί γ' ἵστ' *hiai g' hist'*

παύτας οὐδ' ὕπν' ἀνδάνα, οὔ τι δαίχον:

quia neq; Iupiter ipse omnib. placet, & cum de-
mittit pluuiam, & cum eam inhibet.

μέτ' ἀπὸ.] Duo prohibet nō esse facienda an-
te libationem & consecrationē, quæ utraq; ha-
beant adiunctā suā pœnā diuinitūs ordinatā.
Primum est, comedere de ollis illibatis: quod
faciunt homines uacui à timore Dei, rapaces,
gulosi, & more belluarum uoraces. *χορπίνες*
ἀναιρπίνες uocat, ollas stantes ad ignem supra
focum, ex quibus cibi nondum sunt ritē pati-
nis infusi, & mensis impositi atq; consecrati.
Ita uult, pro capiendo cibo ritē, assidendum
esse mensē, & de ibi appositis famē sedandam:
non in culina ex ollis irreligiosē & aridē uo-
randum esse. Alterum est, lauare de aqua in
ollis ad ignem positis: quia & hoc est contra
morem pium, honestum, humanum & ciui-
lem, qui seruat suum decentem & uerecun-
dum ordinem & modum lauandi tum singu-
las partes, tum corpus totum.

ἡνὲ καὶ τοῖς ἱερωαῖς.] His etiam, quamlibet
in speciem exiguis, inest sua pœna: quam in-
telligit à Numine offenso postea mirabiliter
immitti. Ita etiam gentiles animaduertent
esse ubique gubernationem diuinam, & ab ea
nullam non puniri transgressionem, etiam in
minimis.

μὴ δ'

S C H O L I A.

313

μηδ' ἐπ'.] Prohibet liberorum collocatio-
nem supra sepulchra & morticina, quæ uocat
ἀνίματα, quia non mouentur, aut non sunt mo-
uenda. & fortasse priscis irreligiosum & infau-
stum uidebatur esse, liberos iuniores supra ea
collocare: quia persuasum habebant, inde ex
quadam indignatione diuina, fieri illos aut
non diuturnos, aut segnes & torpidos, quasi
mortuos: aut certè confidentes, securos, teme-
rarios & impios. Sed per *ἀνίματα* uidetur *οὐκ*
ἐκινῆσθαι, aut etiam absolutè, intelligere ea etiam
quæ uacant motu, & sunt segnia & mortua:
ut ita prohibeat ocium & ignauiam in prole
duodecim annorum, nec uelit eam relinqui
in ijs quæ nihil eam moueant, exerceant & in-
durent, sed delicijs & mollicie diffuere fa-
ciant: quia hoc non sit melius & consultius,
quàm eam motu exerceri & roborari. ita e-
nim adultos & ad uirilem ætatem prouectos,
efficit imbecilles, molles & inualidos. Si-
militer etiam non sit consultius & melius, pro-
lem duodecim mensium priuare omni motu:
sed eam agitandam cunis, gestando, erigen-
do, & id genus alijs modis, atque etiam (ut
Aristoteles 7. Politicorum uult) fletu.

μηδὲ γυναικί.] Prohibet, ne uir lauet cum
muliere, aut balneo utatur muliebri: quia hic
etiam sequatur sua grauis pœna.

χεῖρα.] scilicet *ἐκτὴν*, secundū corpus exhilaret:
uel *παρὰ τὴν ἰστίαν* *χεῖρα*, exhilaret corpus, & cum

u 4 uolue

uoluptate quadam singulari lauet & mundificet id. Respicit in usu uerbi huius ad *ἵδω* effeminatorum, mollium & libidinosorū, qui aut ex præsentia mulierum inter lauandum, aut ex balneis, quibus illæ sint usæ, sectantur uoluptates libidinis: aut corpora sua talibus balneis abluunt, & nitida reddunt, qualibus mulieres solent uti: & hoc ideo, ut ipsis magis placeant. Talis balnei usus est huiusmodi generi hominum in præsens quidem iucundus & gratus: sed *ὠδὴ χεῖρον*.] tandem, & non ita longè post, uel lōgo deinde tempore, cum corpus est ex huiusmodi uoluptate ueneria & molliæ resolutum & enervatum: sentitur poena *ἀσθενεία*, noxia, acerba, tristis & grauis, ex præsentia & subsecutione uariorum morborum. Rei turpis & obscœnæ effectus tristes & miseros non explicat, sed intelligentib. quidem considerandos relinquit. alijs autem rem grauiorem facit, dum poenam non explicat, quam certam adesse & longo tempore sequi asserit.

μὴ δ' ἰσχυροί.] In celebratione sacrorum uerofandum reuerenter & castè: non uerò carpenda ea, & risu aut contemptu quodam persequenda.

ἄδυνα.] Arcana & mystica, quia sub illa suæ specie externa habent alium sensum, & usum piū reconditū. tales enim fuerunt apud prios ferè illi ritus caremoniales, qui erāt disciplina

S C H O L I A

319

plina quædā uulgi, uel in pietate, uel in morib.
& uita ciuili. Nefas ergo erat in eas inquirere,
& quæ in ijs haberent sapientem & abditam
quandam disciplinam, illa carpere: quod Poe
ta hic primum uult. Deinde fortasse hoc etiā
requirit, ut ne inter sacra, turpia & obscena
reuelentur & carpantur in alijs, sed castitas &
mentis & linguæ afsit.

μηδὲν ἰὺν πρὸς ἑῶν.] Neque ostia & exitus flu
uiorum, ubi in mare illabūtur, neq; fontes, ubi
oriuntur, sunt sponte & deditæ opera conspur
candi urina, aut alio excremento: quia hoc
non potest fieri nisi ex singulari quadam peru
lantia & lasciuia. & fortasse prisci putabant u
traque hæc loca, & fontium & ostiorum, pro
sequēda esse religione quadam, eo quod præ
berent eximiam quandam occasionem & ma
teriam cognoscendæ & uenerandæ sapientiæ
& potentæ diuinæ.

τὸ γὰρ.] Hoc *ἰσχυρότερον* non est melius, sed de
terius & petulantius, atq; fœdus illo: sicut nō
est ita fœdum conspurcare quid urina, quàm
ullo altero excremento.

ὡς ἱππίας.] Concludit iam præcepta loci hu
ius, de communi & ciuili uitæ ratione. Ita, in
quit, agas, & te geras, sicut hætenus tibi præ
scripsi: & in primis uites & fugias malam fa
mam, quæ est singulare quoddam malum &
incommodum, quæ faciliè quidem & leui de
cassa existit, sed præsentia sua est ualde molesta

u s & ad

& aduersa, & perquam ægrè amouetur, nec in
 uulgus sparsa unquam potest omnino deleri.
 & hoc quidem ex ui quadam peculiari, diui-
 nitis ei attributa. Famæ & boni nominis uult
 præcipuam esse habendam curam, nec unquæ
 agenda quæ illam uiolare possint: sed & hæc
 iam prohibita, & omnia alia quæ ipsi incom-
 modare queant, summo studio esse cauenda.
 ἢ ἴσθης, ita agas, ut iam est à me traditum: &
 pariter & facias quæ præcepi, & omittas quæ
 prohibui, & sic in omnibus alijs & prosequen-
 dis & fugiendis respicias iudicia hominum, &
 te ad ea accommodes: neq; facias quicquam,
 de quo possint malè cogitare, sentire & lo-
 qui: sed ὑπακούω, tacitè & cautè uites famam
 & opinionem eorum de te, ἄνθρω, grauem &
 uehementem, quæ habet magnam & mirabi-
 lem uim inter homines: uel turpem & oppro-
 briosam, aut sinistram & malignam. nam hæc
 uox ἄνθρω multa significat, & uidetur Poeta
 eam hic usurpare in ista triplici significacione,
 ut ostendat famam uulgi ferè malignā & sini-
 stram esse, & ad dedecus atque opprobria fa-
 cilè existere, & uim ualdè magnam & admira-
 bilem habere in utranque partem, & præcipuè
 in deteriore. nam est ἡνίκά mala, noxia, incom-
 moda & molesta: ἡνίκά.] quæ quidem ad-
 modum est facilis & leuis, ad hoc ut existat &
 exoriatur: sed ἀγχαία, difficilis & molesta to-
 leratu, quia ex omni parte incommodat ho-
 mini,

mini, & res eius impedit & remoratur. ut uerè dixerit Ouidius,

Omnia si perdas. famam seruare memento :

Qua semel amissa, postea nullus eris.

καταρδ] Difficilis est etiam, & ardua depositu & amotu, præcipuè si increbuerit. Nam nulla fama prorsus interit, euanescit & deletur tamquam cassa, inanis & irrita, quam multi iactitant, circumferunt & in ore habent. nam ferè, quod multis uidetur, est uerum, & in singulis est natura ab ipsa acies & uis quædam ueri cernendi, quod Arist. libro 10 *ἠθικῶν* ab initio docet, & septimo, ubi etiam hanc Poetæ sententiam allegat: Quod etiam Poeta sentit, quia dicit, *ἥτις οὐ τίς ἱγὶ καὶ αὐτὴ*, Etenim ipsa etiam est dea & uis quædam diuina: qua mirabiliter quod latebat, & interdum ne sperabatur quidem unquam fore, & eruitur, & latè spargitur. De quo & Vergilius:

Fama malum, quo non aliud uelocius ullum,

Mobilitate uiget, uiresq; acquirit eundo.

Perquam ergo prudenter Poeta hic fratrem suum monet, ne quid peccet & perperam agat, unde macula aliqua famæ aspergi queat: sed omnino piè, honestè, iustè, consideratè & cautè agat.

ΗΜΕΡΑΙ,

Ηματα δ' ἐκ δίοθεν πεφυλαγμένῃ,
 εὐκατὰ μοῖραν
 πεφραδ' ἐμῶν δ' μώεσσι, τρικκὰ δ' ἀμνὸς ἀ-
 ριστὴν

δρῶν τ' ἐποπιδίειν, ἥ δ' ἔρμαλίνω δ' ἀτρεαδῇ,
 εὐτ' αὖ ἀληθείῳ λαοὶ κρένοντες ἄγωσιν.
 αἰ δὲ γὰρ ἡμέραι εἰσὶ διὸς πρὸ ἀμνησέοντος.
 πρῶτον ἐνν, τετράς τε, καὶ ἑξοκτὸν ἡμέρας
 τῇ γὰρ ἀπὸ λλωνα χρυσάορα γένετο λητῶ.
 ὁ γδοάτη τ' ὀνάτη τε, δύνω γέ μιν ἡματα μν-
 νός

ἑξοκ' ἀεξομνίοιο, βροτῆσια δρῶν πίνεσαι,
 ἑνδεκάτη δέ, δυνωδεκάτη τ', ἀμφὶ γέ μιν ἐ-
 δλαί, (δναί.

ἡ μιν οἷς ποίειν, ἡ δ' οὐφρονε καρπὸν ἀμῶν
 αὐτὸ δυνωδεκάτη καὶ ἑνδεκάτης μεγ' ἀμείνων.
 τῇ γὰρ τοι νῆνιματ' ἀερεσι πότμος ἀράχνης
 ἡματος ἐκ πλέον, ὅτε τ' ἴδρις σωρὸν ἀμῶν τ'
 τῇ δ' ἰσὸν σῆσαι το γυνή, πλοδαίλοισι τε δρ-
 γον.

μνὸς δ' ἰσταμνὸς τρισκαίδεκάτῳ ἀλῆαδῇ,
 αὐδρῆματος ἀρξάδῃ, φυτὰ δ' ὀνθρεψαδαι ἀ-
 ρίσθ.

ἑκτα δ' ἡ μίση καλ' ἀσύμφορός ἐστι φυτοῖσι,
 αὐδρὸ γόνος

SCHOLIA.

317

αὐδρογόνος τ' ἀγαθὴ, κέρη δ' ὅ σὺμφορός ἐ-
 σιν (λῆσαι.

ὅτε γυνίῳς πρῶτ', ὅτ' ἄρ' τ' ἄρ' γὰρ αὐτῷ
 ὅδε μὲν ἢ πρῶτη ἐκτελέσσει γυνίῳς (λαρ,
 ἀρμενος, ἀλλ' ὀρίφει τάνειν, ὅτι πάρα μὴ-
 σκόμντ' ἀμειβαλῶν ποιμνήϊον ἢ πρὸν ἡμᾶρ.
 ἔδλη δ' αὐδρογόνος, φιλίᾳ δ' ἐτελέσθημα
 βάζειν

ψεύδεται δ' αἰμυλίους τε λόγους, λευφίους τ' ὁα-
 ρισμούς.

μηνός δ' ὀγδοῦς τε λέπτον καὶ βῶν ὀρίμνημον
 ταμνίμην, ὅρῃας ἢ δ' ὕδατος τε ταλαδργούς.
 εἰκάδι δ' ἐν μεγάλῃ πλήρῃ ἡμᾶσι ἴσῳρα φῶτα
 γένεσθαι, μάλα γὰρ τε νόον πεπυκασμένος
 ὅστις. (τράς

ἔδλη δ' αὐδρογόνος δεκάτη, κέρη δ' ἐτετε-
 μέσθη. τῇ δ' ἐτε μῆλα καὶ εἰλίπτοδ' αὖτε ἱλίκας
 βοῦς,

καὶ λύνει ἀρχαρόδοντα, καὶ ὅρῃας ταλαδργούς
 πρὸν ἐν ὕδατι χεῖρα πηθεῖ. πεφύλαξο ἢ θυμῷ
 τε τράσι ἀλδύλας φθίνοντός θ' ἱσαμνίᾳ τε,
 ἔλγει ἀνυμοβορῶν, μάλα τοι τετελεσμένον
 ἡμᾶρ. (τιμ,

ἐν δ' ἐτετάρτη μηνός ἀγέσθαι δ' ἐς οἶκον ἄποι
 οἰωνός ἑρῖας, οἱ ἐπ' ὄργματι τῷ τῷ ἀρῖστοι.
 πῶμῃας

πώμπης δ' ὄξ' ἀλίσσασθαι, ἐπεὶ χαλεπαί τε
καὶ αἰνὰι.

ἐν πώμπῃ γάρ φασιν ἔριννύας ἀμφιπολδύμῃ,
ἔρκουρ Ἰννυμνάας, τ' ὄρις τέκε πῆμ' ὑπ' ὄρεσιν.
μέσση δ' ἰβδεμάτη δὴ μήτορος ἰδρόν' ἀκτῶν,
εὐ μάλ' ὀπιπῆδύοντα ἐὺ τροχάλας ἐν ἄλω.
βάλλειν ὑλοτόμου τε ἱαμῆν θαλαμῆϊα δ' ὄρεα,
νήϊα τε ξύλα πολλὰ, τὰ τ' ἀρμύνα νηυσὶ πῶ
λόντα.

τετράδι δ' ἀρχέσθαι νῆας πῆγνυθ' ἀρμύνας.
εἰνάς δ' ἢ μέσση ὑπὸ δαίελα λώϊον ἡμᾶρ.
πρωτίσῃ δ' εἰνάς παναπήμων ἀνθρώποισιν·
ἔσθλη μὲν γάρ τ' ἠδὲ φυτδύμῃ, ἠδὲ γῆνι ἔσθαι
ἀνίει τ' ἠδὲ γυναικί, καὶ ὅποτε πάγκακον
ἡμᾶρ. (εἰς)

παῦροι δ' αὖτ' ἴσασι τρισηνάδια μνηὸς ἀρῆ
ἀρξέσθαι τε πίθου, ἢ ἐπὶ ζυγόν αὐχένα θέσθαι
βυσσὶ καὶ ἡμίονοισι καὶ ἵπποις ὠκυπόδεσσι,
νῆα πολυκλήϊδα θολῶ εἰς οἶνον πατόντορ
εἰρύμεναι· παῦροι δ' ἀλκῆϊα λικλήσκουσιν,
τετράδι δ' οἶγε πίθον· πρὶ πάντ' ἡνιερὸν ἡμᾶρ
μέσση· παῦροι δ' αὖτε μετ' εἰκάδια μνηὸς ἀρῆ
ἥδ' ἐς γινομμένης, ἐπὶ δ' εἴελα δ' ὄξ' ἰχθόρων. (σημ)
αἰδὲ μὲν ἡμέρας εἰσὶν ἐπιχθονίοις μεγ' ὄνειρα,
αἰδὲ ἄλλαι μετὰ δ' ὅποι, ἀκήριοι, οὐ φέρεσαι.
ἄλλ'.

S C H O L I A

ἄλλος δ' ἄλλοι κ' αἰνεῖ, παῦροι δ' ἔτ' ἴσασι.
 ἄλλη τε κ' ἄλλ' ἡμέρη, ἄλλοτε μήτηρ.
 πᾶσι, οὐδ' αἰμῶν τε καὶ ὄλβιος, ὅς τ' αὖτε πάντας
 εἰδώς, βρ' ἀζήτοιαι αἰτίαι ἀθανάτοισιν,
 ὄρνιθας κρένων, καὶ ὑπερβασίας ἀλείωνων.

D I E S.

Dies autem ex Ioue observans accurate,
 ut sunt ordinati:

Indices servis, trigesimam mensis optimam
 Et ad opera inspicienda, et ad victū distribuendū,
 Quando populi iudicando veritatē administrant.
 Hi enim dies sunt à Ioue prudenti:

Primum vetus, & quartus, & septimus sacer
 dies.

Hoc enim Latona peperit Apollinem aureo præ-
 ditum gladio.

Octavius & nonus, duo dies mensis
 Crescentis, eximij ad curanda negocia humana,
 Undecimus & duodecimus ambo sunt boni,
 Hic quidem tondendis ovibus, ille verò ad deme-
 tendum grata frumenta.

Sed duodecimus longè melior est undecimo.
 Nam hac araneus in aere pendens texit telam
 Diei parte maiori, quando formica aceruum de-
 metit.

Hæc

Hac etiam mulier telam instituerit, & opus pro-
mouerit.

Cæterum mensis stantis decimum tertium uites
Ad sementem inchoandã, sed est optimus ad plan-
tas inferendas:

Decimus autem sextus, medius, ualde est incom-
modus plantationi.

Et bonus ad marem gignendum, sed non commo-
dus est fœmellæ

Neq; gignendæ primò, neq; elocandæ ad nuptias.

Neq; primus sextus generandæ fœmellæ

Aptus, sed ad castrandos hœdos & greges ouium.

Et est dies benignus ad stabulũ ouile circũdandũ:

Ad hæc bonus gignendo mari, & solet proferre
dicacia

Et mendacia, & uerba blanda, & locutiones
clandestinas.

Octauus autem dies ad porcũ & bouẽ mugientẽ

Castrandum, mulos autẽ laboriosos duodecimo:

Cæterum uigesimo magno pleno die prudentem

Gignas: nam ualdẽ mente solers erit. (uirum

Decimus autem est commodus gignẽdo mari, &
decimus quartus puellæ,

Medius: hoc autem oues, & flexis curuisq; pe-
dibus quarto boues,

Et canem

S C H O L I A.

§11

Et canem eximium, & mulos patientes laboris
Cicures facito, imposita manu. studeas autem
consulto

Vitare quartū & incipientis et desinentis mēsis,
Ad meditanda tristia, quia est dies ualde efficax.
Sed quarto mensis ducas domum uxorem,
Consultis auibus, quæ super hoc negotio sunt o-
ptimæ.

Sed quintas uita, quia sunt difficiles & graues:
Nam quinto aiunt Furias obambulare,
Periurum punientes, quod contentio peperit da-
mnum periuris.

Medio autem septimo Cereris sacram frugem
Accuratè dispiciendo in area rotunda

Disjicias, & ligna cædas domestica,
Et multa ligna noualia, quæ sint nauibus apta.

Quarto autem incipias pangere naues fragiles.

Nonus medius ad uesperum est melior dies:

Sed primus nonus est omnino hominibus inno-
xius.

Hic etenim est bonus plantationi, & generationi

Viri & mulieris, & nūquam dies malus omnino.

Pauci præterea sciunt, tertium nonū esse optimū

Et ad dolium adoriendū, & ad imponendū iugū

Bobus & mulis & equis uelocibus,

x

Et na

Et nauem compactam & uelocem in magnum ma-
 Trabendam: sed pauci uera pronunciant. (re
 Quarto cperi dolum: est in primis bonus dies
 Medius: pauci nouerunt post uigesimum mensis
 optimum

Manè, sed uesperis est deterior.

Atque hi quidem dies sunt hominib. ualde utiles.
 Alij autem manes, inefficaces, & nihil afferentes.
 Sed alius alium laudat, et pauci certū quid sciunt:
 Et dies aliās est mater, aliās nouerca.

Fœlix & beatus, qui ista omnia
 Considerans, Dijs inculpatus agat,
 Horum auguria obseruando, & uitando trans-
 gressiones.

EXORTATION.

Haftenus aliquandiu bonum uirum & bo-
 num patrem familiās instituit, ut deberet esse
 etiam uir pius, bonus cognatus, bonus ami-
 cus, sodalis, conuiuator, & omnino ciuis bo-
 nus: qui aliorum beneuolentiam, gratiam &
 famam bonam sibi demereatur officijs piete-
 ris & honestatis: contrā autem summo studio
 uitet, quæ deū, quæ homines offendere que-
 ant, & aliqua specie turpitudinis, immodesti-
 inuerecundiæ, & similium uitiorum maculant
 quādam famę inurere possint. Hic redit ad ea
 quæ sunt domesticæ curę & administrationis,
 quæq;

S C H O L I A.

323

Quæq; sunt quotidiana, & in singulos dies per mensis spacium facienda, aut non facienda: quæ particula separatim inscribitur, ΗΣΙΟΔΟΥ ΗΜΕΡΑΙ, quia in ea Hesiodus peculiariter & singillatim tradit, quæ quoq; die mēsis omnis per totum annū conveniat facere, aut non facere: & quidem ex causis nō ita obuijs & conspicuis, sed abditis in providentia & gubernatione diuina, & in natura rerum, & præcipue corporum superiorum: quorum tamen uim & effectus, sapientes sua aut contemplatione, aut experientia nonnihil deprehenderint. Ita accuratè Poeta, sicut ab initio in Titulo doctrinæ huius promisit, tradit hominis ἔργα opera & officia secundum αἰῶνες, tempora anni & dies mensium: & quidem pro fine uitæ rectæ, cōmodæ & fœlicis in omnes eius partes. Hos autem dies discernit secundum eam mensis rationem, quæ tum obseruabatur, qua mensis diuidebatur in tres *διῆδες*, quarum prima uocabatur *μυῖς ἱσχυρίης*, altera *μυῖς ἡμέρας*, tertia *πλινθίου*. & dies mensis trigesimus, qui erat prioris finis, & initium sequentis, uocabatur *ἡν ἡμέρα*, uetus & noua dies, quod finiret priorem mensem, & inchoaret nouum. Hæc tota ratio priscorum mensium extat in Dictionarijs Græcis perscripta, ut non sit opus aliqua mea explicatione.

ἡμέρα δὲ.] Disertè proponit, & præcipit in genere, quod deinceps est per partes traditurus.

X 2 turus.

turus. Præterea, inquit, dies *πρωταγμελὶς* edo-
 ctus, & retinens in observatione. *in diebus*, ex
 Ioue, ut ex administratione diuina & ex cor-
 porum celestium motu reguntur. *ὡ κατὰ μοί-
 ραι*, accuratè secundum eorum ordinem fata-
 lem & diuinitus acceptum, tu dies edoctus ser-
 uis indices. uel *πρωταγμελὲς δυνάται κατὰ μοίρας*,
 dies à Ioue & cœlitus ordinatos & destinatos,
 tu ex tua diligenti cognitione & prudenti ob-
 seruatione seruis accuratè & ritè præscribe &
 demonstra, ita ut quosque labores suis cer-
 tis & auspiciatis diebus obeant. Dicit ipsum
 debere habere dierum cognitionem, quia ip-
 sius prudentia sunt omnia administranda, &
 secundum illos dies præscribendi labores ser-
 uis, qui uacant prudentia & sollicitudine, nec
 faciunt nisi iussu & ex metu pœnæ, quia uirib.
 præcipuè corporis & appetitus sensitui po-
 lent, ratione autem non item. Vnde Home-
 rus *ἰδυας, γ.*

*ὁ μισυ γὰρ τ' ἀντὶ ἀπειθήντας δὲ νόον ἴν' ε
 αὐδ' ὅ, εἰ τ' αὖ μὴ κατὰ δέλιον ὅμαρ ἴδυσαι.*

Iupiter dimidium uirtutis adimit

Viro, quam primum eum seruulis conditio occupat.

Ideo autem hic primo loco seruorum instru-
 ctionem de diebus præcipit, quia ipsi labores
 necessarios & quotidianos expediunt.

πρωταγμελὲς.] Trigesimum diem, qui est finis
 & initium mensis, commendat præ alijs, ut ad
 sua certa negocia faustum; à quo die fortas-
 se ideo

se ideo etiam incipit, ut primo mensis integritatem, quæ constat diebus 30, proponat, quam deinceps est ordine explicaturus, ostendendo sigillatim ad quæ dies mensis quisque sit faustus aut infestus. Hanc autem trigesimam diem asserit esse perquam faustam, & idoneam, & ad domesticam & ad civilem solutionem debitorum pro laboribus creditis. Nam tum in Græcia iste dies & publicè & priuatim usurpabatur ad hoc negocium expediendum, ex causis uel naturalibus uel civilibus, illorum hominum prudentiæ non leuibus. Potest autem horum duorum uersuum hæc etiam esse *ἐν τῇ τριγῇ*. Tu accuratè & ritè cognitis & obseruatis diebus, ut sunt à Ioue ordinati & distincti, seruis indices, inculces & persuadeas, trigesimum esse optimum. *τῇ τριγῇ*.] & ad labores & opera eorum totius mensis inspicienda, æstimandaq; & ad uictum, mercedem & pensum pro illis iustum soluendum, distribuendumq; *κατὰ ἀξίαν*, pro cuiusque meritis & industria nauata.

ἡ δὲ τριγὴ.] quando etiam uulgò passim *κατὰ* & creditores priuatim solutionem debitorum exigunt, & publicè magistratus *ἐπὶ πρυτανείᾳ*, cognoscendo & diiudicando lites ob credita & debita *ἀγῶνισιν*, agitant, discutiunt & administrant ueritatem iusticiæ: hoc est, suis iustis iudicijs dirimunt & cõponunt lites & controuersias.

Vel, *ἡ δὲ τριγὴ*.] postquam & ubi peregerint illo die seniores de populo publica negocia &

iudicia, quia ille dies sacer erat, & ante omnia controuersijs de ære alieno componendis destinatus.

αι. δὲ γὰρ.] Harum triginta dierum, quibus constat mensis, explicationem per partes instituit. Hæ, inquit, sunt dies, *ἡ δαίτῃς*, uel *ἡ γὰρ δαίτῃς*, à Ioue prudenti, quas ipse singulari consilio ad certos usus & effectus ordinauit. Hic tres, primam, quartam & septimam, ante omnes commemorat, ut etiam sacros & religiosos dies: & præcipuè septimam, quia ea Latona pepererit Apollinem. Huius opinionis Antiquitas nō habuit nullas causas Physicas aut Astronomicas: nostri certè Theologi & Medici multum attribuunt Hebdomadi, septeno numero dierum & annorum, ut in multis alijs, ita etiam in natura humana. *ἡ γὰρ*, uetus & ultima dies mensis, quæ etiam *ἡ γὰρ* noua uocatur, aut *ἡ γὰρ ἡ γὰρ* simul: quia est prioris mensis exitus, & sequentis initium, dicta est *ἡ γὰρ* ab *ἡ γὰρ*, ideo spiritu denso insignitur: sed cum *ἡ γὰρ* geminatur, tum Aeolicè tenui spiritu signatur.

ἡ γὰρ δαίτῃς.] Octauum & nonum dies cōtinues mensis *ἡ γὰρ δαίτῃς*, ualde crescentis, & in magno incremento *ἡ γὰρ δαίτῃς* constituti, ut iam absoluentis primam *ἡ γὰρ δαίτῃς*, dicit esse faustos, idoneos & commodos ad curanda & expedienda omnis generis negocia & opera humana, quæ sunt de usu uitæ. Potest autem
hac

hæc etiam esse constructio, *ἀνὰ μὲν ἡμέτε-
ρας ἀνέμενον*, id est *ἱερμεῖον ἔρχα*, sunt isti duo
dies eximij & præclari, *ἔρχετο τὸ πένανθεν*, ad se-
dulò & strenuè aggredienda & curanda nego-
cia. Sic & undecimus & duodecimus dies sunt
commodi & prosperi: sed duodecimus lon-
gè præstat ad labores & opera solertiæ & in-
dustriæ. quod constat signis: quia & ara-
neus in aere pendens, maiore ex parte diei
huius, texit suam telam: & *ἰδὲ*, solers, pro-
vida, sollicita & industria formica demetit
aceruum suum: hoc est, singula grana acer-
ui attodit, ne subtus terram uegetentur &
crescant.

ἡ δὲ.] Hac ergo die mulier etiam solers
& sedula, stamen telæ rectè instituerit, & pro-
mouerit suum opus, atq; alia etiam artificio-
sa opera hac die faustum & prosperum fuerit
inchoare & urgere.

μὲν δὲ.] Decimam tertiam diem mensis,
alterius quidem decadis, sed à priori non
procul digressi, necdum prouecti ad me-
dium alterius decadis, uult uirandum esse ad
sementem faciendam. Cæterùm ad plantas
inferendas, ante alias assumendam esse: de-
cimam autem sextam, quæ sit media & al-
terius decadis, non quidem ad plantationem
esse commodam, sed ad masculæ prolis gene-
rationem satis prosperam: nō autem item ad
œmellꝫ uel generationē uel desponsationem.

Similiter neque sextam diem in decade prima mensis, uult esse idoneam ad puellam gignendam, sed ad hœdos castrandos & arietes ouium tum uerò ad stabulum ouium sepiendum & communiendum, putat esse diem benignū & faustum: ad hæc, ad generationem maris dextram; præterea diem esse talem, qua soleant existere nugg & obtreccationes, item mendacia, blanditiæ clanculariæ, & blādę inter amantes colloctiones. Octauo autem die iubet castrare sues, porcos, & boues ualdè mugientes, & ipso mugitu robur suum declarantes: & duodecimo, mulos laboris patientes. Vtitur epithetis usitatis, & perquam accommodatis animalibus istis,

enadi.] Vigésimum diem uocat magnum, quia continet duas decadas: & plenum, quia sit absolutus, à quo incipiat tertia decas, quæ sit mēsis *pluuies*, à plenilunio ad nouilunium & mēsem alterum declinantis: uel quia eo toto, uel quia eo iam expleto, putet dandam esse operam gignendo filio ingenioso & solerti, qui sit habiturus bonam indolem, & euasurus in prudentem & grauem uirum. Decimam commendat pro mare gignendo, & decimam quartam pro formella: quo die dicit etiam commodum esse cicurare & manui assuefacere oues, boues, canem & mulos. Cæterum quarta die, & in prima & in tertia decade, monet cauendum esse à solitudinibus, & tristibus

tristibus atq; anxijs cogitationibus & conatibus: quia uterque horum dierum sit admodum efficax ad producendos rerum euentus. & ideo quarto die, primæ præsertim decadis, esse ducendam uxorem, & celebrandas nuptias, prius tamen consulto augurio ad hoc negocij auspiciatissimo. Quintam autem diem cuiusque decadis, uult esse metuendam, & cautè obseruandam: quia hi tres soleant esse graues, periculosi & horrendi, eò quia istis diebus dicuntur Furij circungrassari, et punire periuria ex cõtentionibus in perniciem hominum orta. Per *εμ* intelligit deam malæ contentionis: hoc est, uim illam quasi fatalem et ineuitabilem malarum contentionum, quæ in animis hominum ex inuidia, maleuolentia, odijs, simultatibus, auaritia, ambitione, & id genus alijs uehementioribus affectibus existunt, & homines in uaria mala inducunt. Decimoseptimo die probat uersionem et uentilationem frugum Cerealium, in area rotunda, et accommodata per suam accuratam omnium rerum ad hoc negocium pertinentium considerationem & obseruationem. Eadem die præcipit, ut faber secet ligna multa, quæ sint apta ad ædificia domestica, et ad naues, ex quibus deinde quarta die incipiat compingere naues debiles et fragiles. *ἀραιὰς* uocat, quia ipsæ collatæ ad impetū maris, sunt leues, tenues et debiles.

ἀνὰτ.] Decimus nonus dies post meridiem, uesperam uersus, est melior. Ceterum nonus est omnino innoxius: nam & ad plantandum est commodus, & ad gignendum tum marem tum formellam, nec unquam est planè & totus incommodus.

Porro uigesimum nonum diem pauci animaduertunt & sciunt in toto mente esse commodissimum, ad dolia retinenda, ad imponendum iugum bobus, mulis & equis, ad nauem in mare protrahendam. pauci etiam de hoc die uera tradunt. Hinc apparet, priscis magno studio fuisse hanc dierum discretionem, nec omnes eam rectè assequi potuisse: quod animaduerrere est hodie in nostris Almanach, & similibus Calendarijs de cursu totius anni. Decimoquarto est cadus relinendus, qui dies est in primis sacer. Vigésimus quartus etiam est perquam faustus, mane præsertim: à prandio autem non item, quod pauci nouerunt.

ἀνὰτ. μὲν.] Incipit concludere hunc etiam locum, dicens: atq; hæc quidem dies hominibus sunt admodum utiles obseruati: reliquæ autem sunt *μετὰ δαίμονι*, cum sono, quæ sonum tantum & nomen habent: alioqui sunt *ἀνόμοι*, nullam habent singularem uim à fato, neq; quicquam noui afferunt, ut destitutæ peculiari momento. Sed de hac re sunt diuersa iudicia, & alius alium probat diem, cum pauci quid certi de

S C H O L I A.

332

ti de hac re intelligant & notum habeant. uel,
 alius alium diem asseueranter & constanter
 commendat, & pauci hoc norunt, cōsiderant
 & perpendunt, nullum diem esse perpetuò &
 semper bonum, aut malum: sed quemq; aliàs
 agere nouercam, aliàs matrem: hoc est, modò
 esse benignū & prosperū atq; faustum, modò
 malignum, infelicem & infaustum. Valdè
 modestè & de suo & aliorū iudicio loquitur.
 Vult. & quæ ipse tradiderit, & quæ alij tradant
 de diebus, esse prudenter & sobriè intelligen-
 da, ut non pro omnino certis & perpetuis ha-
 beantur, sed pro ijs quæ ὡς ἂν τὶ πάλυ uera de-
 prehendantur: & ideo prudenti cuiusque ob-
 seruatione esse plenius & accuratius discuten-
 da & discernenda. Hunc uersum quispiam be-
 nè ita reddidit:

Ipsa dies quandoque parens, quandoque nouerca est.

Pro hac uaria dierum & temporum dispositio-
 ne dicit Homerus in Odyss. uarias etiam natu-
 ras esse hominum,

οἷος γὰρ νόος ἑστὶν ἰπτοχόριον ἀνθρώπων,

οἷον ἴφρ' ἡμῶν ἔχουσιν πατέρ' ἀνδρῶν τι δῖόν τι.

Talis est hominum animus, qualem in singu-
 los dies inducit Iupiter.

μὲν' ἔτι καὶ.] Cognitæ & obseruatæ hæc dies
 & bonæ & malæ, sunt hominibus magna uti-
 litas: illæ aliæ in neutrá partem habent quan-
 dam uim singularem.

ταῦτα.] ἀπὸ ταύτων, uel ὡς αὐτὰ ταῦτα, ab his, uel
 propter

propter hos dies, est fœlix et beatus, qui hæc sciens, etc. uel, fœlix est & beatus, qui ista omnia sciens laborat inculpatus.

τάυτ.] Istorum dierum, *ἔργων ἁπλῶν* uel, quod in primis placet, fœlix est & beatus, *ἢ τὰ δὲ πάντα*, qui omnia discrimina & edoctus & expertus, *τάυτ* istorum dierum, agat iustè & inculpate, et interim obseruet anguria, & nihil contra ea faciat. Est conclusio huius loci, aut etiam totius huius doctrinæ de rectæ uitæ uia, & eius fine fœlici: pro quo consequendo uult hæc et illa prius tradita de iusticia & labore, diligenter seruanda esse, unâ cū consideratione & obseruatione religiosa auguriorū, et aliorum ex quibus uoluntas & gubernatio diuina cognosci possint.

εὐδαίμων.] *εὐδαίμων*, bona et intelligētī mente est præditus, & recta atq; sana cognitione fœlix: & *ἡλικίᾳ*, bonorum & rerum ad uitā pertinentium successu & copia beatus.

ἢ τὰς.] qui hæc omnia edoctus, et obseruans *τάυτ* istarum dierum, quæ traduntur, aut tradi possunt de agendis et uitandis die quoque, *ἔργα* agat & laboret iustè, sicut est traditum de laboribus et negocijs iustis, rectis & utilibus.

αὐδένῃ.] Et quidem, ut iustè agat & laboret, ut sit inculpatus Dñs, ut in nullo offendat Deum, neq; quicquam agat contra ipsius uoluntatem, quam per auguria & alios probatos modos

modos explore & cognoscat: & inde eius, & omnes iusti & recti transgressiones caueat & vitet. Aptè & perquàm grauitè hæc conclusio consentit & coheret cū propositione principali, & tota deinde tractatione, atq; adeò cū inscriptione ipsa. Inscriptio fuit ΕΡΩΝ ΚΑΙ ΧΜΕΡΩΝ, Operum & dierum, in quibus duobus officiū hominis & rectam atque fœlicem uitæ rationem constituit, ut homo agat iusta & recta, quæ sunt agenda & tempore suo, opportunè & prudenter. Quam etiam uitæ rationem, & eam quæ ipsi opponitur, & ad infœlicitatem & miseriam homines perducit, ab initio proposuit. Vbi constituit duo genera hominum, unum præclarum, aliud obscurum: siue duos fines, unum fœlicitatis, alterum infœlicitatis. & pro istis duobus hominum generibus & finibus, duas etiam vias, per quas Iupiter, ut supremus gubernator generis humani, in sua prudenti administratione: alios homines perducit ad decus, gloriam & fœlicitatem: alios ad dedecus, obscuritatem & miseriam. Ad quæ postea totam suam doctrinam & omnia præcepta direxit, ut ostenderet, & quæ esset illa recta via in iusto & opportuno labore sita, per quam homines sub gubernatione diuina perueniant ad uitæ fœlicitatem: & quæ illa peruersa iniusticia & imprudentia ignauie constituta, qua perducantur homines ad omnis generis mala & difficultates: quam
uiam,

uiam, usitatam illam quidem, & multo magis
quàm est illa recta & salutaris, sed ex ignoran-
tia & cæcitate hominũ, ita studuit declarare, ut
omnes cognoscere possent eius peruersitatẽ
& miseriam, & inde se totos conuerterent ad
illam rectã & felicẽ proseguendã. Cum istis
propositis & traditis quàm bellẽ cõsentiat hæc
conclusio, facilẽ apparet: quia, sicut Poeta huc
potissimũ respexit, & in hoc incubuit, ut pro
fine hominis traderet in hoc cursu rerũ huma-
narũ, & sub diuina earũ gubernatione, rectam
uiam ad illũ felicitatis finẽ: ita hic concludit,
illũ consequi finẽ suũ, & esse felicẽ & beatum,
qui ea omnia hæcenus tradita de discrimini-
bus dierum & iustis laborib. habeat benẽ co-
gnita & percepta, & secundum ea iustẽ & pro-
denter ad approbationem diuinã agat. hunc
enim finem felicitatis ipse cõstituit, & rectam
ac diuinitus præscriptã hominib. uiam ad eum
promisit, eamq; sapientissimẽ per omnes uitæ
partes explicuit & declarauit. Proinde magni
facienda est hæc Poetæ nostri doctrina, quæ est
& grauis & erudita, in qua convenienti ordi-
ne & modo explicatur recta & salutaris uia &
ratio ad illud bonum, ad quod omnes natura-
lis ducit intentio. sed quàm plurimos deuius
error inde abducit, ut nõ consequantur, quod
maximẽ cupiant: sed multis suis curis, labori-
bus & periculis eò perducantur, quo minimẽ
uelint, ut in errore & difficultatibus consilio-
rum

rum & conatuū infortliciter & miserè degant,
 nec se inde euoluere & extricare queant. A
 quo genere uitæ, ut admodum uago, difficili,
 tristi & misero, quo qui lōgius abduci cupiūt,
 eo magis amplecti debent hanc Poetæ nostri,
 & similia aliorum sapientum uirorum do-
 cētrinam, quæ hoc propositum potissimū ha-
 beat, ut rectam & salutarem uitæ & instituen-
 dæ & transigendæ rationem tradat. Hæc au-
 tem uitæ ratio pro salute non tantum præsen-
 ti, sed & futura, tametsi non aliunde potius
 quàm ex iācra Scriptura peti debeat & possit:
 tamen hæc etiam priscorum Poetarum & alio-
 rum sapientum uirorum doctrina nunquam
 fuit omnino neglecta, quo ad cognitionem le-
 gis naturæ, iusticiæ & prudentiæ civilis, & ul-
 tæ humanioris. Ad quem usum, & fortasse ad
 quandam pleniorē legis etiam diuinæ co-
 gnitionem, qui hæc Poetæ nostri penitus in-
 tellexerit, nō parum animaduertet ea sibi pro-
 desse, nec facilè eis aliquid prisce sapientiæ mo-
 nimentum præponet. In quo, si nos etiam uī
 si fuerimus eum nonnihil adiuuissē hac no-
 stra qualicunque explicatione, res benè cedit:

sin minus, studium tamen nostrum
 speramus ipsum non omnino
 improbatum.

F I N I S.

GEORGII MEDERI FRANCI

Epigramma, in Annotationes M. MATTHIAE GARBITII Illyrici in
Hesiodum.

Nuper ut Elysijs Ascræus uenit ab oris,
Et petijt nostræ docta Lyceia scholæ
Vidit ibi Illyricum uirtute excellere doctum,
Scribere & in libros culta notata suos.
Tunc ait: Illyricus quæ dat noua lumina uobis?
Vix ego, uix tanta laude magister eram.
Nam dociles tradit mores, semperq; manebit
Ille labor, nostrum quo decorauit opus.
His cum te tollat sed uates laudibus Ascræ,
Quid dubitas, semper nobile nomen erit.
Quare age perge tuis scriptis ornare Poetas,
Vt tua sic crescat gloria, fama, decus.

RERVM ET VERBORVM
in M. GARBITII ad Hesiodum
Annotationibus

I N D E X.

A

A	Βία	41.42	amici ueri sūt ἀγαθοί 282
accipiter		100	amici pauperes nō possib
acquirendi industria.		171	bendi alijs 289
acquisitio iniusta		156.168	amicitia secundū quid 287
actio una non facit uirtu-			amicus uerus nisi unus non
tem		143	facile retinetur 288
emulatio		30	ἀρχία 106
αἰσιφύνη		151	ἀνείκελος 40
affectus		66.71.74	ἀφιλία 289
Agésilai commendatio		168	appetitus 65
agricultura		19	aratio in Octobri & No-
αἰδώς 105.106.107.108			uembri 183
αἶψα		110	aratio sera quando bona
αἰσχύνε		107	216
ἀνινυτα quæ dicantur		311	Aratus de cælo et stellis 165
ἀνυδ		86	ἀρίσταλ 25
ἀλιφάρη		209	ἀρμαλία 233
ἀλφειά		62	Aristotelis loci 144.145.
amicitia ἀπλῶς dicta		287	170.175.190.244.
in Amicitia peccatur quā			246.311.315
titate 289. qualitas			Aspera 257
te.		ibidem	assuefactio omnia reddit
amici iucundi & utiles plu			facilia 143
res esse possunt		288	Ate Homericæ 67.193
			ἀθλῶν 55
			αἰσχρο

γ

I N D E X.

<i>aurora</i>	230	<i>δαμνις</i>	83.113
<i>αὐρά</i>	170	<i>δαῖς</i>	significatio triplex
<i>ἄφρονα</i>	287	314	
B		Dei colendi aliquot modi	
<i>Biblinum uinum</i>	241	160	
<i>βίβλα</i>	184	<i>Demoſthenes</i>	periclitatus
<i>bos arans quis intelligatur</i>	62		
190		<i>δουμάς</i>	147
<i>βελάνη</i>	25	<i>δίαβολος</i>	45
C		<i>διό</i>	215
<i>Canes λυγροτέρους</i>	245	<i>disciplina</i>	72.118
<i>caro uitulina & boedina</i>		<i>diuitiarum effectus</i>	150
optima	243	<i>dolus</i>	156
<i>Carthaginensis consuetudo</i>		<i>δωρον</i>	198
do	150	<i>δυσκοῦς</i>	119
<i>Cicero sapientiam suā de</i>		<i>Auonia</i>	153
testatur	62.67	E	
<i>Ciceronis loca</i>	167.206.	<i>Εχίνα</i>	210
309		<i>effeminati</i>	312
<i>ciuiles uirtutes αἰδὸς καὶ</i>		<i>eloquentia</i>	57
<i>κα</i>	105	<i>Elysium campus beatorum</i>	
<i>coniugium</i>	275	<i>patria</i>	98
<i>coniugij usus finalis</i>	124	<i>ἐνδύειν</i>	212
<i>consilium in nocte</i>	233	<i>ἐπαυρῆν</i>	116
<i>consuetudo omnia facit in</i>		<i>ἐπιχαρμανία</i>	278
cunda	144	<i>Epicharmus de incredulita</i>	
<i>corpora oleo inuncta post</i>		<i>te</i>	177
balnea antiquitus	228	<i>Epimetheus</i>	44.65.66
<i>credulitas nocet</i>	176	<i>ἐπιμύσειν</i>	52
D		<i>ἐπινοεῖν</i>	202
		<i>ἐπαινεῖν</i>	

I N D E X:

- ἡγάριον 295 κατὰ ἀbundant 148
 ἡγε 29.30.329 fuci ἡάβησι 148
 erroris uis & causa 33. G
 50.61 Gentilium persuasio, nihil
 Eteocles 97 sine ope diuina proce-
 ἔθνη 110.229 dero 299
 euentus stultorum magi • γένετα 247
 ἦτορ 118 Gracia ἀβιδυρὶα pericli-
 ἀβυρὶα 233 lata 64
 ἡυλομεσὺν 210.212 H
 F Herodotus 166.232
 Fabula de accipitre 110 heros omnis monosylla-
 Fama dea 315 bicus 114
 fama seruanda præ alijs heroes 93. unde dicti 94
 bonis. ibid. ἥρωινος uirtus 94
 fama hominum uaga 309. Hesiodus poeta factus 16
 314.315 Hesiodi commendatio 229
 fames non premit indu- Hesiodi ἥρωων 15. paren-
 strios 147 tes, patria 16.257
 familia quomodo instituen- ἡμίραι quare inscriptæ 323
 da 198 ἡσία 302
 festa post importatas fru- ἡταρπία species amicitia 289
 ges quare instituta ἀπρι ἡταρπίας exempla. ibid.
 scis 246 Homeri uersus 114.152.
 fides in conuentionib. 174 228.247.255
 fletus in pueris bonus 311 Hominum duo genera 23.
 fratrum gratia rara 102 tria genera 144
 fruges in propria domo bora dea ianitrices 60
 244. Horatij uersus 62.133.193.
 fuci in ἀνταρξία & ἀνταρ- 176

I N D E X.

<i>ἰσως</i>	212	<i>res</i>	206
<i>hospitalitas</i>	288.	<i>sacrofan.</i>	<i>iuniorum amicitia</i> 289
<i>ἔλα</i>	158	<i>Iupiter à capra Amalibea</i>	
<i>hostiarum ceremonia a-</i>		<i>enutritus</i>	74
<i> pud antiquos</i>	43	<i>Iupiter ipse non omnibus</i>	
<i>ἔβρε</i>	116	<i> placet</i>	310
<i>ἰ</i>		<i>iusticia</i>	18
<i>Iapetus unde dictus</i>	46	<i>iusticia uirgo</i>	153
<i>ἰσχυρὸς</i>	190	<i>iusticia universalis & par</i>	
<i>ignavi arcedi à repub.</i>	148	<i> ticularis, iusticia spe-</i>	
<i>ignis</i>	46.54	<i> cies</i>	122
<i>impunitatem sibi persua-</i>		<i> lantia seipsam destruit, &</i>	
<i> dent pravi</i>	304	<i> est intolerabilis</i>	102
<i>incredulitas nocet</i>	176	<i>ἰανίτης</i>	71
<i>infantes nō omni motu pri-</i>		<i>ἰανία</i>	143
<i> uandi</i>	311	<i>ἰαλάνηιδας</i>	159
<i>ingeniorum uis & natura</i>		<i>ἰαλάνηυ</i>	61
28		<i>ἰύμ duplex</i>	257
<i>ingeniosi ἰωῖσι & ἰαίναι</i>		<i>L</i>	
<i> παι</i>	56	<i>Labor</i>	18.147.149
<i>ingeniosi pallidi & exte-</i>		<i>lac caprarum bene nutrit</i>	
<i> nuati.</i>	<i>ibid.</i>	243	
<i>inopia impedimentum uir</i>		<i>laceßendus nemo contume</i>	
<i> tutis</i>	289	<i> liosis dictis</i>	292
<i>inuidia</i>	31	<i>λατμα</i>	97
<i>inuidia uis quadruplex</i>	105	<i>liberalis uerè quis</i>	170
<i>Ira cōiicia suppeditat</i>	292	<i>liberorum multitudo bona</i>	
<i>iræ motus</i>	292	179	
<i>ἰέρης</i>	40	<i>linguæ usus rectus</i>	291
<i>iuniores plerunq; securio-</i>		<i>lingua maledica, incom-</i>	
<i> res</i>		<i>moda</i>	

I N D E X.

ordo Poeticus	283	præcepta de rebus agendis vera ut plurimum	268
P			
Pandionis filia	236	pravi non diu retinent ami- cos	286
παυδῖα	49.62	procrastinatio, ignavia	
paterfamilias quatuor per sonas sustinet	282	quædam	192
penates	302	pudor laudabilis	152
περὶ πλοῦς	184	pudor vitiosus	151
personarum delectus	203	R	
φίλικος	237	Regenerati per fidem qua les esse debeant	302
φίλικα amicitia	81	reges priscorum πολυγῖα	
φιλαυτία	56	novis	96
φίλιππε	95	ritus caeremoniales prisco- rum	312
φιλοτιμία	30	Romanum imperium	11
Phocion laus Demosthe- nis	66	εὐφροσύνη & πλεονεξία de creuit	64
φύδ	85	S	
πυθαγόρας	41	Sapientia nervi, non teme- re credere	177
Pitheci sententia	175	secula quinque ordine discu- tiuntur	79.80.86.89.
Platonis loci 40. 117. 118. 148. 178		93. 101	
πλεον	250	semidei	94. 95
πλεονήξια	40	sera in fundo parsimonia	
πλεονεξία	ibid.	174	
πολυγῖα vituperabilis	188	servilis conditio	324. 328
polypti natura	229	servus amicus quatenus di- stetere imbecilliores	214
πολυγῖα	288	ei possit	247
potentia divina	24	servi	
potentiorib. nō debent resi- stere imbecilliores	214		

I N D E X.

serui uiribus corporis &	Themistoclis ambitio lau-
appetitu sensitiuo polo	dabilis 30
lent 324	Theognidis sententia 176
serui ὑπόματα 109	Thucydides locus 228
Siria stella 197	timor Dei uellicare homi-
σμηναρχία 308	num animos potest 298
Solomonis sententiæ 43.	V
44.50.53.62.66.113.	Ventus, ac fluens 253
165.206	uer cognoscendum 236
σπίς 264	uicini demerendi & pra-
σπριοντες 30	ferendi affinibus 165
Spartā naēlus excole 309	uicinorum amor & uene-
spei donum 73	ratio 166
spes in labris pyxidis 44.	uina rubra quomodo colo-
72.73	ratio 249
Sphingis enigma 230	uini utendi ratio 171
stina 210	uirtutes candidæ 108
Stulus post factū sapit 118	uis 156
sumptuosi arcēdi à repub.	uitæ domesticæ ratio 292
148	uita & mala inuolunta-
σύμβολα 295	ria 290
συμπόσια ibid.	Vlysses Nausicaæ ἰμῖν 278
συρφετί 246	vlw precatur 278
συρφετίδαι ibid.	X
ουασίται 295	Ξανδίνος 102
T	Xenophōtis loci 162.244
Testudo 237	
Thebæ tres apud poetas 96	

F I N I S.

AD LECTOREM.

Utile cum pulchro Lector coniungere utrumque
 Si cupis, innocue ex fata resincta tua,
 Hæc lege, percipies quæ sint dignissima uita,
 Ocia quæ perimant, lacra maligna uetent.
 Inculcent crebro iustum sanctumque laborem,
 Quo sine dij nobis subsidium reuunt.
 Hæc ergo infige animo, cordique supremo,
 Moribus effinge hæc bona dicta tuis.
 Non lateant charta solum, quæ non diuturna
 Occidit: at uirtus ingeniumque manent.
 Quare age diuina hæc morum præcepta reuolue,
 Quæ tibi Garbitius nunc bene culta dedit.

ERRATA.

Pagina 20. uer. 9. lege *pne*, & sic in sequen-
 tibus uersibus 28. 14. extruere, uicinus.
 32. 3. muliebri 89. 4. attrectabiles 116. 4.
 delinquit 127. 8. periclitatur 160. 20. *iglu*
 279. 10. malæ uxoris. 313. 30. causa
 314. 5. esse.

BASILEAE, M. D. LIX.
 Mense Februario.